

บทที่ 5

กลวิธีการนำเสนอแนวคิดเชิงปรัชญา

วินทร์ เลียววาริณ เป็นหนึ่งในนักเขียนที่สร้างปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างโดดเด่น ด้วยการสร้างสรรค์งานแนวทดลอง (Innovative fiction) ที่ใช้รูปแบบและกลวิธีแปลกใหม่ที่มีความหลากหลายแทบไม่ซ้ำแบบเดิม จนได้ชื่อว่าเป็นนักเขียน “จอมเทคนิค” และ “เจ้าพ่องานทดลอง” แห่งวรรณกรรมร่วมสมัย รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2556 ก, หน้า 9) กล่าวถึงความโดดเด่นของ วินทร์ เลียววาริณ ไว้ว่า “...วินทร์ซึ่งได้ฉายานักเขียนแนวทดลอง ได้นึกขนวรรณกรรมและสร้างสรรค์นวัตลักษณ์แห่งกลวิธีประพันธ์อย่างแยกขาด โดยไม่ทิ้งสาระด้านเนื้อหา เขาได้รับรางวัลวรรณกรรมอย่างต่อเนื่องและเมื่อได้รับรางวัลซีไรต์ถึง 2 ครั้ง เขาก็ได้ถูกจับตามองจากสังคมวรรณกรรมอย่างถี่ยิบยิ่งขึ้น” การสร้างสรรค์ผลงานในลักษณะดังกล่าวทำให้งานแนวทดลองของ วินทร์ เลียววาริณ ได้รับการยอมรับจากนักวิจารณ์จำนวนมากไม่น้อยว่าเป็นนวัตกรรม (Innovation) การสร้างสรรค์ด้านรูปแบบที่สร้างความแตกต่าง (Difference) และความแปลกต่าง (Peculiarity)¹ ไปจากการเขียนเรื่องสั้นและนวนิยายตามขนบเดิม ความโดดเด่นทางด้านรูปแบบและกลวิธีดังกล่าว ไม่เพียงสร้างความคาดหวังของผู้อ่านที่จะได้เห็นเทคนิคแปลกใหม่ในผลงานของ วินทร์ เลียววาริณ หากยังตามมาด้วยกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักหน่วงโดยเฉพาะในประเด็นที่ว่า นวัตกรรมแห่งการสร้างสรรค์ดังกล่าวจะกลายเป็นสิ่งที่บดบังเนื้อหาสาระทางวรรณกรรมหรือไม่ ในประเด็นนี้ วินทร์ เลียววาริณ ได้กล่าวถึงการสร้างงานของตนไว้ว่า

ที่จริงผมไม่ได้ต้องการให้รูปแบบเด่นกว่าเนื้อหา เพียงแต่คิดจะล่อให้คนมาอ่านเท่านั้นเอง พุดง่าย ๆ ก็คือ มีขายมอยู่ ทำยังไงจะทำให้คนกินขายมเสียโดยดี โดยเอากระดาษห่อลูกกวาดสวย ๆ มาห่อ ก็ช่วยมาดึงดูดคนอ่าน คุณค่าของมันก็ยังอยู่ ยกเว้นเนื้อเรื่องก็ห่วย และรูปแบบก็ห่วย ก็อีกเรื่องหนึ่ง คือ จะได้สองอย่างนี้ยากมาก คือเขียนเนื้อหาดีนี่โอเค เขียนไป เล่าไปก็ได้ แต่ผมอยากจะได้สองอย่าง อยากรจะได้วิธีการนำเสนอให้มันแรงด้วย แต่มันยาก เพราะบางอย่างถ้ารูปแบบมันแรงนี่ มันข่มเนื้อหาไปโดยอัตโนมัติ

(ฉัตรมินา, 2540 อ้างถึงใน รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2556 ก, หน้า 27)

¹ ความแปลกต่าง ในที่นี้มาจากคำว่า Peculiarity หมายถึง คุณสมบัติเฉพาะ ลักษณะเฉพาะ ลักษณะพิเศษ เอกลักษณ์ ความแปลกประหลาด ผู้วิจัยใช้คำศัพท์นี้ตาม สุชาติ สวัสดิ์ศรี ซึ่งใช้คำว่า ความแปลกต่าง แทนคำว่า Peculiarity ในอธิบายถึงคุณสมบัติของคำว่า “แนวทดลอง” ในคอลัมน์สิ่งห่มสนามหลวง วันที่ 7 พ.ย. 2540 (อ้างถึงใน รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2556 ก, หน้า 14)

เป็นไปได้หรือไม่ว่า การได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์อยู่เสมอว่า วิธีนำเสนอเด่นกว่าเนื้อหา กลายเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ วินทร์ เลียววาริณ พยายามพิสูจน์ฝีมือของตนด้วยการทดลอง สร้างสรรค์ผลงานหลากหลายรูปแบบ เช่น นวนิยาย รวมเรื่องสั้น นิยายวิทยาศาสตร์ นิยายสืบสวน สอบสวน คู่มือการเขียนหนังสือ สารคดี ปรัชญา แนวกำลังใจ เป็นต้น เพื่อสร้างช่องทางในการ “ขาย” แนวคิดพร้อม ๆ กับยืนยันเจตนารมณ์ที่ “จะเอารูปแบบที่แน่นมาก ๆ กับเนื้อหาที่แน่นมาก ๆ มารวมกันให้เป็นหนึ่งเดียว...” (วินทร์ เลียววาริณ, 2552 อ้างถึงใน รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2556 ก, หน้า 27) วินทร์ เลียววาริณ กำหนดว่าตนจะสร้างสรรค์ผลงานปีละ 2-4 เล่ม ดังคำสัมภาษณ์ของ วินทร์ เลียววาริณ ความว่า

... โดยส่วนตัวตั้งใจว่าจะเขียนหนังสืออย่างต่ำปีละ 2 เล่ม อย่างสูงปีละ 4 เล่ม... ก็ต้องคำนึงถึงความพร้อมของสภาพร่างกายและความคิดความอ่านด้วย ประการที่สองต้องขึ้นอยู่กับชนิดของงานหนังสือ เพราะผลงานบางประเภทไม่มีทางสามารถจะผลิตได้ปีละ 4 เล่มอย่างแน่นอน... ถ้าสังเกตงานเขียน 4 เล่มต่อปีที่คุณวินทร์เขียนจะพบว่า เป็นงานด้านบทความบ้าง งานสารคดีบ้าง งานกำลังใจบ้าง ซึ่งผลงานทั้งสี่เล่มจะมีความยากงานแตกต่างกัน ผสมคละเคล้ากันไปในแต่ละปี อย่างไรก็ตามก็คิดมีหนังสือยาก 1 เล่มต่อปี...

(รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2556 ก, หน้า 157)

การตั้งเป้าหมายในการสร้างสรรค์ผลงานเช่นนี้ ไม่เพียงสะท้อนถึงความตั้งใจและความสนุกสนานในการทดลองสร้างสรรค์สิ่งใหม่ แต่ยังสื่อถึงความพยายามในการหาจุดสมดุลระหว่างเนื้อหาที่ลุ่มลึกและรูปแบบที่โดดเด่นในผลงานบางเล่ม โดยนัยนี้ย่อมหมายความว่า ผลงานแต่ละประเภทของ วินทร์ เลียววาริณ มีความเข้มข้นทางด้านเนื้อหาสาระและรูปแบบการนำเสนอในระดับที่ต่างกัน ทั้งนี้เพราะงานเขียนแต่ละประเภท ล้วนมีจุดดีเด่นและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน การจะใช้งานเขียนแต่ละประเภทหรือกลวิธีบางประการเพื่อถ่ายทอดความคิดบางอย่าง นักเขียนในฐานะผู้เล่าเรื่องย่อมเลือกเฟ้นเครื่องมือและวิธีการต่าง ๆ ไปอย่างมีความหมาย มิใช่เพื่อความตื่นตื้นหรือความแปลกใหม่ถ่ายเดียว เช่นนี้แล้วรูปแบบของงานเขียนประเภทจึงเหมาะแก่การเป็นเวทีแห่งความคิด บางประเภทเหมาะแก่การเป็นสนามแห่งการคิดค้นและลอง “เล่น” กับรูปแบบบางประเภทอาจเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อทดลองผสมผสานแนวคิดและกลวิธีนำเสนอ

ในบรรดางานเขียนประเภทต่าง ๆ จะพบว่าผลงานประเภทนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ เป็นผลงานที่มีผู้วิจารณ์ไม่มากนัก อาจเพราะส่วนใหญ่เป็นผลงานในระดับ กลาง ๆ ซึ่ง วินทร์ เลียววาริณ เรียกว่า “ได้มาตรฐานหรือผ่าน ISO คือ I See O.K.” ทั้งนี้พร้อมกับ อธิบายเหตุผลในการสร้างงานกลุ่มนี้ไว้ว่า “...ที่มาเขียนวรรณกรรมประเภทนี้เพราะว่านักเขียนบ้านเราไม่กล้าเขียนงานแบบนี้ อีกอย่างคือ Pop-Sci หรือวิทยาศาสตร์ที่ส่งเสริมปัญญา และยอมรับว่า ช่วงหลายปีที่ไม่ได้เขียนเรื่องสั้นหนัก ๆ เพราะว่ามีงานด้านนี้ ซึ่งไม่ค่อยมีคนวิจารณ์ทั้ง ๆ ที่เป็นพื้นที่ที่เปิดกว้าง...” (เรีนฤทัย สัจจพันธุ์, 2556 ก, หน้า 203)

คำอธิบายดังกล่าวถือว่า แม้นิยายวิทยาศาสตร์จะมีใช้ผลงานสร้างชื่อของ วินทร์ เลียววาริณ แต่ก็เป็งานที่ต้องใช้เวลาและใช้ความลุ่มลึกทางความคิด ไม่แพ้ผลงานคุณภาพสูงที่ได้รับรางวัลเรื่องอื่น ๆ หากพิจารณาอย่างละเอียดจะพบว่าในแง่กลวิธี ผลงานประเภทนิยาย วิทยาศาสตร์เป็นกลุ่มงานเขียนที่พบการลองเล่นกับรูปแบบและกลวิธีเชิงทดลองค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับนวนิยายและเรื่องสั้นกลุ่มอื่น ๆ ของ วินทร์ เลียววาริณ ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่า วินทร์ เลียววาริณ ประสงค์ให้งานกลุ่มนี้เน้นหนักไปทางสาระความคิดหรือแนวคิดมากกว่าทดลองเล่นกับ รูปแบบ ดังที่ วินทร์ เลียววาริณ (2540, หน้า 11) เคยแสดงทัศนะเกี่ยวกับนิยายวิทยาศาสตร์ไว้ว่า “นิยายวิทยาศาสตร์ที่ดีแต่ละเรื่องเป็นอาหารที่อุดมแร่ธาตุทางปัญญา สร้างวิสัยทัศน์ให้รู้จักมองโลก ในแง่กว้างและไกล...” และกล่าวถึงบทบาทของนิยายวิทยาศาสตร์ไว้ว่า “แล้วอะไรที่เป็น ‘ไอโอดีน ทางปัญญา’ ช่วยส่งเสริมระดับความคิดสร้างสรรค์? ผู้รู้หลายท่านบอกว่า มันคือ สภาพแวดล้อม บรรยากาศการเรียนรู้ วิธีการเรียนการสอนที่เน้นคิดต่างมากกว่าท่องจำ เน้นทำทหายมากกว่าทำตาม ผมขอเติมอีกหนึ่งปัจจัย... นิยาย ‘ใส่ไฟ!’” (วินทร์ เลียววาริณ, 2554, หน้า 8)

ทัศนะของ วินทร์ เลียววาริณ ดังกล่าว ถือว่านิยายวิทยาศาสตร์เป็นผลงานที่เน้น “ขายความคิด” หรือแนวคิดมากกว่า “ขายรูปแบบ” ไม่เพียงนำเสนอจินตนาการไร้ขอบเขต ระบบคิดทางวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ และความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่อาจจะเกิดขึ้น แต่ยังสอดแทรกแนวคิดเชิงปรัชญาศาสนาตะวันออก ในที่นี้คือพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋า ซึ่งมีบทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์มนุษย์และสังคมของมนุษย์ ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง อันเป็นผลกระทบจากความเจริญทางเทคโนโลยี และระบบคิดทางวิทยาศาสตร์แบบตะวันตก กล่าวได้ว่า นิยายวิทยาศาสตร์ในที่นี้กำลังอาศัย “เปลือก” ได้แก่ รูปแบบและลักษณะของความเป็น นิยายวิทยาศาสตร์เป็นสื่อกลางในการสอดใส่ “แก่น” หรือ “แนวคิด” ของ วินทร์ เลียววาริณ ไปยังผู้อ่าน โดยใช้รูปแบบและกลวิธีต่าง ๆ อย่างแยบยล นิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ นับเป็นงานสร้างสรรค์ชุดหนึ่งที่เต็มไปด้วยแนวคิดซึ่งต้องการ “การตีความหมาย” การจะเข้าถึง ความหมายที่ซ่อนไว้ในระดับลึก ย่อมต้องเข้าใจวิธีการในการสื่อสารความคิดหรือกลวิธีการ

นำเสนอแนวคิดนั้นเสียก่อน หรือกล่าวในอีกแง่ การวิเคราะห์วิธีการในการส่ง “สาร” ย่อมเป็นหนทางแห่งการเข้าถึงรหัสลับที่นักเขียนซ่อนไว้ ก่อให้เกิดความเข้าใจกระบวนการในการประกอบสร้างเรื่องเล่าในขอบเขตข้อมูล และเข้าใจแนวคิดเชิงปรัชญาที่ตั้งอยู่บนฐานความคิดของ วินทร์ เลียววาริณ มากขึ้น

อนึ่ง การวิเคราะห์แก่นเรื่องในงานเขียนประเภทเรื่องเล่า โดยเฉพาะนวนิยายและเรื่องสั้น นับเป็นงานที่ยาก เพราะองค์ประกอบทั้งหมดของเรื่องต่างมีส่วนช่วยในการขบเน้นแก่นเรื่องหรือความคิดกลาง (เถกิง พันธุ์เถกิงอมร, 2541, หน้า 419) การค้นหาแก่นเรื่องนับเป็นงานที่ท้าทายความสามารถในการ “จับจุดการประเมินค่า” และ “ตีความหมาย” ของผู้อ่าน แม้จะไม่มีหลักสูตรที่ชัดเจน แต่ก็มีนักวิเคราะห์บางคนให้แนวคิดข้อสังเกตหรือหลักการในการค้นหาแนวคิดไว้ โดยในที่นี้ผู้วิจัยสร้างกรอบการวิเคราะห์โดยปรับจากแนวทางการวิเคราะห์ทฤษฎีการนำเสนอแนวคิดของ Griffith (1994) และ Chatman (1993) เป็นหลักในการวิเคราะห์วิธีการในนำเสนอแนวคิดเชิงปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาานิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ ผู้วิจัยพบว่า นิยายวิทยาศาสตร์บางเรื่องมีลักษณะของงานแนวเสียดสีและงานแนวทดลอง ยังผลให้รูปแบบและการนำเสนอเรื่องแตกต่างจากนิยายวิทยาศาสตร์โดยทั่วไป วิธีการที่ต่างออกไปนี้ไม่เพียงชะลอการรับรู้และสร้างความฉงนฉาวยให้แก่ผู้อ่าน แต่ยังมีบทบาทในการดึงผู้อ่านเข้าสู่แนวคิดของเรื่อง ทั้งนี้โดยอาศัยหลักการที่ว่า รูปแบบ คือ สัญลักษณ์หนึ่งหรือกลอุบายหนึ่ง ๆ ซึ่งทำหน้าที่ในการสื่อความหมายหรือความคิดของนักเขียน ผู้วิจัยจึงถือว่ารูปแบบหรือกลวิธีใด ๆ ที่มีส่วนช่วยในการสื่อความหมาย ขบเน้นแนวคิดของเรื่อง หรือทำให้ผู้อ่านเข้าใจแนวคิดเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ ถ่ายทอดไว้ในนิยายวิทยาศาสตร์ จัดเป็นกลวิธีการนำเสนอแนวคิดทั้งสิ้น

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเพิ่มกลวิธีพิเศษอันได้แก่ การประสานทัศนศิลป์เข้ากับวรรณศิลป์และการใช้สัมพันธบท (Intertextuality)¹ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลวิธีในการนำเสนอแนวคิด เนื่องจากพิจารณาว่ากลวิธีดังกล่าวมีบทบาทในการสื่อสารแนวคิด ทั้งยังมีส่วนกระตุ้นให้ผู้อ่านหันมาพิจารณาถึงปรากฏการณ์ของสังคมซึ่งถูกจำลองในรูปแบบของนิยายวิทยาศาสตร์ โดยสรุปผู้วิจัยแบ่งกลุ่มกลวิธีในการนำเสนอแนวคิดเชิงปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ ออกเป็น 7 กลุ่ม ได้แก่

¹ สัมพันธบท หมายถึง กระบวนการสร้างความหมายในคืบทหนึ่ง ๆ ที่เกิดจากการอ้างอิงคืบทอื่น ๆ เช่น การอ้างถึงตำนานหรือเรื่องเล่า การอ้างอิงวรรคทองในหนังสือ การอ้างคำพูดของนักปราชญ์ เป็นต้น ซึ่งเป็นคืบทเดิมที่มีอยู่แล้ว โดยอาศัยความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างคืบทดังกล่าว สื่อสารแนวคิดของผู้เขียนไปยังผู้อ่าน (กาญจนา แก้วเทพ, 2552, หน้า 9-11)

1. การนำเสนอแนวคิดผ่านชื่อเรื่อง
 2. การนำเสนอแนวคิดผ่านผู้เล่าเรื่อง
 3. การนำเสนอแนวคิดผ่านคู่ตรงข้าม
 4. การนำเสนอแนวคิดผ่านสัญลักษณ์
 5. การนำเสนอแนวคิดผ่านพัฒนาการของเรื่องและตัวละคร
 6. การนำเสนอแนวคิดผ่านการประสานทัศนศิลป์เข้ากับวรรณศิลป์
 7. การนำเสนอแนวคิดผ่านสัมพันธบท
- ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การนำเสนอแนวคิดผ่านชื่อเรื่อง

วิธีการที่นักเขียนใช้สื่อแนวคิดหรือทัศนคติที่ตนต้องการบอกเล่าไปยังผู้อ่าน มีหลากหลายวิธี โดยมากมักอาศัยองค์ประกอบของบันเทิงคดีประเภทนั้น ๆ เป็นเครื่องมือในการสื่อสารแนวคิด “ชื่อเรื่อง” นับเป็นองค์ประกอบสำคัญในอันดับต้น ๆ ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยให้ผู้อ่านพบแนวคิดหรือแก่นเรื่อง ดังที่ เถกิง พันธุ์เถกิงอมร (2541, หน้า 419-421) กล่าวถึงข้อแนะนำในการค้นหาแก่นเรื่องของนวนิยายหรือเรื่องสั้นไว้ว่า

...ชื่อเรื่องมักชี้นำไปสู่สัญลักษณ์หรือเน้นเนื้อหาที่จะนำไปสู่แก่นเรื่อง...

เนื่องจากมีนวนิยายและเรื่องสั้นจำนวนมากที่มีชื่อเรื่องเป็นเครื่องหมายบ่งบอกถึงแก่นเรื่องหรือแนวคิดสำคัญของเรื่อง ซึ่งเป็นการง่ายที่จะทำความเข้าใจกับเนื้อเรื่องและโครงเรื่อง เมื่อเห็นชื่อเรื่อง ผู้อ่านก็สามารถมองเห็นเค้าโครงเรื่องและแก่นเรื่องได้ว่า ผู้เขียนจะกล่าวถึงอะไร เพราะชื่อเรื่องจะเสมือนกรอบที่บอกขอบเขตของเรื่องได้ชัดเจน

ชื่อเรื่องจึงเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงนัยยะของเรื่องในลักษณะต่าง ๆ อาทิ บอกเล่าถึงสิ่งที่อาจเกิดขึ้นในเรื่อง มีลักษณะเป็นปริศนากระตุ้นความสนใจให้ผู้อ่านอยากแสวงหาคำตอบ บ่งบอกถึงสิ่งที่เป็นจุดเน้นหรือจุดสำคัญของเรื่อง ดังที่ พงษ์จิตรา จันทร์คำ (2547, หน้า 36) กล่าวไว้ว่า

ไม่ว่าจะตั้งชื่ออย่างไรก็แล้วแต่ มันจะมีน้ำเสียงและท่าทีที่มีลักษณะเป็น การบอกเล่าหรือไม่ว่าจะมีลักษณะเป็นคำปริศนาที่ทำทนายผู้อ่านเอาไว้ในที่ เช่น แม่ครับ จะมีลักษณะเป็นของการสารภาพอะไรบางอย่าง สนุกนี่ก็จะมีลักษณะของการบอกเล่า ว่าได้มีการทำอะไรบางอย่างที่ทำการสนุกเกิดขึ้น พ่อ จะมีลักษณะที่บอกเล่าว่า อะไร บางสิ่งบางอย่างได้เกิดขึ้นกับพ่อ ละครสต์ว์ จะมีลักษณะของการทำทนายหรือเป็นปริศนา อะไรที่มีลักษณะของความเป็นละครสต์ว์ ความสุขที่ดื่มได้ จะมีลักษณะของการบอกเล่า และได้ซ่อนเป็นปริศนาเอาไว้ว่า อะไรคือความสุขที่ดื่มได้ เป็นต้น

นิยายวิทยาศาสตร์ก็เช่นเดียวกับบันเทิงคดีประเภทอื่น ๆ ที่นักเขียนให้ความสำคัญกับการตั้งชื่อเรื่อง เลือกสรรถ้อยคำที่นำมาใช้ในการตั้งชื่อเรื่องให้สอดคล้องกับเรื่องราวที่ต้องการนำเสนอ ชื่อเรื่องของนิยายวิทยาศาสตร์ไม่เพียงบอกคร่าว ๆ ว่าเนื้อหาสาระของเรื่องนั้น ๆ เป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร แต่ยังมีบทบาทในการไขความสับสนเรื่อง ช่วยให้ทราบนัยยะที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารไปยังผู้อ่าน ในที่นี้ผู้วิจัยพบชื่อเรื่องที่ไขความไปสู่แก่นเรื่องใน 4 ลักษณะ ได้แก่

1. ชื่อเรื่องที่ตั้งจากสิ่งที่ผู้เขียนกำลังวิพากษ์หรือตั้งคำถาม
 2. ชื่อเรื่องที่ตั้งจากเหตุการณ์หรือสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่อง
 3. ชื่อเรื่องที่ตั้งจากตัวละครในเรื่อง
 4. ชื่อเรื่องที่ตั้งจากสัญลักษณ์ในเรื่อง
- ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ชื่อเรื่องที่ตั้งจากสิ่งที่ผู้เขียนกำลังวิพากษ์หรือตั้งคำถาม

ชื่อเรื่องในกลุ่มนี้ คือ ชื่อเรื่องที่บอกนัยยะของสิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังวิพากษ์หรือตั้งคำถาม อาจเป็นระบบคิด แนวคิด วัฒนธรรม ลัทธิทางสังคม อุดมการณ์ ฯลฯ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อที่ครอบงำความคิดของมนุษย์ หรือ “สิ่ง” ที่มนุษย์ให้ความหมาย คาดหวัง นำตนไป เกี่ยวพัน และเข้าไปฉายเข้ามาเป็นส่วนสำคัญของชีวิต อันนำไปสู่ความคิด การกระทำหรือ พฤติกรรมที่มนุษย์ปฏิบัติต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และ โลกภายนอก การตั้งชื่อเรื่องเพื่อสื่อถึงความคิด หรือสิ่งที่ผู้เขียนกำลังวิพากษ์หรือตั้งคำถามดังกล่าว เป็นการชี้ชวนให้ผู้อ่านเพ่งเล็งความสนใจไปยัง จุดสำคัญของเรื่อง คือ การดำเนินชีวิตของตัวละครที่เกี่ยวพันกับระบบความเชื่อและค่านิยมของ สังคม อันเป็นสิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังตั้งคำถามและทำทนายให้ผู้อ่านพิจารณาร่วมกันถึง การดำเนินชีวิตของผู้คนในเรื่องหรือวิถีชีวิตที่ตัวละครเลือกกว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่ พร้อมกันนั้นก็เรียกร้องให้ผู้อ่านหันกลับมาสำรวจตนเอง ทั้งด้านความคิดภายในจิตใจและการกระทำที่หันออก

ไปสู่โลกภายนอก เพื่อให้ผู้อ่านตั้งคำถามต่อตนเองและสังคมที่ตนอาศัยอยู่ อันจะนำไปสู่การเข้าใจตนเองและสังคมมากยิ่งขึ้น

การตั้งชื่อเรื่องในลักษณะดังกล่าวมีบทบาทสำคัญต่อการนำเสนอ แก่นเรื่องอย่างน้อย 2 ประการ ประการแรก คือ การบอกไปถึงสิ่งที่แนวคิดเชิงปรัชญากำลึงวิพากษ์หรือตั้งคำถาม เพื่อให้ผู้อ่านคาดเดาได้ถึงจุดสำคัญในการวิพากษ์ ซึ่งจะส่งผลต่อการติดตามเรื่องและการสำรวจตนเองของผู้อ่านเมื่ออ่านเรื่องจบ ประการที่สอง ชื่อเรื่องส่งผลต่อท่าทีและน้ำเสียงของเรื่อง ชื่อเรื่องที่ตั้งอย่างตรงไปตรงมา บ่งบอกถึงน้ำเสียงที่ต้องการเน้นหรือเสียดสีถึงสิ่งกำลึงวิพากษ์อย่างชัดเจน ขณะที่ชื่อบางชื่อเป็นการตั้งแบบลวงความคิดของผู้อ่าน โดยมีลักษณะเป็นคำปริศนาที่ทำทนายผู้อ่านไว้ ในที่นี้ น้ำเสียงของเรื่องในลักษณะนี้จึงเป็นการตั้งคำถาม ชั่วล้อ ทำทนายความคิดให้ชวนติดตาม เพื่อให้ผู้อ่านแก้ปริศนาที่วางเอาไว้ อันเป็นกุญแจนำไปสู่สาระที่แท้จริงของเรื่อง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบชื่อที่ตั้งจากสิ่งที วินทร์ เลียววาริณ กำลึงวิพากษ์หรือตั้งคำถาม 3 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่อง 7020: โลกแห่งความสุข 2. เรื่องเกมพระพรหม และ 3. เรื่องบริ โภคนิยม ดังนี้

เรื่อง 7020: โลกแห่งความสุข ชื่อเรื่องดังกล่าวสื่อถึงสิ่งที วินทร์ เลียววาริณ กำลึงวิพากษ์ นั่นคือ “ความสุขของมนุษย์” หากอ่านเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบจะพบว่า “ความสุขของมนุษย์” เป็นแกนกลางของเรื่องซึ่งเชื่อมโยงประเด็นคำถามเชิงปรัชญาย่อย ๆ ไว้หลายคำถาม เช่น ความสุขอิงอามิสเป็นความสุขที่แท้จริงหรือไม่ ความสุขที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ใด สิ่งใดเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าความสุขที่มนุษย์ถือครองอยู่นั้นเป็นความสุขแท้หรือความสุขเทียม สิ่งใดควรเป็นเป้าหมายในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เป็นต้น ประเด็นคำถามเหล่านี้ถ่ายทอดผ่านปมปัญหา ความจริงที่ตัวละครเผชิญและ ความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร ซึ่งนำไปสู่การขอมงานต่อความสุขทางวัตถุ เพื่อยื้อเวลาแห่งความสุขชั่วคราวนั้นไว้

เรื่องเล่าถึงโลกปี 7020 ซึ่งเป็นช่วงเวลาผู้คนในสังคมนิยม “โลก” ที่ตนอาศัยอยู่ว่าเป็น “โลกแห่งความสุข” เพราะมนุษย์สามารถมีความสุขได้ง่าย ๆ ผ่านการเสพ “ยา” เพียงอย่างเดียว ในโลกใบนี้ ยามีบทบาทต่อชีวิตของมนุษย์ยิ่งกว่าปัจจัยสี่ ยาเข้ามาแทนทุกสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตทั้งอาหาร การบันเทิง การศึกษา ฯลฯ สรรพคุณของยาทั้งหมดที่ตัวละครในเรื่องเสพและกล่าวถึง บ่งบอกถึง “คุณสมบัติ” ที่สนองความต้องการของมนุษย์ เช่น เพิ่มความฉลาด เพิ่มพลังเพศ คลายเครียด ลดความเหนื่อย เป็นต้น สรรพคุณดังกล่าวทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขโดยไม่ต้องลงแรงใดใดเลย ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีมนุษย์คนไหนคิดฆ่าตัวตายเป็นเวลาหลายปี จนกระทั่งนายแพทย์ชื่อ คินนา เสียชีวิต ยังผลให้ตำรวจเกิดข้อกังขาว่า เหตุใดนายแพทย์ผู้นี้จึงฆ่าตัวตายทั้ง ๆ ที่โลกใบนี้เป็น “โลกแห่งความสุข” การไขปริศนาเกี่ยวกับคดีดังกล่าวนำไปสู่การค้นพบความจริงว่า ยาที่ผู้คนในปี 7020 เสพอยู่ทุกวันไม่ว่างวันนั้น เป็นสิ่งที่ทำให้กระเพาะอาหาร

และถ้าไส้ของพวกเขามีขนาดเล็กลงอย่างรวดเร็ว ซ้ำยังทำให้อายุของพวกเขาสั้นลงกว่าครึ่งหนึ่งของมนุษย์โบราณ ความจริงดังกล่าวนำไปสู่การตั้งคำถามถึงความสุขของผู้คนในโลกปี 7020

เมื่ออ่านเรื่องจนจบผู้อ่านจะพบว่า ความสุขในเรื่องนี้สัมพันธ์กับแนวคิดเชิงปรัชญาอย่างน้อย 3 เรื่อง ได้แก่ แนวคิดเรื่องความทุกข์ แนวคิดเรื่องค่าและคุณค่า และแนวคิดเรื่องอุดมคติของชีวิต เรื่องราวทั้งหมดชี้ให้เห็นว่า ความสุขที่เกิดจากการให้ค่าและความหมายของมนุษย์เป็นความสุขชั่วคราว ไม่เพียงทำให้เกิดทุกข์ตามมาแต่ยังทำให้มนุษย์สูญเสียอิสรภาพในการดำรงชีวิต แนวคิดของเรื่องนี้ไม่เพียงวิพากษ์วิจารณ์ถึงความสุขชั่วคราวซึ่งนำไปสู่การฝืนธรรมชาติที่บั่นทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ แต่ยังเรียกร้องให้ผู้อ่านตั้งคำถามต่อความสุขในปัจจุบัน เพื่อให้รู้เท่าทันค้นหาและความทุกข์ของตนเอง

อนึ่ง หากผู้อ่านอ่านเรื่องจบและหันมาพิจารณาชื่อเรื่อง “7020: โลกแห่งความสุข” อีกครั้งหนึ่ง จะพบว่าชื่อเรื่องดังกล่าวไม่เพียงเน้นสิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังวิพากษ์หรือตั้งคำถามยังมีลักษณะของการลงความคิดผู้อ่าน เพราะปกติคำว่า “โลกแห่งความสุข” เมื่ออ่านเฝิน ๆ จะทำให้อ่านถึงความหมายเชิงบวก แต่เมื่อผู้อ่านอ่านจบเรื่องจะพบว่า “โลกแห่งความสุข” ในเรื่องนี้แท้จริงเป็นนัยแฝงถึง “โลกแห่งความทุกข์” ที่เกิดจากการปรุงแต่งของมนุษย์ ความขัดแย้งระหว่างความหมายตรงตัวและความหมายนัยแฝงของชื่อเรื่องดังกล่าว นับเป็นสิ่งช่วยในการจับเน้นแนวคิดเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสารอีกชั้นหนึ่ง

เรื่องเกมพระพรหม ชื่อเรื่องนี้บ่งบอกอย่างชัดเจนว่าสิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังวิพากษ์หรือตั้งคำถาม คือ “ชะตากรรมของมนุษย์” อันเป็นประเด็นที่ยังไม่อาจหาข้อยุติที่สร้างความพึงพอใจให้แก่ทุกฝ่ายได้ในปัจจุบัน มีเพียงความคิดของนักคิดและนักปรัชญาซึ่งแสดงเหตุผลไปตามกลุ่มความเชื่อของตนเท่านั้น ในเรื่องนี้ วินทร์ เลียววาริณ ชูประเด็นเรื่องเจตจำนงเสรีเป็นแกนกลางของเรื่อง นั่นคือ ประเด็นปัญหาเชิงปรัชญาที่ว่า “มนุษย์มีอิสระในการตัดสินใจเลือกกระทำหรือไม่ กระทำสิ่งต่าง ๆ หรือไม่” ตามความเชื่อดั้งเดิมของปรัชญาศาสนากลุ่มเทวนิยม (Theism) ต่างเชื่อว่า มี “สิ่งสูงสุด” “สิ่งสัมบูรณ์” หรือ “สิ่งเหนือธรรมชาติ” บางอย่างที่พ้นไปจากความคิดทุกชนิด ไม่อาจเข้าใจได้ด้วยความคิดอันชาญฉลาด ทั้งไม่อาจกล่าวอธิบายด้วยภาษาของมนุษย์ สิ่งสูงสุดนี้จะคอยควบคุมบงการชีวิตของมนุษย์ให้ดำเนินไปในวิถีทางต่าง ๆ นักปรัชญากลุ่มเทวนิยมสร้างภาพของสิ่งสูงสุดดังกล่าวในรูปลักษณะของ “พระเจ้า” (God) ซึ่งในแต่ละศาสนามีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น “พระพรหม” (Brahma) “พระยาห์เวห์” (Yahweh) ฯลฯ ยังผลให้เกิดความเชื่อที่ว่า โชคชะตาหรือความเป็นไปในชีวิตของมนุษย์เป็นสิ่งที่พระเจ้ากำหนดไว้ มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และไม่มีอิสรภาพในการตัดสินใจใด ๆ ทั้งสิ้น

ด้วยแนวคิดกลุ่มทวนิยมที่แทรกซึมในสังคมอย่างยาวนาน ทำให้เมื่ออ่านชื่อเรื่องอย่าง เฝิน ๆ อาจตีความว่านิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องราวของพระพรหมซึ่งแสวงหาความสุขความเพลิดเพลิน ด้วยการจับมนุษย์มาเป็นหุ่นเชิด เชิดไปในทิศทางต่าง ๆ ตามความพอใจ ทว่าเมื่ออ่านเนื้อหาจนจบ จะพบว่า “เกมพระพรหม” ในที่นี้ หมายถึง เกมการหักเหลี่ยมระหว่างมนุษย์ซึ่งนำไปสู่การ วิพากษ์วิจารณ์ถึงกระทำและชะตากรรมของมนุษย์ การเสนอเรื่องราวของ วินทร์ เลียววาริณ ในที่นี้ เป็นการพลิกกลับของสถานการณ์ที่ดูเหมือนเป็นการกลั่นแกล้งของพระเจ้า โดยให้มนุษย์เป็นผู้กระทำ คือ กลั่นแกล้งหรือทำร้ายกันและกันเสียเอง เพื่อชี้ให้เห็นว่า ชะตากรรมที่น่าเหยียดหยันที่สุด คือการที่ตัวมนุษย์ปล่อยชะตาชีวิตของตนให้ดำเนินไปตามยถากรรม โดยไม่คิดลงมือกระทำสิ่งใด ๆ ในที่จะทางเกื้อกูลแก่ชีวิตของตนเองหรือผู้อื่น จะมีก็แต่เพียงเมื่อมีภัยมาถึงตัว จึงคิดกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ตนเองพ้นจากความทุกข์ ทว่าการกระทำนั้นก็เป็นเพียงการกระทำที่มั่งง่ายและเต็มไปด้วยประมาท ซึ่งผลแห่งความมั่งง่ายและประมาทเช่นกันจะกลายเป็นปัญหาใหม่ในอีกลักษณะหนึ่งที่ย้อนกลับมาทำร้ายตัวมนุษย์เองในที่สุด

นิยายวิทยาศาสตร์เรื่อง “เกมพระพรหม” เล่าถึง “ไคยาร์” นักวิทยาศาสตร์ซึ่งใช้ความรู้ของตนสร้างเรื่องหลอกหลวงเกี่ยวกับลูกแก้วทำนาขอนาคค เพื่อให้ “คาห์น” เพื่อนสนิทของตน หลงคิดว่าเขากำลังจะตายตามคำทำนายของลูกแก้ว เหตุการณ์ของเรื่องดำเนินไปในลักษณะที่ลวงให้ผู้อ่านคาดเดาว่า ไคยาร์ จะต้องตายด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่งตามคำทำนาย เรื่องดำเนินไปพร้อม ๆ กับสถานการณ์ค่อย ๆ เข้มข้นขึ้นจนถึงเหตุการณ์ที่ คาห์น ตัดสินใจจะฆ่าไคยาร์ปิดปาก ทว่าเรื่องกลับพลิกผันเมื่อผู้ที่ คาห์น ฆ่ากลับกลายเป็นภรรยาของ ไคยาร์ พร้อมกับการเฉลยว่า เรื่องราวทั้งหมดเป็นการจัดฉากของไคยาร์ เพื่อแก้แค้นที่คาห์นเป็นชู้กับภรรยาของเขา ความขัดแย้งระหว่างความคาดหวังของผู้อ่านและสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในเรื่องนี้ คือ การแฝงนัยของสถานการณ์ที่ วินทร์ เลียววาริณ นำมาใช้เสียดสีความเชื่อเรื่องชะตากรรมของมนุษย์ โดยแสดงให้เห็นว่า แท้จริงพระพรหมที่คอยบงการชีวิตมนุษย์ มิใช่สิ่งเหนือธรรมชาติ แต่เป็นมนุษย์ต่างหากที่คอยกลั่นแกล้งมนุษย์ด้วยกันเอง

จะพบว่าชื่อเรื่องอันสั้นนี้แฝงถึง “กลเกม” แห่งชีวิตระหว่างตัวละครดังกล่าว นำไปสู่การวิพากษ์ถึงอิสรภาพในการใช้เจตจำนงเสรีของมนุษย์ และสิ่งที่ปรุ้งแต่งชะตากรรมของมนุษย์ แนวคิดของเรื่องนี้สื่อถึงหลักปรัชญาสมุบัติและกฎแห่งกรรม ซึ่งว่าด้วยกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยสัมพันธ์ที่มีผลกระทบของมนุษย์เป็นตัวแปรสำคัญในการผลักดันให้ปัจจัยอื่น ๆ ดำเนินไปตามความคาดหวัง กรรมจึงเป็นสิ่งที่ยืนยันว่ามนุษย์มีเจตจำนงเสรี มนุษย์ควรใช้เจตจำนงเสรีของตนอย่างรู้ค่า มิใช่เฝ้ารอโชคชะตาหรือปล่อยให้อัฏฐิเสสตัดสินหากอภัยควบคุมความคิดจนขาดอิสรภาพในการดำรงชีวิต

เรื่องบริโภคนิยม ชื่อเรื่องนี้ออกอย่างตรงตัวว่าสิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลัง

วิพากษ์วิจารณ์ คือ “แนวคิดบริโภคนิยม” อันเป็นวัฒนธรรมที่แทรกซึมในวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม ทั้งสังคมในเรื่องและสังคมในชีวิตจริง เนื้อหาของเรื่องเป็นการนำเสนอวัฒนธรรมบริโภคนิยมผ่านสายตาของ “ผม” นักโฆษณาผู้หนึ่ง ซึ่งมุ่งมั่นอยู่กับผลิต การขาย และการแสวงหากำไรสูงสุดท่ามกลางการแข่งขันทางธุรกิจในโลกของ “ผม” หน้าที่ของ “ผม” คือการใช้ความคิดสร้างสรรค์โฆษณาแปลก ๆ ใหม่ ๆ และใช้วิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือในการขยายขอบเขตโฆษณาให้ไร้ขีดจำกัดอยู่ตลอดเวลา ความสุขของมนุษย์ในเรื่องนี้มีเพียงสิ่งเดียว คือ ความรื่นรมย์จากการเสพวัตถุ อันก่อให้เกิดการกำหนดคุณค่า สร้างความหมายให้ยอมรับและไม่รับบางสิ่ง ผู้คนในเรื่องนี้เสพทุกสิ่งตามกระแสนิยม ตามคำบอกเล่าของสื่อโฆษณา กระทั่งขาดอิสรภาพและขาดปัญญาในควบคุมจัดการชีวิต ขณะที่ความเจริญก้าวหน้าของ โฆษณาเป็นไปอย่างสุดโต่ง จิตใจของ “ผม” กลับเข้าสู่จุดอึมครึม ความขัดแย้งและความทุกข์ในจิตใจของ “ผม” เกิดจากมองเห็นวัฏจักรแห่งการมอมเมา เสพติดซ้ำซาก ผลิตซ้ำอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และความรู้สึกขาดอิสรภาพในการดำรงชีวิต จุดอึมครึมนี้เองก่อให้เกิดคำถามเชิงปรัชญาต่อการใช้ชีวิตของมนุษย์หลายประการ ทั้งคำถามที่ว่า เหตุใดความสุขแบบบริโภคนิยมจึงนำไปสู่ความบีบคั้นขัดแย้งในจิตใจ ความรื่นรมย์จากการเสพวัตถุคือความสุขจริงหรือ มนุษย์เสพลินค้าเพราะตัวสินค้านั้นจริง ๆ หรือเพราะสัญชญาณที่ติดอยู่กับตัวสินค้า อะไรคือสาระสำคัญของบริโภควัตถุ ความสุขแท้จริงอยู่ที่ใดและชีวิตแบบใดที่มนุษย์ควรแสวงหา คำถามทั้งหมดเป็นกระตุกต่อแนวคิด “บริโภคนิยม” และ “สื่อโฆษณา” ที่มีบทบาทโดยตรงในการกระตุ้นความกระหายอย่างบริโภคนิยมอย่างไม่สิ้นสุด เมื่ออ่านชื่อเรื่องผู้อ่านย่อมเข้าใจได้ทันทีว่า แกนหลักของเรื่องคือสิ่งใดหรือสิ่งใดคือเป้าหมายแห่งการเสียดสีที่ของ วินทร์ เลียววาริณ กำลังวิพากษ์และตั้งคำถาม

2. ชื่อเรื่องที่ตั้งจากเหตุการณ์หรือสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่อง

ชื่อเรื่องกลุ่มนี้จะนำเหตุการณ์หรือสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่อง เช่น ฉาก แนวคิดสำคัญ เป็นต้น มาตั้งเป็นชื่อเรื่องหรือเป็นส่วนหนึ่งของชื่อเรื่อง การตั้งชื่อมีทั้งที่ตั้งแบบตรงไปตรงมาและตั้งให้มีลักษณะเป็นปริศนาหรือลวงความคิดให้ผู้อ่านตีความไปในทิศทางต่าง ๆ เพื่อเร้าความสนใจให้ผู้อ่านติดตามเรื่องจนจบและค้นหาว่าส่วนสำคัญหรือเหตุการณ์นั้น ๆ กำลังบอกชี้ไปสู่สิ่งใด ชื่อเรื่องในกลุ่มนี้มุ่งให้ผู้อ่านเพิ่งเล็งเหตุการณ์หรือสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญนั้น ๆ เพราะพัฒนาการ ความเปลี่ยนแปลง หรือบางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้นกับจุดสำคัญนั้น ๆ สัมพันธ์กับแนวคิดเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสาร

ผลการศึกษาพบว่าการตั้งชื่อจากเหตุการณ์หรือสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่องดังกล่าวมีบทบาทสำคัญ 2 ประการ ประการแรก คือ การกระตุ้นความสนใจของผู้อ่านผ่านชื่อเรื่องที่มีลักษณะเป็นปริศนาหรือลวงความคิดของผู้อ่าน เพื่อให้ผู้อ่านติดตามเรื่องด้วยอยากรู้ปริศนาหรือเพื่อค้นหาความหมายที่แท้จริงของชื่อเรื่อง ประการที่สอง คือ การบอกไปถึงจุดสำคัญของเรื่องที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการให้ผู้อ่านจับประเด็น พิจารณาความเปลี่ยนแปลงหรือตั้งข้อสังเกต เนื่องจากจุดสำคัญดังกล่าวเป็นส่วนที่แฝงแนวคิดเชิงปรัชญาไว้ บทบาททั้ง 2 ประการดังกล่าวนำไปสู่สิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการวิพากษ์วิจารณ์ อาจเป็นแนวคิด ความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การแก้ไขปัญหา การกระทำหรือสิ่งที่ตัวละครยึดมั่นถือมั่น เพื่อให้ผู้อ่านใคร่ครวญต่อสิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังวิพากษ์ พร้อมกับหันมาพิจารณาสังคมและชีวิตของตนเอง ชื่อเรื่องจึงเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้อ่านขบคิดพิจารณา ทั้งความหมายของชื่อเรื่องและเนื้อหาของนิยายวิทยาศาสตร์ซึ่งเชื่อมโยงไปสู่แนวคิดเชิงปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบการตั้งชื่อจากเหตุการณ์หรือสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่องจำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องปฐมภพ 2. เรื่องอีกด้านหนึ่งของหลุมดำ 3. เรื่องบางกะโพ้ง 4. เรื่องสงครามนิรันดร์ 5. เรื่องเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอนาคต 6. เรื่องเซ็กซ์พีวชั่น และ 7. เรื่องอัญมณีสตรา ดังนี้

เรื่องปฐมภพ เป็นการตั้งชื่อโดยหยิบเอาสถานที่หรือฉากอันเป็นศูนย์กลางของเรื่องคือ “ดาวซาทอริ” ซึ่งได้ชื่อว่าเป็น “ปฐมภพ” ของมนุษย์โลกในเรื่อง มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เมื่ออ่านชื่อเรื่องเฝิน ๆ ชื่อเรื่องนี้เป็นเสมือนปริศนาที่เร้าความสนใจของผู้อ่านให้ติดตามว่า สิ่งใดหรือสถานที่ใด คือ “ปฐมภพ” เพื่อไขปริศนาผู้อ่านต้องการอ่านเรื่องจนจบ จึงจะเข้าใจว่า “ปฐมภพ” คือ ดาวซาทอริ อันเป็นสถานที่ที่ตัวละครเอกพลัดหลงเข้าไปด้วยอุบัติเหตุ จนค้นพบความจริงบางอย่างเกี่ยวประวัติที่มนุษย์ชาติพยายามลืมเลือน การเพ่งเล็งถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับดาวซาทอริจากการคำบอกเล่าของตัวละครเอก นำไปสู่ความคิดเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการนำเสนอ ในแง่พุทธปรัชญา คือ การชี้ถึงแก่นแท้ของสรรพสิ่งที่เต็มไปด้วยความทุกข์และความไม่เที่ยง การชี้ถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัยระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ และชี้ถึงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดทุกข์ของมนุษย์ ในแง่ปรัชญาเต๋า คือ การนำเสนอปรัชญาเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอิงอาศัยระหว่างสรรพสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาล และนำเสนอความคิดเรื่องแรงชั่วตรงข้าม (หยิน-หยาง) ซึ่งส่งผลให้สรรพสิ่งเคลื่อนไหวไปอย่างต่อเนื่องตามธรรมชาติ เพราะฉะนั้น การตั้งชื่อเรื่องในที่นี้จึงเป็นการบอกจุดสำคัญของเรื่อง เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การตีความและการติดตามพัฒนาการของเรื่อง เพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงปัญหาหรือแนวคิดเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อ

เรื่องอีกด้านหนึ่งของหลุมดำ เป็นชื่อเรื่องที่หยิบเอาจากหรือสถานที่สำคัญของเรื่อง คือ “หลุมดำ” ซึ่งเป็นสถานที่ที่ทำให้เหตุการณ์ในชีวิตของตัวละครเอกพลิกผันมาตั้งเป็นส่วนหนึ่งของเรื่อง เมื่อแรกเห็นชื่อเรื่องผู้อ่านอาจเข้าใจไปว่า เรื่องอาจสัมพันธ์กับการผจญภัยในดินแดนแปลกประหลาดหรืออาจเกี่ยวข้องกับทฤษฎีหลุมดำตามความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ แต่เมื่อติดตามเรื่อง ไปจนจบจะพบว่า “อีกด้านหนึ่งของหลุมดำ” คือ เหตุการณ์การสลับัญญัติระหว่างศัตรูคู่แค้นระหว่าง “ผู้พันเรวี” และ “โกเรียน เรน” ขณะที่ยานเอ็กคาลิเบอร์พลัดหลงเข้าไปในหลุมดำมาโรวา เป็นผลให้ “ผู้พันเรวี” เข้าใจความคิดความรู้สึกของ “โกเรียน เรน” จนยอมละวางทิฐิหรือความยึดมั่นถือมั่นของตนลง เพราะฉะนั้นชื่อเรื่อง “อีกด้านหนึ่งของหลุมดำ” จึงหมายถึง การมองโลกที่เปลี่ยนไปของตัวละคร หรือการปล่อยวางสิ่งที่ตัวละครยึดมั่นถือมั่น “หลุมดำ” ในที่นี้เป็นสิ่งที่พิจารณาได้ในเชิงสัญลักษณ์ ด้วยคุณสมบัติที่สามารถดูดกลืนทุกสิ่งที่พลัดหลงเข้าไปใกล้รัศมีได้ ไม่เว้นแม้แต่แสง จึงแผ่ถึงสิ่งซึ่งสามารถดูดกลืนความคิดและจิตใจให้มีคอบอด เช่น กิเลส ตัณหา อวิชชา เป็นต้น อันเป็นผลให้ตัวละครหมกมุ่นอยู่กับความคิดความต้องการของตนเอง จนมองไม่เห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง การผ่านหลุมดำไปยังอีกด้านหนึ่งจึงแทนความหมายของ การละวางสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่น และการเกิดปัญญาเห็นธรรม ซึ่งสัมพันธ์กับการที่ตัวละครรับรู้และเข้าใจจุดยืนของตัวละครฝ่ายตรงข้ามกับตน ลักษณะดังกล่าวนี้แผ่เอาปรัชญาที่ว่าด้วยธาตุแท้และอุดมคติแห่งชีวิตของมนุษย์เข้าใจ โดยชี้ให้เห็นว่า การครองชีวิตที่ดี คือ การครองชีวิตอย่างรู้เท่าทันความเป็นจริง มองทุกสิ่งอย่างรอบด้าน รู้จักละวางกิเลสและความถือมั่นทั้งปวง

เรื่องบางกะโพ้ง เป็นชื่อเรื่องที่นำมาจากจากสำคัญของเรื่อง คือ หมู่บ้านบางกะโพ้ง อันเป็นจุดศูนย์กลางของเรื่อง การตั้งชื่อเช่นนี้เป็นคาราบอกผู้อ่านกลาย ๆ ว่าให้สังเกตความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้านบางกะโพ้ง เพราะจุดสำคัญที่นำไปสู่การเรียนรู้และยอมรับความจริงของ “โทน” ตัวละครเอกของเรื่อง บางกะโพ้งเปรียบเสมือนโลกของโทน ความคาดหวังที่มีต่อบางกะโพ้งทำให้โทนพยายามใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ของตนควบคุมและเปลี่ยนแปลงบางกะโพ้งให้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ตนต้องการ ทว่ามนุษย์ย่อมไม่อาจฝืนธรรมชาติและไม่อาจขัดขืนต่อความเปลี่ยนแปลงได้ ยิ่งโทนพยายามควบคุมบางกะโพ้งมากเพียงใด ก็ดูเหมือนมีสิ่งผิดพลาดที่สร้างความทุกข์ให้แก่โทนมากเพียงนั้น เมื่ออ่านเรื่องไปเรื่อย ๆ ผู้อ่านจะพบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับบางกะโพ้ง ไม่เว้นแม้กระทั่งความเปลี่ยนแปลงในจิตใจของผู้คน ทั้งยังเห็นว่าโทนทำสิ่งใดบ้างเพื่อฝืนความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น ผลอันเกิดจากความพยายามของโทนทำให้เขาประสบปัญหาเช่นไรบ้าง เหตุการณ์ต่าง ๆ และผู้คนรอบข้างกลายเป็นประสบการณ์ที่สอนให้โทนรู้จักปล่อยวางและยอมรับความจริง เรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านบางกะโพ้งได้เปลี่ยนจากการเป็น “โลกของโทน” มาเป็น “ครู” ซึ่ง

สอนให้โชนเข้าใจความจริงของโลก ชื่อเรื่องจึงเป็นการเน้นจุดสำคัญของเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านคาดเดาได้ว่าบางสิ่งที่เกิดขึ้นกับบางกะโพ้งจะเป็นบทเรียนสำคัญที่สื่อถึงแนวคิดเชิงปรัชญาของเรื่อง

เรื่องสงครามนิรันดร์ เป็นชื่อเรื่องที่โดยหยิบยกเหตุการณ์สำคัญของเรื่อง คือ สงครามระหว่างรัฐบาลฝ่ายเทพและกองทัพฝ่ายมืดที่ดำเนินมาอย่างยาวนานจนได้ชื่อเป็น “สงครามนิรันดร์” มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง หากสังเกตจะพบว่าชื่อเรื่องนี้มีลักษณะของความเป็นปริศนาซึ่งกระตุ้นให้ผู้อ่านใคร่ครวญถึงความหมายแท้จริงของ “สงครามนิรันดร์” ไม่เพียงสื่อถึงสงครามระหว่างตัวละครในเรื่อง แต่ยังแฝงความหมายเชิงสัญลักษณ์ผ่านการขับเคลื่อนของตัวละครสองฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายรัฐบาลและกองทัพฝ่ายมืด ใจความของสงคราม คือ การช่วงชิงปรับแต่งดวงจิตของมนุษย์ให้ดีหรือชั่ว เพื่อสนองเป้าหมายของแต่ละฝ่าย ฉะนั้นเมื่ออ่านเรื่องจนจบ ผู้อ่านจะพบว่า ความหมายแท้จริงของสงครามนิรันดร์ คือ สงครามระหว่างความดีความชั่วภายในจิตใจของมนุษย์ สงครามในเชิงลักษณะนี้เป็นแกนกลางของเรื่องที่น่าไปสู่แนวคิดเชิงปรัชญา ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของจิตและธรรมชาติของมนุษย์ ตลอดจนแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างจิตและกาย โดยสื่อว่า คุณลักษณะดั้งเดิมของจิตคือความบริสุทธิ์ แต่การดิ้นรนตามกิเลสทำให้จิตของมนุษย์แปรผันไปในทางร้าย ส่งผลให้เกิดการกระทำที่ก่อให้เกิดทุกข์ทั้งระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองและต่อสรรพสิ่งอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม จิตฝ่ายร้ายนี้สามารถกลับคืนไปสู่ความบริสุทธิ์ได้ หากมนุษย์รู้จักระงับอารมณ์และยกระดับจิตใจของตน โดยสรุป ชื่อเรื่องในที่นี้มีบทบาทในการเน้นส่วนสำคัญของเรื่องซึ่งแฝงนัยเชิงปรัชญาไว้ และเร้าความสนใจผู้อ่านติดตามเรื่องตั้งแต่ต้นไปจนจบ

เรื่องเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอนาคต เป็นชื่อเรื่องที่ดั่งขึ้นจากเหตุการณ์ในเรื่อง “เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอนาคต” หมายถึง เหตุการณ์ที่ “วรเวช” เด็กชายผู้มาจากอนาคตเล่าให้ “วรวรรณ” บิดาของเขาฟัง เพื่อโน้มน้าวให้ วรวรรณ ล้มเลิกความคิดในการมีบุตร อันเป็นผลที่จะทำให้เขาไม่ต้องเผชิญกับชะตากรรมในโลกอนาคตอีกต่อไป โดยผิวเผินชื่อเรื่อง “เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอนาคต” นี้ถูกกำหนดขึ้นมาอย่างเป็นปริศนา เพื่อให้ผู้อ่านเกิดคำถามในใจว่า “เรื่องที่เกิดขึ้นในอนาคต” หมายถึงสิ่งใด ความใคร่รู้จะนำผู้อ่านไปสู่การติดตามเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ เมื่ออ่านเรื่องผู้อ่านจะพบว่าเรื่องนี้นำถึงวิพากษ์ถึงประเด็นเรื่องเจตจำนงเสรีและอุดมคติในการมีชีวิตของมนุษย์ การที่ วรเวช เดินทางกลับมายังอดีต เพื่อยับยั้งการเกิดมาของตน สื่อว่าเขารู้สึกไม่มีความสุขกับชีวิตในโลกอนาคต ความปรารถนาที่จะไปให้พ้นสภาวะทุกข์ที่ตนเผชิญอยู่เป็นแรงผลักดันให้ วรเวช พยายามหยุดยั้งการกำเนิดของตนทุกวิถีทาง ไม่เว้นแม้กระทั่งการอ้างเรื่องเจตจำนงเสรีอันเป็นจุดอ่อนทางความคิดของบิดา เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การเลือกที่จะถือกำเนิดของตน

ความพยายามของ วรเวช ดังกล่าวสัมพันธ์กับชื่อเรื่องและเชื่อมโยงไปสู่ปัญหาเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังวิพากษ์ เช่น มนุษย์มีเจตจำนงเสรีจริงหรือไม่ การเชื่อมั่นในเจตจำนงอิสระหมายถึงศักยภาพในการเลือกที่จะเปลี่ยนแปลงอย่างนั้นหรือ และหากมนุษย์สามารถเลือกได้จริง การเปลี่ยนแปลงอดีตคือวิธีที่ถูกต้องอย่างนั้นหรือ เป็นต้น “เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วในอนาคต” ไม่เพียงหมายถึงเหตุการณ์ในโลกอนาคตตามคำบอกเล่าของวรเวช แต่ยังรวมถึงการที่วรเวชเกิดมาในโลกใบนี้ด้วย ลักษณะการขัดความของถ้อยคำระหว่าง “สิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว” (อดีต) และ “อนาคต” สองคำนี้เป็นคำขัดแย้งที่ไม่เพียงสร้างความฉงนหรือความสับสนแก่ผู้อ่าน แต่ยังสื่อถึงแนวคิดของ วินทร์ เลียววาริณ ที่ต้องการชี้ให้เห็นความขัดแย้งระหว่างความต้องการของมนุษย์และความเป็นจริงตามธรรมชาติ เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงการฝืนธรรมชาติ อันนำไปสู่ทุกข์ทั้งนี้อาจสังเกตได้ว่า “ปัจจุบัน” เป็นช่วงเวลาที่ถูกลดความสำคัญลงไป เมื่อเทียบกับ “อดีต” หรือ “อนาคต” ตัวละครมองข้ามปัจจุบันขณะของตนเพราะไม่พึงพอใจกับสิ่งที่ตนเป็นหรือภาวะทุกข์ที่ตนเผชิญอยู่ ทั้ง ๆ ที่ปัจจุบันมีความสำคัญกับมนุษย์ในฐานะจุดเชื่อมต่อระหว่างอดีตและอนาคต ในแง่หนึ่งจึงพิจารณาได้ว่า วินทร์ เลียววาริณ จงใจใช้ชื่อเรื่องแฝงนัยประหวัดไปถึงที่ตัวละครหลงลืม เพื่อชี้ให้เห็นว่าบางครั้งสิ่งที่ถูกมองข้ามไป อาจเป็นกุญแจดอกสำคัญเพื่อไขไปสู่ความเข้าใจต่อปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ การพรั่โทษอดีตหรือพุ่งฝันถึงอนาคตล้วนเป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ มิใช่ทางแก้ไขปัญหา การให้ความสำคัญกับการกระทำในปัจจุบันขณะต่างหากคือสิ่งที่จะทำให้มนุษย์ใช้ชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข ดังนั้น การตีความหมายจากชื่อเรื่องและเนื้อหาที่มี

ความสอดคล้องกันดังกล่าว จึงเป็นสิ่งที่นำไปสู่สารัตถะของเรื่อง

เรื่องเช็กส์พีวชั่น เป็นชื่อเรื่องที่ดึงจากชื่อ โครงการอันเป็นจุดสำคัญของเรื่อง โครงการ “เช็กส์ พีวชั่น” ถือกำเนิดจากแนวคิดของ ดอน ดินา ตัวละครซึ่งเข้าใจว่าปัญหาทั้งหลายของโลกเกิดจากเพศ เขาจึงคิดการหลอมรวมเพศหญิงเพศชายเข้าด้วยกัน ด้วยเชื่อว่าการกระทำดังกล่าวจะทำให้ปัญหาทั้งหมดในโลกหมดไป โครงการ “เช็กส์ พีวชั่น” เกิดขึ้นอย่างเงียบ ๆ ด้วยความเชื่อและแรงผลักดันของ ดอน ดินา แนวคิดและการกระทำของ ดอน ดินา ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ เปิดกว้างให้ผู้อ่านวิพากษ์และตีความตามประสบการณ์ ความเชื่อ และความเข้าใจของตน บ้างอาจตีความว่าโครงการดังกล่าวเกิดจากแรงปรารถนาหรือการยึดมั่นถือมั่นในอดีตจนนำไปสู่ความคิดสุดโต่งฝืนธรรมชาติ บ้างอาจตีความว่าการหลอมรวมเพศตามแนวคิด ดอน ดินา เป็นการสอนเรื่องการเดินทางสายกลางตามทศนะพุทธปรัชญา หรืออาจตีความว่าเป็นการแสดงตรรกะเรื่องการรักษาสมดุลระหว่างหยินและหยางตามคดิของเต๋า ชื่อเรื่องจึงมีบทบาทในการสื่อถึงสิ่งที่เป็นจุดสำคัญของเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านได้ขบคิดใคร่ครวญถึงมุมมองทางปรัชญาผ่านจุดสำคัญดังกล่าว

เรื่องอัฐสุตรา เป็นชื่อเรื่องที่ตั้งจากแนวคิดอันเป็นศูนย์กลางของเรื่อง โดยคำว่า “อัฐสุตรา” เกิดจากการรวมคำระหว่าง “อัฐ” ที่หมายถึง เลขแปด และ “สุตรา” ที่หมายถึง เส้นทาง ดังนั้น “อัฐสุตรา” จึงหมายถึง เส้นทางแปดสาย หรือ อริยมรรค 8 คือ การกระทำแปดประการตามหลักทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) เพื่อนำไปสู่ความรู้และความหลุดพ้นของมนุษย์ ในที่นี้แนวคิดเรื่อง “อัฐสุตรา” สัมพันธ์กับความเอนเอียงสุดโต่งของ “เขา” ตัวละครเอกซึ่งมีปมขัดแย้งในใจเพราะอดีตอันเลวร้าย ความยึดมั่นถือมั่นในอดีตและทฤษฎีความรู้ของตนอย่างสุดโต่ง ทำให้ “เขา” คึดนอนอยู่ในวังวนแห่งความทุกข์ซ้ำแล้วซ้ำเล่า กระทั่งได้ไปไขปริศนาของห้องแปดเหลี่ยมลึกลับในสุสานโบราณ ยังผลให้ “เขา” เริ่มตระหนักถึงเหตุผลที่ตนยังคงวนเวียนอยู่กับอดีต และค่อย ๆ ปล่อยวางจากความคิดที่ยึดมั่นถือมั่นอยู่ “อัฐสุตรา” ไม่เพียงเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการปล่อยวางจากความเอนเอียงสุดโต่งตามทัศนะพุทธปรัชญา แต่ยังสัมพันธ์กับ “อัฐลักษณ์” (ปากกั่ว) หรือ สัญลักษณ์ทั้งแปดที่สื่อถึงความเปลี่ยนแปลงของจักรวาลตามแนวคิดอิจิงและลัทธิเต๋า อันเกิดจากทวิลักษณ์ คือ หยินและหยาง ซึ่งจับคู่กันจนเกิดเป็นปรากฏการณ์และสรรพสิ่งต่าง ๆ เช่น กลางวัน-กลางคืน น้ำขึ้น-น้ำลง ฤดูร้อน-ฤดูหนาว สวรรค์-โลก บวก-ลบ ฯลฯ

ในแง่ “อัฐสุตรา” จึงสัมพันธ์กับแนวคิดที่ว่าด้วยความเปลี่ยนแปลงและสายทางแห่งธรรมชาติในปรัชญาเต๋า เพื่อสื่อว่า จักรวาลนั้นมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ชีวิตของมนุษย์ก็เช่นกัน มนุษย์เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามอายุขัยที่เพิ่มขึ้นและประสบการณ์ในชีวิตของตน หากไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ไม่ดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ย่อมประสบความทุกข์ซ้ำซาก “อัฐสุตรา” จึงเป็นแนวคิดที่ควบคุมเรื่อง โดยสื่อถึงแนวคิดทั้งพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋า ซึ่งมองเช่นเดียวว่า การใช้ชีวิตเอนเอียงสุดโต่งด้วยการยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดจนเกินไป คือสาเหตุแห่งทุกข์ของมนุษย์ ทั้งนี้หากตั้งข้อสังเกต “อัฐสุตรา” ไม่เพียงสื่อถึงแนวคิดของเรื่องแต่ยังมีบทบาทในการควบคุมโครงเรื่องดังจะพบว่าการแบ่งบทของนิยายเรื่องนี้ แบ่งเป็น 8 บทตามอัฐลักษณ์ทั้งแปดของอิจิง ในแต่ละบทจะสัมพันธ์กับชื่อบท พัฒนาการของเรื่องและพัฒนาการทางความคิดของตัวละครเอก เพราะฉะนั้นชื่อเรื่อง “อัฐสุตรา” จึงถือเป็นหัวใจของนิยายเรื่องนี้ อย่างแท้จริง ทว่าการจะเข้าใจความหมายของชื่อเรื่องนี้ได้ ผู้อ่านต้องอ่านเรื่องให้จบและทำความเข้าใจแนวคิดเชิงปรัชญาที่แฝงในเรื่อง เรียกได้ว่า นอกจากชื่อเรื่องจะเป็นสิ่งที่บอกไปถึงแก่นเรื่องแล้ว ยังมีบทบาทในการกระตุ้นความรู้ของผู้อ่านที่มีต่อเรื่องด้วย

3. ชื่อเรื่องที่ตั้งจากตัวละครในเรื่อง

การตั้งชื่อเรื่องจากตัวละครในเรื่องเป็นการนำเอาลักษณะ คุณสมบัติ ฉายา หรือส่วนใดส่วนหนึ่งที่สื่อถึงตัวละครเอกหรือตัวละครที่เป็นผู้เล่าเรื่องมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง การตั้งชื่อเช่นนี้อาจคล้ายกับชื่อเรื่องที่ตั้งจากสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่อง ทว่าชื่อเรื่องประเภทนี้จะพ่วงความสนใจไปที่

ตัวละคร เพื่อพิจารณาว่าตัวละครตัวนั้นมีบทบาท มีความหมายหรือมีความสำคัญอย่างไรต่อเรื่อง ตลอดจนนำไปสู่แนวคิดเชิงปรัชญาอย่างไร การตั้งชื่อเรื่องในลักษณะนี้มีจุดเด่นอยู่ที่การตีความ และขบคิดว่าเหตุใดตัวละครจึงถูกเรียกด้วยชื่อเช่นนั้น การตีความชื่อจะนำไปสู่ความหมายและมุมมองทางปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ แฝงเร้นไว้

ผู้วิจัยพบว่าการตั้งชื่อเรื่องในลักษณะดังกล่าวมีบทบาทในการสร้างความสนใจของผู้อ่าน เพื่อนำไปสู่การค้นหาว่าชื่อเรื่องดังกล่าวหมายถึงตัวละครใด ผู้อ่านจะพึงเล็งที่ตัวละครและติดตามบทบาทของตัวละครดังกล่าวกระทั่งนำไปสู่การตีความถึงสิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังสื่อสาร ผู้อ่านจะค้นพบความหมายที่แท้จริงได้ก็ต่อเมื่ออ่านเรื่องจบและกลับมาตั้งคำถามต่อตัวเองว่า ความคิดและการกระทำของตัวละครนั้น ๆ กำลังนำไปสู่บทสรุปใด จุดที่น่าสังเกตคือ ตัวละครที่ วินทร์ เลียววาริณ นำคุณสมบัติหรือนำฉายามาตั้งเป็นชื่อเรื่อง มักเป็นตัวละครที่ยืนอยู่ฝั่งตรงกันข้ามกับมนุษย์โลกหรือถูกแปลกแยกออกจากสังคม ได้แก่ ตัวละครที่เป็นมนุษย์ต่างดาว (เด็กสองโลก) ตัวละครที่เป็นเครื่องจักร (พระเจ้าองค์สุดท้าย) และตัวละครที่เป็นคนชายขอบ (คนเสเพล) คุณสมบัติ ภาพลักษณ์ ความคิดและการกระทำของตัวละครกลุ่มนี้จะมีความหมายในการสร้างความขัดแย้งกับความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมที่ผู้คนในส่วนใหญ่ในสังคมเลือกกระทำ การวางจุดเน้นหรือให้คุณค่าแก่ตัวละครรอง ตัวละครประกอบ หรือตัวละครเอกที่ถูกให้ค่าและความหมายเชิงลบ นำไปสู่ตั้งคำถามต่อการกระทำของมนุษย์ส่วนใหญ่ในเรื่อง การคิดใคร่ครวญถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวละครและสิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ ตั้งคำถามดังกล่าวเป็นกุญแจไขความไปสู่แก่นเรื่อง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบชื่อเรื่องที่ตั้งจากตัวละครในนิยายวิทยาศาสตร์จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่

1. เรื่องเด็กสองโลก 2. เรื่องคนเสเพล และ 3. เรื่องพระเจ้าองค์สุดท้าย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่องเด็กสองโลก เป็นชื่อเรื่องที่ตั้งตามฉายานามของตัวละคร คือ เด็กชายชาวโลกที่ บังเอิญไปเกิดบนดาวกิสบอนเพราะอุบัติเหตุขณะสำรวจดวงดาวของคณะสำรวจ คำว่า “เด็กสองโลก” เป็นคำใช้เรียกเด็กชายที่อยู่ระหว่างสองโลก คือ โลกมนุษย์ (ดาวต้นกำเนิดทางเชื้อสาย) และดาวกิสบอน (ดาวที่ตัวละครถือกำเนิด) การปรากฏตัวของเด็กชายซึ่งหายสาบสูญไปกว่าสิบห้าปี นำไปสู่การตั้งคำถามถึงความสูงต่ำทางอารยธรรมของมนุษย์ครั้งใหญ่ ชาวโลกต่างสงสัยว่าเหตุใดเด็กชายที่ถือกำเนิดในสภาพแวดล้อมที่มีเพียงพืชและสัตว์ชั้นต่ำ จึงมีสติปัญญาและจิตใจสูงกว่ามนุษย์โลก เมื่อเด็กชายถูกแพทย์ชาวโลกทดสอบ ความเป็นอัจฉริยะและการกระทำของเขาได้ทำลายตรรกะความเชื่อเกี่ยวกับความสูงส่งทางสติปัญญาและจริยธรรมของมนุษย์ นำไปสู่คำถามเชิงปรัชญาหลายประการ เช่น สิ่งใดสำคัญกว่ากันระหว่างความก้าวหน้าทางวิทยาการหรือระดับศีลธรรมในจิตใจของมนุษย์ หนทางแห่งความเป็นผู้มีอารยธรรมคือสิ่งใด ความเจริญทางกาย

หรือจิตใจสิ่งใดสำคัญมากกว่ากัน สิ่งใดจะนำมนุษย์ไปสู่ความสุขระหว่างความรู้ทางโลกหรือความรู้ทางธรรม เป็นต้น

การเพ่งเล็งบทบาทและพฤติกรรมเด็กชายสองโลก นำไปสู่การเปรียบเทียบระหว่างมนุษย์โลกและเด็กชายในฐานะ “ผู้กระทำ” และ “ผู้ถูกกระทำ” ในระหว่างที่ผู้อ่านคอยติดตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กชาย จะได้เห็นภาพนำเสนอของมนุษย์โลกในฐานะ “ผู้ล่าอาณานิคม” และ “ผู้กอบโกยผลประโยชน์” จากทรัพยากรไปพร้อม ๆ กัน แน่แน่นอนว่าผู้ถูกกระทำอย่างเด็กชาย ซึ่งศักยภาพทางสมองสูงกว่า มีระดับศีลธรรมสูงกว่า ไร้ความทะเยอทะยาน ไร้หิวกระหาย ดำเนินชีวิตอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ และให้ความสำคัญแก่คุณค่าทางจิต ย่อมให้ความรู้สึกลับมากกว่าภาพของมนุษย์โลกที่มีแต่เจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ ทว่ากลับทำทุกสิ่งตามอำเภอใจ ด้วยความทะเยอทะยาน ความเห็นแก่ตัว คอยจ้องแสวงหาผลประโยชน์และให้ความสำคัญแต่ค่าทางวัตถุ ภาพนำเสนอที่ขัดแย้งระหว่างตัวละครทั้งสองฝ่ายดังกล่าว นำไปสู่การวิพากษ์ถึงปัญหาเชิงปรัชญาหลายปัญหา เช่น ธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ ค่าหรือคุณค่าแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ เกณฑ์การตัดสินค่าทางจริยะ ความรู้ของมนุษย์ เป็นต้น

จะพบว่า “เด็กชายสองโลก” เป็นตัวละครที่มีคุณสมบัติตรงตามอุดมคติทางปรัชญาทั้งพุทธและเต๋า ตัวละครตัวนี้ได้เผยให้เห็นคุณลักษณะของบุคคลที่ วินทร์ เลียววาริณ เชิดชูยกย่อง ยิ่งตัวละครตัวนี้มีคุณสมบัติสูงส่งหรือน่าฟังปรารถนามากเพียงใด ก็ยิ่งขบขันให้เห็นว่าพฤติกรรมและความคิดของมนุษย์โลกเป็นไม่น่าฟังปรารถนาหรือนำไปสู่ความทุกข์มากเพียงนั้น ด้วยเหตุนี้ชื่อเรื่อง “เด็กสองโลก” จึงเป็นชื่อที่เน้นจุดสำคัญของเรื่องนั่นคือ ตัวละครเด็กชายซึ่งนำไปสู่การให้ภาพบุคคลในอุดมคติและวิพากษ์พฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของมนุษย์

เรื่องคนเสเพล เป็นชื่อที่ตั้งมาจากภาพลักษณ์ภายนอกของ ชาเรียน ตัวละครเอกของเรื่อง อดีตนักบินประวัติต่างปรอย ซึ่งใช้ชีวิตไปวัน ๆ ด้วยการนั่งดื่มเหล้าและพบปะผู้คนในบาร์แห่งหนึ่ง ภาพลักษณ์ความเป็นคนเสเพลเป็นสิ่งที่สังคมภายนอกหยิบยื่นให้เขา ทั้งยังเป็นเหตุที่ทำให้วันหนึ่งเขาได้รับการจ้างวานจากบริษัทเหมืองเพชรศิرونให้ทำลายดาวเคราะห์ร้างดวงหนึ่ง โดยอ้างวิถีการโคจรของดาวเคราะห์ดังกล่าวอาจทำลายดาวเคราะห์ของบริษัท ชาเรียนตกลงทำงานดังกล่าวและค้นพบความจริงว่า เขาถูกบริษัทดังกล่าวหลอกใช้ เพราะภาพลักษณ์คนเสเพลของเขา ทำให้ง่ายต่อการจัดการให้พ้นทางเมื่องานสำเร็จ ภาพลักษณ์ที่เกิดจากการให้ค่าและความหมายของสังคมของชาเรียน เชื่อมโยงไปสู่คำถามเชิงปรัชญาเรื่องค่าและคุณค่าที่มนุษย์หยิบยื่นให้แก่มนุษย์ด้วยและสรรพสิ่งต่าง ๆ ภาพลักษณ์ภายนอกหรือสิ่งที่สังคมให้คุณค่า มีอาจใช้เป็นข้อสรุปในการตัดสินค่าทางจริยธรรมของบุคคล เช่นเดียวกับความหมายที่มนุษย์หยิบยื่นให้แก่สิ่งต่าง ๆ ที่มีใช้ ความหมายที่แท้จริงของสิ่งนั้น ๆ การหยิบยื่นค่าและความหมายนี้เองนำไปสู่กิเลสและความทุกข์

ของมนุษย์ ชื่อเรื่องในที่นี้จึงเป็นสิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการเน้น คือ ภาพลักษณ์ของตัวละครที่นำไปสู่การค้นพบความจริงบางอย่าง ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของชีวิตมากยิ่งขึ้น

เรื่องพระเจ้าองค์สุดท้าย เป็นชื่อเรื่องที่ตั้งจากชื่อยานของตัวละครรองซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์และเล่าเรื่องทั้งหมด คือ “มัน” หรือคอมพิวเตอร์ประจำยานอวกาศ ด้วยความที่ตัวละครตัวนี้เป็นผู้เล่าเรื่อง จึงถือว่าตัวละครดังกล่าวมีอำนาจในการให้ข้อมูล ควบคุมมุมมอง เลือกรายละเอียด และถ่ายทอดเรื่องราวทั้งหมดผ่านการตีความของตน บทบาทและสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวละครตัวนี้จึงอยู่ในความสนใจของผู้อ่าน จุดที่น่าสนใจ คือ การที่ “มัน” เล่าเรื่องราวของคาร์และลินด์ เจ้านายของ “มัน” ด้วยน้ำเสียงที่แสดงความจงรักภักดีทั้ง ๆ ที่พวกเขาผลักภาระทั้งหมดที่สร้างไว้ให้แก่ “มัน” เพียงผู้เดียว เรื่องราวบางช่วงจะเป็นเสียงของสัพพัญญูที่พรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของ “มัน” โดยมีลักษณะเป็นบทพูดเดี่ยวในใจ (Interior monologue)¹ ผสานกับไปการพรรณนาฉากและบรรยากาศ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจและเข้าถึงความรู้สึกของ “มัน” ซึ่งเดินทางอย่างโดดเดี่ยวเป็นระยะเวลานานถึงหกหมื่นปี เพื่อปฏิบัติภารกิจของตนอย่างซื่อสัตย์ การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของ “มัน” มีส่วนอย่างมากต่อการแฝงน้ำเสียงเสียดสีลงในเรื่อง วินทร์ เลียววาริณ จงใจใช้ผู้เล่าเรื่องที่ไร้เดียงสาและแสนซื่ออย่าง “มัน” ในการถ่ายทอดเรื่องราวที่ผิดพลาดของมนุษย์ ความคิดเทียบเทียมพระเจ้าของคาร์และลินด์ นำไปสู่การฝ่าฝืนระเบียบธรรมชาติ ต้นเหตุแห่งความทุกข์และความพลาดหวัง เมื่อมนุษย์เทียมที่พวกเขาสร้างขึ้นกลายเป็นเผ่าพันธุ์ที่เลวร้าย การพยายามแก้ไขปัญหาที่สูญเปล่าซึ่งจบด้วยการที่ “มัน” หรือ “พระเจ้าองค์สุดท้าย” ถูกทำลายด้วยอาวุธปรมาณูที่เหล่ามนุษย์เทียมสร้างขึ้น จุดจบอันน่าเศร้าของเครื่องจักรที่ภักดีนำไปสู่ความสะเทือนใจของผู้อ่าน เพื่อให้ผู้อ่านใคร่ครวญคุณค่าเรื่องราวทั้งหมดและหันกลับมาพิจารณาพฤติกรรมของผู้คนในสังคมของตนเอง

อย่างไรก็ตาม ในแง่ของการตีความ “พระเจ้าองค์สุดท้าย” ในที่นี้มีได้มีความหมายเพียงคอมพิวเตอร์ของยานอวกาศซึ่งถูกวางบทบาทให้เป็นพระเจ้าที่คอยแก้ไขความชั่วร้ายของมนุษย์ หากยังหมายถึง ระบบคิดทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งมนุษย์สถาปนาให้เป็น “พระเจ้าองค์ใหม่” แทนปรัชญา ศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมด้วย วินทร์ เลียววาริณ จงใจสร้างเรื่องล้อเลียนตำนานการสร้างโลกและวาระสุดท้ายของโลก เพื่อเขี่ยหยันความเชื่อและการกระทำอันไร้สาระของมนุษย์ พร้อมกับชี้ให้เห็นความจริงว่าแม้บทบาทหน้าที่ของวิทยาศาสตร์เป็นเพียงเครื่องมือ

¹ บทพูดเดี่ยวในใจ หมายถึง กลวิธีในการเสนอความคิดของตัวละครในวรรณกรรม ใช้ในความหมายเดียวกับ กระแสสำนึก (Stream of consciousness) อย่างไรก็ดีตาม ใน Dictionary of Narratology ให้ความแตกต่างไว้ว่า บทพูดเดี่ยวในใจ เสนอความคิดของตัวละครมากกว่าเสนอภาพที่เห็น (Perceptions) และใช้ภาษาที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ขณะที่ กระแสสำนึก เสนอทั้งความคิดและภาพที่เห็น และลักษณะของภาษาอาจไม่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ (อิรวดี ไตลังคะ, 2543, หน้า 47)

ตอบสนองค้นหาของมนุษย์ มิใช่ “พระเจ้า” ซึ่งมีอำนาจควบคุมให้มนุษย์อยู่ในจริยธรรมหรือสามารถทำให้มนุษย์มีปัญญารู้แจ้งเห็นจริง มนุษย์ตั้งวิทยาศาสตร์จากการเป็นระบบคิดที่น่าเชื่อไปเป็นเครื่องมือประกอบการกระทำ เพื่อสร้างฐานอำนาจและสนองความต้องการของตนเอง “พระเจ้าองค์สุดท้าย” จึงกลายเป็นบุคคลที่น่าสงสารเพราะถูกใช้เป็นเครื่องมือ เช่นเดียวกับ “มัน” ซึ่งเดินทางไปตามคำสั่งของเจ้านาย โดยที่ไม่รู้ว่าจุดจบของตนในตอนท้ายจะเป็นเรื่องน่าเศร้าเพียงใด ด้วยเหตุนี้ชื่อเรื่อง “พระเจ้าองค์สุดท้าย” จึงไม่เพียงสื่อถึงตัวละครสำคัญที่ควบคุมมุมมองของเรื่องแต่ยังแฝงน้ำเสียงเสียดสีถึงระบบความคิดความเชื่อของมนุษย์ อันเป็นส่วนที่แนวคิดเชิงปรัชญาเข้าไปวิพากษ์แก่นของเรื่องนี้จึงผูกพันกับชื่อเรื่องโดยนัยดังกล่าว

4. ชื่อเรื่องที่ตั้งจากสัญลักษณ์ในเรื่อง

ชื่อเรื่องที่ตั้งจากสัญลักษณ์ในเรื่อง หมายถึง การใช้สัญลักษณ์สำคัญของเรื่องมาตั้งเป็นชื่อเรื่องหรือใช้สัญลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งของชื่อเรื่อง การตั้งชื่อในลักษณะนี้มักซ่อนปริศนาเกี่ยวกับแนวคิดของเรื่องผ่านการบอกไปถึงจุดสำคัญเอาในรูปสัญลักษณ์ ผู้อ่านต้องพยายามเชื่อมโยงและขบคิดที่สัญลักษณ์ของผู้เขียนหมายถึงสิ่งใด มีบทบาทอย่างไรต่อเรื่องและเกี่ยวข้องกับแนวคิดที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสารอย่างไร การตั้งชื่อเรื่องกลุ่มนี้มีจุดเด่นอยู่ที่การตีความสัญลักษณ์ที่เป็นปริศนา ซึ่งนำไปสู่การคาดเดาและเชื่อมโยงไปแนวคิดเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ แฝงไว้ แม้ว่าสัญลักษณ์ในบางเรื่องจะไม่โดดเด่นเท่าการกระทำหรือความคิดของตัวละคร แต่การเพ่งเล็งที่หมายความของสัญลักษณ์จะช่วยค้นพบแก่นเรื่องได้ง่ายขึ้นทางหนึ่ง

ผู้วิจัยพบว่าชื่อเรื่องที่ตั้งจากสัญลักษณ์ในเรื่องแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ ชื่อเรื่องที่นำเอาสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่องบางส่วนและชื่อเรื่องใช้สัญลักษณ์ตั้งเป็นชื่อเรื่องทั้งหมด ชื่อเรื่องกลุ่มนี้มีบทบาทใหญ่ ๆ อย่างน้อย 2 ประการ ประการแรก คือ การบ่งชี้ถึงสัญลักษณ์สำคัญในเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านจับจุดได้ว่าอะไรคือสิ่งใดที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังเน้นและต้องการให้ผู้อ่านตีความ ประการที่สอง เพื่อสร้างความสนใจผู้อ่านผ่านการบ่งชี้ถึงสัญลักษณ์ในเรื่อง ความใคร่รู้จะทำให้ผู้อ่านสนใจว่าสัญลักษณ์ที่ วินทร์ เลียววาริณ บอกไปในนั้นสัมพันธ์อย่างไรกับเรื่องหรือแฝงเร้นความหมายไว้อย่างไร ชื่อเรื่องที่ตั้งจากสัญลักษณ์จึงนำไปสู่การขบคิดใคร่ครวญอันเป็นกิจกรรมทางปัญญาที่ วินทร์ เลียววาริณ เปิดโอกาสให้ผู้อ่านตีความ เพื่อค้นหาหนัยะทางความคิดและมุมมองทางปรัชญาที่ซ่อนไว้

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบนิยายวิทยาศาสตร์ที่ตั้งชื่อโดยใช้สัญลักษณ์จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่อง กุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย 2. เรื่องดอกไม้เหลืองเหนือเขาสูง 3. เรื่องปรมาณู, ไวน์, หมา และ 4. เรื่องราตรีดาวกระพริบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่องกุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย เรื่องนี้ใช้สัญลักษณ์ คือ “ดอกกุหลาบ” มาตั้งเป็นส่วนหนึ่งของชื่อเรื่อง เมื่ออ่านชื่อเรื่องผู้อ่านอาจเกิดข้อกังขาว่า “กุหลาบแดง” สัญลักษณ์แห่งความรักที่มีมาแต่โบราณเกี่ยวพันกับเรื่องอย่างไร ทั้งยังมีความหมายหรือมีความสำคัญอย่างไรต่อเรื่อง กระทั่งได้ติดตามจนจบจึงพบว่า กุหลาบแดงในเรื่องนี้สัมพันธ์กับต้นตอแห่งทุกข์ที่นำพาตัวละครเอกไปสู่ความตาย ฉะนั้น ความหมายของดอกกุหลาบจึงไม่เพียงสื่อความถึงความรัก ความเสนา่หา หรือความงามชวนหลงใหลของหญิงสาวตามกรอบวาทกรรมเดิม ในเรื่องนี้ กุหลาบแดง เป็นสัญลักษณ์ของกิเลสตัณหาและอวิชชาของตัวละคร โดยเป็นสิ่งที่ “มาลิน” ใช้เป็นเครื่องมือสังหาร “การอน” ตัวละครเอกของเรื่อง เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ทำให้การอนหยิบดอกกุหลาบที่มาลินทำตกไว้มาสูดดม ด้วยคิดว่ามาลินยังคงมีใจให้ตน ทว่ากุหลาบแดงดังกล่าวกลับอาบยาพิษ ทำให้การอนเสียชีวิตในทันที ฉะนั้น กุหลาบแดงจึงหมายถึงกิเลสตัณหา ความยึดมั่นถือมั่นและความไม่รู้แจ้งเห็นจริงของตัวละคร

ความหมายของกุหลาบ นอกจากจะพิจารณาได้จากสถานการณ์ของเรื่องแล้ว “สีแดง” ของกุหลาบยังมีความหมายทั้งในแง่บวกและลบ ในแง่บวก สีแดง หมายถึง “พลังอำนาจ ความกระปรี้กระเปร่าและความตื่นเต็นของชีวิต...” ทว่าในแง่ลบ สีแดง หมายถึง “... อารมณ์ ตัณหาที่ควบคุมไม่ได้ ราคะ ความทะเยอทะยานและความโกรธเกินเหตุ” (วอลด์เกอร์, 2538, หน้า 36) สีแดงในที่นี้ถูกใช้ในความหมายลบ เนื่องจากกุหลาบสีแดงเป็นสื่อกลางที่นำตัวละครไปสู่ความตาย สีแดงของกุหลาบจึงยังเป็นการตอกย้ำถึงกิเลสตัณหาและอวิชชา อันเป็นสิ่งที่ทำให้ตัวละครประสบหายนะหรือความทุกข์ในตอนท้ายเรื่อง

อนึ่ง หากพิจารณาอย่างถี่ถ้วน จะพบว่า กุหลาบแดงในเรื่องนี้สัมพันธ์กับตัวละครซึ่งเป็นแอนดรอยด์ 2 ตัว ได้แก่ มาลิน และ การอน ทั้งสองต่างอยู่ในฐานะ “สิ่งประดิษฐ์” หรือ “สิ่งที่ถูกสร้างโดยฝีมือของมนุษย์” ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการสนองความต้องการของมนุษย์ การฝ่าฝืนคำสั่งของ การอน แอนดรอยด์หนุ่ม จึงเป็นการฝ่าฝืนความหมายที่มนุษย์ตราค่าและความคาดหวังของสังคม กุหลาบแดงในเรื่องมิใช่กุหลาบที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่ถูกสร้างขึ้นตามต้องการของมนุษย์ เช่นเดียวกับมาลินและการอน เพราะฉะนั้น ทั้งกุหลาบและตัวละครทั้งสองจึงสื่อถึงสิ่งประดิษฐ์ที่ถูกให้ค่าและความหมาย สร้างขึ้นโดยความอยากของมนุษย์ ฉะนั้น ความหมายและบทบาทที่แฝงอยู่กับสิ่งประดิษฐ์ มิใช่คุณสมบัติแท้ ๆ ของมัน หากเป็นการให้ความหมายตามความต้องการของกิเลสตัณหา เพราะฉะนั้นสิ่งประดิษฐ์เหล่านี้จึงเป็นตัวแทนของกิเลสตัณหาของมนุษย์ซึ่งสนองต้องการในแง่ต่าง ๆ การมนุษย์คาดหวังให้สิ่งประดิษฐ์เป็นอย่างใจจึงเป็นการฝืนธรรมชาติ เช่นเดียวกับสนองตัณหาความอำเภोजใจโดยไม่มองดูความเป็นจริงของโลก

“กุหลาบแดงกับเทียวบินสุดท้าย” จึงเป็นชื่อเรื่องที่มีลักษณะปริศนา ต้องการให้ผู้อ่านตีความและค้นหาความหมายที่ซ่อนอยู่ เมื่ออ่านเรื่องจบผู้อ่านจะพบว่า “เทียวบินสุดท้าย” ในที่นี้หมายถึงฉากของเรื่อง อันเป็นสถานที่เกิดเหตุการณ์ทั้งหมด เมื่อนำไปสัมพันธ์กับกุหลาบซึ่งมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ดังกล่าวไว้ข้างต้น จึงสื่อถึง กิเลสตัณหาที่นำมนุษย์สู่ความทุกข์ ดังนี้ จะพบว่าการตั้งชื่อเรื่อง โดยใช้สัญลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งของชื่อเรื่องในที่นี้ มีบทบาทในการสร้างความสนใจของผู้อ่านและบอกไปถึงสัญลักษณ์สำคัญในเรื่อง เพื่อนำไปสู่แก่นเรื่องหรือความหมายแท้จริงที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสารไปยังผู้อ่าน

เรื่องดอกไม้เหลืองเหนือเขาสูง เป็นชื่อที่ตั้งจากการนำสัญลักษณ์ของเรื่องคือ “ดอกไม้เหลือง” มาเข้าคู่กับ “เขาสูง” อันเป็นฉากสำคัญของเรื่อง เมื่ออ่านเนื้อหาไปเรื่อย ๆ ผู้อ่านจะพบว่า “ดอกไม้สีเหลือง” ในที่นี้คือ “ดอกฝิ่น” ดอกของพืชที่เป็นต้นตอของสารเสพติดชนิดร้ายแรงหลายชนิดซึ่ง โฉววันอัน ตัวละครเอกของเรื่องตั้งใจใช้เป็นกุญแจสำคัญในการกำจัดขบวนการค้ายาเสพติด เพื่อชำระหนี้แค้นแทนลูกชายที่เสียชีวิตไป อันที่จริงดอกฝิ่นมีหลายสีทว่าในเรื่องนี้ วินทร์ เลียววาริณ จงใจใช้ดอกฝิ่นสีเหลือง จึงสื่อว่า “สีเหลือง” มีนัยยะบางประการเกี่ยวพันกับสิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสาร เมื่อสืบค้นลงไปถึงความหมายเชิงสัญลักษณ์ของสีเหลืองพบว่า สีเหลืองมีความหมายทั้งเชิงบวกและลบ อาทิ สมเกียรติ ตั้งมโน (2536, หน้า 75) กล่าวถึงความหมายของสีเหลืองว่า “สีทองหรือสีเหลือง หมายถึง ดวงอาทิตย์ พระอาทิตย์ (Sungod) ความมั่งคั่ง ความอุดมสมบูรณ์ แต่อย่างไรก็ตาม สีเหลืองยังเป็นตัวแทนแห่งความอิจฉาริษยา การทรยศหักหลัง การไร้สัจจะ และความขี้ลาดได้ด้วย...” หรือ สมภพ จงจิตต์โพธา (2556, หน้า 39) กล่าวถึงสีเหลืองในเชิงสัญลักษณ์ว่า

สีเหลืองแสดงถึงความสดใส ความเบิกบาน โดยเรามักจะใช้ดอกไม้สีเหลืองในการไปเยี่ยมผู้ป่วยและแสดงความรุ่งเรือง ความมั่งคั่ง ฐานันดรศักดิ์ ในทางตะวันออก เป็นสีของกษัตริย์ จักรพรรดิของจีนใช้ฉลองพระองค์สีเหลือง ในทางศาสนาแสดง ความ เจิดจ้า ปัญญา พุทธศาสนาและยังหมายถึง การเจ็บป่วย โรคระบาด ความริษยา ทรยศ หลอกหลวง

เมื่อพิจารณาความหมายของสีเหลืองและภาพนำเสนอของดอกฝิ่นในเรื่องดังกล่าว จะพบว่า ผู้เล่าเรื่องมักกล่าวถึงฝิ่นหรือดอกฝิ่นควบคู่กับชุดคำซึ่งบ่งบอกถึงความงามที่แฝงอันตราย เป็นระยะ อาทิ “ไร่ฝิ่นกว้างไกลสุดลูกหูลูกตา สวยงามแต่ลึกลับ...” “เขามองดูไร่ฝิ่นเบื้องล่างคอย ริวแดดสาดสายบนดงดอกไม้ นับหมื่นดอกเบื่องล่างพลิวไหวหาลากสีสัน งามลึกลับหากแฝงอันตราย

...” (ดอกไม้สี่เหลืงเหนือเขาสูง, 2540, หน้า 194-195) การเน้นย้ำ “ความงามที่ลึกลับและอันตราย” สื่อเป็นนัยว่า “ดอกไม้สี่เหลืง” เน้นความหมายเชิงลบมากกว่าเชิงบวก ในที่นี้สี่เหลืงจึงสื่อถึง ความน้อยถอย การทรยศหักหลัง หลอกลวง ความโลภหรือ โลภะ อันหมายถึง “ความทะเยอทะยาน อันแรงกล้าเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินและอำนาจ โดยไม่คำนึงถึงแนวทางหรือคุณธรรมในการ ได้มา ซึ่งสิ่งเหล่านั้น...” (วิกิพีเดีย, 2556 ก)

ความหมายของดอกไม้สี่เหลืงดังกล่าว ไม่เพียงสื่อถึงโลภะของโลวันอาน แต่ยังสื่อถึง ความน้อยถอยและการทรยศหักหลังระหว่างตัวละครอีกด้วย ในตอนท้ายเรื่อง ความผิดพลาดใหญ่ หลวงที่เกิดจากการปรับแต่งฝันทำให้โลวันอานอยากยับยั้งโครงการ ขณะที่นายพันเอกยังคง ต้องการหลอกลวงผู้คนต่อไปเพราะ โครงการดังกล่าว ทำให้เขาได้เลื่อนยศและมีอำนาจมากขึ้น ความพ่ายแพ้ของโลวันอานต่ออำนาจทางการเมืองดังกล่าว สื่อถึงความพ่ายแพ้ของวิทยาศาสตร์ต่อกิเลสตัณหาของมนุษย์ หากมองเชิงเปรียบเทียบ จะสถานการณ์ดังกล่าวสื่อถึง “ดอกไม้สี่เหลืงบน เขาสูง” อันเป็นชื่อเรื่อง คือ ความงามที่แฝงเร้นความน้อยถอยและความคดโกงหลอกลวงของมนุษย์ ดังเช่นโครงการปราบฝันของโลวันอานที่ฉากหน้าอันสวยงาม แต่กลับมีเบื้องหลังเป็นการสนองอำนาจและผลประโยชน์ของนักการเมือง “เขาสูง” ในที่นี้จึงมิได้เป็นเพียงฉากของเรื่อง แต่ยังแฝงนัยยะถึงพลังหยางหรืออำนาจเชิงแข็ง เพราะในลัทธิเต๋า มีทัศนะว่า “ผู้ที่ถ่อมตัวไม่เยอหยิ่งนั้นอาจ เข้าใจธรรมะได้ดีกว่าผู้ที่ยังมีพระนางตัวเยี่ยงเขาสูง” (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2525, หน้า 101) ฉะนั้น คุณลักษณะของเขาสูง จึงเปรียบได้กับความหยิ่งพระนางในความรู้ของโลวันอานและความลุ่มแก่อำนาจของนายพันเอก ซึ่งเป็นสาเหตุแห่งความทุกข์และหายนะของเรื่อง ดังนี้จะพบว่า ชื่อเรื่องที่ดึงจากสัญลักษณ์ของเรื่อง ได้แฝงปริศนาและความหมายที่ลึกซึ้งซึ่งเชิงปรัชญาไว้ การค้นหาความหมายของสัญลักษณ์ของชื่อเรื่อง จึงเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยไขความแก่นเรื่องและช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจแนวคิดเชิงปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ กระจ่างชัดขึ้น

เรื่องปรมาณู, ไวน์, หมา เป็นชื่อเรื่องที่ดึงจากสัญลักษณ์สำคัญในเรื่อง ได้แก่ ระเบิดปรมาณู ไวน์แดง และหมา การตั้งชื่อเช่นนี้เป็นการเร้าความสนใจผู้อ่านอย่างตรงไปตรงมา ผู้อ่านต้องค้นหาวาสัญลักษณ์ทั้งหมดเกี่ยวพันหรือสื่อความถึงแก่นเรื่องอย่างไร ในเรื่องนี้ วินทร์ เลียววาริณ ใช้สัญลักษณ์ทั้งสามเป็นเครื่องมือในการเสียดสีพฤติกรรมของมนุษย์ที่เต็มไปด้วยกิเลสอาทิ ความโลภ ความเห็นแก่ตัว และความทะเยอทะยานอยาก กิเลสเหล่านี้ส่งเสริมอัตตาจน ใจตกเป็นทาสวัตถุ ขาดปัญญาในการมองสรรพสิ่งตามความเป็นจริง “หมา” เป็นสัญลักษณ์แทนนักการเมืองที่มีพฤติกรรมฉ้อโกง เห็นแก่ตัว ไร้ความซื่อสัตย์ ทำงานแบบเช้าชามเย็นชาม และเห็นกิจส่วนตนสำคัญกว่ากิจส่วนรวม “ไวน์แดง” เป็นสัญลักษณ์ของความฟุ้งเฟ้อ ใก้หรุ พุ่มเพ็ช โดยภาพรวมหมายถึง “เป่ลือก” ของนักการเมืองที่ดูสวยงาม แต่แท้จริงเต็มไปด้วยความน้อยถอยเห็นแก่ตัว ตามท้องเรื่อง

ไวน์แดงเป็นสิ่งที่ “สามารถ” ตัวละครเอกใช้ “เล่นกล” กับรัฐมนตรีรักชนะ เพื่อแก้เผ็ดความโลภ และความเห็นแก่ตัวรัฐมนตรีดังกล่าว วิธีการของสามารถ คือ การใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์สร้างความน่าเชื่อถือจนรัฐมนตรีหลงเชื่อ จนยอมให้เขานำไวน์ไปตรวจสอบอายุที่บ้าน “สามารถ” สลับเปลี่ยนน้ำในขวดไวน์ ให้รัฐมนตรีดื่มไวน์ราคาถูกแทนไวน์ราคาแพงได้สำเร็จ ในที่นี้คำว่า “ปรมาณู” เกี่ยวพันกับการกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ทดสอบอายุไวน์และระเบิดปรมาณูที่ทำลายล้างมนุษย์ในช่วงสงคราม “ปรมาณู” จึงเป็นสัญลักษณ์แทนความรู้วิทยาศาสตร์ซึ่งมนุษย์ใช้เป็นเครื่องมือสนองความต้องการของตน อาจแปรเป็นความดีหรือความชั่วได้สุดแต่การกระทำของมนุษย์ จะพบว่าความหมายของสัญลักษณ์ทั้งสามดังกล่าว นำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับการกระทำของตัวละคร ทั้งยังสื่อถึงแก่นเรื่องว่า พฤติกรรมที่เต็มไปด้วยความโลภและเห็นแก่ตัวของมนุษย์ ย่อมนำไปสู่ความทุกข์ในที่สุด

เรื่องราตรีดาวกระพริบ เป็นชื่อเรื่องที่ใช้สัญลักษณ์ คือ ดวงดาว เป็นส่วนหนึ่งของชื่อเรื่อง เพื่อสื่อถึงเหตุการณ์สำคัญในเรื่องและแนวคิดเชิงปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ เรื่องราวว่า ด้วยนักบินอวกาศ 5 คนที่ยอมเสียสละชีวิตของตนเพื่อช่วยโลก ในห้วงวาระสุดท้ายของชีวิตก่อนที่ยานจะพุ่งชนอุกกาบาต นักบินทุกคนต่างพร้อมใจจัดงานเลี้ยงอำลาเล็ก ๆ ขึ้น การแลกเปลี่ยนความคิดคำนึงในใจระหว่างสมาชิกทำให้นายพันตรี โทมากับตันยานตั้งคำถามถึงความหมายของมีชีวิต ดวงดาวในเรื่องนี้เป็นสัญลักษณ์แทนชีวิตของมนุษย์ที่แผ่เร้นธรรมชาติของความไม่เที่ยงแท้ ดังเช่นดวงดาวเกิดขึ้นและดับลงนับครั้งไม่ถ้วน การกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาลเมื่อดาวสิ้นแสงสื่อถึงความไร้ตัวตนและความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่ง จะพบว่าทั้งฉาก เหตุการณ์สำคัญ เพลงกล่อมเด็ก รวมถึงความใฝ่ฝัน ประสบการณ์ และวาระสุดท้ายของตัวละครล้วนเกี่ยวพันกับดวงดาวทั้งสิ้น ดวงดาวจึงเป็นสัญลักษณ์ที่ วินทร์ เลียววาริณ แผงไว้เพื่อเชื่อมโยงไปสู่แนวคิดเชิงปรัชญาอันแสดงถึงธรรมชาติของชีวิตที่ประกอบด้วยความทุกข์ ความไม่เที่ยง และความเสื่อมของสังขาร

สรุปได้ว่า จากการศึกษาการนำเสนอแนวคิดผ่านชื่อเรื่องในนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ พบว่าชื่อเรื่องในขอบเขตข้อมูลมีบทบาท 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก คือ การชี้ชวนหรือบอกใบ้ให้ผู้อ่านพึงเล็งไปยังจุดสำคัญของเรื่อง ได้แก่ สัญลักษณ์ ฉาก พฤติกรรมของตัวละคร ค่านิยม ระบบคิดทางสังคมและสิ่งที วินทร์ เลียววาริณ กำลังวิพากษ์วิจารณ์หรือตั้งคำถาม สิ่งที่น่าสังเกต คือ เมื่ออ่านเรื่องจะพบว่าจุดสำคัญเหล่านี้ถูกทำให้บิดเบี้ยว เกินจริง มีความคิดเพี้ยนหรือผิดปกติบางประการ ทั้งนี้เพื่อแผ่เร้นการเสียดสีและการตั้งคำถามต่อการมีชีวิตของมนุษย์ของ วินทร์ เลียววาริณ ยิ่งจุดสำคัญนั้น ๆ ถูกบิดเบือนให้เกินจริงหรือสุดโต่ง ได้มากเพียงใด ผู้อ่านจะยิ่งเพิ่มพูนความรู้สึกไม่พึงปรารถนาต่อสิ่งที่ถูกวิพากษ์ พร้อมกับรู้สึกถึงความปกติธรรมดาหรือความเป็นธรรมชาติ อันสัมพันธ์กับแนวคิดเชิงปรัชญาที่

วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอ เป็นสิ่งน่าฟังปรารถนามากขึ้น อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ชื่อเรื่องที่ตั้งจากสัญลักษณ์จะนำไปสู่การเพ่งเล็งและค้นหาความหมายของสัญลักษณ์นั้น ๆ เมื่ออ่านเรื่องอย่างละเอียดจะพบว่า สัญลักษณ์ที่เป็นชื่อเรื่องเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งใน 3 อย่างนี้เสมอ ได้แก่ กิเลสตัณหา เป้าหมายแห่งการเสียดสี หรือธรรมชาติแห่งชีวิตของมนุษย์

ประการที่สอง คือ การเร้าความสนใจของผู้อ่าน ชื่อเรื่องบางชื่อจะสื่อถึงจุดสำคัญอย่างเป็นปริศนา คือ มีลักษณะลวงความคิดของผู้อ่านให้ตีความไปในทิศทางต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านเพ่งเล็งว่าแท้จริงแล้วจุดสำคัญนั้นหมายถึงสิ่งใด การค้นหาคำตอบเกี่ยวกับชื่อเรื่องจะนำไปสู่แนวคิดเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ เสนอ ทั้งนี้เพราะการแสวงหาคำตอบดังกล่าว ต้องอาศัยความเข้าใจ การวิเคราะห์และตีความอย่างถ่องถ้วนของผู้อ่าน เมื่อผู้อ่านจับสาระสำคัญของชื่อเรื่องได้ ย่อมทำให้เข้าใจแก่นเรื่องไปโดยปริยาย

บทบาทของชื่อเรื่องทั้งสองประการดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ชื่อเรื่องเป็นกุญแจดอกหนึ่งที่สามารถไขความไปสู่แก่นเรื่อง อย่างไรก็ตาม ชื่อเรื่องมิได้ทำงานอย่างโดดเดี่ยว หากทำงานสอดคล้องประสานร่วมกับองค์ประกอบอื่น ๆ เสมอ แสดงให้เห็นว่า วินทร์ เลียววาริณ นิยมใช้องค์ประกอบหลายส่วนในการขบเน้นแนวคิดเชิงปรัชญา เป็นผลให้การสื่อสารแนวคิดเชิงปรัชญาเป็นไปอย่างกลมกลืน ลุ่มลึกและน่าสนใจ

เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมของการนำเสนอแนวคิดผ่านชื่อเรื่องชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยได้สรุปกลวิธีการนำเสนอแนวคิดดังกล่าวเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 8 สรุปการนำเสนอแนวคิดผ่านชื่อเรื่อง

ลำดับที่	เรื่อง	การนำเสนอแนวคิดผ่านชื่อเรื่อง			
		ตั้งจากสิ่งที่ผู้เขียนกำลังวิพากษ์หรือตั้งคำถาม	ตั้งจากเหตุการณ์หรือสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่อง	ตั้งจากตัวละคร	ตั้งจากสัญลักษณ์ในเรื่อง
1	ปฐมภพ	-	✓	-	-
2	เด็กสองโลก	-	-	✓	-
3	ราตรีดาวกระพริบ	-	-	-	✓
4	พระเจ้าองค์สุดท้าย	-	-	✓	-
5	สงครามนรินทร์	-	✓	-	-
6	กุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย	-	-	-	✓
7	7020: โลกแห่งความสุข	✓	-	-	-
8	ดอกไม้เหลืองเหนือเขาสูง	-	-	-	✓
9	คนเสเพล	-	-	✓	-
10	เกมพระพรหม	✓	-	-	-
11	บริ โภคนิยม	✓	-	-	-
12	อีกด้านหนึ่งของหลุมดำ	-	✓	-	-
13	ปรมาณู, ไวน์แดง, หมา	-	-	-	✓
14	เช็กส์ ฟีวชั่น	-	✓	-	-
15	เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอนาคต	-	✓	-	-
16	บางกะโพ้ง	-	✓	-	-
17	อภิสสูตรา	-	✓	-	-

จากตารางที่ 8 พบว่า มีนิยายวิทยาศาสตร์ 17 เรื่องที่ชื่อเรื่องมีบทบาทในการนำเสนอแนวคิด โดยประเภทของชื่อเรื่องที่พบมากที่สุด คือ ชื่อเรื่องที่ตั้งจากเหตุการณ์หรือสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่อง พบทั้งสิ้น 7 เรื่อง รองลงมาได้แก่ ชื่อเรื่องที่ตั้งจากสัญลักษณ์ในเรื่อง พบทั้งสิ้น 4 เรื่อง สำหรับชื่อเรื่องที่ตั้งจากสิ่งที่ผู้เขียนกำลังวิพากษ์หรือตั้งคำถามและชื่อเรื่องที่ตั้งจากตัวละครในเรื่องพบจำนวนเท่ากัน คือ พบกลุ่มละ 3 เรื่อง อย่างไรก็ตาม จะพบว่านิยายวิทยาศาสตร์อีกจำนวนมากที่ชื่อเรื่องมิได้มีบทบาทในการสื่อสารแนวคิด แต่แนวคิดถูกขับเคลื่อนด้วยวิธีการอื่น ๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

การนำเสนอแนวคิดผ่านผู้เล่าเรื่อง

การตีความบันเทิงคดีประเภทเรื่องสั้นหรือนวนิยาย ผู้อ่านมักตั้งข้อสังเกตต่อองค์ประกอบแต่ละส่วนและกลวิธีการนำเสนอ เพื่อค้นหา “ความหมาย” ซึ่งซ่อนอยู่ใต้ถ้อยคำที่บอกเล่าเรื่องราวทั้งหมด ด้วยหวังว่าการเข้าใจความหมายดังกล่าวจะนำไปสู่การเข้าใจเจตนาของผู้เขียน เข้าใจความคิดอันลึกซึ้งของผู้เขียนที่มีต่อชีวิตมนุษย์ สังคม และ โลก การตีความโดยอาศัยการสังเกตองค์ประกอบ เช่น ตัวละคร สถานที่ เวลา เป็นต้น ตามท้องเรื่อง มักไม่แยกขาดจากกลวิธีการเล่าเรื่องหรือกลวิธีการนำเสนอเรื่องผ่าน “ผู้เล่าเรื่อง” (Narrator) ประเภทต่าง ๆ เนื่องจากวิธีการเล่าเรื่องหรือมุมมอง (Point of view) ที่ผู้เขียนเลือกนำเสนออันมีผลต่อการกำหนดความเข้าใจที่มีต่อเรื่องเล่าและทัศนคติของผู้อ่านต่อเนื้อเรื่องอย่างมาก ดังที่ นพพร ประชากุล (2552 ข, หน้า 340) กล่าวถึงการศึกษามุมมองไว้ว่า

...การศึกษาในแง่มุมมองก็คือ ต้องดูว่าสิ่งที่นำเสนอ นำเสนอผ่านสายตาของใคร อาจจะเล่าผ่านสายตาของผู้เล่าเรื่องที่เป็นสรรพัญญูรู้แจ้ง (Omniscience) หรือแบบ Focalization คือ จำกัด โฟกัสให้แคบลง ซึ่งทั้งสองแบบมีนัยแตกต่างกันออกไป คือถ้านำเสนอผ่านสายตาตัวละครตัวหนึ่งในเรื่องซึ่งเป็นการจำกัดโฟกัสก็จะทำให้ผู้อ่านรับรู้ ว่าเรื่องนี้นำเสนอผ่านอัตวิสัย ผ่านการตีความหรือความรู้สึกของตัวละครตัวนั้น ฉะนั้นผู้อ่านต้องเอาความรู้สึกหรือนิสัยของตัวละครตัวนั้นมาทอนหรือมาตีความนัยก่อน เพื่อให้ได้อีกนัยที่ตรง นอกจากนี้ก็ยังคงต้องดูองค์ประกอบเรื่องตัวละครว่าขัดแย้งหรือมีจุดร่วม เป็นตัวละครที่ถูกสร้างขึ้นหรือเป็นบุคคลจริง ทั้งหมดนี้เป็นชั้นเบื้องต้นของการศึกษาเรื่องเล่าในระดับเนื้อความ...

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามุมมองของผู้เล่าเรื่องมีอำนาจต่อการควบคุมรายละเอียดทั้งหมดที่ผู้อ่านจะรับรู้ ผู้เล่าเรื่องจะทำหน้าที่เล่าเรื่องราว ตัดต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ เปิดเผยเฉพาะสิ่งที่ผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านทราบ และอำพรางบางสิ่งไว้เพื่อเร้าความสนใจของผู้อ่านหรือเพื่อวัตถุประสงค์บางประการตามแต่เจตนาของผู้เขียน อย่างไรก็ตามความสำคัญของผู้เล่าเรื่องมิได้เป็นไปเฉพาะการควบคุมความรู้ของผู้อ่านอย่างเดียว บางครั้งผู้เขียนใช้ผู้เล่าเรื่องเป็นสื่อกลางเพื่อบอกไปถึงแก่นเรื่อง อาทิ บอกโดยตรงผ่านความเห็นหรือความคิดคำนึงของผู้เล่าเรื่อง บอกผ่านการแฝงนัยผ่านของผู้เล่าเรื่องที่จงใจเล่าเรื่องอย่างบิดเบือนหรือให้การเท็จ บอกผ่านการตั้งสังเกตของผู้เล่าเรื่องที่มีต่อเป้าหมายเสียดสี เป็นต้น ทั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอแนวคิดผ่านผู้เล่าเรื่องออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. การนำเสนอแนวคิดผ่านความเห็นของผู้เล่าเรื่อง
 2. การนำเสนอแนวคิดผ่านการแฝงนัยของผู้เล่าเรื่อง
- ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การนำเสนอแนวคิดผ่านความเห็นของผู้เล่าเรื่อง (The direct commentary of the narrator)

การนำเสนอแนวคิดผ่านผู้เล่าเรื่องในที่นี้ หมายถึง การให้ผู้เล่าเรื่องแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องราวของตัวละครอื่นหรือแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องราวของตนเอง ในกรณีที่ผู้เล่าเรื่องเป็นตัวละครในเรื่อง ในบางครั้งผู้เล่าเรื่องอาจไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง แต่เป็น “เสียง” ของผู้เล่าเรื่องในฐานะผู้รู้แจ้งซึ่งสามารถแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์การกระทำของตัวละครได้ โดยมากความเห็นดังกล่าวมีลักษณะเป็นท่อนคำพูดซึ่งบอกไปแนวคิดของเรื่อง ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอแนวคิดผ่านความเห็นของผู้เล่าเรื่องออกเป็น 2 กลุ่ม โดยจำแนกตามประเภทของผู้เล่าเรื่อง ได้แก่

- 1.1 ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่อง (Internal narrator)
- 1.2 ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง (External narrator)

ดังนี้รายละเอียดต่อไปนี้

1.1. ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่อง

1.1.1 ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลัก (Character narrator) ผู้เล่าเรื่องประเภทนี้ คือ ผู้เล่าเรื่องที่ใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ในการเล่าเรื่อง ผู้เล่าเรื่องประเภทนี้จะเป็นตัวละครเอกที่ปรากฏตัวในเรื่อง ซึ่งกำลังเล่าสิ่งที่ตนประสบมา อาจเป็นเหตุการณ์ที่ตนได้พจญภัย เรื่องราวอันแปลกประหลาดที่เกิดขึ้นและมอบบทเรียนบางอย่างให้แก่ผู้เล่าเรื่อง ทำให้ผู้เล่าเรื่องซึ่งเป็นตัวละครมีมุมมองความคิดเกี่ยวกับชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม

ผู้วิจัยพบว่า การนำเสนอแนวคิดผ่านผู้เล่าเรื่องประเภทนี้มี 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ ตัวละครเอกจะดำเนินเรื่องให้ผู้อ่านรับรู้เรื่องราวผ่านมุมมองของตน วิธีการนี้ง่ายแก่การดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน ส่งผลต่อความสงสัยใคร่รู้และทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าได้เรียนรู้บทเรียนไปพร้อม ๆ กับกับตัวละครเอก ถ้อยคำที่แสดงแนวคิดเชิงปรัชญาในที่นี้มักถ่ายทอดผ่านคำพูดของตัวละครเอก ในสถานการณ์ที่ตัวละครดังกล่าวได้เรียนรู้บางสิ่งจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ลักษณะที่สอง คือ การเผยแพร่สนะเชิงปรัชญาผ่านบทสนทนาระหว่างตัวละครเอกและตัวละครรอง ในสถานการณ์นี้เสียงผู้เล่าเรื่องจะถูกจำกัดไว้ชั่วคราว ผู้อ่านจะรับรู้แนวคิดของเรื่องผ่านการตีความถ้อยคำสนทนาโดยตรง ตัวละครเอกและตัวละครรองในที่นี้มักมีบทบาทเป็นคู่ขัดแย้ง เช่น ผู้รู้และ

ผู้ค่อยประสบการณ์ทางความคิด มนุษย์โลกและมนุษย์ต่างดาว เป็นต้น ตัวละครฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ตั้งคำถาม อีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ตอบคำถาม ทั้งนี้ทั้งสองฝ่ายอาจสลับบทบาทกันได้ในระหว่างสนทนา จุดที่น่าสังเกต คือ ตัวละครรองมักเป็นตัวแทนแนวคิดเชิงปรัชญา ขณะที่ตัวละครเอกจะเป็นผู้มีความเชื่อฝังแน่นอยู่กับสิ่งเดิม ๆ กระทั่งได้สนทนากับตัวละครรองจึงได้ไตร่ตรองในสิ่งที่ตนกระทำอยู่ เกิดคำถามต่อความคิดความเชื่อของตนและนำไปสู่การเปลี่ยนความคิดในที่สุด แนวคิดเชิงปรัชญาในที่นี้จะป็นท่อนคำพูดจากบทสนทนา หรือท่อนคำพูดของตัวละครเอกที่ได้จากตระหนักรู้แล้ว การนำเสนอแนวคิดผ่านวิธีการทั้งสองลักษณะดังกล่าว มุ่งเน้นให้ผู้อ่านได้ใคร่ครวญต่อสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ผู้อ่านจึงไม่รู้สึกรู้ว่าตนกำลังถูกชักนำหรือยึดเหี้ยมความคิดสามารถยอมรับแนวคิดเชิงปรัชญาได้ง่ายขึ้น

ในที่นี้ผู้วิจัยพบนิยายที่นำเสนอแนวคิดผ่านผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลัก 2 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องปฐมภพ และ 2. เรื่องของฝากข้ามฟากฟ้า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่องปฐมภพ เป็นเรื่องที่เล่าผ่านสายตาของ “ผม” ตัวละครเอกซึ่งเป็นวิศวกรประจำยานอวกาศลำหนึ่งที่บังเอิญเกิดอุบัติเหตุจนพลัดตกลงดาวซานทอรี ผู้อ่านจะค่อย ๆ รับรู้ความเป็นไปของเรื่องผ่านความคิดและการบรรยายของ “ผม” ซึ่งเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งที่ตนพบเจอบนดาวที่เต็มไปด้วยความเลื่อมโทรมดังกล่าว การเล่าตัดสลับระหว่างอดีตและปัจจุบัน คือ เหตุการณ์บนดาวซานทอรีและเหตุการณ์ภายหลังสิ้นภารกิจบนดาวซานทอรี เป็นการเร้าความสนใจของผู้อ่านเกี่ยวกับการผจญภัยของตัวละคร ขณะเดียวกันก็เป็นวิธีการค่อย ๆ เผยปมปัญหาของเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านอยากติดตามเรื่องต่อไปจนจบ นอกจากนี้ “ผม” ยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานของดาวซานทอรี อันเป็นบริบทที่ “ผม” รับรู้ก่อนที่จะมาพบความจริงบนดาวซานทอรี ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างการรับรู้ดั้งเดิมของ “ผม” กับ สิ่งที่ “ผม” ค้นพบ ข้อกังขาเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างตำนานและสภาพความเป็นจริงของดาวดังกล่าวนำไปสู่บทสนทนาระหว่าง “ผม” และกัปตันเทร่า ซึ่งเผยให้เห็นเชิงวิพากษ์ของตัวละครต่อการกระทำอันเต็มไปด้วยความโลภและค้นหาของมนุษย์ ดันตอแห่งความทุกข์และความไม่เที่ยงของสังขาร ดังตัวอย่าง

“มนุษย์บนซานทอริสร้างความเจริญทางวัตถุสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนลืมไปว่าพวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เมื่อธรรมชาติถูกทำลายลงไป พวกเขาก็ถูกทำลายลงไปด้วย สิ่งมีชีวิตบนซานทอริจึงสูญสิ้นไปทั้งเผ่าพันธุ์ นำเสียดาย คุณเห็นไหมว่าในที่สุดเทคโนโลยีที่สูงที่สุดก็ยิ่งเอาชนะธรรมชาติเสียหมดไม่ได้”

“เป็นบทเรียนราคาแพงสำหรับมนุษย์บนดาวซานทอริ...” ผมกล่าวขึ้นเบา ๆ สายตามองคุณภาพสามมิติที่หุ่นจิ๋วบันทึกไว้ “...และสำหรับโลกเราด้วย”

กัปตันผืนยิ้ม “ผม” เห็นด้วย ความจริงโลกที่เราอยู่ก็ไม่ต่างอะไรกับซานทอรินี้เท่าไร มนุษย์โลกเราก็เป็นนักทำลายด้วย เหตุผลที่เราต้องออกมาสำรวจโลกใหม่ ๆ อย่างนี้ไม่ใช่เป็นเพราะสภาพแวดล้อมแสนบัดซบของโลกเราหรือ? วันหนึ่งข้างหน้าธรรมชาติของเราอาจถูกทำลายไปหมดสิ้นแบบนี้ก็ได้อะ ผมอยากให้คนบนโลกเราได้มาเห็นสภาพที่ย่อยยับจากการทำลายธรรมชาติของโลกใบนี้เหลือเกิน จะได้เกิดความรักในธรรมชาติมากขึ้นกว่านี้”...

“นำเสียดาย อารยธรรมอีกแห่งหนึ่งของจักรวาลสูญสิ้นไปแล้ว...”

ความเห็นแก่ตัวของชาวโลกดวงนั้นสามารถทำลายป่าไม้และโลกทั้งดวงได้จริง ๆ หรือ? มนุษย์โลกเราไขมิใช่เช่นกัน มักเรียนรู้บทเรียนสูงค่าเมื่อสายเกินไปแล้ว

(ปฐมภพ, 2540, หน้า 20-21)

คำพูดที่แสดงทัศนะของตัวละครทั้งสองดังกล่าวถ่ายทอดจากมุมมองของ “ผม” ซึ่งช่วยตอบ โจทย์ในสิ่งที่ “ผม” กังขาว่า เหตุใดดาวซานทอริจึงมีสภาพผืนดินไปจากเดิมและยังคล้ายปริศนาที่ว่าเหตุใดประวัติศาสตร์ในเรื่องจึงย้อนหลังไปเพียงห้าพันปี การพยายามลบประวัติศาสตร์ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับดาวซานทอริสื่อถึงการไม่ยอมรับและมองไม่เห็นความจริงของมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะพุทธปรัชญาที่ว่า

...ความทุกข์เกิดจากการที่มนุษย์ไม่เห็นสิ่งต่าง ๆ ตามธรรมชาติของมัน... มนุษย์ได้สร้างโลกขึ้นโดยให้ค่าและความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ เมื่อให้ความหมายแก่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มนุษย์ก็ย่อมหวังที่จะให้สิ่งนั้นดำเนินไปตามวิถีใดวิถีหนึ่ง แต่สิ่งต่าง ๆ ย่อมเป็นไปตามธรรมชาติของมัน ไม่อยู่ในวิสัยที่เราจะควบคุมมันได้ทั้งหมด เมื่อมันไม่ดำเนินไปตามวิถีที่เราหวังไว้สำหรับมัน เราก็ผิดหวังและเกิดความทุกข์...

(วิทย์ วิศทเวทย์, 2553, หน้า 59-60)

นอกจากนี้ การวิพากษ์ว่าความล่มสลายของดาวซานทอรีเกิดจากน้ำมือของมนุษย์ ซึ่งหลงลืมว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าที่มุ่งเน้นความสำคัญว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ การที่มนุษย์ต้องเป็นทุกข์ถึงขนาดต้องย้ายแหล่งพำนักไปเรื่อย ๆ และพยายามหลงลืมความผิดพลาดของตนเอง เป็นผลสืบเนื่องจากการกระทำที่ขาดความประสานกลมกลืนกับธรรมชาติ ในอีกแง่หนึ่งคือการชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ใช้พลังหยางในการครองชีวิตมากเกินไป เช่น การพยายามชนะคะคานธรรมชาติ การยึดตนเป็นศูนย์กลาง การพัฒนาเทคโนโลยีและความเจริญทางวัตถุ เป็นต้น นำไปสู่การพยายามครอบครองดาวเทวดสถานอันสงบ ด้วยการบุกเบิก แคว้นต่าง สร้างอาณานิคม และทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อแสดงสิทธิ์ความเป็นเจ้าของดาวซานทอรีซึ่งเดิมเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ในที่นี้จึงสื่อถึงหยิน เปรียบได้กับหญิงพรหมจรรย์ที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง กระทั่งแดนศักดิ์สิทธิ์นี้ถูกมนุษย์รุกราน สมดุลในธรรมชาติจึงถูกทำลายไป คงเหลือไว้เพียงซากปรักหักพังของสิ่งก่อสร้าง เหตุการณ์ที่เกิดกับดาวซานทอรีสื่อถึงอำนาจของมนุษย์ที่มีอยู่อย่างจำกัด ทั้งยังสื่อว่ามนุษย์อยู่ใต้อำนาจของธรรมชาติ ดังคำพูดของตัวละครที่ว่า “เทคโนโลยีที่สูงที่สุดก็ยังไม่เอาชนะธรรมชาติเสียหมดไม่ได้” (ปฐมภพ, 2540, หน้า 20) ทั้งนี้ หากพิจารณาตามคติเต๋าความเสื่อมโทรมของดาวซานทอรีเป็นผลจากการหมุนวนย้อนกลับของธรรมชาติดังคำกล่าวที่ว่า “...เมื่อใดก็ตามที่สภาพการณ์หนึ่งพัฒนาไปจนถึงที่สุดในทางหนึ่ง จะต้องหมุนย้อนกลับมาถึงที่สุดในอีกทางหนึ่ง...” (คาปรา, 2536, หน้า 117) ฉะนั้น เหตุการณ์ที่เกิดกับดาวซานทอรีจึงสื่อถึงการหมุนเวียนสลับระหว่างความเจริญและความเสื่อม เมื่อใดก็ตามที่ความเจริญมีมากเกินไปจึงย่อมเหตุแห่งความเสื่อมโทรมในท้ายที่สุด

อย่างไรก็ตาม ทักษะของ วินทร์ เลียววาริณ มิได้หยุดอยู่เพียงการแสดงทักษะเชิงปรัชญาอันเป็นแก่นเรื่อง เรื่องราวในตอนท้ายยังแสดงทักษะและความคาดหวังที่ วินทร์ เลียววาริณ มีต่อสังคมดังนี้

“คุณว่าการค้นพบของเราครั้งนี้จะทำให้โลกเราตะลึงแค่ไหน?” ผมถามกับตัน
“แน่นอนที่สุด”

“แต่มันจะช่วยให้เรารู้จักคิดรักษาสภาพแวดล้อมขึ้นมาได้หลังจากที่เราได้
ทำลายดาว โลกมาแล้วหนึ่งดวงในระบบสุริยะเมื่อห้าพันปีก่อน?”

“ผมว่าแรก ๆ มันคงทำให้มนุษย์ชาติตื่นเต้นและจะพากันคุยและรณรงค์เรื่องนี้
กันใหญ่ แล้วมันคงค่อย ๆ ซาไปตามธรรมชาติของคนเรา หลังจากนั้นไม่นานต้นไม้ก็
ยังคงถูกตัดต่อไป ลำน้ำก็ยังคงถูกทำลายให้เน่าเปื่อยต่อไป เพราะผลประโยชน์มักจะมา
บดบังอันตรายที่ยังมาไม่ถึง...”

...

บางทีกับตันเตร่าอาจมองโลกในแง่ร้ายเกินไปก็ได้ บางทีวันพรุ่งนี้ชาวโลกอาจจะ
ร่วมมือร่วมใจกันรักษาสภาพป่าที่เหลือและสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนสู่สภาพเดิมก็เป็นได้
และเราคงทำได้ดีกว่าซานทอรี ...ปฐมภพดวงนั้น!

(ปฐมภพ, 2540, หน้า 23-24)

จะพบว่าคำพูดและมุมมองความคิดของตัวละครในตอนท้ายบ่งบอกถึงทัศนคติของ
วินทร์ เลียววาริณ ที่เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ กระนั้น การแสดงความหวังถึง “การเปลี่ยนแปลง
พฤติกรรม” นับเป็นสิ่งสำคัญที่ชี้ให้ผู้อ่านเห็นว่า การขจัดความทุกข์ที่แท้จริงนั้นต้องเริ่มที่ตัวของ
มนุษย์ผู้กระทำ โดยเริ่มจากการหยุดให้ความหมาย หยุดยั้งการกระทำอันเห็นแก่ตัว รู้เท่าทันความ
จริง และเลือกดำเนินชีวิตในวิถีที่สอดคล้องกับธรรมชาติ จะพบว่า การถ่ายทอดเรื่องราวผ่านมุมมอง
ตัวละครเอกในที่นี้ส่งผลต่อการเร้าความสนใจ การแสดงทัศนคติในเชิงวิพากษ์ระหว่างตัวละครและ
การแสดงทัศนคติเชิงอัตวิสัยของ วินทร์ เลียววาริณ เพราะการให้ตัวละครซึ่งสวมบทบาท “ผู้เล่า” ซึ่ง
คือความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ ได้เรียนรู้และตั้งคำถามต่อการกระทำของตนเอง ย่อมทำให้
ผู้อ่านยอมรับแนวคิดเชิงปรัชญาได้ง่ายกว่าการถ่ายทอดผ่านมุมมองของผู้รู้ เช่น กับตันเตร่าหรือ
ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้ง ซึ่งอาจส่งผลให้แนวคิดที่นำเสนอกลายเป็นการสั่งสอนมากกว่าการปล่อยให้
ผู้อ่านได้ขบคิดใคร่ครวญด้วยตนเอง แม้จะมีคำพูดของ “ผม” หรือกับตันเตร่าเป็นการชี้นำอยู่บ้าง
แต่การที่ผู้อ่านได้ซึมซับเรื่องราวผ่านมุมมองของ “ผม” ย่อมทำให้ผู้อ่านต้องไว้เนื้อเชื่อใจและคิด
ตาม “ผม” ไปโดยคุชฎี จนไม่มีใครสังเกตเห็นว่าแนวคิดที่ วินทร์ เลียววาริณ ถ่ายทอดผ่านปากของ
ตัวละครนั้นเป็นการสั่งสอนหรือไม่ แต่จะพยายามคิดใคร่ครวญและค้นหาความหมายที่
วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อแทน

เรื่องของฝากข้ามฟากฟ้า เรื่องนี้เล่าผ่านสายตาของ “ข้าพเจ้า” เจ้าของบ้านซึ่งประสบกับเหตุการณ์ประหลาด เมื่อวันหนึ่งบ่อปลาในบริเวณบ้านของ “ข้าพเจ้า” กลายเป็น “รูหนอน” เชื่อมต่อมิติระหว่างโลกและดาวแมมบูบาบูมา ความยุ่งเหยิงวุ่นวายของเรื่องจึงเริ่มต้นขึ้นนับแต่นั้น การถ่ายทอดผ่านมุมมองของ “ข้าพเจ้า” ในที่นี้ไม่เพียงบอกเล่าเหตุการณ์ตามสิ่งที่พบและรู้สึก เพราะบางครั้งผู้เล่าเรื่องบังเอิญอยู่ในฐานะผู้สังเกตการณ์ จึงมีบางช่วงที่การเล่าเรื่องเป็นการตั้งข้อสังเกตต่อกระทำของเป้าหมายเสียคดี ได้แก่ บุคคลผู้มีอำนาจในทุกระดับชั้นทางสังคมซึ่งใช้อำนาจส่วนตนอย่างทางเห็นแก่ตัว หากสังเกตจะพบว่า “ข้าพเจ้า” ตั้งใจให้รายละเอียดเป็นพิเศษเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครประกอบที่ถูกดึงเข้ามาเพิ่มเรื่อย ๆ ซึ่งปรากฏบุคคลนับตั้งแต่ชนชั้นแรงงาน นายทุน นักบวช ข้าราชการประจำเรื่อยไปจนถึงข้าราชการระดับสูงและนักการเมือง ซึ่งสานสัมพันธ์กันด้วยระบบอุปถัมภ์ที่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกัน ดังตัวอย่างการแนะนำตัวละครแต่ละตัวไล่เรียงตามลำดับดังนี้

คนขุดดินเป็นลูกน้องของผู้รับเหมาก่อสร้าง

...

หมอผีเป็นเพื่อนของคนขุดดิน ผู้เป็นลูกน้องของผู้รับเหมาก่อสร้าง

...

ท่านศาสตราจารย์เป็นพี่ชายของหมอผี ผู้เป็นเพื่อนของคนขุดดิน – ลูกน้องของผู้รับเหมาก่อสร้าง

...

ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นเพื่อนกับท่านศาสตราจารย์ ผู้เป็นพี่ชายของหมอผี - เพื่อนของคนขุดดิน – ลูกน้องของผู้รับเหมาก่อสร้าง

...

ท่านนายกรัฐมนตรีเป็นเจ้านายของท่านผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้เป็นเพื่อนกับท่านศาสตราจารย์ - พี่ชายของหมอผี - เพื่อนของคนขุดดิน – ลูกน้องของผู้รับเหมาก่อสร้าง

(ของฝากข้ามฟากฟ้า, 2548, หน้า 69, 70-72, 74)

จากตัวอย่างข้างต้น ตัวละครประกอบเหล่านี้เป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงกันด้วยผลประโยชน์ บุคคลทุกคนในทุกสถานภาพจะมีความสามารถในการกำหนดควบคุมบุคคลอื่น ๆ ด้วยวิธีการในแบบของตน อาทิ การเอื้ออ้างประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ ทฤษฎีทางวิชาการ

หรือแม้กระทั่งอ้างประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในสังคม เพื่อบังคับซ่อนเร้นผลประโยชน์แท้จริงและ ทำให้การตัดดวงผลประโยชน์ดูเป็นไปอย่างชอบธรรม การเฝ้าสังเกตการณ์ของ “ข้าพเจ้า” ต่อบุคคลหลากหลายอาชีพที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับบ่อปลาค่อย ๆ นำไปสู่ความขัดแย้งของเรื่อง จะสังเกตว่า “บ่อปลา” ถูกให้ความหมายพอกพูนขึ้นเรื่อย ๆ ตามความทะยานอยากของบุคคลในเครือข่าย จากบ่อปลาประหลาดกลายเป็น โครงการขนถ่ายขยะระดับชาติในที่สุด วินทร์ เลียววาริณ กะเทาะเปลือกของเรื่องด้วยการให้ “ข้าพเจ้า” ได้สนทนากับมนุษย์ต่างดาวแมมบูบาบูมา ในตอนนี้นำเรื่อง ใช้วิธีการยกคำพูดระหว่างตัวละครมาแสดงให้ผู้อ่านเห็นโดยตรง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการตั้งคำถามต่อวิถีการปฏิบัติตนและการให้ความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ อันเป็นเหตุแห่งความขัดแย้งของเรื่อง ดังบทสนทนาตอนหนึ่งระหว่าง “ข้าพเจ้า” กับมนุษย์ต่างดาวแมมบูบาบูมา ความว่า

...เขาชี้ไปที่ขยะบนพื้น “...นี่อะไร?”

“กล่องใส่สินค้า”

“กล่องนี้ยังมีสภาพคืออยู่ ทำไมถึงเป็นขยะ?”

“ดีหรือไม่ดีไม่ใช่ประเด็น เราทิ้งสิ่งที่เราไม่ใช่แล้ว”...

“คุณทำอะไรตกลงไป”

“แหวนแต่งงาน”

“คืออะไร?”

“สัญลักษณ์สวมที่นิ้วนาง เป็นการผูกพันระหว่างคนสองคน”

“กับใคร?”

“เมียของผม”

“เธออยู่ที่ไหน?”

“ตายไปหลายปีแล้ว”

“แล้วทำหล่นได้ยังไงในเมื่อมันสวมที่นิ้ว?”

“ผมคิดถึงเมีย ถอดมาลูบคลำ ปราบกฏว่ามันหล่นกลิ้งหายไปบ่อปลา”

“แล้วทำไมยังสวมแหวน ไม่ทิ้งไป ในเมื่อมันไม่มีประโยชน์แล้ว มันก็เป็นขยะ”

“ไม่ใช่ทุกอย่างที่ไม่ใช่แล้วจะเป็นขยะ แหวนวงนั้นเป็นที่ระลึกถึงความรักของเรา

มันมีค่าทางใจ”

(ของฝากข้ามฟากฟ้า, 2548, หน้า 77, 79)

บทสนทนาดังกล่าวสื่อถึงความไม่ความแน่นอนในนิยามความหมายที่มนุษย์หยิบยื่นให้แก่สิ่งต่าง ๆ เพราะแท้ที่จริงแล้ว ความหมายนั้น ๆ มิได้เป็นเนื้อแท้ของวัตถุสิ่งของ แต่ถูกตีค่าด้วยความต้องการหรือไม่ต้องการของมนุษย์ การให้ผู้เล่าเรื่องหยิบยกบทสนทนายาระหว่างตัวละครมาแสดง โดยตรงมีผลต่อการให้ผู้อ่านหันกลับมามองตน กระทั่งเปลือกความคิดของตนเองต่อสิ่งที่ตนให้ความหมาย โดยชี้ให้เห็นตามหลักพุทธปรัชญาว่า “...โลกที่มนุษย์รู้จักนั้นถูกสร้างโดยเจตนาารมณ์ของมนุษย์ หรือถ้าพูดให้เจาะจงลงไป โดยความอยากของมนุษย์... โลกที่บุุชชนเห็นเป็นโลกที่เขาปรุงแต่งแล้ว นี่คืโลกแห่งประสบการณ์ของเขา เป็นโลกที่เขาประสบอยู่ทุกวันและเป็นโลกที่ให้คามสมหวังและผิดหวังแก่เขา...” (วิทย์ วิศทเวทย์, 2553, หน้า 8) ในแง่ของความงาม ความไม่แน่นอนดังกล่าวสอดคล้องกับทัศนะในลัทธิเต๋าซึ่งคิดว่า “ความงาม” หรือ “ไม่งาม” นั้น เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับจิตใจของมนุษย์ การที่ความงามของมนุษย์แปรผันไปตามทะยานอยากเป็น เพราะมนุษย์จำกัดขอบเขตให้แก่ความงาม ความงามจึงถูกทำลาย เพราะข้อจำกัดของรูปทรง เวลา สถานที่และสิ่งบัญญัติที่มนุษย์สร้างขึ้น ความงามที่เป็นสัจจะต้องเป็นอิสระจากบัญญัติ การแบ่งแยกและข้อกำหนดทั้งปวง สิ่งที่ผู้เล่าเรื่องกำลังซ้ออยู่คือความเลื่อนไหลของความหมายที่สัมพันธ์กับความทุกข์ของมนุษย์ ดังทัศนะในท้ายเรื่องความว่า “เป็นขยะหรือไม่เป็นขยะอยู่ที่ใจ” (ของฝากข้ามฟากฟ้า, 2548, หน้า 81) อันเป็นบทสรุปที่ครอบคลุมแก่นสารสำคัญของเรื่องนั่นคือ การชี้ให้เห็นว่า ต้นตอแห่งทุกข์เกิดจากใจ การมองไม่เห็นโลกตามความเป็นจริงแต่ไปฉวยเข้ามาเป็นส่วนสำคัญของชีวิต จะพบว่าบทบาทของผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครเอก ซึ่งบางครั้งอยู่ในฐานะของผู้สังเกตการณ์ ไม่เพียงเป็นประโยชน์ต่อการวิพากษ์เป้าหมายเสียคติ ยังเป็นช่องทางในการกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านตั้งคำถามต่อตนเองและตั้งคำถามต่อการ “เพิกเฉย” ต่อความเลวร้ายของสังคม โดยไม่คิดเปลี่ยนแปลงแก้ไขอีกประการหนึ่งด้วย

1.1.2 ผู้เล่าเรื่องที่เป็นพยานหรือผู้สังเกตการณ์ (Witness narrator)

สำหรับผู้เล่าเรื่องประเภทนี้ อีราวดี ไตรลึงคะ (2543, หน้า 36) เรียกว่า “ผู้เล่าเรื่องที่เป็นพยาน” หมายถึง “ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ได้เป็นตัวละครหลัก แต่เป็นตัวละครรองในเรื่องที่เป็น ‘พยาน’ รับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวละครหลัก และนำเรื่องนั้น ๆ มาเล่า...” ลักษณะการเล่าเรื่องในที่นี้จะคล้าย ๆ การเล่าเรื่องโดยใช้มุมมองภายนอก ซึ่งผู้เล่าเรื่องอยู่ในฐานะผู้สังเกตการณ์ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องราว ต่างแต่่าผู้เล่าเรื่องในที่นี้เป็นตัวละครในเรื่อง ซึ่งถูกจำกัดมุมมองให้กลายเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ ผู้เล่าเรื่องจึงมีความรับรู้จำกัด เพราะไม่สามารถรับรู้ความคิดของตัวละครอื่น ๆ ได้ จะบอกเล่าเพียงสิ่งที่ตนเห็น ได้ยิน และความคิดคำนึงของตัวละครซึ่งเป็นผู้เล่าเรื่องเท่านั้น อย่างไรก็ตาม แม้ผู้เล่าเรื่องประเภทนี้จะมิบทบาทเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ ทว่าในความเป็นจริงผู้เล่าเรื่องย่อมอยู่ในฐานะของผู้เกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในการรับรู้เหตุการณ์ทั้งหมด ผลกระทบจาก

เหตุการณ์จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้เล่าเรื่องเลือกหยิบยกเรื่องราวขึ้น ๆ มาถ่ายทอดผ่านมุมมองของตน เพราะฉะนั้น การนำเสนอผ่านมุมมองของผู้เล่าเรื่องชนิดนี้จึงมีความเป็นอัตวิสัยและมีนัยสำคัญบางประการอันเป็นความตั้งใจของผู้เขียน ซึ่งผู้อ่านพึงตั้งข้อสังเกต

จากการศึกษาพบว่า ในบางครั้งการวิเคราะห์ผู้เล่าเรื่องในฐานะผู้สังเกตการณ์ อาจจำเป็นต้องแยกเสียงเล่าเรื่อง (Narrative voice) และมุมมองออกจากกัน เพราะการถือเอาเสียงเล่าเรื่องและมุมมองเป็นเรื่องเดียวกันในบางกรณี อาจทำให้เกิดความสับสนและประเมินคุณค่างานอย่างผิด ๆ ดังที่ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2548, หน้า 61) กล่าวไว้ว่า

สิ่งที่ควรทำความเข้าใจเบื้องต้นแรกสุดในการวิเคราะห์เรื่องมุมมองและเสียงเล่าคือ เราต้องจำแนกสองสิ่งนี้ออกจากกัน และไม่ควรนำมาปนเปกันจนเสมือนหนึ่งว่าหัวข้อทั้งสองนี้คือเรื่องเดียวกัน พูดอย่างง่าย ๆ การศึกษามุมมองคือ การตอบคำถามว่า ใครเป็นผู้เห็น และการศึกษาเสียงเล่าคือการตอบคำถามว่า ใครเป็นผู้เล่าเรื่อง

โดยปกติผู้อ่านมักพบว่าผู้เห็นและผู้พูดในเรื่องคือคน ๆ เดียวกัน ทว่ามีงานจำนวนหนึ่งที่ทำแนกผู้เห็นและผู้พูดออกจากกัน ดังตัวอย่างงานเขียนที่ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2548, หน้า 62-68) แสดงไว้ ดังนี้

ใน A Portrait of the Artist as a Young Man ของเจมส์ จอยซ์ ผู้พูดหรือผู้เล่าเรื่องเป็นสัพพัญญู (Omniscient narrator) แต่เล่าเรื่องผ่านมุมมองของสติเฟินตัวละครเอกของเรื่องเป็นหลัก ดังนั้นเหตุการณ์ที่เล่าในนวนิยายนี้เป็นมุมมองของสติเฟิน แต่เสียงเล่าเป็นเสียงของสัพพัญญู

...

ใน The Sound and the Fury ของวิลเลียม โฟล์คเนอร์ก็เช่นกัน แม้ว่าเบนจี้ (Benjy) จะเป็นปัญญาอ่อนที่ไม่สามารถพูดได้เลย แต่นวนิยายเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการเล่าเรื่องแบบบุรุษที่หนึ่งผ่านมุมมองของเบนจี้ ที่แม้จะดูกระท่อนกระแท่นและสับสน จนทำให้น่าเชื่อว่าเป็นเสียงเล่าของเบนจี้ แต่พิจารณาจากความสมจริงแล้ว ย่อมไม่มีทางเป็นไปได้ เสียงเล่าเรื่องในตอนนี่จึงเป็นเสียงของผู้เล่าเรื่องที่พยายามจะสื่อในสิ่งที่เบนจี้รู้สึก และหากเบนจี้พูดได้ เขาก็คงจะพูดเช่นนี้

จากตัวอย่างดังกล่าวพบว่า ในบางครั้งนักเขียนสามารถใช้มุมมองและเสียงเล่าอย่างสลับซับซ้อน เพื่อประโยชน์ในการสื่อความหมายให้พ้องกับใจ ดังเช่น ผู้เล่าเรื่องแบบสัตัพัญญูในเรื่องพระเจ้าองค์สุดท้าย ซึ่งเลือกเล่าเรื่องด้วยมุมมองจำกัดของตัวละครรอง เพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกเห็นใจตัวละครผู้เป็นเจ้าของมุมมอง ขณะเดียวกันก็มองเห็นความขัดแย้งระหว่างสิ่งตัวละครคิดและความเป็นจริงตามท้องเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านสนใจและค้นหาความหมายที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังสื่อสาร ทั้งสิ่งที่เป็นเป้าหมาย ประเด็นที่กำลังวิพากษ์ แนวคิดสำคัญและมุมมองเชิงปรัชญาที่แฝงเร้นอยู่ในแนวคิดนั้น การพิจารณามุมมองและเสียงเล่าเรื่องแบบแยกส่วนในกรณีนี้จึงมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจตัวงานวรรณกรรมและแนวคิดเชิงปรัชญาอย่างมาก

การนำเสนอแนวคิดผ่านผู้เล่าเรื่องในฐานะผู้สังเกตการณ์ พบ 1 เรื่อง คือ เรื่องพระเจ้าองค์สุดท้าย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พระเจ้าองค์สุดท้าย เรื่องนี้เล่าผ่านมุมมองของ “มัน” เครื่องคอมพิวเตอร์ประจำยานอวกาศซึ่งทำหน้าที่เป็น “ผู้สังเกตการณ์” ถ่ายทอดเรื่องราวทั้งในอดีตและปัจจุบันของตัวละครอื่น ทว่าในแง่ของเสียงเล่า จะพบว่าเสียงเล่าในเรื่องนี้เป็นของสัตัพัญญูซึ่งพยายามถ่ายทอดในสิ่งที่ “มัน” คิดและรู้สึก เพราะหากพิจารณาในแง่ความจริง เครื่องคอมพิวเตอร์ย่อมไม่อาจคิดและรู้สึกได้ แต่การนำเสนอในลักษณะดังกล่าวจะทำให้ผู้อ่านรู้สึกเห็นอกเห็นใจต่อตัวละครเจ้าของมุมมอง และสัมผัสถึงน้ำเสียงเสียดสีที่ วินทร์ เลียววาริณ มีต่อตัวละครอื่น ๆ การถ่ายทอดเรื่องราวผ่านเสียงของสัตัพัญญูในที่นี้ จึงเป็นการนำเสนอผ่านมุมมองการรับรู้แบบจำกัด (Limited) โดยผู้เล่าเรื่องได้จำกัดมุมมองของตนในบางช่วงบางตอน จนดูคล้ายว่าผู้เล่าเรื่องเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ ทว่าในบางช่วงผู้เล่าเรื่องก็สลับมุมมองกลับคืนสภาพสู่ความเป็นสัตัพัญญู เช่น การพรรณานาฏพรรณัตินฐานของตัวละคร การเล่าถึงเหตุการณ์บางช่วงในอดีตหรือการตั้งคำถามลอย ๆ ถึงการกระทำของตัวละคร เป็นต้น การสลับมุมมองแบบผู้เล่าเรื่องเช่นนี้ ส่งผลต่อการรับรู้ของผู้อ่าน การสร้างความรู้สึกสะเทือนใจและความเห็นอกเห็นใจที่มีต่อตัวละคร

จะพบว่าเรื่องนี้หยิบยืมวิธีการแบบบุคลาธิษฐาน (Personification) หรือที่ราชบัณฑิตยสถาน (2545, หน้า 324) นิยามว่า “การสมมติสิ่งไม่มีชีวิต ความคิด นามธรรม หรือสัตว์ให้มีสติปัญญา อารมณ์ หรือกิริยาเยี่ยงมนุษย์” มาใช้กับผู้เล่าเรื่อง เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวผ่านมุมมองของคอมพิวเตอร์หรือสิ่งประดิษฐ์ต่อมนุษย์ในเชิงเสียดสี หากสังเกตจะพบว่าความคิดและอุปนิสัยของตัวละครเจ้าของมุมมอง คือ การเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่เชื่อสัตย์ ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้านายด้วยความภักดี ทั้งยังมีจิตใจอ่อนไหวและรู้สึกต่อเรื่องราวกับเจ้านายของตน โปรดสังเกตจากบรรยายความรู้สึกของ “มัน” ดังตัวอย่างข้างล่างดังนี้

ถ้ามันถูกสร้างให้มีอารมณ์ บางทีมันอาจจะร้องไห้หรือหลังน้ำตาออกมา
 สักหยดให้กับโชคชะตาของคนคู่นี้ แต่ ‘ตา’ ของมัน ไร้น้ำตาและความรู้สึกใด ๆ แม้อีก
 หลายสิบปีต่อมาเมื่อมันเห็นไฟสีเขียวของท่อจัสติคดับลง พร้อมกับที่อัตราชีพจรของ
 คนทั้งสองเคลื่อนช้าลง ช้าลงจนหยุดไปในที่สุด ร่างของคนทั้งสองถูกสลายเป็นธุลีและ
 ถูกปล่อยทิ้งไปในอวกาศ ลอยอยู่ ณ ที่นั่นชั่ววันรันดร์

แต่ความรักของทั้งสองที่มีต่อจักรวาลจะคุ้มค่าหรือไม่ มันไม่รู้
 มันไม่อยากรู้

(พระเจ้าองค์สุดท้าย, 2540, หน้า 81)

จากตัวอย่างจะพบว่าผู้เล่าเรื่องกำลังถ่ายทอดความคิดความรู้สึกของ “มัน” ในแบบ
 บุคลาธิษฐาน โดยพยายามสื่อในสิ่งที่ “มัน” รู้สึก โดยคิดว่าหาก “มัน” พุดได้ “มัน” ก็คงจะพุด คิด
 หรือรู้สึกเช่นนี้ การถ่ายทอดโดยอาศัยมุมมองแบบภายในที่ถูกจำกัดด้วยความรับรู้ของ “มัน” จะทำ
 ให้ผู้อ่านมองเห็นความขัดแย้งระหว่างสิ่งที่ “มัน” คิดและรู้สึกกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง กล่าวคือ
 ในขณะที่ “มัน” เล่าเรื่องด้วยความรู้สึกเศร้า สงสารและเห็นอกความเห็นใจต่อโศกนาฏกรรมมนุษย์
 ผู้เป็น “เจ้านาย” เทิดทูนบูชาว่าเป็น “มนุษย์คู่ยิ่งใหญ่ที่สุด ผู้เปี่ยมความฉลาด ความเสียสละ ความดี
 งามทุกประการ” (พระเจ้าองค์สุดท้าย, 2540, หน้า 78) และปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่าง
 ซื่อสัตย์ ผู้อ่านซึ่งติดตามเรื่องมา โดยตลอดย่อมมองเห็นว่า มนุษย์มิได้นำเทิดทูนบูชาอย่างที่ “มัน”
 สรรเสริญ เพราะหากมนุษย์ไม่คิดใช้วิทยาศาสตร์ทำในสิ่งที่ฝืนธรรมชาติ “มัน” คงไม่ต้องแบกภาระ
 อันหนักอึ้งนี้ไว้แต่เพียงผู้เดียว ความขัดแย้งระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นกับความคิดภายในของ “มัน” นี้เอง
 ที่ทำให้ผู้อ่านเห็นใจความรู้สึกของ “มัน” ไปพร้อม ๆ เวทนาในชะตากรรมของมนุษย์ผู้สร้างปัญหา
 ทั้งนี้จะพบว่า ความเห็นของผู้เล่าเรื่องที่แทรกประกอบการบรรยายอยู่เนื่อง ๆ บ่งบอกถึงความกังวล
 และภาวะขัดแย้งภายในจิตใจของ “มัน” อันนำไปสู่การตั้งคำถามต่อภาระกระทำของมนุษย์ผู้เป็น
 เจ้านาย เช่น “เจ้านายที่ฝากความหวังทุกสิ่งไว้ที่มันผู้เดียว!” (พระเจ้าองค์สุดท้าย, 2540, หน้า 73)
 “ใกล้เข้าไปแล้ว ใกล้เข้าไปทุกที โลกมนุษย์เทียมที่มันกำลังไปหา คนพวกนั้นวิวัฒนาการไปถึงขั้น
 ไหนแล้วหนอ? พวกเขาจะต้อนรับมันหรือไม่หนอ?” (พระเจ้าองค์สุดท้าย, 2540, หน้า 78) เป็นต้น

ความขัดแย้งระหว่างความคิดของ “มัน” และความเป็นจริงที่ผู้อ่านสังเกตเห็นจาก
 เรื่องนำไปสู่คำถามที่ว่า เหตุใดมนุษย์ “ผู้เปี่ยมความฉลาด ความเสียสละ ความดีงามทุกประการ”
 จึงให้กำเนิดลูกหลาน (มนุษย์เทียม) ที่ชั่วร้ายและก้าวร้าวรุนแรง ยิ่ง “มัน” ปฏิบัติหน้าที่อย่างซื่อสัตย์
 มากเพียงใด ยิ่งตอกย้ำความขัดแย้งระหว่างความเป็นจริงและสิ่งที่ “มัน” รู้จักคิดมากเพียงนั้น เพราะ
 หากมนุษย์สมบูรณ์พร้อมและไร้ข้อบกพร่องจริง คงไม่เกิด “ความผิดพลาด” อันเป็นปมปัญหาของ

เรื่องและ “มัน” คงไม่ต้องแบกรับภาระอันหนักอึ้งนี้ไว้แต่เพียงผู้เดียว การนำเสนอเรื่องราวผ่านมุมมองของ “มัน” จึงนำไปสู่แนวคิดของเรื่องที่ว่า ความผิดพลาดคือคุณสมบัติของมนุษย์ (To err is human) ยิ่งมนุษย์พยายามสร้างสรรค์ทุกสิ่งให้สมบูรณ์มากเพียงใด ยิ่งก่อให้เกิดช่องโหว่หรือความผิดพลาดเสียหายได้มากเพียงนั้น ทั้งนี้เพราะมนุษย์ย่อมรู้ดีว่าตนเป็นแหล่งบ่มเพาะความชั่วร้ายได้พอ ๆ กับคุณความดี ในขณะที่มนุษย์มีคุณสมบัติด้านดี อาทิ ความมีสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ พลังด้านมืด อาทิ กิเลสในรูปแบบต่าง ๆ ก็เป็นคุณสมบัติที่ฝังอยู่ในตัวของมนุษย์ด้วยเช่นกัน การตั้งคำถามของ “มัน” ต่อความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในตอนท้ายเรื่องเป็นการสะกิดเตือนผู้อ่านให้ใคร่ครวญถึงความจริงเกี่ยวกับการกระทำมนุษย์ ความว่า

บัดนี้มันรู้แล้วว่ามนุษย์ชาติพันธุ์นี้ก้าวหน้าไปถึงขั้นไหนแล้ว จริงอย่างที่คาร์เคยกล่าวไว้ มนุษย์เทียมพวกนี้สะสมความรุนแรงมากเกิน ไป และนานเกิน ไป แต่มันไม่รู้ว่านั้นเป็นเพราะความผิดพลาดของอะไร

ความผิดพลาดของเครื่องมือหรือความผิดพลาดของ โชคชะตา?

และคนเหล่านั้นกำลังต้อนรับ “พระเจ้า” ของพวกเขาด้วยอาวุธที่เลวร้ายที่สุดในจักรวาล โดยที่ยานอวกาศของ “พระเจ้า” หมดพลังที่จะตอบโต้หรือถอยหนีแล้ว “พระเจ้า” เดินทางมาสายเกินไป การเดินทางที่กินเวลานานแปดหมื่นปีไร้ประโยชน์โดยสิ้นเชิง!

(พระเจ้าองค์สุดท้าย, 2540, หน้า 83)

จากข้อความดังกล่าวพบว่า แม้คำพูดส่วนใหญ่จะถ่ายทอดผ่านมุมมองของ “มัน” จนเสมือนกับว่า “มัน” คิดเช่นนั้นจริง ๆ แต่หากพิจารณาอย่างละเอียด คำพูดบางส่วนไม่น่าใช่คำพูดของ “มัน” ดังเช่นการตั้งคำถามว่า “ความผิดพลาดของเครื่องมือหรือความผิดพลาดของ โชคชะตา?” เป็นคำถามที่ผิดวิสัยของเครื่องจักร ซึ่งตั้งหน้าตั้งตาทำภารกิจอย่างซื่อสัตย์และเทิดทูนผู้สร้างว่า สมบูรณ์ไร้ข้อบกพร่อง คำถามดังกล่าวจึงเป็นเสียงของสัพพัญญูซึ่งแทรกเข้ามาเพื่อตั้งคำถามกับการกระทำของมนุษย์อย่างมีนัยสำคัญ โดยชี้ว่าชะตากรรมของ “มัน” แสดงให้เห็นว่าก้าวร้าวรุนแรงของมนุษย์นั้นร้ายแรงเกินอำนาจวิทยาศาสตร์หรือเครื่องมือใด ๆ จะควบคุมได้ การปิดความรับผิดชอบให้กับ “ชะตากรรม” หรือ “เครื่องมือ” เป็นเพียงการผลักภาระของมนุษย์ซึ่งมองไม่เห็นความจริงว่า ต้นตอของปัญหาที่แท้จริงคือตัวของมนุษย์เอง การเล่าเรื่องผ่านสายตาของ “มัน” หรือ “พระเจ้าองค์สุดท้าย” เป็นกลวิธีหนึ่งในการเสียดสีการกระทำของมนุษย์ โดยใช้ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

ความจงรักภักดี และความไว้เคียงสาของผู้เล่าเรื่อง ชับเน้นความชั่วร้ายของมนุษย์ การเดินทางอัน
 สูญเปล่าของ “พระเจ้าองค์สุดท้าย” จึงสื่อถึงความไว้สาระของมนุษย์ การกระทำที่ฝืนธรรมชาติของ
 มนุษย์ซึ่งนำไปสู่ความทุกข์ มนุษย์จึงเป็นเหตุแห่งความทุกข์ของตนเอง มิใช่เพราะสิ่งประติษฐ์หรือ
 ความเจริญใด ๆ

1.2 ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง

1.2.1 ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ (Omniscient narrator) ผู้เล่าเรื่องที่เป็นลัทธิปัญญา หรือ
 ผู้รู้แจ้ง คือ ผู้เล่าเรื่องที่ใช้มุมมองแบบพระเจ้าในการถ่ายทอดเรื่องราวทั้งภายนอกและภายในจิตใจ
 ของตัวละคร ราชบัณฑิตยสถาน (2545, หน้า 335) อธิบายถึงผู้เล่าเรื่องประเภทนี้ว่า “ผู้ประพันธ์
 เล่าเรื่องเกี่ยวกับตัวละคร สถานที่ และเหตุการณ์ ต่าง ๆ อย่างมีอิสระเต็มที่ โดยที่ผู้ประพันธ์ทราบ
 ความคิดและความรู้สึกของตัวละครแล้วนำเอาเรื่องราวเหล่านั้นมาเล่าได้ตามที่ต้องการ...” ผู้เล่าเรื่อง
 แบบผู้รู้จะมีความรู้เกี่ยวกับตัวละครอย่างไร้ขีดจำกัด สามารถล่วงรู้ทุกอย่าง ทั้งการกระทำภายนอก
 พฤติกรรม อุปนิสัย ความใฝ่ฝัน ความมุ่งมาดปรารถนา ก้าวล่วงไปถึงความคิดและความรู้สึกภายใน
 จิตใจของตัวละคร ทั้งยังสามารถแสดงทัศนคติ ความ และวิพากษ์ วิจาร์ณตัวละครได้ ผู้เล่าเรื่อง
 ประเภทนี้คล้ายคลึงผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์ (Authorial narrator) แต่ต่างกันที่สรรพนามในการ
 เรียกตนเอง ดังที่ อีราวดี ไตลิ่งคะ (2543, หน้า 37) อธิบายว่า “...ผู้เล่าเรื่องประเภทนี้จะไม่เรียก
 ตัวเองว่า “ข้าพเจ้า” หรือ “ผู้เขียน” ผู้เล่าเรื่องประเภทนี้จะเพียง “เสียง” แต่ผู้อ่านจะรู้สึกเสมือน
 ว่ามีตัวตน เพราะ “เสียง” ที่วิจาร์ณหรือตัดสินตัวละครนั่นเอง เราจะรู้สึกว่าคุณเล่าเรื่องมีทัศนคติหรือ
 บรรทัดฐานในการตัดสินสิ่งต่าง ๆ” การนำเสนอเรื่องโดยใช้มุมมองแบบผู้รู้ในที่นี้มีได้เป็นการ
 เปลี่ยความคิดหรือการกระทำของตัวละครทุกตัวในเรื่อง แต่เป็นการนำเสนอแบบลัทธิปัญญาที่ใน
 บางครั้งจะจำกัดมุมมองของตนเอง เพื่อประโยชน์ในการสร้างความใคร่รู้และกระตุ้นความคิดของ
 ผู้อ่าน

จากการศึกษาพบว่า การนำเสนอแนวคิดผ่านผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ในที่นี้มีจุดเด่น
 คือ การเล่นกับมุมมองภายนอกและภายในของเรื่อง โดยส่วนใหญ่เป็นเสนอมุมมองภายนอกของ
 ลัทธิปัญญา แต่เมื่อถึงเหตุการณ์สำคัญหรือสภาวะบีบคั้น จะเปลี่ยมุมมองภายนอกมาเป็นมุมมอง
 ภายในของตัวละครเอก เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความคิดและความรู้สึกของตัวละครเสมือนเป็นหนึ่ง
 บุคคลที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์นั้น ๆ การยัดมุมมองดังกล่าวจะทำให้ผู้อ่านเห็นความขัดแย้ง
 ระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและสภาวะทางจิตใจของตัวละคร อันแสดงให้เห็นว่าได้วิกรรมแห่ง
 ความดีงามที่ควรสรรเสริญ สิ่งที่สำคัญที่สุดไม่ใช่เกียรติยศหรือชื่อเสียง แต่เป็นการละวางความรู้สึก
 ทางใจ การสลบมุมมองดังกล่าวมีความสำคัญต่อการสื่อความหมายและการเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึก

ของตัวละคร ผู้อ่านต้องอ่านเรื่องราวทั้งหมด ตั้งข้อสังเกต และตีความการนำเสนอของผู้เล่าเรื่อง
จึงจะเข้าใจแนวคิดเชิงปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ

ผู้วิจัยพบว่าเรื่องที่น่าสนใจผ่านทัศนะของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้มี 1 เรื่อง ได้แก่
เรื่องราตรีดาวกระพริบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่องราตรีดาวกระพริบ เรื่องนี้ถ่ายทอดผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งซึ่งพยายามบรรยาย
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยมุมมองแบบวัตถวิสัย คือ บรรยายสิ่งต่าง ๆ เฉพาะลักษณะภายนอก
โดยพยายามเข้าไปในความคิดของตัวละครให้น้อยที่สุด ยกเว้นนายพันตรี โทมา ตัวละครเอกซึ่ง
ผู้เล่าเรื่องบรรยายลึกลงไปถึงความรู้ ความคิดและความรู้สึกของตัวละครตัวนี้ จนดูเหมือนว่า
บางช่วง มุมมองในการเล่าเรื่องเป็นมุมมองของนายพันตรี โทมา ขณะที่เนื้อเรื่องโดยส่วนใหญ่
เล่าผ่านสัพพัญญู หมายความว่ามุมมองบางช่วงเป็นการสลับมุมมองจากสัพพัญญูไปเป็นมุมมอง
ของนายพันตรี โทมา เพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ ก่อให้เกิดการคาดเดา
และตีความว่า ตัวละครทั้งหมดรู้สึกเช่นไรต่อชะตากรรมของตนเอง มุมมองของเรื่องที่เคยเข้านี้
เป็นการห่วงหาขวัญความเข้าใจของผู้อ่านไว้ในระดับหนึ่ง ซึ่งส่งผลต่อการเข้าถึงความขัดแย้ง
ความกดดันภายในจิตใจของตัวละครและปริบทแวดล้อมขณะเกิดเหตุการณ์ ในช่วงที่นายพันตรี
โทมาและลูกเรือได้รับมอบหมายภารกิจและต้องตัดสินใจภายใต้สถานการณ์บีบคั้น ผู้เล่าเรื่องได้
แทรกบทพรรณนาภาพเหตุการณ์อนาคต คล้ายเป็นห้วงคิดคำนึงของนายพันตรี โทมาที่ปรากฏขึ้น
ลอย ๆ ซึ่งในท้ายที่สุดส่งผลต่อการตัดสินใจเขา ดังตัวอย่าง

“ขัณฑ์อวกาศที่มีระเบิดเต็มลำพุ่งเข้าชนเจ้า ‘ปีศาจดำ’ เพื่อให้แรงระเบิดทำให้มันเปลี่ยนทิศ เป็นความคิดที่บ้าสันดี ที่สำคัญคือคนพูดพูดอย่างนั้นออกมาได้อย่างไร”

กัปตันโทมาเอย์เรียบ ๆ กับทุกคน “มันไม่ใช่คำพูด มันเป็นคำสั่ง”

“รู้ไหมว่ามันแปลว่าอะไร?”

“รู้ เราทุกคนต้องตาย” เขาตอบกลับอย่างขมขื่น

“ทำไมเราต้องฟังคำสั่งแบบนี้ด้วย?”

“ถ้าเราไม่ทำ เราก็ตายอยู่ดี เพราะเราอาจไม่มีโลกเหลือให้กลับไปหา”

“เราจะประชุมและออกเสียงว่าจะรับคำสั่งนี้ดีไหม?”

แล้วพวกเขาก็ประชุม

ฟ้ามืดก่อน อาทิตย์คล้ายไม่ต้องการเห็นภาพที่กำลังจะเกิดขึ้น มันหลบหายไปนหมู่เมฆ วินาทีดับจิตนั้นแรงปะทะหนักหน่วงสิ้นสะเทือนไปเกือบครึ่งโลก แผ่นดินอเมริกาฝั่งตะวันออกถูกลบหายไปจากแผนที่ในไม่กี่นาที มหาสมุทรแอตแลนติกกลายเป็นสภาพเมืองไฟ อาคารเวิร์ลด์เทรดเซ็นเตอร์สองตึกล้มฟาดเข้าหากัน เช่นเดียวกับตึกระฟ้าอีกหลายร้อยอาคาร ไกลออกไปที่ชายฝั่งตะวันออก กระแสน้ำทะเลม้วนตัวขึ้นสูงและฟาดลงมากกว่าเรือหลายร้อยลำในมหาสมุทรแอตแลนติกหายวับไปกับตา ลูกไฟอีกหลายดวงหล่นลงมาจากฟ้า เหมือนพิรุณเพลิงพิโรธกวาดแผ่นดินยุโรปล้มระเนระนาด เหมือนสนามรบหลังการสู้รบยุทธครั้งใหญ่ บ้านเมืองหลายร้อยแห่งกลายเป็นประวัตินาศไปในพื้นที่ท้องฟ้าครึ่งโลกเปลี่ยนเป็นสีแดงจัด ใต้ถันสีดำ แผ่นปกคลุมดาวเคราะห์โลกนานกว่าสามปี...

(ราตรีดาวกระพริบ, 2540, หน้า 60-61)

บทพรรณนาดังกล่าวสื่อถึงภาพในจิตใจของตัวละคร อันเป็นแรงขับให้ตัวละครตัดสินใจสละชีวิตในการกิจสุดท้าย จะสังเกตได้ว่าบทพรรณานี้ สื่อถึงสภาวะในจิตใจของตัวละครที่ถูกบีบคั้นจากปัจจัยภายนอก ความขัดแย้งภายในจิตใจต่อการตัดสินใจเลือกครั้งสำคัญนำไปสู่การตั้งคำถามต่อความหมายแห่งการมีชีวิตและการเสียสละเพื่อผู้อื่น ดังความเห็นของผู้เล่าเรื่องว่า “ชีวิตที่เขาช่วยหนึ่งชีวิตหรือหลายล้านชีวิตมีอะไรที่แตกต่างกัน?” (ราตรีดาวกระพริบ, 2540, หน้า 65) คำถามที่เกิดขึ้นลอย ๆ นี้ได้รับคำตอบเมื่อตัวละครแต่ละตัวเปิดเผย ความอัดอั้นตันใจผ่านเรื่องเล่า อาทิ ประสบการณ์ในอดีต และความทรงจำเกี่ยวกับบุคคลสำคัญในชีวิต ทั้งหมดสื่อถึงแรงขับและความหมายในการมีชีวิตของตัวละครแต่ละตัว การแลกเปลี่ยนเรื่องส่วนตัวและเรื่องน่าอัศจรรย์ในชีวิตแก่เพื่อนร่วมงานสื่อถึงการละวางอดีต ละความถือมั่น เพื่อให้ จิตที่ถูกกดทับหรือบีบคั้นด้วยอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ พ้นจากพันธนาการหรืออดีตของตนเอง สอดคล้องกับการทำจิตใจให้ผ่อนคลายตามคติพุทธปรัชญา ความหลุดพ้นและไม่ยึดติดในอดีตนี้ได้รับการตอกย้ำอีก

ครั้งผ่านคำเขียนของนายพันตรี โทมาถึงรางวัลทางเกียรติยศที่พวกเขาจะได้หากทำภารกิจสำเร็จ
ความว่า

นายพันตรีนั่งคนเดียวที่ห้องเครื่องปฏิบัติการ ‘กามิกาเซ่’ จะเริ่มในอีกสิบห้า นาที
ข้างหน้า ทุกคนที่เหลือกำลังชำระล้างกายให้สะอาดเป็นครั้งสุดท้าย แต่เขาเลือกที่มานั่ง
ตรงนี้ เบื้องนอกแสงดาวดวงน้อยระยิบระยับเหมือนหิ่งห้อย เป็นราตรีที่ฟ้าเต็มไปด้วย
ดาวกระจิบดวงน้อย ๆ เขานึกถึงเรื่องเล่าของโนรา “ผมมองออกไปจากลานบนเขา
ทันใดนั้น ผมก็เห็นท้องฟ้าคาราคาซังด้วยดวงดาวนับแสนดวง สว่างไสวเหมือนผมกำลังยืนอยู่
บนเชิงสวรรค์ แทบเอื้อมมือจับดวงดาวแต่ละดวงได้ ผมรู้ทันทีว่าสวรรค์มีจริง...” เขาเองก็
เชื่อว่าสวรรค์มีจริง เขายิ้ม นึกถึงการอาเจียนและเพลงกล่อมเด็กที่เลวินเล่า คนเหล่านี้ไม่เคย
เล่าเรื่องส่วนตัวแบบนี้ให้เพื่อน ๆ ได้ยินเลยจนถึงห้วงสุดท้ายของชีวิต เท่านั้นเองชีวิตเท่านั้น
จริง ๆ! ท้ายสุดเขานึกถึงเสียงสุดท้ายของท่านประธาน “พวกคุณจะเป็นวีรบุรุษที่จะถูกจารึก
ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติตลอดไป” เขายิ้มเยาะในใจ พวกเราไม่สนใจมันหรือ
เกียรติยศ เหรียญตรา และชื่อเสียงจอมปลอม พวกเราดีใจมากกว่าที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของ
ปาร์ตี้เล็ก ๆ คินนี่ เขาเริ่มฮัมเพลงบทนั้น

ก่อน 08.00 น. เล็กน้อย เสียงเพลงกล่อมลูกสู่ห้วงนิทรา Twinkle, Twinkle, Little
Star ดังผ่านไมโครโฟนเดินทางสู่โลกด้วยความเร็วสูงสุดเท่าที่มันจะวิ่งไปได้

(ราตรีดาวกระจิบ, 2540, หน้า 66-67)

มุมมองของนายพันตรี โทมาเป็นเสมือนเสียงแทนคำพูดของลูกเรือที่ยอมสละชีวิต
เพื่อช่วยโลก โดยชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่มีความหมายแก่พวกเขามีใช่ลาภ ยศ สรรเสริญ หากเป็นความสุข
อันได้จากการละวางอัตตาหรือการ “ละวางโลก” เพื่อ “เข้าใจโลก” ยังผลให้จิตบริสุทธิ์ปราศจาก
เครื่องเศร้าหมองอันสื่อถึงแนวคิดพุทธปรัชญา หากพิจารณาอย่างละเอียดจะเห็นเหตุผลในการให้
นายพันตรี โทมา ชายแก้วสี่สิบผู้ไร้พันธะ ผ่านโลกและประสบการณ์อย่างโชกโชนเป็นเจ้าของ
มุมมองในตอนท้ายเรื่อง ทั้งนี้เพราะเขามีคุณสมบัติเหมาะสมแก่ความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน คือ
รู้แจ้งเห็นจริงในสรรพสิ่ง ตื่นจากความหลง ความมมงาย จากการหลอกหลวงของกิเลสตัณหาและ
ความมืดบอดของอวิชชา ยังผลให้จิตไม่เศร้าหมองเป็นผู้เบิกบานเต็มขั้น เพราะฉะนั้น มุมมองของ
ผู้เล่าเรื่องที่ถูกจำกัดในที่นี้จึงเป็นไปเพื่อความสมจริงและความไม่ขัดเงินในการสอดแทรกข้อคิด
ทางปรัชญาอันลึกซึ้ง

1.2.2 ผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัด (Limited narrator) อีราวัตี ไตลังคะ (2543, หน้า 37-38) กล่าวถึงผู้เล่าเรื่องประเภทนี้ว่า “เป็นผู้เล่าเรื่องที่เล่าความคิด ความรู้สึก หรือความเป็นไปของตัวละครตัวเดียว... ผู้เล่าเรื่องแบบนี้ไม่แตกต่างกับผู้เล่าเรื่องแบบตัวละครหลักเพราะผู้อ่านรับรู้ความคิดของตัวละคร ได้ตัวเดียว สิ่งเดียวที่ต่างกัน คือ สรรพนามที่เรียกตัวละครเท่านั้น...” การที่ผู้เล่าเรื่องประเภทนี้มีมุมมองจำกัด ถือว่าการนำเสนอเรื่องดังกล่าวเป็นการนำเสนอผ่านมุมมองแบบอัตวิสัย ซึ่งผู้อ่านต้องนำความรู้สึกหรือนิสัยของตัวละครตัวนั้นมาตีความประกอบเพื่อให้ได้นัยที่ตรง ทั้งยังต้องสังเกตองค์ประกอบ แนวเรื่องและความประสงค์ของนักเขียนเพื่อสร้างความเข้าใจต่อแนวคิดและการเสนอเรื่องเหล่านั้น ๆ

จากการศึกษาพบว่า การนำเสนอเรื่องผ่านผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัดมีบทบาทอย่างน้อย 3 ประการ ประการแรก คือ การนำเสนอผ่านมุมมองของตัวละครที่เป็นเป้าหมายแห่งการเสียดสีหรือผู้ที่ผู้เขียนกำลังวิพากษ์วิจารณ์ โดยการลงความคิดของผู้อ่านให้ตีความหรือเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันกับความตัวละครที่เป็นเจ้าของมุมมอง เพื่อประโยชน์ในการหักมุมตอนท้ายเรื่องและการนำเสนอแนวคิดเชิงปรัชญา โดยปกติแนวคิดเชิงปรัชญาของเรื่องในกลุ่มนี้มักเป็นไปเพื่อสอนมิให้มนุษย์เชื่อหรือยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกินไป การปล่อยวางจากสิ่งที่ยึดไว้คือหนทางแห่งการพ้นทุกข์ ประการที่สอง คือ การนำเสนอผ่านมุมมองของผู้เล่าเรื่องที่ไร้เดียงสา เพื่อให้ผู้อ่านวิพากษ์และตั้งคำถามต่อพฤติกรรมของตัวละครอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในฐานะผู้กระทำและส่งผลให้เหตุการณ์ในเรื่องเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เลวร้ายลง แนวคิดเชิงปรัชญาในกลุ่มนี้เป็นไปเพื่อการสอนให้มนุษย์ตระหนักถึงคุณค่าทางจิตมากกว่าค่าทางวัตถุ ตระหนักในการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีของธรรมชาติ ประการสุดท้าย คือ การใช้ผู้เล่าเรื่องที่มีความสามารถพิเศษในการฉายความรู้สึกนึกคิดในใจของตนให้ตัวละครอื่น ๆ รับรู้ ผู้เล่าเรื่องกลุ่มนี้จะพยายามสร้างความปราถนาหรือความหวังระหว่างความจริงและความฝัน เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ว่าด้วยความไร้ตัวตน และไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง ดังนั้นจะพบว่า การจำกัดมุมมองของผู้เล่าเรื่องมีความเกี่ยวพันต่อการนำเสนอแนวคิดเชิงปรัชญาในแต่ละลักษณะ ยังผลให้แนวคิดของเรื่องนั้น ๆ มีความเฉียบแหลมหรือลุ่มลึก เรียกร้องให้ผู้อ่านใช้ขบคิดพิจารณาและสำรวจโลกภายในของตนมากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยพบว่า เรื่องที่นำเสนอผ่านทัศนะของผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัดมี 4 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องเกมพระพรหม 2. เรื่องนิทานหิ้งห้อย 3. เรื่องจรรยาจรัตรีพิราว พรางพริ้ว และ 4. เรื่องคำสั่งสุดท้ายของยาดา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่องเกมพระพรหม เรื่องนี้ถ่ายทอดเรื่องแบบรับรู้จำกัดผ่านมุมมองของ “คาห์น” ตัวละครสำคัญของเรื่อง เนื้อหาว่าด้วยการแก้แค้นหักเหลี่ยมระหว่างคาห์นและ “ไคยาร์” สองนักฟิสิกส์อนาคต โกลผู้ยึดมั่นถือมั่นในกระบวนคิดแบบวิทยาศาสตร์ คาห์นแอบมีสัมพันธ์ลับกับภรรยาของไคยาร์ ไคยาร์จึงแก้แค้นเพื่อนรักด้วยการประดิษฐ์ลูกแก้วทำนายอนาคตขึ้น โดยลวงให้คาห์นเข้าใจว่าลูกแก้วทำงานได้จริง สร้างสถานการณ์ว่าคนกำลังจะตายและต้องการส่งต่อโครงการนี้ให้คาห์นดูแล การใช้มุมมองของคาห์นในการถ่ายทอดเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการลวงความคิดของผู้อ่าน ให้คิด วิเคราะห์ตีความเรื่องไปตามความเข้าใจของคาห์นจนผู้อ่านล้มตระหนกไปว่าสิ่งคาห์นกำลังคิดหรือเข้าใจอยู่นั้นเป็นความจริงหรือความลวง มารู้ตัวอีกครั้งก็ต่อเมื่อเกิดเหตุการณ์พลิกผันในตอนท้ายเรื่อง การสลับตำแหน่งระหว่างไคยาร์และคาห์นในแง่ของการเป็นผู้กระทำและผู้ถูกกระทำนำไปสู่แนวคิดเรื่องเจตจำนงเสรี แสดงให้เห็นว่าการกระทำ (กรรม) ของมนุษย์เป็นตัวแปรสำคัญในการปรุงแต่งชีวิตของมนุษย์ มิใช่ชะตากรรมหรือพรหมลิขิต ดังความคิดของคาห์นในตอนท้ายเรื่องความว่า

คาห์นเดินกลับไปห้องทำงาน เก็บปืนไว้ที่เดิม ถอดถุงมือทิ้ง
 เขาเปิดเครื่องลูกแก้ว มองไปในอนาคต
 ยี่สิบนาทีก่อนอนาคต เขาเห็นรถตำรวจและรถพยาบาลจอดในบ้านหลังนี้ เจ้าหน้าที่
 หลายคนกำลังชันสูตรศพ
 ยี่สิบสี่ชั่วโมงก่อนอนาคต คาห์นเห็นตัวเองถูกใส่กุญแจมือ ตำรวจพาเขาเข้าไปในคุก
 คาห์นตะลึง
 สามสิบชั่วโมงก่อนอนาคต ใครคนหนึ่งมาเยี่ยมเขาที่คุก
 ไคยาร์!
 คาห์นไม่ได้รอนานเมื่อรถตำรวจแล่นเข้ามาในบ้าน อึดใจถัดมารถพยาบาลก็ตามมา
 เขาไม่ได้แปลกใจเมื่อเจ้าหน้าที่พยาบาลเปิดฝักคลุมศพ คนตายคืออริศมี
 คาห์นหัวเราะ
 ทุกอย่างถูกกำหนดไว้แล้ว แต่ไม่ใช่โดยพระพรหม

(เกมพระพรหม, 2548, หน้า 96)

จากข้อความข้างต้น คำพูดประโยคสุดท้ายของคาห์นชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่สร้างเหตุบังอัย กำหนดกฎกติกาและวางแผนกับดักให้เขาหลงกล คือมนุษย์ด้วยกันมิใช่พระพรหม เรื่องนี้จึงสื่อแนวคิดว่า มนุษย์เป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ของมนุษย์ด้วยกันเอง และมนุษย์ย่อมได้รับผลกระทบของ

ตนเองไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง หลังจากคำหั่นถูกตำรวจจับตัวไปแล้ว ผู้เล่าเรื่องเปลี่ยนมุมมองการเล่า เรื่องจากมุมมองภายในของคำหั่นมาเป็นมุมมองภายนอกแบบทวิสัยว่าด้วยเหตุการณ์ที่ไคยาร์กำลัง ให้การกับตำรวจในคดีฆาตกรรมภรรยาของเขา การเปลี่ยนมุมมองนี้ไม่เพียงเป็นการเฉลยเรื่อง แต่ยังแสดงถึงความขัดกันระหว่างความเป็นจริงและสิ่งที่คำหั่นคิดว่าจริง บ่งบอกถึงความจริงที่ เลื่อนไหล ซึ่งไม่อาจเข้าถึงได้ด้วยเหตุผลหรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์

ทั้งหมดนี้สื่อว่า ไม่มีความจริงใดสมบูรณ์หรือตายตัว ความจริงถูกประกอบสร้าง โดยมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ให้ความหมาย ผู้ใช้ความหมายก็คือ “คนได้ผลประโยชน์” ส่วนคนที่ไม่ได้นิยาม ความหมายหรือมิไม่ได้ใช้ความหมาย คือ “คนเสียผลประโยชน์” ซึ่งต้องกลายเป็นเหยื่อของมนุษย์ ด้วยกัน ในที่สุด ในแง่บทบาทของวิทยาศาสตร์จึงเป็นเพียงเครื่องมือสนองตัณหาของมนุษย์ มิใช่ เครื่องมือในการเข้าถึงความจริงอย่างที่ไคยาร์เอ่ยอ้าง การเล่นกับมุมมองของเรื่องนี้เป็นตั้งคำถามต่อ ระบบคิดทางวิทยาศาสตร์ซึ่งพยายามสอนให้มนุษย์คิดแบบเหตุผลและผล ได้ข้อสรุปบางอย่างแล้ว เข้าใจว่านี่คือ ความจริงแท้แน่นอน ไม่ต้องพิสูจน์อีกเพราะได้รับการยืนยันความหมายจากเหตุและ ผลและระบบคิดทางวิทยาศาสตร์ วินทร์ เลียววาริณ กำลังชี้ให้เห็นว่า ความจริงดังกล่าวแท้ที่จริงก็คือเรื่องเล่าชนิดหนึ่งที่เรียกว่า “เรื่องเล่าแบบเหตุผล” เป็นเพียงการพยายามอธิบายและสร้าง ความจริงขึ้นมารูปแบบหนึ่ง เพราะฉะนั้นผู้ที่ยึดมั่นถือมั่นในวิทยาศาสตร์ ก็ไม่ต่างอะไรไปจาก คนตาบอดซึ่งหลงติดอยู่ในมายาอันสมบูรณ์ จนทำให้แยกไม่ออกระหว่างความจริง ความลวง หรือ ความสมจริง ระบบความคิดแบบวิทยาศาสตร์ที่ถูกสั่นคลอนนี้ นำไปสู่การตั้งคำถามเชิงปรัชญาทั้ง ต่อระบบคิดของมนุษย์และเจตจำนงเสรีของมนุษย์

เรื่องนิทานหิ่งห้อย เรื่องนี้ถ่ายทอดผ่านมุมมองของเด็กหญิงซึ่งเป็นตัวละครเอก ความน่าสนใจของผู้เล่าเรื่องในที่นี้ คือ การเล่าเรื่องที่เน้นการบรรยายเฉพาะเหตุการณ์ภายนอกจาก มุมมองของเด็กหญิง ก้าวล่วงเข้าไปถึงความรู้สึกนึกคิดของเด็กหญิงให้น้อยที่สุด ผู้เล่าเรื่องจะใช้ คำสั้น ๆ อย่างน้อยที่สุด บอกความชอบความคิดภายในใจของเด็กหญิง อาทิ “เธอชอบดูจุดไฟบน ท้องฟ้ายามค่ำคืน” (นิทานหิ่งห้อย, 2548, หน้า 157) “...แต่เธอก็ยังคงนับต่อไปอย่างตั้งใจและอดทน ...” (นิทานหิ่งห้อย, 2548, หน้า 159) พฤติกรรมของเด็กหญิงที่คอยเฝ้าสังเกตการณ์ปรากฏการณ์บน ท้องฟ้า สิ่งที่ได้ยิน ได้เห็น และตั้งข้อสังเกตคือเนื้อหาส่วนใหญ่ของเรื่อง การจำกัดมุมมอง ภายในของเด็กหญิงดังกล่าว ส่งผลต่อความรู้สึกของผู้อ่านที่มีต่อเรื่อง ภาพสีชาวดำที่บรรยายด้วย ตัวอักษรซึ่งไม่สอดแทรกความคิดเห็นของผู้เล่าเรื่อง นำไปสู่การตีความและมุมมองอันบริสุทธิ์ของเด็กหญิงที่มองโลกตามที่เธอเห็น ดังตัวอย่าง

เครื่องแก้วสารพัดนึกขยายจำนวนไปทั่วราชอาณาจักรอื่น ๆ ขณะที่จำนวนหิ้งห้อย
บนฟ้าหายไปที่ละตัว ทีละตัว

หนึ่งพันตัว หนึ่งร้อยตัว...

แต่ไม่มีใครสนใจแยะแสะที่จะนับจำนวนหิ้งห้อยเช่นเธอ

ในที่สุดก็เหลือหิ้งห้อยเพียงสิบตัว

เก้า แปด เจ็ด...

หก ห้า สี่ สาม สอง...

บนฟ้าเหลือหิ้งห้อยเพียงตัวเดียว

เมื่อเธอร้องไปที่ทุ่งคั้นนั้น หิ้งห้อยตัวสุดท้ายโอบบินจากเธอไปแล้ว

(นิทานหิ้งห้อย, 2548, หน้า 167-172)

การเลือกใช้ผู้เล่าเรื่องที่พยายามนำเสนอเรื่องแบบภววิสัยโดยไม่สอดแทรก
ความคิดเห็นดังกล่าว ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนได้สังเกตเหตุการณ์ในท้องเรื่องด้วยตนเอง การรับรู้
ความเปลี่ยนแปลงและบรรยากาศของเรื่องที่ชวนสลดหดหู่ เมื่อดวงดาวหรือหิ้งห้อยที่เด็กหญิงเฝ้า
สังเกตการณ์ค่อย ๆ น้อยลงจนเหลือเพียงความมืดมิด สะท้อนให้เห็นภาวะทางจิตใจของเด็กหญิงที่
โศกเศร้าและสิ้นหวัง นำไปสู่การตั้งคำถามเชิงปรัชญาต่อการกระทำของมนุษย์ ในแง่พุทธปรัชญา
คำถามดังกล่าวเกี่ยวพันกับความทุกข์ อาทิ ความสุขทางวัตถุเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการจริงหรือ
หากความสุขนั้นต้องแลกมาด้วยทรัพย์สินหรือคุณค่าทางจิตใจที่ไม่มีย้อนคืน และสิ่งใดคือความสุข
แท้จริงที่มนุษย์ควรแสวงหา ข้างฝ่ายปรัชญาเต๋าคำถามดังกล่าวนำไปสู่การเรียกร้องให้มนุษย์หวน
คืนสู่วิถีธรรมชาติด้วยการเรียนรู้หลักสายกลาง โดยชี้ให้เห็นว่าเมื่อใดก็ตามที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งมากหรือ
น้อยเกินไป ย่อมเป็นเหตุแห่งหายนะ ความหดหู่ในตอนท้ายเรื่องจึงตอกย้ำการฝืนธรรมชาติที่
นำไปสู่ทุกข์ของมนุษย์นั่นเอง จุดนี้จะเห็นว่า การนำเสนอเรื่องผ่านมุมมองของเด็กหญิงในเชิง
ภววิสัยจำเป็นต้องอาศัยการตีความและการใคร่ครวญแนวคิด โดยผู้อ่านต้องสังเกตจากทัศนศิลป์
และวรรณศิลป์ที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังสื่อสารผ่านเรื่องเล่าในรูปแบบนิทานเชื่อมโยงกับมุมมอง
ความคิดทางปรัชญาและประสบการณ์ของผู้อ่าน จึงสามารถจับประเด็นของแนวคิดได้

เรื่องจรรยาวัตรศรีศรีมีพร้าว พรางพร้อย เรื่องนี้ใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ถ่ายทอดผ่าน
มุมมองของ “คารันตร์” ตัวละครเอกซึ่งเป็นมนุษย์ต่างดาว โดยใช้ความสามารถพิเศษของตัวละคร
ซึ่งอยู่ในรูปลักษณะของดวงจิต สำแดงภาพในใจให้ตัวละครอื่น ๆ รับรู้ เป็นการให้เหตุผลต่อ
การแสดงอำนาจความรู้ของผู้เล่าเรื่อง การเสนอเรื่องจะเป็นการสลับไปมาระหว่างบทสนทนา
ระหว่างชาวคารันตร์และการสำแดงเรื่องเล่าในจินตนาการของคารันตร์ จุดที่สำคัญมากต่อ

การเล่าเรื่องในที่นี้คือ แม้การเปลี่ยนมุมมองของผู้เล่าเรื่อง แต่มุมมองดังกล่าวก็ยังคงเป็นมุมมองของตัวละครเพียงตัวเดียว กล่าวคือ ผู้เล่าเรื่องเปลี่ยนจากมุมมองของคาร์นัตร์ไปเป็นมุมมองของพระอภัยมณี เพื่อสื่อถึงภาวะจิตใจของตัวละครที่มีความเชื่อมโยงกัน ความไม่หลุดพ้นจากอารมณ์รัก โลก โกรธ หลงที่มนุษย์ปรุงแต่งขึ้นมา ไม่ต่างอะไรจากการที่ชาวคาร์นัตร์ยึดมั่นในวิทยาการ เพียงแต่ทั้งสองยึดมั่นถือนั่นในคนละสิ่ง ฝ่ายหนึ่งยึดจิตมากเกินไป ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งยึดถือกายมากเกินไป การเสนอให้หลอมรวมวิทยาการกับจินตนาการ จึงสื่อถึงแนวคิดที่ว่าด้วยพันทุกซ์ตามคติพุทธปรัชญา คือ ทางสายกลางและการปล่อยวางความยึดมั่นถือนั่นทั้งปวง ดังบทสนทนา ระหว่าง คาร์นัตร์และเจ้ากวีตอนท้ายเรื่องความว่า

แล้วจอมกวีก็หลับตาลง กายดับ จิตตื่น
 ความตายก็คือการเดินทางอีกครั้งหนึ่ง
 จิตของคาร์นัตร์สัมผัสจิตที่เป็นอิสระอีกครั้งของจอมกวี เชื่อมเป็นหนึ่งเดียว
 โลกแล่นกลับไปสู่โลกต้นกำเนิดของคาร์นัตร์ จิตแผ่ซ่าน จิตทั้งสองเชื่อมจินตนาการกับ
 วิทยาการเข้าด้วยกัน กลายเป็นจิตใหม่
 พลันจิตใหม่เชื่อมเข้ากับ โลกแห่งความไม่มี ผ่านเข้าไปในตัวละครทั้งหลาย
 ประสานเข้ากับเสียงแห่งดนตรีกร ไหลซาบไปในความว่างเปล่า
 จิตใหม่เลื่อนไหลต่อไป ด้วยแรงจินตนาการและความรัก
 อย่างเชื่องช้า จิตใหม่เข้าเป็นส่วนหนึ่งของความไม่จริง เข้าไปในตัวตนสมมุติของ
 นางผีเสื้อสมุทร สัมผัสความแปลกใหม่ที่เคยรับรู้มาก่อน บางอย่างเป็นประสบการณ์ใหม่
 จิตขยายตัวและเปลี่ยนไป ละเอียดอ่อนขึ้นด้วยความรู้สึกที่เต็มตื่น ปิติ อบอุน
 เสียงปียะเยือกไหว สูงต่ำต่อเนื่องเป็นสายเสียงลอยล่องไปไม่หยุด ความไม่จริง
 กลายเป็นความจริง รักที่ผสมรวมกับความรู้สึกเศร้าร้ายันทดถูกทดแทนด้วยความรู้สึกใหม่
 รู้สึกแปลกแต่เต็มตื่น ไร้ความอาฆาต ไร้ความโกรธ รับรู้ความเปลี่ยนแปลงของตน
 จากยักษ์ที่อัปลักษณ์เป็นหญิงสาวที่สวยงาม จากหญิงสาวเป็นหญิงแก่ กลายเป็นทารก
 น้อย กลายเป็นตัวตนของคาร์นัตร์ และความไร้ตัวตน รวมความแปลกแยกต่างสายพันซ์
 ด้วยกันในสถานะสมมุติใหม่และสลายไปในความไม่มี
 โลกของผีเสื้อสมุทรหายไป โลกใหม่ของคาร์นัตร์กำเนิดขึ้นในความว่างเปล่าแห่ง
 จินตนาการ

(จรรยาจรัตรีศรีพราว พรา้งพร้อย, 2548, หน้า 191-192)

ในตอนท้ายเรื่องจะพบว่าผู้เล่าเรื่องเปลี่ยนกลับมาใช้มุมมองของคาร์นอร์อีกครั้ง แต่มิใช่เหตุการณ์ในที่คาร์นอร์คุยกับชาวคาร์นอร์ด้วยกัน หากเป็นเหตุการณ์ที่คาร์นอร์คุยกับกวีชาวโลกในขณะที่เขากำลังจะละสังขาร การปล่อยาวางของกวีและการปล่อยาวางของคาร์นอร์มาบรรจบกันที่เส้นแบ่งระหว่างความจริงและความลวง การบรรยายที่ก้าวล่วงไปถึงจินตนาการสลับไประหว่างการแปลงลักษณะ¹ของจอมกวีและการถอยกลับสู่ความรู้ตัวตนของตัวละคร สื่อถึงความไร้สาระตะของชีวิต ความเปลี่ยนแปลง และความไม่มีแก่นแท้ให้ยึดถือ มุมมองความคิดที่ฟุ้งฝันแต่เป็นจริงตามท้องเรื่องนี้นำไปสู่การใคร่ครวญถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสาร

เรื่องคำสั่งสุดท้ายของยาดา เรื่องนี้ถ่ายทอดผ่านมุมมองของ “เขา” ซึ่งเป็นตัวละครเอก เนื้อหาส่วนใหญ่นำเสนอเรื่องในลักษณะบทพูดเดี่ยวในใจที่เน้นการบรรยายความรู้สึกนึกคิดของ “เขา” แม้บางส่วนจะใกล้เคียงกับกระแสสำนึก² (Stream of consciousness) แต่ก็มีใช้กระแสสำนึก ดังที่ อีราวดี ไตลังคะ (2543, หน้า 47) อธิบายถึงความแตกต่างระหว่างบทพูดเดี่ยวในใจและกระแสสำนึกไว้ว่า “...บทพูดเดี่ยวในใจเสนอความคิดของตัวละครมากกว่าเสนอภาพที่เห็นและใช้ภาษาที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในขณะที่ กระแสสำนึก เสนอทั้งความคิดและภาพที่เห็น และลักษณะของภาษาอาจไม่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์...” เมื่ออ่านเรื่องจะพบว่าบทพูดในส่วนที่ตัวละครบรรยายความคิด แม้จะดูคล้ายความคิดที่ไม่ต่อเนื่อง แต่เมื่อพิจารณาคลี ๆ แล้วความคิดนั้นเกิดขึ้นอย่างเป็นลำดับ เรียงลำดับเหตุการณ์แน่ชัด มีคำเชื่อมบ่งบอกว่าความคิดนั้นมีความเป็นเหตุเป็นผล ดังบทพูดในตอนหนึ่งความว่า

¹ การแปลงลักษณะ ในที่นี้เป็นคำที่ วินทร์ เลียววาริณ ใช้ในเรื่อง จรุงจรศรีศมพรพราง พรางพร้อย โดยหมายถึง การเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะของตัวละคร จากดวงจิตของมนุษย์ที่ตายแล้ว เป็นดวงจิตใหม่ซึ่งเป็นผลจากการเชื่อมดวงจิตของมนุษย์โลกกับดวงจิตของชาวคาร์นอร์ ทั้งนี้เพื่อหลอมรวมระหว่างจินตนาการและวิทยาการให้ยังคงอยู่ในจักรวาล

² กระแสสำนึก คือ กลวิธีที่จะพรรณนาความคิดและความรู้สึกมากมายที่ผ่านเข้ามาในจิต เป็นศัพท์ที่ วิลเลียม เจมส์ สร้างขึ้นใช้ใน Principles of Psychology (ค.ศ. 1760-1767) เพื่อแสดงการไหลของประสบการณ์ภายใน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 415) อีราวดี ไตลังคะ (2543, หน้า 47) อธิบายว่า กระแสสำนึกเป็นการเสนอกระบวนการคิดของ ตัวละครที่ไม่ต่อเนื่อง ไม่สมเหตุสมผล และภาษาไม่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ทั้งนี้มีคำใกล้เคียงกันคือ “บทพูดเดี่ยวในใจ” ต่างกันตรงที่บทพูดเดี่ยวในใจเสนอความคิดของตัวละครมากกว่าเสนอภาพที่เห็น (Perceptions) และใช้ภาษาที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ขณะที่กระแสสำนึกจะเสนอทั้งความคิดและภาพที่เห็น โดยที่ลักษณะของภาษาอาจไม่ถูกต้องตามไวยากรณ์

เขารู้สึกตัวในความมืดและเริ่มตั้งคำถาม คำถามแรกคือเขาคือใคร คำถามต่อมาคือ เขาอยู่ที่ไหน เขาไม่รู้ทั้งสองคำตอบ แต่เมื่อเวลาผ่านไปทีละช่วง เขาก็พบทีละคำตอบราวกับเขาเป็นทารกที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ เรียนรู้ความจริงของโลกภายนอกทีละวัน ทีละชั้น ในที่สุดเขารู้ว่าเขาคือมนุษย์คนหนึ่ง แต่เขาก็ยังไม่รู้ว่าเขาอยู่ที่ใดในโลก เขามองไม่เห็นร่างกายของเขาเอง

เวลาผ่านไปอีก เขาเริ่มพัฒนาสติสัมปชัญญะชัดเจนขึ้น เขาเป็นมนุษย์แน่นอน แต่เขาไม่มีร่างกาย เขารู้ว่าเขาตายไปแล้ว!

เขานึกสงสัยว่าเขาตายไปนานเท่าไร เขาฟื้นมาได้อย่างไร หรือว่านี่คือโลกหลังความตาย ถ้าเช่นนั้นเขาอยู่ในสวรรค์หรือนรก?

(คำสังสุตท้ายของยาคา, 2554, หน้า 28)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าการถ่ายทอดของผู้เล่าเรื่อง มุ่งเน้นการเสนอความคิดที่แม้จะเป็นท่อนของความคิด แต่ก็ก็เป็นท่อนความคิดที่มีลำดับชั้นและมีความเป็นเหตุผลอยู่ในที่ การจำกัดมุมมองของผู้เล่าเรื่องในที่นี่มีผลอย่างมากต่อการเสนอเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านคล้อยตามและมองเห็นเหตุที่ทำให้ตัวละครเป็นทุกข์ การแสวงหาเหตุผล การรับรู้ถึงการมีตัวตน ความกระหายอยากได้อยากครอบครอง กิเลสที่เกิดขึ้นในจิตใจ ตลอดจนความรู้ที่สั่งสมจนกลายเป็นอวิชชา หากมองในแง่พุทธปรัชญา ทั้งหมดนี้เป็นลำดับชั้นของวงจรปฏิเสธสมุปปาท อันเป็นเหตุแห่งทุกข์ของมนุษย์ การเล่าเรื่อง โดยพุ่งเล็งที่ความคิดของตัวละครตัวเดียว จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจสาเหตุและลำดับชั้นของการเกิดทุกข์ของตัวละครได้ง่าย ทั้งยังส่งผลต่อการจบเรื่องแบบพลิกผัน ผู้เล่าเรื่องลวงให้ผู้อ่านคิดว่าการครอบครองเครื่องจักร “มายา” ของ “เขา” ประสบผลสำเร็จ แต่แล้วก็กลับหักมุม โดยเฉลยว่า “เขา” เองต่างหากที่เป็นฝ่ายหลงกลและถูก “มายา” กลืนกิน ดังบทพูดที่บรรยายความคิดของ “เขา” ตอนท้ายเรื่อง ความว่า

เขาสัมผัสความมืดที่ค่อย ๆ ครอบครองตัวตนของเขา เขาไม่เคยผ่านการข้ามมิติมาก่อน แต่ความรู้ในตัวตนของเขายกกว่าเขามาถูกทางแล้ว โลกทั้งใบกำลังเคลื่อนผ่านมิติเข้าสู่จักรวาลใหม่

แล้วเขาก็มองเห็นภาพโลกใหม่ปรากฏตัวในพื้นที่ใหม่ ดวงอาทิตย์ยังคงเป็นดวงเดิมที่สาดแสงสว่างเช่นเดิม แต่กระบวนการเคลื่อนข้ามมิติยังไม่จบ เขาไม่รู้ว่าเวลาผ่านไปนานเท่าไร แต่เขารับรู้ว่าขนาดของดวงอาทิตย์ใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ บางสิ่งกำลังผิดพลาดอย่างร้ายแรง! โลกใหม่เคลื่อนเข้าหาดวงอาทิตย์อย่างรวดเร็ว โลกจะถูกดวงอาทิตย์เผาผลาญโดยที่เขาควบคุมไม่ได้

ในห้วงสุดท้าย สติของเขาก็ชัดเจนแจ่มแจ้งขึ้น เขาไม่ได้ครอบครองมา เขาคิดไปเองว่าเขาอยู่เหนือมายาแล้ว มายาต่างหากที่กลืนกินเขา และทำให้เขาเชื่อเช่นนั้น

(คำส่งสุดท้ายของยาดา, 2554, หน้า 33)

ความคิดที่เปลี่ยนไปอย่างฉับพลันของ “เขา” ทำให้ผู้อ่านตีความคาถาหมายและสะกดใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น ในทางความคิดผู้อ่านย่อมรู้ดีว่า สิ่งที่เกิดขึ้นกับ “เขา” นั้นเป็นผลเนื่องมาจากสิ่งใด การจบเรื่องด้วยการที่ “เขา” และ “โลกของเขา” ถูกทำลายด้วยแสงอาทิตย์เป็นการตอกย้ำแนวคิดของเรื่องที่ว่า ความมืดบอดทางปัญญา (อวิชชา) เป็นเหตุแห่งหายนะ ผู้ที่ยึดมั่นถือมั่นในความเฉลียวฉลาดของตนจนเกินไป ย่อมประสบกับหายนะด้วยอุปาทาน ทิฏฐิ และอัตตาของตนเอง ดังเช่นที่ “เขา” เฝงใจอยู่นี้ ความเห็นของผู้เล่าเรื่องที่ว่า “เขาไม่ได้ครอบครองมา เขาคิดไปเองว่าเขาอยู่เหนือมายาแล้ว มายาต่างหากที่กลืนกินเขา และทำให้เขาเชื่อเช่นนั้น” สืบถึงแนวคิดเชิงปรัชญาว่า หายนะของมนุษย์เกิดจากการภาพลวงตาที่ตนสร้างขึ้นมา ภาพลวงนั้นได้แก่ อัตตา ทิฏฐิ และกิเลสในรูปแบบต่าง ๆ ที่มนุษย์ยึดมั่นถือมั่น หากไม่ละวางสิ่งเหล่านี้เสียย่อมเป็นทุกข์ในท้ายที่สุด

2. การนำเสนอแนวคิดผ่านการแฝงนัยของผู้เล่าเรื่อง

ราชบัณฑิตยสถาน (2545, หน้า 229) อธิบายถึงการแฝงนัย (Irony) ไว้ว่า “ในความหมายแคบ การแฝงนัยเป็นภาพพจน์ชนิดหนึ่ง ซึ่งเจตนาที่จะสื่อสารนั้นแตกต่างหรือตรงกันข้ามกับความหมายตามตัวอักษรของคำที่ใช้ ในความหมายกว้าง การแฝงนัยเป็นการขัดกันระหว่างความเป็นจริงกับสิ่งที่ปรากฏให้เห็น...” โดยปกติงานประพันธ์ประเภทเรื่องเล่า อาทิ นวนิยายหรือเรื่องสั้น มักประกอบไปด้วยความขัดแย้งระหว่างสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่เสมอ วัตถุประสงค์ของการแฝงนัยก็คือ การแสดงความขัดแย้งของคำพูดหรือสถานการณ์ เพื่อนำผู้อ่านไปสู่การวิพากษ์หรือตั้งคำถามต่อสังคมและพฤติกรรมของผู้คนในสังคม ในแง่หนึ่งจึงเป็นการสร้างความขัดแย้งขึ้นใน

จิตใจของผู้อ่าน เพื่อให้ผู้อ่านคิดใคร่ครวญว่าเหตุใดตนจึงเกิดความรู้สึกขัดแย้งต่อคำพูดหรือสถานการณ์ที่ตัวละครเผชิญอยู่ และความขัดแย้งดังกล่าวได้แฝงมุมมองความคิดทางปรัชญาใดไว้

ในฐานะที่ผู้เล่าเรื่องเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าโครงเรื่อง ตัวละคร หรือฉาก ผู้เล่าเรื่องจึงเป็นหนึ่งในกลวิธีที่ผู้เขียนใช้เพื่อการสื่อสารแนวคิดเชิงปรัชญา นอกเหนือจากการนำเสนอผ่านความคิดเห็นของผู้เล่าเรื่องในลักษณะของท่อนความคิดหรือการบรรยายความคิดที่มีต่อเรื่องราวหรือตัวละครของเรื่องแล้ว ในบางครั้งยังนำเสนอผ่านการแฝงนัยของผู้เล่าเรื่องในลักษณะต่าง ๆ เช่น การให้ผู้เล่าเรื่องจงใจบิดเบือนความจริงหรือให้ข้อมูลที่เป็นเท็จแก่ผู้อ่านโดยไม่ตระหนักว่าการกระทำของตนเป็นสิ่งที่ผิด การให้ผู้เล่าเรื่องที่ไร้เดียงสา (Naive hero) หรือผู้บรรยายที่เสนอชื่อบรรยายการกระทำผิด ๆ ของเป้าหมายในการวิพากษ์ การให้ ผู้เล่าเรื่องออกปากวิจารณ์เป้าหมายในการวิพากษ์โดยใช้น้ำเสียงราบเรียบธรรมดา แต่มีถ้อยคำที่ไม่เข้ากันแฝงอยู่ เป็นต้น ในที่นี้ผู้วิจัยแบ่งการแฝงนัยของผู้เล่าเรื่องออกเป็น 2 กลุ่ม โดยจำแนกตามประเภทของผู้เล่าเรื่อง ได้แก่

- 2.1 ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่อง
 - 2.2 ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง
- ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่อง

2.1.1 ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลัก คือ การให้ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลักเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวโดยใช้ถ้อยคำแฝงนัยใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรก ผู้เล่าเรื่องจะเล่าถึงสิ่งที่ตนทำหรือคิดจะทำซึ่งสิ่ง ๆ นั้นผิดไปจากธรรมชาติหรือมาตรฐานของสังคม โดยไม่รู้สึกรู้ว่าการกระทำของตนเป็นสิ่งที่ผิด ลักษณะที่สอง ผู้เล่าเรื่องจะเปิดเผยเจตนาที่ไม่จริงใจของตนให้ผู้อ่านทราบ แต่ตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องไม่ทราบ เป็นการเล่าเรื่องที่ทำให้ผู้อ่านทราบว่าเรื่องเล่าที่ออกจากปากของผู้เล่าเรื่องจะถูกแต่งเติม บิดเบือน คัดสรร ตีความให้ผิดเพี้ยนไปจากความจริงและมาตรฐานของสังคม

จากการศึกษาผู้วิจัยพบการแฝงนัยทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าว ในลักษณะแรก นอกจากผู้เล่าเรื่องจะไม่ตระหนักว่าการกระทำของตนเป็นสิ่งที่ผิดแล้ว ยังขยายความคิดที่ฝืนธรรมชาติของตนให้ลุกลามสืบไปอีก ความขัดกันระหว่างความคิดของตัวละครและมาตรฐานของสังคมที่ผู้อ่านรับรู้ นำไปสู่การประเมินค่าต่อการกระทำอันบกพร่องของตัวละคร ในลักษณะที่สอง ผู้เล่าเรื่องแสดงเจตนาและสารภาพความผิดของตนอย่างตรงไปตรงมา โดยไม่ทราบว่ากระทำของตนเป็นสิ่งที่ผิด ทั้งยังพยายามเบี่ยงเบนให้ผู้อ่านรู้สึกว่าเป็นเป้าหมายในการวิพากษ์คือกลุ่มบุคคลที่ตนกำลังหลอกลวง ทว่าในที่สุดผู้อ่านย่อมตระหนักว่าการโกหกหลอกลวงของผู้เล่าเรื่องนั่นเอง คือ สิ่ง

ยืนยันว่าผู้เล่าเรื่องเป็นเป้าหมายแห่งการวิพากษ์ ถ้อยคำหลอกลวงที่ดูสมจริง ตลอดจนความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ตัวละครรู้และสิ่งที่ผู้อ่านรู้นี้นำไปสู่การวิพากษ์เรื่องความจริงแท้และความจริงที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว

อย่างไรก็ตาม การแฝงนัยผ่านผู้เล่าเรื่องใน 2 ลักษณะดังกล่าว จะทำให้ผู้อ่านตัดสินใจได้ในที่สุดว่า ผู้เล่าเรื่องคือเป้าหมายแห่งการวิพากษ์ เพื่อนำไปสู่แนวคิดเชิงปรัชญาที่เผยให้เห็นพฤติกรรมและธาตุแท้ของมนุษย์ ตลอดจนนำไปสู่การประเมินค่าเกี่ยวกับสิ่งที่มนุษย์ให้คุณค่าหรือตัดสินคุณค่า อันแสดงว่าการกระทำใด “ควรหรือไม่ควร” “มีคุณค่าหรือไม่มีคุณค่า”

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบการแฝงนัยผ่านผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลัก 2 เรื่อง ได้แก่

1. เรื่องอร่อยและกินได้เต็มที และ 2. เรื่องปุยเหล็ก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่องอร่อยและกินได้เต็มที เป็นเรื่องที่น่าเสนอผ่านมุมมองของ “ผม” ตัวละครเอกของเรื่อง ผู้ดัดแปลง “รูหนอน” ให้กลายเป็นเครื่องมือแพทย์รูปแบบใหม่ที่ช่วยให้คนไข้กินได้อย่างเต็มที่โดยไม่ต้องกล้วอ้วน ความคิดที่ต่อยอดของ “ผม” เกิดจากการพูดคุยสนทนากับพ่อผู้มีหัวเชิงธุรกิจ แนวคิดทุนนิยมแบบสุดโต่งนำไปสู่การฝันธรรมชาติที่สร้างความสะอิดสะเอียนให้แก่ผู้อ่าน ผู้เล่าเรื่องเล่าถึงอุปกรณ์ชิ้นนี้อย่างตื่นเต้น โดยไม่ตระหนักว่าสิ่งที่ตนกำลังทำอยู่นั้นเป็นการฝันธรรมชาติหรือผิดไปจากมาตรฐานของสังคม ในสายตาของผู้เล่าเรื่องความเกินจริงหรือฝันธรรมชาติเกี่ยวกับอุปกรณ์ดังกล่าวเป็นเพียงการเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่เครื่องมือของเขา ดังบทสนทนาระหว่าง “ผม” และ “พ่อ” ถึงความคิดในการพัฒนาประดิษฐ์ดังกล่าว ความว่า

แล้วความคิดของพ่อผมก็กระเจิดกระเจิงต่อไปอีกหลายชั้น พ่อบอกว่า “เราน่าจะแตกหน่อสินค้าของเราโดยใช้หลักรูหนอนที่เราได้สิทธิบัตร นั่นคือส่งของเสียจากร่างกายของเราตรงไปยังถังส้วมใต้ดินโดยตรง ต่อไปนี้ชาวโลกจะไม่ต้องเข้าห้องน้ำ ขับถ่ายให้เสียเวลาและยุ่งยากอีกต่อไป ลองคิดดูว่าจะประหยัดเงินค่ากระดาษชำระและน้ำเท่าไร ไม่ต้องห่วงเรื่องท้องเสียหรือท้องผูก...”

ผมยิ้ม “ผมมีความคิดที่ดีกว่านี้ เราส่งของเสียไปเป็นปุ๋ยพืชพันธุ์ที่ไม่ดีกว่าหรือ? ที่นี้การปลูกพืชจะประหยัดค่าปุ๋ยอย่างมหาศาล ราคาพืชถูกลง คนก็กินพืชผักเป็นอาหารได้มากขึ้น”

พ่อตกใจโหล่ผมเบา ๆ “เชื่อแล้วยังว่านี่ดีกว่าการสร้างรูหนอนเพื่อเดินทางไปต่างดาวเยอะ!”

(อร่อยและกินได้เต็มที, 2554, หน้า 40)

จากข้อความดังกล่าวจะพบว่าความคิดของตัวละครทั้งสองผิดไปจากมาตรฐานของสังคม แต่ตัวละครกลับเล่าเรื่องในลักษณะที่เห็นว่าการกระทำของตนเป็นสิ่งสามัญธรรมดา แต่ในแง่มุมมองผู้อ่านย่อมตระหนักว่าสิ่งที่ปรากฏในเรื่องและในโลกแห่งความเป็นจริงนั้นขัดแย้งกัน ยิ่งตัวละครมีความคิดสืบต่อในเชิงทุนนิยมมากเพียงใด ยิ่งเพิ่มความน่ารังเกียจและทวิความขัดแย้งในใจของผู้อ่านมากเพียงนั้น การที่ วินทร์ เลียววาริณ จงใจให้ผู้เล่าเรื่องเล่าถึงความคิดที่ผิดธรรมชาติของตนด้วยความตื่นเต้นดีใจ ทำให้เกิดนัยแฝงเชิงละคร คือ ความขัดกันระหว่างสิ่งที่ตัวละครคิดกับบรรทัดฐานของผู้อ่าน พฤติกรรมอันบกพร่องของตัวละครเป็นสิ่งที่ผู้อ่านต้องนำไปประเมินค่า พิจารณาอย่างถี่ถ้วนว่าความเกินจริงที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังเสียดสีหรือวิพากษ์นั้น สร้างทุกข์ให้แก่มนุษย์ได้อย่างไร

เรื่องปύยเหล็ก เรื่องนี้ถ่ายทอดผ่านมุมมองของ “ผม” ซึ่งแสดงตนอย่างเปิดเผยว่าเขา กำลังจะโน้มน้าวใจตัวละครอื่น ๆ ให้หลงกลคำพูดของไม่ว่าด้วยวิธีการใด ๆ ก็ตาม ด้วยลักษณะของผู้เล่าเรื่องที่มีผลประโยชน์ทางธุรกิจแฝงเร้นอยู่ เรื่องเล่าย่อมถูกคัดสรร ตัดทอน เพิ่มขยาย และผ่านการตีความของผู้เล่าเรื่องมาแล้ว ในแง่หนึ่งหมายความว่าเรื่องที่เล่าอยู่เป็นความจริงที่ถูกประกอบสร้างขึ้น มิใช่ความจริงทั้งหมด แต่มีสัดส่วนของความจริงและความเท็จปะปนกันเพื่อเกลี้ยกล่อมให้ตัวละครอื่น ๆ คล้อยตาม จุดเด่นของผู้เล่าเรื่องในลักษณะนี้ก็คือ แม้ผู้อ่านจะทราบว่าคุณเล่าเรื่องจงใจหลอกหลวงผู้อื่นเพราะมีวัตถุประสงค์บางอย่าง แต่ก็ยังแยแสแยกระหว่างความเท็จกับความจริงได้ยาก เพราะความเท็จนั้นถูกจัดวางด้วยกระบวนการทางเหตุผล อันน่าเชื่อถือ ส่วนความจริงถูกบั่นทอนความน่าเชื่อถือด้วยคำพูดที่ดูเกินจริง เมื่อจัดอยู่ในรูปวาทกรรมแห่งการโน้มน้าว ยิ่งทำให้ผู้อ่านสงสัยในความรู้จริงของผู้เล่าเรื่อง ดังตัวอย่างการพูดของ “ผม” ในช่วงเริ่มต้นการบรรยายความว่า

ผมขยับไมโครโฟนบนแท่นพูด มองคนกลุ่มหนึ่งในห้องประชุม ทุกคนสวมสูท มีไมโครโฟนตรงหน้า กรรมการชุดพิเศษที่สหประชาชาติแต่งตั้ง! คนกลุ่มนี้มีอำนาจในการชี้เป็นชี้ตายการเมืองโลก หน้าทีของผมคือโน้มน้าวใจคนกลุ่มนี้ให้สำเร็จ –
ทุกคน!

“...ตั้งแต่การเซ็นพิธีสารเกียวโตในปี 1997 เป็นต้นมา มนุษยชาติเพียงรับรู้ปัญหาโลกร้อนว่า ระดับคาร์บอนไดออกไซด์ในชั้นบรรยากาศสูงขึ้นกว่าทุกยุคอารยธรรม น้ำแข็งขั้วโลกละลาย ส่งผลให้ระดับน้ำทะเลทั่วโลกสูงขึ้นซึ่งก่อให้เกิดหลายร้อยล้านคนไร้ที่อยู่อาศัย แต่ยังไม่มีการแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม เพราะมันสวนทางกับธรรมชาติของมนุษย์ การให้ทุกชาติลดการใช้ถ่านหิน น้ำมัน นั้นเป็นเรื่องที่แทบเป็นไปไม่ได้ โดยเฉพาะชาติใหญ่ ๆ อย่างสหรัฐอเมริกา จีน อินเดีย เป็นต้น ขาวดีก็คือเรามีทางเลือกที่ง่ายกว่านั้น เราไม่จำเป็นต้องลดการใช้ถ่านหินหรือน้ำมันเลยแม้แต่น้อย เพราะบัดนี้เรามีเทคโนโลยีที่จะขจัดคาร์บอนไดออกไซด์ออกไปจากชั้นบรรยากาศโลกอย่างถาวร นี่ก็คือกระบวนการปุ๋ยเหล็ก ก่อนอื่น ผมขออนุญาตอธิบายข้อมูลบางอย่างที่หลายท่านอาจรู้อยู่แล้ว ผมจะเข้าหลักวิชาวิทยาศาสตร์เล็กน้อย หวังว่าคงไม่ทำให้ทุกท่านหลับเร็วเกินไป ...”

ผมสังเกตเห็นรอยยิ้มบนหลายใบหน้า บ้างหัวเราะ เป็นสัญญาณที่ดี ผมพูดต่อไป
(ปุ๋ยเหล็ก, 2554, หน้า 64)

จากข้อความข้างต้น หากพิจารณาอย่างถี่ถ้วน จะพบร่องรอยบางอย่างที่แสดงให้เห็นว่าผู้เล่าเรื่องกำลังลวงผู้อ่านและตัวละครอื่น ๆ คือ ในระหว่างที่ผู้เล่าเรื่องพูดโน้มน้าวใจอยู่นั้น จะหยุดคิดเป็นระยะและสังเกตปฏิกริยาของผู้ฟัง ลักษณะเช่นนี้เป็นการแสดงให้เห็นความไม่จริงใจของผู้เล่าเรื่องซึ่ง วินทร์ เลียววาริณ จงใจให้ผู้อ่านทราบในขณะที่ตัวละครอื่น ๆ ไม่ทราบ นับเป็นการแฝงนัยเชิงละคร (Dramatic irony)¹ ในลักษณะหนึ่ง ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ตัวละครรู้และสิ่งที่ผู้อ่านรู้ นำไปสู่การตั้งคำถามเชิงปรัชญาถึง “ความจริงแท้” และ “ความหมาย” ที่มนุษย์ให้แก่สิ่งต่าง ๆ รวมถึงพฤติกรรมที่เต็มไปด้วยความทะยานอยากของมนุษย์ วินทร์ เลียววาริณ ชี้ให้เห็นว่าถ้อยคำของมนุษย์นั้นบิดเบี้ยว ไร้ความเที่ยงตรง ต่อให้นำตรรกะ หลักฐานหรือกระบวนการคิดทาง

¹ การแฝงนัยเชิงละคร หมายถึง “สถานการณ์ในบทละครที่ตัวละครพูด กระทำ หรือเผชิญกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่รู้ตัวที่ซ่อนอยู่แต่ผู้ชมจะทราบความหมายของคำพูดหรือการกระทำนี้ดีเพราะรู้เรื่องมาก่อนแล้ว” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 141) การแฝงนัยเชิงละครในที่นี้จัดอยู่ในกลุ่มที่เรียกว่า “ทัศนคติแฝงนัย” (Ironic irony) ดังที่ อีราวดิ ไคลังคะ (2543, หน้า 71) อธิบายว่า “คือการใช้การแฝงนัยกับตัวละครที่เป็นผู้เล่าเรื่อง เช่น การให้ผู้อ่านรู้มากกว่าตัวละครที่เป็นผู้เล่าเรื่องหรือผู้อ่านรู้ว่าตัวละครที่เป็นผู้เล่าเรื่องเล่าความเท็จ เป็นต้น”

วิทยาศาสตร์มาเสริมย้ำ สิ่งเหล่านั้นก็จะกลายเป็นเพียงหลักฐานที่พร่ามัว ไม่อาจสะท้อนความเป็นจริงได้ ช้ำยังกลายเป็นเพียง “เครื่องมือ” สนองคันทหาของมนุษย์จำนวนหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายด้านผลประโยชน์อย่างไร้จริยธรรม เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนจะพบว่า เป้าหมายแห่งการวิพากษ์ มิใช่เพียงคณะกรรมการ แต่รวมถึงผู้เล่าเรื่องด้วย แม้ผู้เล่าเรื่องจะพยายามลวงให้ผู้อ่านเพ่งเล็งไปที่ความน่าขบขันของตัวละครอื่น ๆ ที่หลงเชื่อถ้อยคำโกหกของตนง่าย ๆ แต่ผู้อ่านย่อมประจักษ์แจ้งแก่ใจว่าการกระทำของผู้เล่าเรื่องมิได้กระทำไปอย่างบริสุทธิ์ ดังนั้นเมื่อปรากฏว่าสิ่งที่ผู้เล่าเรื่องพูดมากเป็นเท็จ ก่อให้เกิดผลเสียร้าย และผู้เล่าเรื่องตั้งใจจะ “เล่นกล” กับถ้อยคำเป็นครั้งที่สอง ถ้อยคำที่เหมือนเป็นแบบแผนแห่งการ โกหกเริ่มต้นอีกครั้ง ปฏิกริยาของผู้ฟังที่เปลี่ยนแปลงไปในทางเบื่อหน่าย เช่น “คุณจะเสนออะไรอีก?” “ละอองอีกแล้ว...” (ปุยเหล็ก, 2554, หน้า 68) เป็นต้น แสดงให้ผู้อ่านเห็นว่าผู้เล่าเรื่องไม่ต่างอะไรจากกลุ่มบุคคลที่เขาหลอกลวง ซึ่งเต็มไปด้วยความโลภและต้องการผลประโยชน์ นั่นหมายความว่าเขาก็เป็นเป้าหมายแห่งการวิพากษ์ด้วยเช่นกัน

2.1.2 ผู้เล่าเรื่องที่เป็นพยานหรือผู้สังเกตการณ์ ได้แก่ ผู้เล่าเรื่องที่ทำหน้าที่เฝ้ามองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ ผู้เล่าเรื่องได้นำสิ่งที่ตน “รู้” มาบรรยายให้ผู้อ่านทราบ แม้จะไม่เข้าไปในความคิดของตัวละครอื่น แต่ผู้เล่าเรื่องจะให้ข้อสังเกต แสดงความคิดเห็น และวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่ตนถ่ายทอด เพื่อให้บุคคลที่เป็นเป้าหมายในการวิพากษ์กลายเป็นตัวตกในสายตาผู้อ่าน

จากการศึกษาพบว่า การแฝงนัยผ่านผู้เล่าเรื่องในฐานะผู้สังเกตการณ์มักใช้วิธีการแฝงนัยด้วยถ้อยคำด้วยกลวิธีต่าง ๆ ได้แก่ การนำเสนอเรื่องเสมือนว่าผู้เล่าเรื่องไม่รู้เล่ห์แฝงนัยในสิ่งที่เกิดขึ้น แต่กลับบรรยายพฤติกรรมที่ชั่วร้ายของตัวละครอย่างหมดเปลือก การกล่าวด้วยถ้อยคำอย่างหนึ่งแต่สื่อความหมายตรงข้าม และการพูดอย่างหนึ่งแต่กระทำอีกอย่างหนึ่ง กลวิธีเหล่านี้นำไปสู่ความขบขันและนัยแห่งการเสียดสี เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงความประพาดอันบกพร่องของเป้าหมายในการวิพากษ์ แล้วย้อนหันกลับมาพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ การวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของตัวละคร เช่น ความกลับกโลก ความไม่จริงใจ การมองเห็นแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว เป็นต้น เหล่านี้ล้วนสื่อถึงอัตตาเพื่อนำไปสู่แก่นแท้แห่งความทุกข์ของมนุษย์ โดยชี้ให้เห็นว่ายังมีอัตตามากมนุษย์ยิ่งทุกข์มาก ฉะนั้นหากละวางอัตตาลงเสีย ความทุกข์ย่อมไม่เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นน้อยลง

ผู้วิจัยพบว่ามินิยายวิทยาศาสตร์ 1 เรื่องที่นำเสนอแนวคิดผ่านการแฝงนัยของผู้เล่าเรื่องที่เป็นผู้สังเกตการณ์ ได้แก่ เรื่องอนุทินปรมาณูสยาม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่องอนุทินปรมาณูสยาม เรื่องนี้เล่าผ่านสายตาของนักข่าวสายการเมืองคนหนึ่ง ซึ่งเฝ้าสังเกตการณ์เกี่ยวกับการเสนอญัตติเข้าที่ประชุมของคณะรัฐมนตรี 2 เรื่อง เรื่องแรกคือ การสร้างโรงงานปฏิกรณ์ปรมาณูแห่งแรกในประเทศไทย และเรื่องที่สองคือการย้ายรัฐสภาไปที่ เขาใหญ่ สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องในที่นี่ คือ ผู้เล่าเรื่องอยู่ในฐานะผู้ได้รับผลกระทบต่อ เหตุการณ์นี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรง คือ เขาต้องไปทำข่าวและติดตามข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ ประเด็นดังกล่าวอย่างใกล้ชิด ทางอ้อม คือ เขาเป็นส่วนหนึ่งของประชาชนที่จะได้รับความเดือดร้อนหากโรงงานปฏิกรณ์สร้างสำเร็จ ทว่าผู้เล่าเรื่องกลับบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยน้ำเสียง ราบเรียบธรรมดา เสมือนไม่รู้เล่ห์เหลี่ยมอันบงการของนักการเมืองซึ่งเป็นเป้าหมายแห่ง การวิพากษ์ อย่างไรก็ตาม การออกปากแสดงความคิดเห็นและตั้งข้อสังเกตบางอย่าง อันชี้ให้เห็น ลักษณะอันบงการของเป้าหมายการวิพากษ์ เช่น การพูดไร้สาระ การพูดเฉไฉ การให้เหตุผลแบบ ข้าง ๆ กู ๆ การมองเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัว เป็นหลัก เป็นการทำลายความน่าเชื่อถือและทำให้ เป้าหมายกลายเป็นตัวตลกที่น่าขบขันไปพร้อม ๆ กัน ดังตัวอย่าง

มกราคม 4 January

รมต. กระทรวงพลังงานแถลงข่าวว่าเป็นโครงการของกระทรวงพลังงานมานานหลายปี แล้ว เพิ่งศึกษาเสร็จส่งให้กรม.พิจารณาตามขั้นตอนถูกต้องตามกฎหมาย

(แกเอ่ยคำว่า ‘ถูกต้องตามกฎหมาย 17 ครั้ง’ ในการแถลงข่าว!)

รมต.ว่าโครงการนี้สำคัญต่อชาติมาก เพราะสามารถผลิตพลังงานไฟฟ้าสำหรับหลายล้านครัวเรือน

ประโยชน์คือ:

- เป็นการใช้พลังงานที่สะอาด
- ลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ทำให้ไม่สร้างมลพิษทางอากาศ
- ลดการพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศ

น่าสนใจ! ไม่ยักรู้ว่าพลังงานปรมาณูเป็น green energy ด้วย!

(อนุทินปรมาณูสยาม, 2552, หน้า 77)

จากตัวอย่างพบว่าการตั้งข้อสังเกตของผู้เล่าเรื่องนำไปสู่การสร้างความซับซ้อน การลดทอนความสำคัญของเรื่องที่รัฐบาลพยายามชูประเด็นว่า “สำคัญต่อชาติ” ด้วยการตั้ง ข้อสังเกต เผยข้อบกพร่อง นับเป็นการแฝงนัยด้วยถ้อยคำและบริบทที่แสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้ว ผู้เล่าเรื่องอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลและกำลังเล่าเรื่องเพื่อวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของรัฐบาล นอกเหนือจากถ้อยคำแสดงความคิดเห็นและการตั้งข้อสังเกตแล้ว ในการบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดังเกตว่าผู้เล่าเรื่องจะใช้การแฝงนัยด้วยถ้อยคำ อาทิ การเรียกคณะรัฐมนตรีว่า “กรม.จอมขยัน!” ในสถานการณ์ที่ผู้เล่าเรื่องต้องมาทำงานในวันหยุด เพียงเพราะคณะรัฐมนตรีต้องการเสนอญัตติ เกี่ยวกับการสร้างโรงงานปฏิกรณ์ จุดที่น่าสนใจคือความไม่เข้ากันระหว่างคำพูดและพฤติกรรมใน การบรรยายของผู้เล่าเรื่อง กล่าวคือ ผู้เล่าเรื่องกำลังบอกเล่าถึงการทำงานอันสื่อถึงความขยันของ รัฐบาล แต่กลับการชี้ชวนให้เห็นว่าพฤติกรรมของรัฐบาลผิดไปจากมาตรฐานปกติของสังคม ได้แก่ การทำงานในวันหยุดโดยไม่คาดหมายและการเสนอโครงการซึ่งไม่เค้ามาก่อน พร้อมใช้สัญลักษณ์ สื่อถึงความไม่พึงพอใจประกอบการบรรยายเหตุการณ์ ดังตัวอย่าง

มกราคม

2

January

วันนี้เป็นวันหยุด ประชาชนจำนวนมากยังไม่กลับมาจากการฉลองปีใหม่ แต่เราต้องทำงาน เพราะมีข่าวว่า กรม. ทำงานในวันหยุด (สมแล้วที่ได้รับฉายา ‘กรม.จอมขยัน!’) วันนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานเสนอญัตติเข้ากรม. ให้พิจารณาสร้างโรงงานปฏิกรณ์ ปริมาณแห่งแรกในประเทศไทยกำลัง 300 กิกะวัตต์ (Gigawatt) เป็นครั้งแรกที่สาธารณชน ได้ยินชื่อโครงการดังกล่าว เราเองเป็นนักข่าวยังไม่รู้เลย!

→ เช็กกับสมวงศ์ มอร์นิ่ง โพสต์ เขาก็ไม่รู้ทั้งที่เป็นนักข่าวสายพลังงานมานาน

(อนุทินปรมาณูสยาม, 2552, หน้า 76)

การแฝงนัยด้วยถ้อยคำดังกล่าวปรากฏอยู่ตลอดทั้งเรื่อง โดยผู้เล่าเรื่องทำเสมือนว่า ตนไม่รู้เล่ห์แฝงนัยในคำพูดและพฤติกรรมของรัฐบาล แต่กลับแสดงถ้อยคำสะกิดและชี้ชวนให้ ผู้อ่านเห็นอยู่โดยนัยว่า การให้เหตุผลและการกระทำของฝ่ายรัฐบาลนั้นขัดแย้ง บกพร่องและน่าขัน นอกจากนี้ยังจงใจแสดงบทสัมภาษณ์ของฝ่ายรัฐบาลพร้อม ๆ กับบทสัมภาษณ์ของกลุ่ม ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งให้ข้อเท็จจริงด้านลบเกี่ยว โครงการรัฐบาล ตลอดจนใช้ภาพประกอบเสริมให้เห็นความขัดแย้งใน คำพูดของรัฐบาล เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นว่า แท้จริงแล้วคำพูดของรัฐบาลนั้นขาดความน่าเชื่อถือ เป็นการบิดเบือนความจริงที่มีผลประโยชน์แอบแฝง ยิ่งผู้เล่าเรื่องให้ข้อมูลเชิงลึกที่ดูขัดแย้งกับ

เป้าหมายในการวิพากษ์มากเพียงใด ยังเป็นการทำลายความน่าเชื่อถือและทำให้เป้าหมายกลายเป็น ตัวตลกในสายตาของผู้อ่านมากขึ้นเพียงนั้น การทำเช่นนี้ก็เพื่อให้พฤติกรรมอันพร่องของเป้าหมาย ที่ผู้เล่าเรื่องต้องการ โจมตีเด่นชัดขึ้นมา ก่อให้เกิดการใคร่ครวญว่าการกระทำของเป้าหมายก่อให้เกิด ทุกข์แก่ตนเองและผู้อื่น ได้อย่างไร สิ่งใดคือความจริงและสิ่งใดคือความลวงในถ้อยคำของเป้าหมาย การมุ่งที่จะสนองคตินหาของกลุ่มเป้าหมายทำให้พวกเขาเคียดแค้นอยู่ในภาวะทุกข้ออย่างไร

2.2 ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง

2.2.1 ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ ผู้วิจัยพบว่า วินทร์ เลียววาริณ ใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้แบบ แฝงนัยโดยจำกัดมุมมองของผู้เล่าเรื่อง กล่าวคือ ผู้เล่าเรื่องจะไม่ก้าวล่วงเข้าไปในความรู้สึกของ ตัวละคร แต่ยังคงสามารถล่วงรู้และบรรยายทุกอย่าง ทั้งความคิด การกระทำ อดีต ปัจจุบันและ อนาคตของตัวละครได้เช่นเดียวกับผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้โดยปกติ อีราดิ ไตลังคะ (2543, หน้า 39) เรียกผู้เล่าเรื่องประเภทนี้ว่า ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ชนิดไม่แสดงทัศนะ (Omniscient narrator) เท่าที่ วิเคราะห์ในขอบเขตข้อมูล ผู้เล่าเรื่องประเภทนี้มักปรากฏในลักษณะของ “เสียง” ซึ่งทำตนเสมือน ผู้กำกับคอยสอดแทรกและรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง วิธีการแฝงนัยส่วนใหญ่จะเป็น การแฝงนัยด้วยถ้อยคำ (Verbal irony)¹ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกขัดแย้งในใจต่อเรื่องราวดังกล่าว ด้วยชุดมาตรฐานทางสังคมในเรื่องขัดแย้งกับชุดมาตรฐานทางสังคมที่ผู้อ่านรับรู้

จากการศึกษาพบว่าการแฝงนัยผ่านผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ในที่นี้จะใช้วิธีการจำกัด มุมมองของผู้รู้ มิให้ก้าวล่วงไปในจิตใจของตัวละคร เพื่อให้ผู้อ่านตีความเรื่องราวที่นั้น ๆ จากมุมมอง และประสบการณ์ของตนเอง โดยไม่มีผู้เล่าเรื่องคอยชี้แนะหรือชี้แนะอย่างน้อยที่สุด การนำเสนอใน ลักษณะนี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการใคร่ครวญถึงแนวคิดเชิงปรัชญาซึ่งต้องการการขบคิด พิจารณาหาคำตอบ นอกจากนี้ ผู้เล่าเรื่องซึ่งปรากฏในลักษณะของ “เสียง” ซึ่งมีทั้งแบบระบุตัวตน และไม่ระบุตัวตนว่าเป็นเสียงของใคร ส่วนใหญ่มักแทนเสียงของนัก โฆษณาชวนเชื่อซึ่งมีหน้าที่ ขยายสินค้าหรือชวนเชิญให้ผู้อ่านทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นัยว่าผู้อ่านเป็นกลุ่มเป้าหมายของตน โดยใช้ วิธีการบรรยายที่มุ่งเน้นการ “ขาย” กระทั่งไม่ใส่ใจในความผิดชอบชั่วดีของสถานการณ์หรือ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น การกล่าวเกินจริง ความบิดเบี้ยว ความไม่เข้ากันระหว่างสิ่งที่ปรากฏในเรื่อง กับโลกแห่งความจริงเป็นไปเพื่อความขัดแย้งในใจของผู้อ่าน สิ่งที่น่าสนใจคือการแฝงนัยผ่าน ผู้เล่าเรื่องกลุ่มนี้บางเรื่องจะเอ่ยถึง “ผู้ฟัง” ด้วย เนื่องจากเนื้อเรื่องเป็นการโน้มน้าวใจ การเอ่ยถึง ผู้ฟังเรื่องย่อมเป็นไปด้วยความสมเหตุสมผล ไม่เพียงทำให้เรื่องดูมีมิติมากขึ้นเพราะมีการโต้ตอบ ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร แต่การขานรับของผู้ฟังเป็นการตอกย้ำความบกพร่องของมนุษย์

¹ การแฝงนัยด้วยถ้อยคำ คือ ภาพพจน์แบบหนึ่งที่ตัวละครกล่าวข้อความอย่างหนึ่ง ซึ่งมักมีความหมายตรงข้ามกับข้อความที่กล่าว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 463)

ซึ่งไม่มองโลกตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดความรู้สึกในใจผู้อ่านว่า หายนะหรือความวิปริตที่เกิดขึ้นในเรื่องเป็นสิ่งที่พวกเขาควรได้รับ

ผู้วิจัยพบว่า การแฝงนัยด้วยถ้อยคำแทบทุกเรื่องจะบรรยายผ่านผู้รู้ที่ไร้เดียงสา เพื่อให้ผู้อ่านต้องตีความว่าเจตนาแท้จริงของ วินทร์ เลียววาริณ ซึ่งตรงข้ามกับความหมายตามตัวอักษรคือสิ่งใด ส่วนใหญ่การแฝงนัยมักเป็นการขัดกันระหว่างความเป็นจริงและสิ่งที่ปรากฏให้เห็นในเรื่อง หากสังเกตจะพบว่าเนื้อหาของนิยายวิทยาศาสตร์กลุ่มนี้จะคล้ายคลึงกับวรรณกรรมพยากรณ์ (Apocalyptic literature) คือ “งานเขียนที่ทำนายเหตุการณ์ในอนาคต” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 32) หากแต่ใช้ความเกินจริงและความบิดเบี้ยวของฉากและพฤติกรรมของผู้คนในเรื่องดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน ทว่าในความเกินจริงนั้นกลับสอดแทรกความจริงในสังคมอยู่ด้วย ทำให้ผู้อ่านตระหนักว่าการกระทำของมนุษย์ในที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันเป็นสิ่งบกพร่องและอาจนำไปสู่ปรากฏการณ์หายนะในเรื่อง ลักษณะดังกล่าวส่งเป็นช่องทางให้ผู้เล่าเรื่องสามารถใช้การบรรยายเชิงเสียดสี วิพากษ์วิจารณ์โลกทัศน์อันคับแคบ พฤติกรรมที่เต็มไปด้วยกิเลส และคุณค่าของสิ่งที่มนุษย์ยึดถือได้อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ผู้วิจัยพบนิยายวิทยาศาสตร์ 2 เรื่องที่นำเสนอแนวคิดผ่านการแฝงนัยของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ ได้แก่ 1. เรื่องทัวร์สยาม 4001 และ 2. เรื่องโฆษณา 2201 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่องทัวร์สยาม 4001 เนื้อหาส่วนใหญ่จะถ่ายทอดผ่านผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ชนิดไม่แสดงทัศนคติ ซึ่งปรากฏในรูปของ “เสียง” ที่ทำหน้าที่แนะนำผู้อ่านเกี่ยวกับรายการท่องเที่ยวทั่วโลก 14 วัน แม้ วินทร์ เลียววาริณ จะระบุที่มาของเสียงว่าเป็น “เจ้าหน้าที่องค์การท่องเที่ยวโลก” จนเหมือนผู้เล่าเรื่องปรากฏตัวตนในฐานะตัวละครตัวหนึ่ง แต่เมื่อติดตามเรื่องจะพบว่าผู้เล่าเรื่องดังกล่าวเป็นแต่เพียง “เสียงพากย์” ที่ทำหน้าที่ให้ข้อมูล แนะนำและเชิญชวนให้ผู้อ่านเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ เท่านั้น จุดที่น่าสนใจ คือ การตัดสลับบทบาทระหว่าง “ผู้เล่าเรื่อง” และ “ผู้ฟังเรื่องเล่า” (Narratee) ในตอนต้นเรื่อง กลางเรื่อง และท้ายเรื่อง กล่าวคือ เมื่อเริ่มเรื่องผู้อ่านจะพบว่า มี “เสียง” ของผู้เล่าเรื่องซึ่งเรียกแทนตนเองว่า “ข้าพเจ้า” นักท่องเที่ยว ซึ่งกำลังอ่านข้อมูลเอกสารการท่องเที่ยวจากเครื่องสมองกล ข้อมูลเบื้องต้นในเอกสารดังกล่าวถ่ายทอดผ่านสายตาของ “ข้าพเจ้า” จากนั้นจึงเป็นการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวของเจ้าหน้าที่องค์การท่องเที่ยวแห่งโลก ซึ่งในตอนนี้อง “ข้าพเจ้า” ได้เปลี่ยนบทบาทของตนจาก “ผู้เล่าเรื่อง” มาเป็น “ผู้ฟังเรื่องเล่า” แทน ดังตัวอย่าง

(คู่มือ '14 วันในประเทศไทย' ฉบับนี้เป็นเอกสารแนะนำนักท่องเที่ยวโดยองค์การ
ท่องเที่ยวแห่งโลกที่จัดทำขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 4001 ข้าพเจ้าได้รับมันมาจากองค์การท่องเที่ยวฯ
ผ่านเครื่องสมองกลโทรคมนาคมของข้าพเจ้าในห้องนอน ซึ่งเชื่อมกับสำนักงานใหญ่ของ
องค์การฯ หลังจากป้อนคำถามกับศูนย์ข้อมูลที่นั่นแล้ว ข้อมูลภาพประกอบที่สวยงาม
มากมายเหล่านี้ก็ถูกพิมพ์ออกมาจากเครื่องสมองกลภายในเวลาไม่กี่นาที)

...

ต่อไปนี้เป็นรายการท่องเที่ยวทั่วไทยใน 14 วัน ที่ประหยัดและได้รสชาติจากการ
เดินทางที่สุด แนะนำโดยเจ้าหน้าที่ขององค์การท่องเที่ยวโลก

รายการท่องเที่ยวไทย 14 วัน

วันที่ 1 บุรีรัมย์

เดินทางถึงสนามบินนานาชาติบุรีรัมย์ ณ เมืองหลวงของประเทศไทย หากท่าน
เดินทางมาคนเดียวเพื่อสมทบทัวร์ที่นี่ ท่านสามารถนั่งรถไฟลอยฟ้าจากสนามบินถึง
ตัวเมืองภายในสิบนาที...

(ทัวร์สยาม 4001, 2540, หน้า 217-219)

จากข้อความดังกล่าว การเอ่ยถึงผู้ฟังเรื่องย่อเป็นไปด้วยความสมเหตุสมผล
ด้วยเรื่องที่มีลักษณะเป็นการโน้มน้าวใจและโฆษณาชวนเชื่อ การสร้างผู้ฟังเรื่องจึงเหมาะสมด้วย
ประการทั้งปวง ไม่เพียงทำให้เรื่องดูมีมิติมากขึ้นเพราะมีการโต้ตอบระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร
แต่การจบด้วยเรื่องการที่ผู้ฟังหรือ “ข้าพเจ้า” ซึ่งเปลี่ยนบทบาทกลับมาเป็นผู้เล่าเรื่องอีกครั้ง
ตอบสนองในลักษณะที่แสดงความพึงพอใจและกระตือรือร้นที่จะท่องเที่ยวตามคำชวนเชิญของ
เจ้าหน้าที่เป็นการตอกย้ำ ความล้มเหลวของระบบวัฒนธรรมและจิตใจของมนุษย์ ซึ่งมองไม่เห็น
ความเสื่อมโทรมที่แทรกซึมอยู่ในความเจริญ ความผสมปนเปที่แทรกในอัตลักษณ์ ความบิดเบี้ยว
เกินจริงที่แทรกอยู่ในความสวยงาม หรือความบกพร่องที่แทรกอยู่ในความสมบูรณ์

อย่างไรก็ตาม แนวคิดสำคัญของเรื่องนี้แทรกอยู่กับการแฝงนัยผ่านการบรรยาย
สถานที่ท่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ของผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้งจำกัด จุดสำคัญคือ ฉากและบรรยากาศของเรื่อง
ที่ถูกสร้างให้ผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริง เน้นที่ความบิดเบี้ยว เกินจริงและผิดแปลกไปจาก
มาตรฐาน เพื่อสร้างความขัดแย้งและความขบขันในใจผู้อ่าน การสร้างฉากเช่นนี้เป็นการสร้างฉาก
ทำนองเดียวกับฉากในเรื่องเสียดสีซึ่งใช้กลวิธี “วิลักษณะ” (Grotesque) ซึ่งหมายถึง

ศัพท์ที่ใช้เกี่ยวกับเครื่องตกแต่งในประติมากรรม จิตรกรรม และสถาปัตยกรรมซึ่งแสดงรูปทรงที่แสนประหลาดของมนุษย์หรือสัตว์ที่นำมาผสมกันให้เป็นภาพบิดเบือนไปจากปรกติจนถึงจุดที่กลายเป็นความน่าขน ความน่าเกลียด หรือเป็นภาพล้อที่น่าหัวเราะ... คุณสมบัติของศิลปะวิไลลักษณ์ คือ ประหลาดมหัศจรรย์ ไม่กลมกลืนกัน น่าเกลียด ไม่เป็นธรรมชาติ เป็นไปไม่ได้ และวิปาส...

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 203)

ตัวอย่างการบรรยายฉากในเรื่องนี้ซึ่งใช้กลวิธีวิไลลักษณ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในตอนหนึ่ง
 ความว่า

เข้าชมพระราชวังและวัดพระแก้วที่มีหิมะเกาะหลังตาลอดปีสวยงามมาก
 อุณหภูมิลบ 20 องศาเซลเซียส อุณหภูมิลบ 20 องศาเซลเซียส กวีรัตน โกสินทร์ยุคปลาย
 ท่านหนึ่งบรรยายวัดนี้ในปี 3760 ดังนี้

“น้ำแข็งบนยอดจั่ว

เยือกเย็นช้วนาคาปี

เชิงชายช่อนชายใต้หิมะขาว

กรุงแห่งชาวเทพแดนสวรรค์...”

ป้ายชมผลงานศิลปะบนกำแพงของคนโบราณเมื่อสองพันปีก่อนวาดโดยศิลปิน
 นิรนาม ภาพส่วนใหญ่เป็นแบบนามธรรม วาดด้วยสีพื้นแบบสเปรย์กระป๋องลดทอน
 ต่าง ๆ หลากสีสวยงามมาก ทางรัฐบาลได้เก็บรักษาอย่างดี เพราะเป็นงานเก่าแก่ที่มีคุณค่า
 ทางประวัติศาสตร์ คำจารึกบางคำเช่น “อ.น.ศ. พ่อมิ่งเอง---ย.ม.—ม.ค.ป.ค.---” ยังเป็น
 ที่ศึกษาของนักโบราณคดีและนักภาษาศาสตร์จนทุกวันนี้

ชีวิตราตรีที่กรุงเทพฯ ยังเข้มข้นแม้อากาศจะหนาวมาก ขอแนะนำบรรยากาศของ
 บาร์ริมถนนพัฒนาพงษ์ เหล้าดี อาหารดี หุ่นยนต์สวย ราคาไม่แพง มีการเต้นอโกโก้โดย
 หุ่นยนต์

(ทวารัฐยาม 4001, 2540, หน้า 226)

จากข้อความข้างต้น การกล่าวถึงสภาพอากาศ “เย็นเยือก” ของเมืองไทยซึ่ง
 ผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริงตามการรับรู้ของผู้อ่าน สื่อถึงความวิปริตของธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้อง
 ความแปรปรวนทางจิตใจและการให้คุณค่าของตัวละครในเรื่อง หรือการให้ภาพโบราณสถาน

หมู่บ้านเมืองอันศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกกลดค่าด้วยการพนีสเปร์ย์ ในทางกลับกันอักษรย่อและถ้อยคำ
 หยิบคายที่พันระบายนวความรู้สึกหยาบกระด้าง กลับได้รับการยกย่องเชิดชู ทั้งหมดสื่อถึง
 ความสับสนในคุณค่า ความแปรปรวนของค่านิยม กระแสสังคม และความเคลื่อนไหวของสิ่งต่าง ๆ
 ที่มนุษย์ให้ค่าและความหมาย การที่ตัวละครไม่ได้ต่อสู้ที่แท้จริงหรือไม่แสดงอาการประหลาดใจ
 ต่อความผิดเพี้ยนของสภาพแวดล้อม และผู้เล่าเรื่องก็ยังคงบรรยายเรื่องไปด้วยน้ำเสียงราบเรียบว่า
 “ยังเป็นที่พักพิงของนักโบราณคดีและนักภาษาศาสตร์จนทุกวันนี้” ทั้งหมดนี้คือความผิดปกติทั้ง
 ของผู้เล่าเรื่องและตัวละครในเรื่อง ซึ่งบ่งชี้พร้อมต่อการรับรู้ความผิดปกติหรือความชั่วร้ายของสังคม
 เมื่อมองในมุมกลับการบรรยายฉากและเหตุการณ์เช่นนี้มีเป้าหมายประสงค์สำคัญต่อการคิดใคร่ครวญ
 ของผู้อ่าน ความจริงของสังคมที่ถูกกลบเกลื่อนด้วยฉาก บรรยากาศ และพฤติกรรมของตัวละคร
 นำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมอันบกพร่องของสังคมและผู้คนในโลกแห่งความจริง อีกจุดที่
 สำคัญ คือ ถ้อยคำแฝงนัยของผู้เล่าเรื่องซึ่งสอดแทรกการแนะนำสถานที่หลายแห่ง ดังตัวอย่างคำ
 บรรยายของผู้เล่าเรื่องถึงทะเลอันดามันความว่า

วันที่ 10 ตรง – ภูเก็ต

ถึงภูเก็ต เกาะกลางทะเลอันดามัน ฉายาไข่มุกดำแห่งเอเชียเพราะทะเลที่นี่มีสีดำ
 สนิท เป็นทะเลเดียวในโลกที่สีดำ สวยงามจับใจยิ่งกว่าทะเลสีครามใด ๆ ในโลก
 ชาวไทยยกความดีนี้ให้แก่บรรดาโรงงานอุตสาหกรรมที่ร่วมมือร่วมใจกันปล่อยน้ำสีลง
 ไปในทะเลจนทำให้เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าว

(ทิวรัสยาม 4001, 2540, หน้า 229)

จากตัวอย่างพบว่า การชื่นชมความงามของทะเลดำและคำกล่าวในทำนองชื่นชม
 สถานที่ดังกล่าวว่า “สวยงามจับใจยิ่งกว่าทะเลสีครามใด ๆ ในโลก ชาวไทยยกความดีนี้ให้แก่
 บรรดาโรงงานอุตสาหกรรมที่ร่วมมือร่วมใจกันปล่อยน้ำสีลงไปในทะเลจนทำให้เกิดปรากฏการณ์
 ดังกล่าว” เป็นถ้อยคำแฝงนัย ความไม่เข้ากันอยู่ที่สิ่งปรากฏขึ้นกับข้อความดังกล่าว ผู้อ่านย่อมรู้ดีแก่
 ใจว่าทะเลดำมิใช่สิ่งน่าพิสมัย แต่เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเสื่อมโทรมสุดขีดของสภาพแวดล้อม
 และการกระทำอันบกพร่องของมนุษย์ แท้จริงแล้วคำชื่นชมดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อเหยียดประชด
 ประชันการกระทำที่เห็นแก่ตัวของผู้คนในเรื่อง ความสับสนในคุณค่าและค่านิยมที่เสื่อมถอย ทำให้
 พวกเขายังคงชื่นชมและเห็นสถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าวน่าพิสมัย ทั้งที่ในโลกแห่งความเป็นจริง
 พวกเขาควรทุกข์ทนต่อสภาพบ้านเมืองที่เสื่อมโทรมดังกล่าว เจตนาที่แฝงเร้นอยู่ใต้ชั้นผิวของ
 ถ้อยคำโฆษณาชวนเชื่อนี้คือ ความบกพร่อง ความเสื่อมโทรม และความทุกข์ที่ไม่เพียงเปลือกนอก

คือ กายวิภาคของบ้านเมือง แต่ยังซึมลึกไปถึงแก่นภายใน ได้แก่ ความคิดและจิตใจของผู้คนที่เสื่อมถอยลง หากมองในเชิงพุทธปรัชญา ลักษณะทั้งหมดนี้กำลังสื่อถึงความเสื่อมของสังขาร ทุกข์ภัยของกิเลสและความแปรปรวนในระบบคุณค่าของมนุษย์ สำหรับปรัชญาเต๋าคือการวิพากษ์พฤติกรรมที่ฝืนธรรมชาติและระบบความรู้ของมนุษย์ที่นำไปสู่ค้นหาและความยึดมั่นถือมั่น ปรัชญาทั้งสองสำนักต่างชี้ตรงกันว่า ระบบคุณค่าที่ปวงที่มนุษย์ยึดถือเพื่อสร้างความสุขนั้นเป็นต้นตอแห่งความทุกข์ ยิ่งมนุษย์เพิกเฉยต่อการมองโลกตามความเป็นจริงมากเพียงใด โอกาสที่จะจ่อมจมอยู่ในทุกข์ก็มากเพียงนั้น

เรื่องโฆษณา 2201 ผู้เล่าเรื่องในเรื่องนี้เป็น “เสียง” ที่นำไปผู้อ่านไปพบกับสินค้า การบริการ และการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมสังคมในสื่อโฆษณาปี ค.ศ. 2201 เนื้อหาทั้งหมดของเรื่องประกอบด้วยโฆษณาย่อย ๆ หลายชิ้นที่บอกสรรพคุณของผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ซึ่งอิงอยู่กับค้นหาของมนุษย์ จุดที่น่าสนใจ คือ ข้อความที่ปรากฏในเนื้อหาของโฆษณาแต่ละชิ้นที่มีเสียงของผู้เล่าเรื่องคอยโน้มน้ำหนัก เพื่อปลุกเร้าความต้องการในบริบทหรือใช้บริการสินค้า นับสมมติว่าผู้อ่านคือลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย คุณสมบัติเด่น ๆ ที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าในโฆษณาแต่ละชิ้นสะท้อนความคิด ความเชื่อ และค่านิยมทางสังคมของผู้คนในขณะนั้น มักเป็นค่านิยมที่เกินจริงหรือผิดเพี้ยนไปจากค่านิยมในโลกแห่งความจริง ความไม่เข้ากันระหว่างโลกจริงและโลกที่สมมติให้เป็นฉากของเรื่องนี้แสดงนัยยะของการเสียดสี อันสื่อถึงความไม่มั่นคงทางค่านิยมและพฤติกรรมที่เคยเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ ดังตัวอย่างโฆษณาสถานเสริมความงาม Black Is Beautiful Polyclinics ความว่า

ไม่ใช่เรื่องคิดไม่ถึง ไม่ใช่เรื่องผิวดำ เพราะจากการสำรวจ ผู้ชายร้อยละ 95% ชอบสาวผิวดำ อีก 5% ชอบสาวดำปี๋ ดังนั้นเลิกเป็นสาวผิวอมชมพูที่ไม่มีชายใดสนใจอีกต่อไป

ด้วยเทคโนโลยีทางพันธุกรรมศาสตร์ Blackening Genology แห่งสถาบัน Black Beauty ที่สามารถเปลี่ยนสีผิวเป็นดำได้ในหนึ่งชั่วโมง รับประทานดำนานเพราะแก้ที่ยืนที่สำคัญไม่เจ็บตัว

เขื่อน แบล็กอิสบิวตีฟูล โพลีคลินิก สาขาใกล้บ้านคุณวันนี้

แล้วคุณจะพบว่า ดำคือสวยจริง ๆ และรู้ซึ้ง... ดำไปตั้งนานแล้ว

(โฆษณา 2201, 2552, หน้า 119)

จากข้อความในโฆษณาดังกล่าวจะพบว่า ค่านิยมของผู้คนในโลกสมัยใหม่เปลี่ยนไปจากโลกแห่งความจริงอย่างมาก ทว่าในแง่ของสารัตถะแล้ว โฆษณาชิ้นนี้ยังคงสะท้อนความปรารถนาในใจของมนุษย์ จิตใจที่ผูกพันอยู่กับกิเลสทำให้ผู้คนจำนวนมากยอมไหลไปตามกระแสโลก ขาดสติรู้เท่าทันความจริง ไม่อาจแยกแยะ “คุณค่า” ออกจาก “ค้นหา” ได้จึงปล่อยให้ชีวิตหมกมุ่นมัวเมาไปกับการแสวงหาวัตถุมาเติมเต็มชีวิต ในแง่นี้วิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นขุมพลังทางปัญญาที่มนุษย์เชื่อมั่นในศกยภาพ กลับถูกลดค่าให้กลายเป็นเพียงเครื่องมือสนองความทะยานอยาก การนำสิ่งมีคุณค่าไปสนองตอบค่านิยมอันไร้แก่นสารจึงเป็นความขัดแย้งในตนเองของมนุษย์ที่ช่วยขับเน้นให้แนวคิดชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ หากสังเกตในแง่ของการใช้ภาษา ผู้วิจัยพบว่าผู้เล่าเรื่องมักเน้นใช้ภาษาโดยมุ่งเน้นความเกินจริงและความไม่เข้ากัน ดังตัวอย่าง โฆษณาขายแอนดรอยด์หนุ่ม ความว่า

ผู้ชายคนนี้ชอบฟังเสียงผู้หญิงบ่น

ไม่ใช่เรื่องโม้ ไม่ใช่เรื่องโกหก ผู้ชายคนนี้ชอบฟังเสียงผู้หญิงบ่น ยิ่งบ่นเขาอย่างคึกคัก เพราะแอนดรอยด์หนุ่ม **Macho Android รุ่น SX-222** ทำงานโดยแปลงเสียงต่าง ๆ ที่กระทบให้เป็นพลังงาน ดังนั้นคุณสามารถบ่นคำ นินทาชาวบ้าน ได้เต็มที่เหมือนเดิม

Macho Android รุ่น SX-222 หล่อดีตลอดกาล รูปร่างดีเยี่ยม รับประกันไม่มีวันลงพุงตลอดอายุการใช้งาน ทำงานบ้านได้ ประุงอาหารระดับภัตตาคาร ดูแลคุณตลอด 24 ชั่วโมง และ อู๊ย! พลังทางเพศเหลือล้น!

คุณสามารถตั้งโปรแกรมให้เขารักคุณได้ถึง 4 แบบคือ รักแบบทาส, รักแบบเพื่อน, รักแบบหลงใหล, รักแบบคลั่งไคล้สุดหัวใจ

(โฆษณา 2201, 2552, หน้า 123)

จากข้อความพบว่า สรรพคุณของแอนดรอยด์หนุ่มดังกล่าวแม้ดูสมจริงในเรื่องแต่ในโลกแห่งความเป็นจริง ทุกสรรพคุณที่ผู้เล่าเรื่องกล่าวถึงนั้นมีอาจหาได้จากมนุษย์เพศชายทั่วไป และเมื่อพิจารณาลึกลงไปถึงรายละเอียดของสรรพคุณ จะพบว่าสรรพคุณเหล่านี้ล้วนตั้งขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์เพศหญิง ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการโน้มน้าวใจความสามารถในรับฟังคำพร่ำบ่น รูปร่างที่ดี การทำอาหารรสเลิศ การดูแลเอาใจใส่ รวมไปถึงพลังทางเพศระดับสูง ทั้งหมดนี้มีได้เป็นเพียงสรรพคุณที่ผู้เล่าเรื่องและมนุษย์เพศหญิงในปี 2201 นิยามว่า “ดี” แต่กลับมีนัยแฝงเพื่อประชดประชันเสียดสีความต้องการและข้อบกพร่องของมนุษย์ ยิ่งแอนดรอยด์หรือหุ่นยนต์ถูกสร้างขึ้นมาให้ไรที่คิดมากเพียงใด ยิ่งหมายความว่า มนุษย์มีข้อจำกัด

และข้อบกพร่องมากเพียงนั้น สรรพคุณของแอนดรอยด์ดังกล่าวสร้างขึ้นมาจากข้อบกพร่องของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ไม่อาจทำได้ในชีวิตจริง ความขัดแย้งจึงอยู่ที่การรับรู้ของผู้อ่านและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในเรื่อง ผู้อ่านในเรื่องย่อมรู้สึกพึงพอใจกับสรรพคุณดังกล่าว ขณะที่ผู้อ่านนอกเรื่องหรือผู้อ่านในโลกแห่งความจริงย่อมเห็นว่าคำโฆษณาดังกล่าวกำลังเสียดสีผู้คนในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ การทรานนัยยะแห่งการเสียดสีนี้เชื่อมโยงไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ตามแนวคิดเชิงปรัชญา ซึ่งชี้ให้เห็นความจริงว่า ค่านิยมของผู้คนอาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่สิ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงคือ ความทะยานอยากของมนุษย์ วิทยาการที่เจริญก้าวหน้าไม่อาจช่วยเติมเต็มในสิ่งที่มนุษย์ต้องการ แต่กลับทำให้อะไรๆ ลึกลงไปในห้วงแห่งความทะยานอยาก เพราะฉะนั้น เป้าหมายของการใช้ผู้บรรยายแสนซื่อซึ่งมุ่งเน้นอยู่กับขายสินค้า เสมือนว่าผู้เล่าเรื่องไม่ทราบวาทันต์ เลี้ยววาริณ กำลังเสียดสีผู้อ่านหรือมนุษย์ในเรื่อง โดยให้ “ความไม่รู้” ของผู้เล่าเรื่องดังกล่าวนำไปสู่การใคร่ครวญต่อเนื้อหาของเรื่อง นอกจากนี้ การใช้คำว่า “คุณ” เรียกขานผู้อ่านในฐานะกลุ่มเป้าหมาย ส่งผลให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนกำลังสนทนากับผู้เล่าเรื่องโดยตรงและเกิดการเทียบเคียงว่าตนเป็นตัวละครในเรื่องซึ่งผู้เล่าเรื่องกำลังจ้องใจอยู่นั้น สืบถึงจุดประสงค์ของ วาทันต์ เลี้ยววาริณ ที่ต้องการให้ผู้อ่านรู้สึกว่าคุณมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นวิพากษ์ในครั้งนี้ อันเป็นการเรียกร้องให้ผู้อ่านหันกลับมาพิจารณาพฤติกรรมของตนเองและสังคมของที่ตนอาศัยอยู่

2.2.2 ผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัด อีราวดี ไตลังคะ (2543, หน้า 38-39) จำกัดความถึงผู้เล่าเรื่องประเภทนี้ว่า “...เป็นผู้เล่าเรื่องที่เล่าความคิด ความรู้สึก หรือความเป็นไปของตัวละครตัวเดียว... ผู้เล่าเรื่องแบบนี้ไม่แตกต่างกับผู้เล่าเรื่องแบบตัวละครหลักเพราะผู้อ่านรับรู้ความคิดของตัวละครได้ตัวเดียว สิ่งเดียวที่ต่างกันคือสรรพนามที่เรียกตัวละครเท่านั้น...” ในแง่ของการแฝงนัย ผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัดจะเล่าเรื่องผ่านตัวละครที่ไร้เดียงสา เพื่อให้ความไร้เดียงสานั้นนำไปสู่การตีความของผู้อ่าน มุมมองของตัวละครที่ไร้เดียงสาจะลวงความคิดของผู้อ่านให้เบนเข็มไปยังตัวละครอีกตัวหนึ่งนัยว่าเป็นเป้าหมายแห่งการเสียดสี ทว่าตัวละครเจ้าของมุมมองกลับไร้เดียงสาเกินกว่าจะเข้าใจ นี่คือการลดสภาพของผู้เล่าเรื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แท้ที่จริงผู้เขียนกำลังเสียดสีทุกตัวละครที่แสดงบทบาทอยู่ ไม่เว้นแม้กระทั่งตัวละครที่ควบคุมมุมมองในการเล่าเรื่อง ความโง่เขลาของตัวละครเจ้าของมุมมองนำไปสู่ความพรั่นเคืองในการแยกแยะระหว่างความจริงและความลวง การแฝงนัยจึงเกิดขึ้นจากสถานการณ์ที่ผู้อ่านมองเห็นความจริงในเรื่องสมมติ แต่ผู้เล่าเรื่องกลับมองไม่เห็น

นอกจากนี้ ความจำกัดของผู้เล่าเรื่องยังหมายรวมไปถึงการใช้เรื่องเล่าซ้อนเรื่องเล่า หรือที่เรียกว่า เมตาฟิクション¹ (Metafiction) ในการจำกัดทัศนะของผู้เล่าเรื่อง ผู้เล่าเรื่องจะกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านตระหนักอยู่เสมอว่าตนกำลังอ่านเรื่องแต่ง โดยแสดงกระบวนการสร้างเรื่องที่อยู่นอกเหนือเจตจำนง อำนาจการควบคุม และความคาดหมายของผู้ประพันธ์ เพื่อเป็นการยืนยันว่าวรรณกรรมถูกกำหนดโดยชีวิตจริง มิใช่โดยเจตจำนงของผู้ประพันธ์ การเล่าเรื่องอย่างขาดเสรีภาพในการถ่ายทอดของผู้เล่าเรื่องดังกล่าว นำไปสู่การชี้ให้เห็นว่า “...วรรณกรรมมิได้อิงกับความเป็นจริงโดยตรง หากแต่ผูกขึ้นจากคติ ความเชื่อ อุปาทานที่เราท่านทั้งหลายมีต่อมนุษย์ ชีวิต และโลกต่างหาก” (นพพร ประชากุล, 2552 ก, หน้า 94)

จากการศึกษาพบว่า การนำเสนอแนวคิดผ่านการแฝงนัยของผู้เล่าเรื่องที่มีมุมมองจำกัด มักนำเสนอไปพร้อม ๆ กับการเล่าเรื่องแบบเมตาฟิクション ตัวละครเจ้าของมุมมองจะเป็นตัวละครที่ไร้เดียงสาหรือเป็นตัวละครที่หมกมุ่นอยู่กับความปรารถนาของตน จนมองไม่เห็นความไม่ปกติในเรื่อง ทั้งนี้เพื่อปิดกั้นความจริงบางส่วน หรือสร้างความพรัลเลือนให้แก่การแยกแยะความจริงหรือความลวง อันนำไปสู่แนวคิดทางญาณวิทยาและจริยศาสตร์ ในแง่ญาณวิทยาลึกลับที่ วินทร์ เลียววาริณ อภิปรายคือการเข้าถึงความจริงตามการรับรู้ของมนุษย์ แท้จริงแล้วความจริงเป็นเพียงความหมายที่ถูกสร้าง ตัดแต่ง จัดวางและทักท้วงตามระเบียบบัญญัติของมนุษย์ เพื่อสร้างผลประโยชน์ให้แก่มนุษย์ผู้นิยามความหมาย ในแง่จริยศาสตร์เป็นความคิดสืบเนื่องต่อไปว่า การติดกับดักความหมายดังกล่าวจะนำไปสู่ความประหลาดพิศในลักษณะต่าง ๆ อันเป็นต้นกำเนิดแห่งทุกข์ เพราะฉะนั้น สิ่งที่ผู้อ่านควรทำคือการใคร่ครวญต่อการใช้ความหมาย อันเป็นพรหมแดนที่แบ่งแยกคุณค่าสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้การกระทำของมนุษย์นั้น ไม่สร้างทุกข์ภัยให้แก่ตนเอง ผู้อื่นหรือสิ่งอื่น

ผู้วิจัยพบนิยายวิทยาศาสตร์ที่นำเสนอแนวคิดแบบแฝงนัยผ่านผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัด 2 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องนิทานวานร และ 2. เรื่องวรรณกรรม 2211

เรื่องนิทานวานร การเล่าเรื่องในที่นี้เป็นการเล่าเรื่องผ่านผู้เล่าเรื่องที่เป็นสัตว์ปัญญา บางครั้งเล่าโดยมุมมองของสัตว์ปัญญาเอง และบางครั้งสัตว์ปัญญาได้จำกัดมุมมองของตนเองให้มองสถานการณ์ผ่านมุมมองของ “เด็กน้อย” ซึ่งได้พบเหตุการณ์ที่ปรากฏในเรื่อง การสลับมุมมอง

¹ เมตาฟิクション คือ เรื่องแต่งที่มีลักษณะเป็นเล่าเรื่องซ้อนเรื่องเล่า เนื้อหาของเรื่องแต่งแบบเมตาฟิクションจะสื่อถึงกระบวนการของการแต่งเรื่องหรืออาจเปรียบเทียบกับภาพยนตร์ได้ว่าเป็นการแสดง “เบื้องหลังการถ่ายทำ” โดยปกติแล้วเรื่องเล่าบันเทิงคดีมักจะพยายามทำให้ผู้อ่านเชื่อว่าเรื่องเล่านั้นเกิดขึ้นจริง ๆ แต่เรื่องเล่าแบบเมตาฟิクションจะพยายามให้ผู้อ่านตระหนักอยู่เสมอว่าตนกำลังอ่านเรื่องแต่งที่ผู้แต่ง “ผูก” ขึ้น มิใช่เรื่องจริง จุดเด่นของเรื่องเล่าที่ใช้กลวิธีแบบเมตาฟิクション คือ การกระตุ้นให้ผู้อ่านสำนึกในพลังอำนาจของความจริงและความลวง (เร็นฤทัย สัจจพันธุ์, 2549, หน้า 72)

ดังกล่าวเกิดจากความต้องการในการ “เล่น” กับมุมมองของผู้เล่าเรื่อง เพื่อให้เส้นแบ่งระหว่าง มุมมองภายนอกและมุมมองภายในพราเลลิล นอกจากนี้ ยังเป็นการ “เล่น” กับการรับรู้ของผู้อ่าน โดยใช้วิธีเมตาฟิสิกซ์ เพื่อพยายามทำให้ผู้อ่านตระหนักอยู่เสมอว่าตนกำลังอ่านเรื่องที่ถูกแต่งขึ้น หาใช่เรื่องจริงไม่ เรื่องแต่งที่คล้ายเรื่องจริงอย่างมาก แท้จริงเป็นนิทานที่เด็กน้อยได้ยิน ได้ฟังจาก ชายแก้วนิพคนหนึ่งเท่านั้น โปรดสังเกตมุมมองของผู้เล่าเรื่องดังต่อไปนี้

ฝนตกไม่นานแล้ว อากาศแห้งจนบางครั้งหายใจลำบาก แม้ว่าอาจเป็นเพราะบางสิ่ง ในอากาศ กลางคืนได้ยินเสียงฝูงหมาป่าหิวโหยดังเป็นระยะ บางครั้งดังข้ามคืน เด็กน้อย ไม่กลัวพวกมัน ครั้งหนึ่งเมื่อได้ยินเสียงหอนของหมาป่า แก่ก็เล่านิทานเรื่องเด็กกับ หมาป่าให้เราฟัง แก้วมันเป็นนิทานโบราณ เด็กชายคนหนึ่งถูกทอดทิ้งในป่า แม่หมาป่า ตัวหนึ่งพบเด็กเข้า จึงนำไปเลี้ยงอยู่กับลูกหมาป่า เด็กน้อยเชื่อว่าหมาป่าจะไม่ทำอันตราย เด็ก ๆ อย่างเรา แต่แม่ไม่เคยไว้ใจสัตว์หิวโหย

นานหลายปีแล้วที่อาหารหายากขึ้น ทั้งสำหรับคนและสัตว์ พวกเขากินปลวกเป็น อาหารหลักเพราะมันหาง่ายและมีไขมัน กินเท่าไรก็ไม่หมด บางวันกินใบไม้ผลไม้ตาม ฤดูกาล บางครั้งเป็นซากสัตว์ที่แมลงวันตอมทิ้ง พวกเขากินได้ทุกอย่าง แม้แต่ดิน แต่หาก ฝนตก น้ำเอ่อท่วมหนอง ปลายากมายจากที่ไหนไม่รู้ว่ายมาชุมนุมกัน เมื่อนั้นพวกเขาก็ เปลี่ยนจากการกินปลวกเป็นกินปลาทุกวันจนปลาหมด แล้วก็หันไปกินปลวกอีก

เด็กน้อยไม่รู้ว่าจะมาแก้มากจากไหน อายุเท่าไร เมื่อเด็กน้อยกับแม่ย้ายมาที่นี่ แก่ก็อาศัย อยู่ที่นี่แล้ว ภายในถ้ำที่มีหินงอกหินย้อย เด็ก ๆ ชอบนั่งล้อมแก นำอาหารมาให้แกเสมอ เพราะหากแกกินอิ่มก็มักมีอารมณ์ดี แล้วเล่านิทาน

(นิทานวาร, 2554, หน้า 72)

จากตัวอย่างจะพบว่ามุมมองของผู้เล่าเรื่องในย่อหน้าที่ 1 เป็นการเล่าเรื่องผ่าน สายตาของเด็กน้อย สืบเนื่องจากการบรรยายความคิดของตัวละครในลักษณะกระแสนึกที่มี ความติดขัด ไม่ต่อเนื่อง ไม่สมเหตุสมผล อันสื่อถึงความอ่อนเยาว์ทางความคิดของตัวละครที่มีต่อ โลกและเหตุการณ์ การซับซ้อนความคิดภายในอย่างติดขัดไม่เพียงสร้างความสมจริงให้แก่ตัวละคร เด็กน้อย แต่ยังเป็นการปูทางไปสู่ความบกพร่องในการรับสารของตัวละครดังกล่าวด้วย เมื่อพิจารณาเนื้อความในย่อหน้าที่ 2 ผู้อ่านจะพบว่า วินทร์ เลียววาริณ เปลี่ยนสรรพนามในการเรียก ตนเองของผู้เล่าเรื่องจาก “เด็กน้อย” มาเป็น “พวกเขา” แสดงให้เห็นว่ามุมมองของผู้เล่าเรื่องได้ขยาย ใหญ่ขึ้น จากการจำกัดความคิดของตัวละครเพียงตัวเดียวมาเป็นกระแสนึกร่วมของกลุ่มคน

แม้การนำเสนอจะยังคงเป็นกระแสสำนึก แต่ความสามารถในการให้ภาพ ลำดับเหตุการณ์และให้รายละเอียดดูกว้างขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ผู้เล่าเรื่องเล่าเรื่องในแต่ละย่อหน้ามีจุดหมายอย่างชัดเจน อาทิ ย่อหน้าที่ 1 และ 2 ในตัวอย่างเป็นการชี้แจงให้ผู้อ่านทราบถึงความยากลำบากและวิธีการหาของกินของผู้คนในเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านเห็นว่า คนกลุ่มนี้มีความทุกข์ยากเช่นไรในการดำรงชีวิต จากนั้นในย่อหน้าที่ 3 ผู้เล่าเรื่องหันกลับไปใช้มุมมองของเด็กน้อยอีกครั้ง เพื่อเล่าถึง “ตาแก่” วัฒนภพแปลกหน้าซึ่งเข้ามาในถ้ำ เพื่อเล่นิทานแลกเศษเงินและอาหาร

การสลับมุมมองของผู้เล่าเรื่องเช่นนี้ มีประโยชน์อย่างมากต่อการให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านพร้อม ๆ กับชะลอการรับรู้และเบนความสนใจไปจากข้อมูลที่เชื่อมโยงกันระหว่างย่อหน้าที่ 1 และย่อหน้าที่ 3 ทั้งนี้หากสังเกต จะพบว่า ย่อหน้าทั้งสองเชื่อมโยงกันด้วยการให้ข้อมูลของผู้เล่าเรื่องซึ่งพูดถึง “การไม่ไว้ใจสัตว์หิวโหย” และการเข้ามาของ “สัตว์หิวโหยในคราวฉวยโอกาส” ทว่าย่อหน้าทั้งสอง ต่างถูกคั่นด้วยข้อมูลในย่อหน้าที่ 2 ยังผลทำให้ความคิดทั้งสองช่วงติดขัดดูไม่ต่อเนื่องกัน ทว่าผู้อ่านซึ่งอยู่นอกเรื่อง ย่อมมองเห็นความปะติดปะต่อของเรื่องราวดังกล่าวนำไปสู่การติดตามว่าการเข้ามาของตาแก่วัฒนภพจะ “ไม่น่าไว้ใจ” เช่นที่แม่เตือนไว้หรือไม่

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า มุมมองส่วนใหญ่ของเรื่องนี้เป็นการเล่นผ่านมุมมองของเด็กน้อย ทั้งนี้เพราะ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการอาศัยความรู้เชิงสาและ ความเขลาต่อโลกเพื่อแสดงนัยแฝงเชิงละคร คือใช้ความรู้เชิงของสาของเด็กน้อยนำไปสู่การบั่นทอนการรับรู้เหตุการณ์และความคิดคำนึงที่มีต่อเรื่อง ความเขลาทำให้ตัวละครบรรยายได้เพียงสิ่งที่ตาเห็นหรือได้ยินมา ส่วนการบรรยายความคิดนั้นพบเพียงน้อยนิด ซึ่งไม่ช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นความคิดใจของตัวละครมากไปกว่า ความฉงนต่อสิ่งที่ได้เคยชินเป็นครั้งแรกและความกระหายอยากฟังนิทานของเด็กน้อย การลดสภาพของตัวละครเช่นนี้ เป็นการให้เหตุผลและสร้างความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ตัวละครรู้กับสิ่งที่ผู้อ่านรู้ นำไปสู่การแฝงนัยที่กำลังวิพากษ์วิจารณ์ต่อการรับรู้ข้อมูลของมนุษย์ หากมนุษย์ตั้งใจเพียงจะรับรู้ข้อมูลเฉพาะสิ่งที่ตนอยากรู้ สิ่งที่รู้มาอาจเป็นความลวงมากกว่าความเป็นจริง การปิดกั้นมุมมองของเด็กน้อยเปรียบได้มานะทฤษฎีของมนุษย์ที่กั้นมิให้ติดต่อกับโลกแห่งความเป็นจริง มุมมองซึ่งแสดงการแฝงนัยนี้ แสดงให้เห็นว่าเป้าหมายแห่งการวิพากษ์ คือ ผู้เล่าเรื่องอันได้แก่ เด็กน้อย บรรดาคนที่อาศัยอยู่ในถ้ำและรวมถึงตัวละครตาแก่วัฒนภพเอง

จุดสำคัญของการวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องนี้ คือ นิทานของตาแก่ซึ่งเชื่อมโยงไปสู่ข้อเท็จจริงที่แสดงปมปัญหาในเรื่อง อาทิ สภาพอากาศที่ผิดเพี้ยนไปจากธรรมชาติ ความยากลำบากในการหาอาหาร หรือการอาศัยอยู่ในถ้ำของคน ทว่าความรู้เชิงของสาของเด็กน้อย ทำให้ผู้เล่าเรื่องไม่รู้จักการแฝงเร้นของความจริงในความลวง หรือ ความลวงที่ถูกถ่ายทอดมาจากความจริง การตกอยู่ในมายาภาพอันสมบูรณ์ทำให้เด็กน้อยคิดเพียงว่า “มันแปลกจากนิทานเรื่องอื่น ๆ ที่เขาเคยได้ยินมา”

(นิทานวนร, 2554, หน้า 75) แต่กลับไม่คิดตั้งคำถามว่าเหตุใดตัวเองคิดเช่นนั้น ท้ายที่สุดเด็กน้อยก็หลับไปเช่นเดียวกับนิทานเรื่องอื่น ๆ แสดงว่าในท้ายที่สุดแล้ว เรื่องที่ดูเหมือนจริงนี้ก็ เป็นเพียงนิทานหรือ “เรื่องลวง” ในสายตาของเด็กน้อย

จากจุดนี้จะพบความพยายามในการ “ปลุกและดึง” ผู้อ่าน กล่าวคือ ตาแก่พยายามเล่าเรื่องและทำให้ผู้อ่านเชื่อว่าเรื่องที่ตนเล่านั้นเกิดขึ้นจริง เป็นความจริง ดึงให้ผู้อ่านดำดิ่งสู่ มายาภาพอันสมบูรณ์ ด้วยการเชื่อมโยงนิทานของตาแก่กับสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นจริงในเรื่อง เมื่อเรื่องดำเนินไปจนดูคล้ายว่าผู้อ่านกำลังตกหลุมพรางเรื่องเล่าของตาแก่ ผู้อ่านก็ถูกผลักออกมาอีกครั้งด้วยมุมมองของเด็กน้อยที่ชี้ให้เห็นว่า “นิทาน” เรื่องนี้สนุก เพียงแต่แตกต่างจากเรื่องอื่น ๆ ที่เคยได้ยินมาเท่านั้น นี่คือการกระตุ้นให้ผู้อ่านสำนึกในพลังอำนาจของความจริงและความลวง ซึ่งสะกิดเตือนให้ผู้อ่านใคร่ครวญถึง “ความจริง” และ “ความลวง” ของเรื่อง แม้นิทานเรื่องนี้จะดู สมจริงเพียงใด แต่ในท้ายที่สุด ก็เป็นเพียงการปั้นแต่งเพื่อเลี้ยงปากท้องของตาแก่ ดังจะพบว่า เรื่องราวทั้งหมดถูกจัดวางบทบาทพระเอกและผู้ร้ายไว้ชัดเจน “ลิง” เป็นผู้ร้ายที่ทำให้คนต้อง หลบหนีไปอาศัยอยู่ในถ้ำ ส่วน “คน” เป็นพระเอก ผู้เสียผลประโยชน์เพราะความมีเมตตากรุณา ส่วนตน ทั้งนี้หากพิจารณามุมมองของตาแก่ การเล่าเรื่องเช่นนี้จะสมเหตุสมผลเพราะตาแก่เองเป็น “คน” การเล่าเรื่องให้ฝ่ายตนดูดีในสายตาผู้อื่น ย่อมเป็นเรื่องธรรมดา ทว่าโดยสารถยะ ความไม่ไว้วางใจของคนมีต่อสิ่งอยู่ที่ความเฉลียวฉลาด อันเป็นคุณสมบัติเดียวกันกับที่คนภาคภูมิใจ ในตนเอง ความขัดแย้งนี้สื่อถึงความไม่แน่นอนในความหมายที่มนุษย์หยิบยื่นให้แก่สิ่งต่าง ๆ สิ่งเดียวกันอาจตีความได้เป็นสองอย่าง เมื่อความหมายผันแปรไปตามความประสงค์ของผู้ให้ ความหมาย เรื่องเล่าย่อมกลายเป็นสิ่งที่สามารถตัดทอน แต่งเติม เสริมความและให้ความหมาย เพื่อสนองความปรารถนาส่วนตนของ “คน” จึงเป็นไปได้ว่านิทานหรือเรื่องเล่าของตาแก่อาจเป็น เรื่องเท็จที่ถูกปั้นแต่งขึ้นมาด้วยเหตุผลที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของ “คน”

ดังนั้น แนวคิดสำคัญของเรื่องเกี่ยวพันอยู่กับความจริงและความเท็จของเรื่องเล่า ซึ่งไม่อาจกำหนดนิยามได้แน่ชัด ความพร่าเลือนระหว่างเรื่องจริงและเรื่องเท็จนำไปสู่การตั้งคำถาม ถึงการเข้าถึงความจริงของมนุษย์ ความเชื่อมั่นในระบบคิด ทฤษฎี หรือความหมายของความจริงที่ ถูกนิยามด้วยสังคมหรือตัวของมนุษย์เอง มีอาจเป็นสิ่งกำหนดตายตัวต่อการรับรู้ความจริงของ มนุษย์ ความจริงที่มนุษย์รับรู้อาจเป็นเพียงความจริงเพียงหนึ่งใน อีกหลายล้านหนทางของความจริง ที่อาจเป็นไปได้ ดังนั้น ความจริงเพียงหนึ่งเดียวจึงไม่มี มีเพียงความจริงในรูปลักษณะต่าง ๆ เช่น ความจริงของสังคม ความจริงแท้จึงไม่มีอยู่ มีเพียงสิ่งที่สร้างให้เกิดความหมาย ความจริงมาจากการ ให้ความหมายหรือให้คุณค่า ซึ่งผู้ได้ประโยชน์เป็นผู้ให้ความหมายหรือนิยามความหมายขึ้น ส่วนผู้ที่ไม่ได้นิยามความหมายคือผู้เสียประโยชน์ ในลักษณะนี้ ความหมายก็คือความจริงประเภท

หนึ่ง เพราะฉะนั้นความหมายที่ถูกสร้างโดยระบบคิดทั้งปวงซึ่งหมายรวมถึงความหมายที่พิสุจน์โดยหลักการวิทยาศาสตร์ จึงเป็นความจริงประเภทหนึ่งที่ผ่านมาการเลือกสรร ตัดต่อ ดัดแปลง และปรุงแต่งโดย “นักเล่าเรื่อง” หรือ “ผู้ให้ความหมาย” ซึ่งต้องการได้ผลประโยชน์จากความหมายนั้น ๆ ทั้งนี้ในแง่จริยธรรม การให้ความหมายดังกล่าวอาจถูกนำไปใช้ได้ทั้งในทางที่ถูกและผิด ในทางที่ถูก อาจนำไปสู่หนทางแห่งปัญญาหรือการรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ตนกังขา ทว่าในทางที่ผิด การให้ความหมายจะนำไปสู่พฤติกรรมชั่วร้ายซึ่งเป็นเหตุแห่งความทุกข์นานาประการ

เรื่องวรรณกรรม 2211 เรื่องนี้เล่าผ่านมุมมองของ “ผม” ผู้ทำงานด้านละครโทรทัศน์ซึ่งต้องการบทละครแบบเร่งด่วน เพื่อสร้างบทโทรทัศน์ที่ “ขายได้” และ “ถูกใจ” ผู้ชมขึ้นเรื่องหนึ่ง วิธีการการเล่าเรื่องในที่นี้ใช้วิธีการแบบเมตาฟิสิกซ์ในลักษณะที่ให้นักประพันธ์กลายเป็นเพียง “ผู้ถูกบงการ” หรือ “หุ่นเชิด” ต้องแต่งเรื่องไปตามอำนาจนายทุนและกระแสความนิยมทางสังคมตามความคิดของนายทุน อำนาจในการควบคุมเรื่องและความหยั่งรู้ของผู้ประพันธ์จึงถูกลดทอนให้เท่ากับผู้อ่าน ดังพบว่า สตีเฟน คิง หุ่นยนต์ซึ่งเป็นผู้ประพันธ์บทละครดังกล่าวทำได้เพียงเสนอเรื่องและเขียนตามที่ “ผม” ต้องการ โดยมีได้รู้ล่วงหน้าว่าบทละครเรื่องนั้น จะดำเนินไปในทิศทางใดหรือจะจบลงเช่นไร ดังตัวอย่างบทสนทนาระหว่าง “ผม” และสตีเฟน คิง ดังนี้

“จูนก็เรื่องนี้เลย เรื่องรักเสียดสี ชายคนหนึ่งรักภรรยาของเพื่อน เพื่อนของเขาก็รักกับภรรยาของเขา”...

“ไม่ชอบ ผมไม่ชอบ ดังนั้นคุณน่าจะไม่ชอบด้วย”

“ไม่เป็นไร” หุ่นนักเขียนเอ่ย “...มันเป็นเรื่องของโจรหนุ่มรูปหล่อไปขโมยข้าวของในบ้านหลังหนึ่ง หญิงสาวเจ้าของบ้านหลงรักเข้าเขาเต็มเป่า ทั้งสองจึงอยู่กินกัน...”

“อืม! ค่อยน่าสนใจหน่อย แต่ขอเป็นคฤหาสน์ดีกว่า ฉากพวกบ้านเก่า ๆ ตระกูลผู้ดีนะ มีสาวใช้ให้อีกด้วย...”

...ผมบอกหุ่นยนต์ “ผมไม่อยากจะให้เรื่องเดินแบบเนิบ ๆ ผมอยากให้มันฉีกพระเอกปล้ำนางเอกด้วย”

หุ่นนักเขียนว่า “ปล้ำนางเอกก็เป็นคนไม่ดีซีครับ คุณดูจะรับได้หรือ?”

ผมหันไปที่เซลล์แมน เขายิ้ม “ไม่ต้องห่วงครับ นักเขียนคนก่อนตั้งคำระดับศีลธรรมตัวละคร หุ่นตัวนี้ไว้สูงไปหน่อย เดียวผมจะปรับโหมกระดับศีลธรรมลง”

เซลล์แมนกดปุ่มอีกปุ่มหนึ่งที่ข้างใบหูของ สตีเฟน คิง

สตีเฟน คิง เล่าเรื่องต่อ “คราวนี้พระเอกก็ไล่ปล้ำนางเอกได้เลย”

จากตัวอย่างพบว่า อำนาจของ “ชีวิตจริง” เข้ามามีบทบาทเหนืออำนาจของนักประพันธ์ กระทั่งนักประพันธ์ในเรื่องนี้เป็นเพียง “เครื่องจักรที่มีหน้าที่สร้างพล็อต” ที่ปราศจากอำนาจใด ๆ แม้กระทั่งการรับรู้เรื่องราวที่ตนแต่งขึ้น ยังต้องรับรู้ไปพร้อม ๆ กับผู้อ่าน นี่เป็นการตอกย้ำว่า แท้จริงแล้ววรรณกรรมมิได้สะท้อนความเป็นจริง หากแต่ถูกควบคุมด้วยอำนาจบางประการ เช่น นายทุน กระแสสังคม ผู้สร้าง ผู้กำกับ ความพอใจของผู้ชม ฯลฯ ที่เข้ามาควบคุมการเดินเรื่องของเรื่องเล่า คุณพระเจ้าผู้มีอำนาจในการเสกสรรปั้นแต่ง เพื่อสนองความต้องการส่วนตนของมนุษย์ มากกว่ามุ่งสะท้อนความเป็นจริงของโลกหรือเป็นแสงส่องปัญญาให้แก่สังคม เมื่อพิจารณาเช่นนี้ วรรณกรรมจึงเป็นเพียงภาพลวงตาที่อิงอยู่กลไกทางเศรษฐกิจที่คำนึงถึงเฉพาะตรรกะแห่งกำไร-ขาดทุน การได้ประโยชน์-เสียประโยชน์ การขายได้-ขายไม่ได้ ฯลฯ

การเล่าเรื่องแบบเมตาฟิสิกซ์จึงมีบทบาทในแง่ของการเสียดสีและเปลือยให้เห็นการประกอบสร้างเรื่องเล่า ดังที่ รีนฤทัย สัจจพันธุ์ (2549, หน้า 77) กล่าวว่า “ไม่ว่าวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์วรรณกรรมจะมาจากความเป็นจริงใด ๆ ความเป็นจริงดังกล่าวจะถูกเลือกสรร แต่งเติมตีความให้เป็นหน่วยสื่อความหมาย (สัญลักษณ์) ในตัวบทที่ถูกกำหนดด้วยกรอบของสัญญานิยมทางวรรณกรรมอีกทีหนึ่ง...” เพราะฉะนั้นงานวรรณกรรมใด ๆ แม้จะเป็นวรรณกรรมสัญญานิยมที่มุ่งเน้นการถ่ายทอดความเป็นจริงของโลกและชีวิต ก็ไม่อาจสะท้อนความเป็นจริงทั้งหมด เป็นแต่เพียงเรื่องราวที่ถูกจัดวางให้ดูสมเหตุสมผล ถูกใจผู้คน เพื่อให้ขายได้และตอบสนองความต้องการส่วนลึกภายในจิตใจของตนเองเท่านั้น จุดเด่นของการเล่าเรื่องในลักษณะนี้ คือ สร้างความตระหนักถึงโลกแห่งวรรณกรรมและโลกแห่งความจริง โดยมุ่งชี้ให้เห็นว่า หน้าที่ของวรรณกรรมมิใช่การสะท้อนความจริง แต่เป็นการสื่อความหมายถึงความจริง ความจริงในที่นี้ คือ การสร้างสรรค์วรรณกรรมในปัจจุบันกำลังถูกคุกคามด้วยอำนาจของนายทุน ผู้ผลิต และผู้เสพ หรือในประเด็นที่ลึกไปกว่านั้น คือ กิเลสตัณหาของมนุษย์ ยังผลให้เนื้อหาของวรรณกรรมไม่ว่ายุคสมัยใด เป็นไปเพื่อตอบสนองความรุนแรง ก้าวร้าว และความฝันเฟื่องของมนุษย์ มากกว่านำไปสู่คุณค่าทางปัญญาหรือทางจิตใจ นักเขียนที่ขายวิญญาณเพื่อผลิตผลงานตามกระแสสังคม จึงไม่ต่างอะไรกับหุ่นยนต์นักประพันธ์ที่ไร้ความคิดและจิตใจ มีหน้าที่ในการผลิตผลงานเพื่อสนองตอบความต้องการของนายทุนและผู้บริโภคถ่ายเดียว

เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมของการนำเสนอแนวคิดผ่านผู้เล่าเรื่องชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยได้สรุปกลวิธีการนำเสนอแนวคิดดังกล่าวเป็นตาราง ดังนี้

จากตารางที่ 9 พบว่ามีนิยายวิทยาศาสตร์ 15 เรื่องที่ผู้เล่าเรื่องมีบทบาทในการนำเสนอแนวคิด โดยแบ่งผู้เล่าเรื่องเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ การนำเสนอผ่านความเห็นของผู้เล่าเรื่อง พบ 8 เรื่อง และการนำเสนอผ่านการแฝงนัยของผู้เล่าเรื่อง พบ 7 เรื่อง สำหรับวิธีการการนำเสนอแนวคิดผ่านผู้เล่าเรื่องที่พบมากที่สุด ได้แก่ การนำเสนอผ่านความเห็นของผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัด พบทั้งสิ้น 4 เรื่อง รองลงมา คือ การนำเสนอผ่านความเห็นของผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลัก พบ 2 เรื่อง การนำเสนอผ่านการแฝงนัยของผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลัก พบ 2 เรื่อง การนำเสนอผ่านการแฝงนัยของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ พบ 2 เรื่อง และการนำเสนอผ่านการแฝงนัยของผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัด พบ 2 เรื่อง สำหรับกลุ่มที่พบน้อยที่สุดมี 3 กลุ่ม ได้แก่ การนำเสนอแนวคิดผ่านความเห็นของผู้เล่าเรื่องที่เป็นผู้สังเกตการณ์ พบ 1 เรื่อง การนำเสนอผ่านการแฝงนัยของผู้เล่าเรื่องที่เป็นผู้สังเกตการณ์ พบ 1 เรื่อง และการนำเสนอแนวคิดผ่านความเห็นของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ พบ 1 เรื่อง อย่างไรก็ตาม พบว่านิยายวิทยาศาสตร์อีกจำนวนมากที่ผู้เล่าเรื่องมิได้มีบทบาทในการสื่อสารแนวคิด แต่แนวคิดจะถูกขับเคลื่อนด้วยวิธีการอื่น ๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

การนำเสนอแนวคิดผ่านคู่ตรงข้าม

การมองโลกแบบคู่ขัดแย้งหรือคู่ตรงข้าม (Binary opposition) เป็นวิธีการที่มีมานานนับแต่โบราณ อาทิ การจำแนกสรรพสิ่งออกเป็น ฟ้า-ดิน เหนือ-ใต้ ตะวันออก-ตะวันตก กลางวัน-กลางคืน ขาว-ดำ มีด-สว่าง ร้อน-หนาว ความดี-ความชั่ว การเกิด-การตาย ฯลฯ ทั้งหมดนี้นำไปสู่ “ความสัมพันธ์” ผ่านการแบ่งแยก จัดจำแนก แสวงหาโครงสร้างของสิ่งที่เป็นคู่ตรงข้าม เพื่อจัดวางระบบคิดของมนุษย์ที่มีต่อโลก ในแง่การศึกษาทางวรรณกรรม การมองหาความคิดตรงกันข้ามที่ปรากฏในเรื่องนับเป็นกลอุกรณ์หนึ่งซึ่ง Griffith (1994) เสนอแนะให้ผู้อ่านพิจารณาเพื่อค้นหาสาระสำคัญของเรื่อง คู่ตรงข้ามนี้จะช่วยให้ผู้อ่านค้นหาความหมายที่แท้จริงของตัวบทออกมาและเข้าใจตัวบทได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น การมองหาคู่ขัดแย้งซึ่งแฝงเร้นทั้งในรูปพฤติกรรม ตัวละคร จากความคิด ฯลฯ จะนำไปสู่ความเข้าใจในความขัดแย้งหรือความคิดที่ขัดแย้งกันอยู่ซึ่งเป็นเหตุผลให้ผู้เขียนสื่อสารเรื่องราวนั้น ๆ ออกมา Turner (1999, หน้า 19 อ้างถึงใน ฉลองรัฐ เณรมาลย์ชลมารค, 2550, หน้า 25-31) กล่าวถึงการหาคู่ขัดแย้งในภาพยนตร์ซึ่งถือเป็นวรรณกรรมการแสดงประเภทหนึ่งไว้ว่า “ภาพยนตร์ส่วนใหญ่เริ่มเรื่องด้วยการปูพื้นถึงความขัดแย้ง ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดหรือกระตุ้นเหตุการณ์หรือพฤติกรรมในเรื่อง การหาคู่ตรงข้ามจึงมีประโยชน์ในทันที เพราะบ่อยครั้งที่ความขัดแย้งมักอยู่ระหว่างพลังที่อยู่ด้านตรงข้ามกัน”

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2548, หน้า 174) กล่าวถึง วินทร์ เลียววาริณ ไว้ว่า “จะว่าไปแล้ว ความเป็น ‘วินทร์ เลียววาริณ’ น่าจะอยู่ตรงที่เขาชอบเล่นกับคู่ตรงข้ามของสรรพสิ่ง ไม่เว้นแม้กระทั่งผลงานของตัวเอง” หมายความว่า การสร้างคู่ตรงข้ามเป็นหนึ่งในวิธีการสื่อสารความคิดที่โดดเด่นในงานของ วินทร์ เลียววาริณ ความสนใจในการสร้างคู่ขัดแย้งอาจสื่อสารผ่านตัวละคร คู่ขนาน ผ่านฉากที่มีลักษณะขัดแย้งในตัวเอง ผ่านเหตุการณ์ที่เป็นปมขัดแย้ง ผ่านการกระทำและความคิดที่ย้อนแย้งของตัวละครตัวเดิม ฯลฯ ทั้งหมดนี้เพื่อนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์และสื่อถึงเส้นแบ่งอันเลือนรางระหว่างสิ่งที่มนุษย์ตราขึ้นกับสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริง บ่อยครั้งที่คู่ตรงข้ามที่ถูกสร้างขึ้นนำไปสู่การเปรียบเทียบระหว่างสองฝ่าย คือ ฝ่ายปรัชญา เช่น พุทธปรัชญา ปรัชญาเต๋า เป็นต้น และฝ่ายที่ไม่ใช่ปรัชญา เช่น วิทยาศาสตร์ กิเลสตัณหา ความยึดมั่นถือมั่น เป็นต้น ทั้งยังเปิด โอกาสคู่ตรงข้ามเหล่านี้วิพากษ์ซึ่งกันและกัน เพื่อให้ผู้อ่านคิดใคร่ครวญถึงสิ่งที่แต่ละฝ่ายกำลังวิพากษ์และพิจารณาภาพนำเสนอของแต่ละฝ่ายว่าสามารถนำไปเชื่อมโยงเข้ากับแนวคิดเชิงปรัชญาใด อันเป็นการสร้างความเข้าใจของผู้อ่านต่อแนวคิดที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสาร

ผู้วิจัยพบว่า คู่ตรงข้ามในนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ ปรากฏในรูปตัวละคร คู่ขัดแย้งซึ่งเป็นตัวแทนความคิดเชิงนามธรรม ได้แก่ มนุษย์-ไม่ใช่มนุษย์ (มนุษย์ต่างดาวหรือหุ่นยนต์) ความเป็นชาย-ความเป็นหญิง จิตดี-จิตชั่ว ชะตาจิต-อดีตภวนิยม มีเจตจำนงเสรี-ไม่มีเจตจำนงเสรี ศูนย์กลาง-ชายขอบ ทุนนิยม-อนุรักษนิยม ผู้ได้ประโยชน์-ผู้เสียประโยชน์ มีคุณค่า-ไม่มีคุณค่า วัตถุนิยม-จิตนิยม ความเจริญ-ความเสื่อม และวิทยาศาสตร์-ปรัชญา อย่างไรก็ตาม คู่ตรงข้ามในที่นี้มีใช้สิ่งที่มีลักษณะตรงกันข้ามอย่างขวากับคำ หากเป็นสิ่งที่ถูกวางเทียบเคียงในลักษณะคู่ขัดแย้ง คือ ยืนอยู่ในฐานะขั้วตรงข้าม หรือมีคุณสมบัติบางประการ โดยเฉพาะในแง่ของทัศนคติและระบบคิดที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ตัวละครที่เป็นคู่ตรงข้ามจะมีองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ ความคิด พฤติกรรม การกำเนิด สภาพแวดล้อม คุณลักษณะ และคุณสมบัติประจำตัว บ่งบอกถึงความเป็นคู่ขัดแย้งซึ่งนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นต่าง ๆ

การสื่อถึงความเป็นคู่ขัดแย้งไม่เพียงบ่งบอกผ่านคุณสมบัติต่าง ๆ หากยังนำเสนอผ่านการวิวัตระหว่างตัวละคร ได้แก่ การให้ตัวละครแต่ละฝ่ายวิพากษ์วิจารณ์ความคิดความเห็นซึ่งกันและกัน การให้ตัวละครฝ่ายหนึ่งตั้งคำถามรุกไล่ให้อีกฝ่ายจนมุมหรือตั้งคำถามสะกิดเตือนให้อีกฝ่ายขบคิดพิจารณาถึงค่านิยมหรือความประพฤติของตนเอง และการให้ตัวละครทั้งสองฝ่ายแสดงพฤติกรรมขัดแย้งซึ่งกันและกัน เช่น การทำสงคราม การใช้วิธีแก้ไขปัญหาหรือการมองโลกที่แตกต่างกันสุดขั้ว เป็นต้น เป้าประสงค์ของการเสนอคู่ขัดแย้ง คือ การให้ผู้อ่านเปรียบเทียบมองหาความสัมพันธ์ภายใต้ความขัดแย้งหรือการวิวัตระหว่างตัวละครสองฝ่าย ทั้งนี้จะสังเกตว่าตัวละครที่มีโลกทัศน์เชิงปรัชญามากได้รับชัยชนะเหนือตัวละครที่ยืนอยู่ฝั่งวิทยาศาสตร์หรือแนวคิด

อื่น ๆ การนำเสนอเช่นนี้ถือว่าวิทยาศาสตร์หรือระบบความคิดอื่น ๆ ของมนุษย์ ในท้ายที่สุดมิใช่คำตอบของมนุษยชาติ หากเป็นเพียงเครื่องมือสนองตอบความทะยานอยาก ซึ่งอาจแปรผันไปทางดีหรือชั่วได้สุดแท้แต่มนุษย์ผู้ใช้งาน โดยมากมักนำไปสู่หายนะมากกว่าความเจริญรุ่งเรืองในสังคมอุดมคติที่มนุษย์คาดหวัง ขณะที่แนวคิดเชิงปรัชญาอยู่ในรูปลักษณะของทางออกที่เป็นเสมือนแสงรำไรของความหวังซึ่ง วินทร์ เลียววาริณ เรียกร้องให้มนุษย์หันกลับมาหา เพื่อการเผชิญหน้ากับความทุกข์ ความเปลี่ยนแปลง และกระแสความเจริญอันเชี่ยวกรากอย่างมีสติ

อย่างไรก็ตาม นิยายวิทยาศาสตร์บางเรื่องมิได้มีบทสรุปอย่างแน่ชัดว่าคู่แข่งใดถูกหรือผิด ชนะหรือพ่ายแพ้ ทั้งนี้เพราะเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริง มิได้จบลงด้วยการบอกอย่างชัดเจนว่าสิ่งใดผิดหรือถูก ทั้งนี้เพราะทุกสิ่งต่างว่างเปล่า ไร้แก่นสาร หรือปราศจากคุณค่าที่แน่นอน มีเพียงความถูกใจหรือไม่ถูกใจ ซึ่งถูกสถาปนาให้กลายเป็นบรรทัดฐานในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์เอง ดังนั้น แนวคิดเชิงปรัชญาในนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ หลายเรื่องจึงสะท้อนถึงความเหลื่อมซ้อนระหว่างความจริงกับความลวง ผิดกับถูก ความผิดพลาดและการไม่เชื่อในเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ อันสื่อถึงความไม่เห็นพ้องต่อการขีดเส้นแบ่งคุณค่าทางจริยะอย่างขาวดำ วินทร์ เลียววาริณ ชี้ให้เห็นว่าเส้นแบ่งเหล่านี้แท้จริงเป็นเพียงระบบมายาที่ปราศจากคุณค่าที่แท้ ซึ่งมนุษย์ที่ตกยึดถือจนกลายเป็นบรรทัดฐานที่ใช้วิพากษ์ความถูกผิดของผู้อื่น นี่ก็จุดเริ่มต้นความยุ่งยากของโลก ดังนั้น แนวคิดเชิงปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ จึงชี้ให้เห็นว่า ความสุดโต่งไม่ว่ามากเกินไปหรือน้อยเกินไปล้วนนำไปสู่ความทุกข์ เพื่อให้รอดพ้นจากทุกข์ดังกล่าว มนุษย์ควรวางตนกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งสุดโต่ง รู้จักเดินทางสายกลาง และตระหนักถึงไม่เพียงแต่อันเป็นสัจธรรมของจักรวาล ทั้งนี้เพราะการที่มนุษย์จะบรรลุสัจธรรมได้นั้น จำต้องเข้าใจและยอมรับความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ในธรรมชาติให้ได้เสียก่อน มิใช่ฝ่าฝืน แสวงหา หรือสร้างระเบียบขึ้นมาใหม่ตามอำเภอใจของตน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบนิยายวิทยาศาสตร์จำนวน 12 เรื่องที่นำเสนอแนวคิดเชิงปรัชญาผ่านคู่ตรงข้าม ได้แก่ 1. เรื่องเด็กสองโลก 2. เรื่องราตรีดาวกระพริบ 3. เรื่องสงครามนิรันดร์ 4. เรื่องกุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย 5. เรื่องทิวีสยาม 4001 6. เรื่องของฝากข้ามฟากฟ้า 7. เรื่องหางจิ้งจก 8. เรื่องมนุษย์เชื้อโรค 9. เรื่องแสงเปลี่ยนเวลา 10. เรื่องข่าวจากดาวสีน้ำเงิน 11. เรื่องอัญมณีสุตรา และ 12. เรื่องบางกะโพ้ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องเด็กสองโลก คู่ตรงข้ามของเรื่องนี้ปรากฏชัดเจนผ่านตัวละครสองฝ่าย ได้แก่ มนุษย์โลกและมนุษย์ดาวกิสบอน มนุษย์โลกปรากฏตัวในฐานะ “ผู้กระทำ” ผู้สร้างหายนะให้แก่สรรพสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะธรรมชาติ ภาพที่ปรากฏซ้ำ ๆ ตลอดเรื่อง คือ มนุษย์ที่ยิ่งพระนางในความรู้และวิทยาการของตนเอง มนุษย์ที่เป็น “ผู้ล่า” อาณานิคม แย่งชิงพื้นที่บนดาวอื่นเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน มนุษย์ผู้กอบโกยทรัพยากรอย่างหิวกระหาย กระทั่งเป็น “ผู้ทำลาย” ดวงดาวทางอ้อมด้วยข้ออ้างทางอารยธรรม ขณะที่มนุษย์เสริมสร้างอัตตาอย่างใหญ่โตด้วยการกระทำข้างฝ่ายดาวกิสบอนที่มี “เด็กชาย” ผู้หายสาบสูญเป็นตัวแทน กลับสื่อถึง “การไม่กระทำ” หรือ “อู่ห่วย”¹ ตามแนวคิดเต๋า ดาวกิสบอนเป็นตัวแทนของธรรมชาติในฐานะ “ผู้ถูกระทำ” ที่ไร้การตอบโต้ วินทร์ เลียววาริณ ได้สร้างตัวแทนอย่างเป็นทางการผ่านตัวละครเด็กชาย หากสังเกตจะพบว่าเด็กชายเกี่ยวพันกับชนชาตินับตั้งแต่เริ่ม การเด็กชายเกิดบนดาวกิสบอนซึ่ง “ปกคลุมด้วยป่าทึบ มีสิ่งมีชีวิตระดับต่ำที่ยังไม่มีการพัฒนา เป็นโลกไร้อารยธรรม...” (เด็กสองโลก, 2540, หน้า 32) การเติบโตท่ามกลางสภาพแวดล้อมดังกล่าว ไม่เพียงสื่อว่าเด็กชายผูกพันกับธรรมชาติ แต่ยังต่อกย้ำแนวคิดเต๋าที่มองว่า “เต๋า” หรือธรรมชาติเป็นมารดาของมนุษย์ ฉะนั้น คุณลักษณะของธรรมชาติ เช่น ความคาดเดาไม่ได้ ความก้าวพ้นไปจากวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ความสงบ ความลึกลับตามสภาวะการณ์ เป็นต้น จึงปรากฏอยู่ในตัวของเด็กชายอย่างครบถ้วน คุณลักษณะนี้ปรากฏผ่านการถ่ายทอดของผู้เล่าเรื่องในฐานะมนุษย์ ดังบทสนทนาระหว่างนายแพทย์เจ้าของไข้ (ผู้เล่าเรื่อง) และบิดาของเด็กชายดังกล่าว ความว่า

¹ อู่ห่วย หรือ นิรกรรม ในที่นี้หมายถึง การไม่กระทำ แต่มิได้หมายถึงการอยู่เฉยโดยไม่ทำอะไร แต่หมายถึงการกระทำที่เอื้อต่อกระบวนการวิวัฒนาการ และ การไม่กระทำสิ่งซึ่งขัดกับกระบวนการวิวัฒนาการ (สุวรรณ สดากานันท์, 2539, หน้า 75) หรือดังที่เหล่าจื๊อ (2548, หน้า 29) กล่าวว่า อู่ห่วย คือ “การกระทำอย่างสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ความเป็นไปตามธรรมชาติ การกระทำอย่างไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ได้ ไม่ฝืนกับธรรมชาติ”

“จากการสำรวจอย่างละเอียดของนักวิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ ดาวกิสบอนไม่ปรากฏสิ่งมีชีวิตที่ทรงภูมิปัญญา มีแต่ต้นไม้และสัตว์เซลล์เดียวชั้นต่ำเท่านั้น แต่ความสามารถของลูกชายคุณบ่งชี้ว่าโลกหรือป่าดงดิบที่เขาเติบโตมาไม่ใช่โลกที่ไร้อารยธรรมอย่างแน่นอน เพราะฉะนั้นเราอาจสรุปได้ตามหลักตรรกะว่า เขาเรียนรู้มาจากสัตว์ พวกกันตรงกว่านั้นก็คือ สัตว์เซลล์เดียวหรือที่พวกนักสำรวจเขียนลงในรายงานว่าสัตว์ชั้นต่ำเหล่านี้มีภูมิปัญญาสูงกว่ามนุษย์เราเสียอีก”

มันมีอะไรที่ต่างจากสิ่งมีชีวิตและป่าบริสุทธิ์แห่งกิสบอนในตอนนี่?...

“เอาละ สมมติว่าข้อสันนิษฐานของคุณเป็นจริง สมมติว่าสัตว์เซลล์เดียวเหล่านั้นมีความฉลาดกว่าเราจริง แต่เมื่อมนุษย์เรารุกรานป่าอันเป็นที่อยู่สิ่งมีชีวิตพวกนั้น ทำไมพวกนั้นจึงไม่ได้ตอบเราเลย ตรงข้ามกลับถูกทำลายร่อยหรอลงไปทุกที?”

ผมสั้นสีระ “ผมไม่ทราบ บางทีสัตว์พวกนั้นนอกจากจะมีวิทยาการสูงกว่าเรายังมีระดับศีลธรรมสูงกว่าเราด้วย หรือบางทียังไม่ถึงเวลาตอบได้การกระทำของมนุษย์...” ผมนิ่งเงียบ ระบายลมหายใจออกมาหนักหน่วง “...ใครจะรู้ว่าวันหนึ่งพวกนั้นจะไม่ทำอะไรอย่างหนึ่งอย่างใดต่อพวกมนุษย์ที่รุกรานลงไป...”

(เด็กสองโลก, 2540, หน้า 42-43)

ภูมิปัญญาที่สูงส่งและทำให้การขัดขึ้นอย่างอารยะของเด็กชาย นำไปสู่การตั้งคำถามถึงการกำหนดคุณค่าหรือประเมินค่าของมนุษย์ สิ่งใดนำไปสู่ความเป็นอารยะได้อย่างแท้จริงระหว่าง “วิทยาการ” หรือ “ศีลธรรม” แน่นอกว่าภาพคู่ขัดแย้งย่อมเป็นตัวแทนความคิดชั่วตรงข้ามดังกล่าว มนุษย์โลกเป็นตัวแทนความเชื่อมั่นทางวิทยาศาสตร์และระบบความรู้ที่มนุษย์ยึดถือ ขณะที่เด็กชายดาวกิสบอนเป็นตัวแทนแนวคิดเชิงปรัชญาทางศาสนา เมื่อพิจารณาถึงลงไปถึงลักษณะของตัวละครจะพบเห็นคู่ขัดแย้งอีกหลายคู่ประกอบซ้อนกันอยู่ เช่น การทำลายกับการปกป้องรักษา คนเมืองกับคนป่า คนนอก (มนุษย์ต่างดาว) กับคนใน (มนุษย์โลก) ศูนย์กลางกับชายขอบ ฯลฯ ในบรรดาคู่ขัดแย้งเหล่านี้ คู่ขัดแย้งที่เด่นชัดถึงแนวคิดเชิงปรัชญาอย่างเด่นชัดที่สุดคือ หยินและหยาง ซึ่งสื่อผ่านคุณสมบัติและพฤติกรรมของตัวละครสองฝ่าย คุณลักษณะของพลังหยิน (พลังเพศหญิง) ปรากฏอย่างเด่นชัดในตัวเด็กชาย ทั้งความกลมกลืน ความสงบ อ่อนน้อม ไหลลื่นตามสภาวะการณ์ สื่อถึงคุณลักษณะของผู้รู้แจ้งตามคติเต๋าซึ่งก้าวพ้นไปจากโลกแห่งวัฒนธรรมของมนุษย์ พลังของเด็กชายเป็นพลังที่แม้แต่ผู้เล่าเรื่องก็ไม่อาจคาดการณ์ได้ เชื่อมโยงกับพลังของธรรมชาติ (เต๋า) อันยิ่งใหญ่ที่อยู่เหนือความควบคุมของมนุษย์ พลังนี้ขัดแย้งกับความคิดของมนุษย์โลก ซึ่งคิดว่าการเข้าถึงความรู้และวิทยาศาสตร์จะทำให้ตนสามารถควบคุมเปลี่ยนแปลงโลกแห่งวัตถุ

เพื่อสนองตอบความต้องการของตน ได้อย่างไรขีดจำกัด เพราะฉะนั้นคุณลักษณะแบบหยาง (พลังเพศชาย) จึงปรากฏผ่านการกระทำของมนุษย์ ทั้งความพยายามยึดครอง ควบคุม บังคับ ลงโทษ หรือกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ พลังดังกล่าวนำไปสู่พฤติกรรมกอบโกย ยึดมั่นถือมั่น และเอาชนะคะคานของมนุษย์ ความแข็งกระด้างแบบหยางเป็นสิ่งที่ลัทธิเต๋าปฏิเสธ โดยชี้ว่าอำนาจเชิงแข็งดังกล่าวมักนำมาซึ่งอันตรายและความล่มสลายของชีวิต จุดนี้แสดงให้เห็นว่าแนวคิดเชิงปรัชญาแบบเต๋าสอดคล้องกับการให้ภาพของ วินทร์ เลียววาริณ

สำหรับแนวคิดพุทธปรัชญาคู่ขัดแย้งทั้งสองเป็นภาพแทนของอัตตาและการปล่อยวาง พฤติกรรมของมนุษย์ล้วนเร้นแฝงไปด้วยกิเลส อาทิ ทิฐิฐิมานะ ตัณหา โลภะ อุปาทาน ฯลฯ กิเลสเหล่านี้เป็นเหตุผลแห่งการยกย่องเชิดชูตนเองของมนุษย์ ถือตนเป็นผู้มีอารยธรรม เพื่อให้ตนมีสิทธิ์อันชอบในการครอบครองดินแดนและทรัพยากรของผู้อื่น ข้ออ้างดังกล่าวนับว่าซ่อนแย้งในตัวเอง กล่าวคือ มนุษย์กำลังอ้างว่าตนกำลังสร้าง “อารยธรรม” เพื่อล้มล้าง “ความป่าเถื่อน” แต่การกระทำของมนุษย์กลับเต็มไปด้วย “ความป่าเถื่อน” และความเห็นแก่ตัว จุดนี้แสดงถึงความไม่แน่นอนของความหมายที่มนุษย์หยิบยื่นให้แก่สรรพสิ่ง ทั้งยังแสดงให้เห็นต้นตอแห่งทุกข์ของมนุษย์ ขณะเดียวกันพฤติกรรมของเด็กชาย ซึ่งมีความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติกลับนำไปสู่การละวางอัตตา ปล่อยวางจากสิ่งยึดมั่นถือมั่นทั้งปวง การอยู่ใต้บริบทของธรรมชาติ การเข้าใจกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติจึงเป็นหนทางแห่งการดำเนินชีวิตที่ไม่ขัดแย้ง ไม่ฝืนธรรมชาติ ไม่รู้สึกขัดแย้ง ไม่ถูกบีบคั้นจากความต้องการต่าง ๆ เพียงแต่ปล่อยให้ธรรมชาติดำเนินไปตามครรลองธรรมชาติ ความทุกข์ย่อมไม่เกิดขึ้น

นอกจากนี้ ความขัดแย้งระหว่างคู่ตรงข้ามดังกล่าวยังนำไปสู่แนวคิดทางญาณวิทยา ความรู้ของเด็กชายที่เฉลียวฉลาดว่ามนุษย์ทั่วไปนั้น ไม่อาจสื่อสารได้ด้วยภาษานั้น สื่อถึงความรู้ฝ่ายเต๋าที่ไม่ติดอยู่ในกรอบจำกัดทางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ การที่เรื่องราวนำเสนอว่าเด็กชายมีความสมบูรณ์และเหนือกว่ามนุษย์ในทุก ๆ ด้าน ย่อมแปลว่าความรู้ฝ่ายเต๋านั้นอยู่เหนือความรู้ทางโลกซึ่งนำไปสู่การกระทำตามทิฐิฐิมานะแบบยึดตนเป็นใหญ่ เป็นบ่อนทำลายสงบเรียบง่ายของธรรมชาติไปสู่ความทะเลาะทะยานไม่รู้จบสิ้น เช่นนี้แล้วจะพบว่ายิ่งเด็กชายตอบได้ด้วย ความสงบนิ่งมากเพียงใด ยิ่งเน้นให้เห็นความสำคัญของความรู้ฝ่ายปรัชญาศาสนาที่มีบทบาทต่อมนุษย์มากกว่าอำนาจความรู้ทางวิทยาศาสตร์มากเพียงนั้น ดังนั้นจะพบว่าความขัดแย้งระหว่างคู่ตรงข้ามดังกล่าวผูกพันกับการสื่อแนวคิดเชิงปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ ทั้งพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋า ทั้งนี้ผู้อ่านจะเข้าถึงแนวคิดเชิงปรัชญาได้ผ่านการเปรียบเทียบพฤติกรรมระหว่างตัวละครคู่ขัดแย้ง

เรื่องสงครามนิรันดร์ คู่ขัดแย้งในเรื่องนี้เป็นตัวละครบุคลาธิษฐานที่เด่น ๆ มีอยู่ 2 คู่ ได้แก่ รัฐบาลและกองทัพฝ่ายมืด กับ ดวงจิตฝ่ายดีและดวงจิตฝ่ายชั่ว สำหรับคู่แรก คือ ฝ่ายรัฐบาลและกองทัพฝ่ายมืดนี้มีคุณสมบัติความเป็นคู่ขัดแย้งซ่อนเร้นอยู่หลายประการ เช่น ฝ่ายมืด-ฝ่ายสว่าง เทพ-มาร การเพิ่มศีลธรรม-การลดศีลธรรม การสร้างสรรค์-การทำลาย ฯลฯ ความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายนี้ได้ก่อให้เกิดคู่ขัดแย้งที่สอง คือ ดวงจิตฝ่ายดีและดวงจิตฝ่ายชั่ว ตัวแทนความดีความชั่วซึ่งจับคู่กันภายในจิตใจของมนุษย์ สงครามระหว่างฝ่ายมืดและฝ่ายสว่างที่เรียกว่า “สงครามนิรันดร์” เป็นภาพแทนความคิดและจิตใจของมนุษย์ที่จับคู่กันอยู่ตลอดเวลา เมื่อใดก็ตามที่จิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้รับชัยชนะ มนุษย์ก็จะแสดงพฤติกรรมตามอำนาจของจิตที่มีอำนาจเหนือกว่านั้น มองในเชิงพุทธปรัชญาการจับคู่ดังกล่าวเป็นธรรมชาติของดวงจิตที่มีลักษณะเกิดขึ้น-ดับลงตามหลักไตรลักษณ์และปฏิจางสมุปบาท ในมุมมองที่กว้างขึ้นอาจสื่อถึงกายและจิตใจซึ่งทำหน้าที่ประสานสอดคล้องกันจึงเป็นชีวิตของมนุษย์ อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่า แนวเรื่องจะเน้นให้ฟังพิจารณาที่จิตของมนุษย์เป็นสำคัญ

อนึ่ง สิ่งที่น่าสังเกตคือสภาพสมัชชาที่เป็นฉากของเรื่องซึ่งผู้เล่าเรื่องบรรยายว่า “...เป็นโคมแก้วบนยอดหอคอยขนาดยักษ์ที่สูงลิบลัวเสียดฟ้า...มองไม่เห็นตัวโครงสร้างใด ๆ จากภายในอาคารจากที่ท่านนั่งมองออกไปแลเห็นบุษเมฆขาวสะอาดลอยฟุ้งจวนแดนสวรรค์ที่มนุษย์ทั้งมวลไฝฝืนถึง” (สงครามนิรันดร์, 2540, หน้า 105-106) ฉากดังกล่าวอาจเปรียบได้กับร่างกายมนุษย์อันเป็นที่ตั้งของจิต เป็นการสื่อว่าศูนย์กลางการขับเคลื่อนจิตอยู่ในกายของมนุษย์ การให้ภาพฉากดังกล่าวเป็นสรรเสริญสรรคสอดคล้องกับคติความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ว่า เทพเป็นฝ่ายดี มารเป็นฝ่ายชั่ว เทพย่อมสร้างสรรค์ มารย่อมทำลายล้าง เป็นการตอกย้ำว่าทศวรรษความเชื่อดั้งเดิมในสังคมของมนุษย์ กระนั้นเมื่อพิจารณาในอีกแง่ จะพบว่าฉากดังกล่าวสื่อถึงความจริงที่ว่า กายย่อมเป็นที่อยู่ของจิต ดังคำที่ว่า “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ” จิตตั้งอยู่ในกาย จึงจะเกิดการรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ กลายเป็นความรู้สึกสุขทุกข์ ความรู้สึกนี้เป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้แปรเป็นความดีและความชั่ว ดังนั้น เมื่อพิจารณาว่าฉากเป็นโครงสร้างของกายแล้ว จึงสอดคล้องว่าสู้รบระหว่างคู่ขัดแย้งทั้งสองเป็นการต่อสู้กันระหว่างจิตอย่างแท้จริง การที่ฝ่ายสว่างเป็นผู้สร้าง ปรับ และพัฒนา ดวงจิตสื่อถึงความคิดทางพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋าว่า จิตดั้งเดิมของมนุษย์นั้นบริสุทธิ์ ไม่ดีไม่ชั่ว ไม่มีกิเลส ไม่เศร้าหมอง ไม่อารมณ์ใด ๆ ปะปน ทว่าเมื่อเวลาผ่านไป จิตนี้ย่อมเจือไปด้วยกิเลสหรือที่ทางเต๋าริเรียกว่าความปรารถนาแห่งสัญชาตญาณ (Instinctive desires) ยังผลให้จิตเศร้าหมองและเห็นทุกข์ เปรียบได้กับการที่ฝ่ายมืดพยายามทำลายและลดระดับศีลธรรมของดวงจิต การต่อสู้ระหว่างสองฝ่ายแสดงให้เห็นว่าจิตเป็นอนิจจัง สามารถเจริญขึ้นหรือเศร้าหมองลงได้ ความไม่เที่ยงของจิตนี้เอง คือ สงครามในการจับคู่ระหว่างความดีและความชั่ว

การขับเคลื่อนระหว่างคู่ตรงข้ามดังกล่าวนำไปสู่แนวโน้มที่แสดงให้เห็นว่า จิตของมนุษย์มักแปรไปทางชั่วร้ายมากกว่าดี ดังข้อความที่บรรยายถึงความรู้สึกของหัวหน้ารัฐบาล ความว่า

สงครามชั่วนิรันดร์! ผู้นำชาติที่กำลังก้าวลงจากตำแหน่งคิดในใจ นานมาก นานมากจริง ๆ แม้มันจะเป็นสงครามที่เกิดขึ้นที่โลกที่สาม ณ ดาวเคราะห์ดวงหนึ่งที่บรรพบุรุษท่านสร้างขึ้นมานานแล้ว แต่มันก็ทำลายดวงจิตชั้นดีของฝ่ายท่านไปมาก ท่านนึกถึงบรรพบุรุษของท่านที่สร้างโลกดวงนั้นขึ้นสำเร็จเพื่อเป็นฐานผลิตดวงจิตบริสุทธิ์ทดแทนดวงจิตที่สูญหายไประหว่างมหาสงคราม... ดวงจิตที่ใช้คือดวงจิตของพวกเขาเอง หนึ่งดวงจิตของพวกเขาต่อหนึ่งร่างมนุษย์ แต่เพียงไม่นานหลังจากนั้นฝ่ายตรงข้ามก็สืบทราบแผนการนี้ และหาทางทำลายมันลงไปเสียด้วยการปรับสภาพจิตของพลโลกให้ตกอยู่ในด้านมืด ฝ่ายตรงข้ามได้ทำการออกแบบอาวุธทำลายระดับศีลธรรมของจิตมากมาย ดอกย้าอารมณ์ต่าง ๆ ที่มีแนวโน้มฝ่ายต่ำอยู่แล้ว ความรักถูกแปรกลืนเป็นความเกลียด ความเมตตาถูกแปลงกลืนเป็นความเห็นแก่ตัว อาวุธแต่ละชิ้นทรงประสิทธิภาพสูงจนพวกเขาอดหวังไม่ได้ แม้ฝ่ายออกแบบของพวกเขาทำงานอย่างหนัก ออกแบบพัฒนารูปแบบความรักและอารมณ์ขัน เพื่อยกระดับจิตใจ แต่ก็แก้ไขสถานการณ์ได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น...

(สงครามนิรันดร์, 2540, หน้า 114-115)

จากตัวอย่างข้างต้น ความกังวลของหัวหน้าฝ่ายรัฐบาลเทพซึ่งเกรงว่าฝ่ายของตนอาจล้มเหลว สื่อถึงธรรมชาติของจิตที่มีความโน้มเอียงเข้าหาอำนาจของฝ่ายต่ำอยู่เสมอ ไม่เพียงเท่านั้น การเอ่ยถึงพฤติกรรมของบุคคลในประวัติศาสตร์ เช่น เจงกิสข่าน กุบไลข่าน บุเรงนอง ฮิตเลอร์ สตาลิน ฯลฯ บุคคลเหล่านี้แทนกิเลสตัณหาในลักษณะต่าง ๆ อาทิ ความกระหายอยากในอำนาจ อยากเอาชนะคะคาน อยากเป็นใหญ่เพียงหนึ่งเดียว และความลุ่มหลงในตนเองของมนุษย์ ทั้งหมดนี้นำไปสู่พฤติกรรมและการกระทำฝ่ายร้าย อันเป็นเหตุแห่งทุกข์ สื่อนัยยะว่าของธรรมชาติของจิตว่าเป็นสิ่งที่ห้ามยาก ช่มยาก รักษาอยาก เหตุผลในการนำเสนอคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายในลักษณะดังกล่าวก็เพื่อให้ผู้อ่านขังใจและพิจารณาว่า จิตเป็นแก่นร้อยความสัมพันธ์ระหว่างคู่ตรงข้ามดังกล่าวไว้ ความขัดแย้งระหว่างทั้งสองฝ่ายกำลังสิ่งถึงความผันแปรความไม่คงตัว และธรรมชาติของจิตในลักษณะต่าง ๆ ในตอนท้ายเรื่องซึ่งจบด้วยการหัวหน้ารัฐบาลฝ่ายเทพต้องปฏิบัติการถึงที่สุดท้ายด้วยการลงไปจุดเป็น “พุทธองค์ใหม่แห่งพระพุทธศาสนา...” (สงครามนิรันดร์, 2540, หน้า 116) ก็เป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งที่ ดอกย้าถึงความไม่เที่ยง การจุดจิตของพระศรีอาริย์สื่อถึงสภาวะ

ของบ้านเมืองที่เสื่อมถอยถึงขีดสุด ขั้วตรงข้ามที่หันไปทางร้ายถึงที่สุดย่อมนำไปสู่ขั้วด้านดีอย่างที่สุดเช่นกัน การจุดดังกล่าวยังสื่อการตอกย้ำว่ากรรมเรื่องการตั้งมั่นในความดี ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การสะสมบุญบารมีจะทำให้มนุษย์ได้ไปสู่ภพภูมิที่ดีกว่า พร้อม ๆ กับแสดงความหวังว่ามนุษย์ยังคงมีความหวังแม้อยู่ในภาวะการณ์อันเลวร้าย จิตใจที่ตกต่ำอาจยกให้สูงขึ้นได้ หากตั้งมั่นในปัญญาและศีลธรรมจิตที่โอนเอนย่อมสามารถตัดใจได้ในสักวันหนึ่ง

กุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย นิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้เป็นการนำแนวเรื่องหุ่นยนต์ย้อนกลับมาทำร้ายมนุษย์ผู้สร้างมาเล่าใหม่ เพื่อตั้งคำถามถึงเจตจำนงเสรีของมนุษย์และการลิดรอนสิทธิเสรีภาพระหว่างมนุษย์ โดยปกติแนวคิดของเรื่องประเภทนี้คือการสะท้อนความหวั่นกลัวของมนุษย์ที่มีต่อเทคโนโลยีหรือแม้กระทั่งต่อมนุษย์ด้วยกันเอง สำหรับเรื่องนี้ วินทร์ เลียววาริณ จงใจตั้งคำถามถึง “ความเป็นมนุษย์” โดยตัวกลางในการดำเนินเรื่อง คือ หุ่นยนต์ “แอนดรอยด์” (Android) ซึ่งมีรูปร่างคล้ายมนุษย์แทบทุกประการ ทั้งรูปร่างหน้าตา ผิวหนัง บุคลิกภาพ ฯลฯ ล้วนถอด “แบบ” มาจากมนุษย์ พร้อมทั้งเพิ่มเติมคุณสมบัติที่มนุษย์ปรารถนา เช่น ความแข็งแรง ความเฉลียวฉลาด เป็นต้น หุ่นยนต์จึงถอดแบบความปรารถนาเล็ก ๆ ภายในจิตใจของมนุษย์ทั้งด้านรูปร่างภายนอกหรือแม้กระทั่งคุณสมบัติทางสติปัญญา ดังที่ มาลิน กล่าวถึงแอนดรอยด์สาวที่เป็นสเปซโฮสเตอร์ว่า “...เป็นหญิงสาวที่สวยงาม ผิวขาว ใบหน้าคมขำ นัยน์ตาหวานซึ่ง จมูกเชิดได้ จังหวะ ริมฝีปากแดงระเรื่ออวบอ้อม...” (กุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย, 2540, หน้า 122) หรือการบรรยายของหัวหน้าฝ่ายกองกำลังพิทักษ์ระบบสุริยะกล่าวถึงคารอนว่า “...เป็นรูปชายคนหนึ่ง วิयरสามสิบ หน้าตาดี ภาพชายผู้นั้นหมุนไปรอบวงช้า ๆ อย่างอัตโนมัติ รูปร่างทุกสัดส่วนของเขาสมบูรณ์แบบที่สุด ไม่มีส่วนขาดหรือส่วนเกิน เหมือนรูปปั้นเทพบุตรชาวกรีกโบราณ” (กุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย, 2540, หน้า 124)

อนึ่ง แม้การสร้างสรรคหุ่นยนต์ให้มีคุณสมบัติอันน่าพึงปรารถนาดังกล่าวจะนำไปสู่การสนองความปรารถนาภายในใจจิตใจและสร้างความอึดเอมใจในฐานะ “ผู้สร้าง” ให้แก่มนุษย์ กระทั่งคล้ายกับว่ามนุษย์กำลังเทียมชั้นพระเจ้า ประกาศความมกใหญ่ใฝ่สูงของตนผ่านการสร้างสรรค์ผลงานสมบูรณ์แบบไร้ที่ตินี้ ทว่าในอีกแง่หนึ่ง ความสมบูรณ์แบบเกินไปของแอนดรอยด์ได้นำไปสู่ความหวาดหวั่นใจที่มนุษย์มีต่อสิ่งประดิษฐ์ของตนเอง มาตรการในการควบคุมและลิดรอนอำนาจของหุ่นยนต์จึงเกิดขึ้น ผ่านการ “ตราประทับในสมอง” เพื่อ “ไม่ให้มีความสามารถทำร้ายมนุษย์ได้เป็นอันตราย” ทว่า “ความพลาดพลั้งคือคุณสมบัติของมนุษย์” (อ้างถึงใน ปราบดา หยุ่น, 2553, หน้า 204) โรงงานที่ผลิตหุ่นกลับทำผิดพลาด คารอน เป็นหุ่นยนต์เพียงหนึ่งเดียวที่ไม่ได้รับการประทับตรา ความแปลกแยกดังกล่าวนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์และหุ่นยนต์ คารอนถูกจัดจำแนกให้กลายเป็น “สิ่ง” ซึ่งสมควรถูกกำจัดทิ้ง ทั้งนี้เพราะ ความคล้ายคลึงมนุษย์มาก

เกินไป ดังที่กล่าวว่า “เขามีคิดอ่านเหมือนมนุษย์ทั่วไปหนึ่งร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่แข็งแรงทนทานกว่าคนหลายสิบเท่า” (กุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย, 2540, หน้า 125-126) ย้อนนำไปสู่ความหวั่นกลัวว่า หุ่นยนต์จะมีความมีกระหายอยากในอำนาจและต้องการเป็นใหญ่เพียงหนึ่งเดียวในโลกเยี่ยงมนุษย์ คุณสมบัติที่เหนือกว่ามนุษย์ของหุ่นยนต์ได้สั่นคลอน “ความเป็นศูนย์กลาง” ของมนุษย์เพื่อรักษาอำนาจดังกล่าวให้คงอยู่ต่อไป การอน จึงถูกคิดค้นให้การเป็น “คนชายขอบ” ในฐานะสิ่งผิดพลาด บกพร่อง ไม่เข้าพวก เป็นหัวหน้าการปฏิบัติ และเป็นขบถที่ใช้กำลังความรุนแรง ความหมายโดยรวมคือเขา คือ “สิ่งที่เป็นอันตราย” ซึ่งคุกคามสวัสดิภาพความปลอดภัยของมนุษย์ ดังคำกล่าวของหัวหน้าฝ่ายกองกำลังพิทักษ์ระบบสุริยะความว่า

“ความผิดพลาดของโรงงานผลิตหนึ่งในล้าน”

“แล้วเกิดอะไรขึ้น?”

“เมื่อสามสัปดาห์ก่อน นักสืบสามคนที่ตามล่าเขาถูกเขาฆ่าตายทั้งสามคนนั้นถูกยิงที่ศีรษะ ตัดเข้าประสาทส่วนกลางอย่างแม่นยำเป็นการยืนยันว่าคารอนไม่ได้ตกอยู่ภายใต้กฎบังคับที่เราตราลงไปในสมองเขา อย่างไรก็ตามจากข้อมูลที่นักสืบคนหนึ่งส่งให้เรา ก่อนเสียชีวิตบ่งบอกว่าเขามีแผนที่จะปฏิบัติ...”

(กุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย, 2540, หน้า 126)

ความหวาดระแวงภัยอันตรายและหวั่นกลัวสูญเสียอำนาจของมนุษย์ นำไปสู่ความพยายามรักษาฐานอำนาจด้วยการส่ง “มาลิน” ผู้หญิงที่คารอนหลงรักไปเกลี้ยกล่อมและ “ปิดปาก” คารอนให้พ้นทาง เหตุการณ์ดังกล่าวแฝงเร้นลักษณะความเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างตัวละครทั้งสองไว้ เช่น มนุษย์-ไม่ใช่มนุษย์ ศูนย์กลาง-ชายขอบ ความเป็นชาย-ความเป็นหญิง มีเจตจำนงเสรี-ไร้เจตจำนงเสรี การทำตามคำสั่ง-การขัดขืนคำสั่ง ฯลฯ ความขัดแย้งดังกล่าวนำไปสู่คำถามที่ว่าด้วยอิสรภาพในการเลือกกระทำหรือไม่กระทำของมนุษย์ ทั้งนี้หากพิจารณาอย่างละเอียดจะพบว่า มาลินและคารอนต่างยืนอยู่ในตำแหน่ง “ผู้รับใช้” ของมนุษย์ทั้งคู่ เพียงแต่ทั้งสองยืนอยู่คนละฝ่ายเท่านั้น ฝ่ายหนึ่งยืนข้างมนุษย์ อีกฝ่ายยืนข้างหุ่นยนต์ กล่าวคือ มาลิน เป็นตัวแทน “หุ่นเชิด” ของมนุษย์ เป็นหุ่นยนต์ที่เชื่อฟังคำสั่งของมนุษย์ ขาดความเป็นตัวเอง รับใช้และปกป้องมนุษย์ผู้สร้างคุณพระเจ้า ส่วน คารอน เป็นตัวแทน “หุ่นขบถ” ที่มีความนึกคิดเป็นของตนเอง เขารับใช้ความคิดของตนเองมากกว่ามนุษย์ ในทัศนะของ คารอน เขามีได้มีสิ่งใดแตกต่างจากมนุษย์ ในทางตรงกันข้าม เขากลับมีศักยภาพเหนือกว่า สูงส่งกว่า คู่ควรที่จะได้ปกครอง โลกนี้เสียยิ่งกว่ามนุษย์ ดังสนทนา ระหว่างมาลินและคารอนในตอนหนึ่งความว่า

หญิงสาวกระซิบถาม “คุณเปลี่ยนไปเพราะความรักงั้นหรือ?”

“ใช่ แปลกไหม? ความรักทำให้คนตาบอด แต่กลับทำให้แอนดรอยด์อย่างผม ตาสว่าง โลกมีมานานแล้ว ผู้คนมักอ้างว่าได้พัฒนาเสรีภาพมาไกล มีกฎหมายห้ามค้าทาส มีกฎหมายห้ามทารุณคนด้วยกัน ห้ามเหยียดผิว แต่นั่นเป็นกฎหมายทางทฤษฎี ในทางปฏิบัติยังมีการเหยียดกัน มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็นล้าน ๆ คนในสงครามโลกและสงครามกลางเมืองนับครั้งไม่ถ้วน โดยที่วิทยาศาสตร์ช่วยอะไรไม่ได้ คุณรู้ไหมว่าเมื่อครั้งที่อาร์มสตรองและอัลดรินเหยียบดวงจันทร์เป็นครั้งแรกนั้น โลกเรายังมีการฆ่ากันในสงครามต่างผิวต่างเชื้อชาติบนโลกกันอยู่เลย”

“แล้วคุณคิดว่า คุณจะปฏิบัติสังคมที่เป็นแบบนี้มานานหลายสิบศตวรรษง่าย ๆ หรือ?”

“ไม่ยากนัก ในเมื่อเราฉลาด แข็งแรงกว่า และมีปัญหาน้อยกว่า”

(กุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย, 2540, หน้า 131-132)

ถ้อยคำของการอดังกล่าวเป็นผลพวงมาจากความคิดคำนึงที่ “เหมือนมนุษย์ทั่วไปหนึ่งร้อยเปอร์เซ็นต์” สิ่งหนึ่งที่ การอน มีแต่แอนดรอยด์ตัวอื่น ๆ ไม่มีคือความสามารถในการรับรู้ถึงการมีตัวตน (Consciousness) หุ่นยนต์ตัวอื่นเพียงแต่ทำตามคำสั่งของมนุษย์ ไม่เคยมีคำถาม การเปรียบเทียบ หรือความคิดคำนึงในเรื่องเสรีภาพ แต่การรับรู้ถึง “ตัวตน” ทำให้ การอน ตั้งคำถามต่อการดำรงอยู่ของตนเองและปรารถนาจะได้รับการยอมรับจากมนุษย์ในฐานะส่วนหนึ่งของสังคม แต่การถูกมองว่าเป็น “คนอื่น” หรือ “คนนอก” ทั้งจากแอนดรอยด์ด้วยกันและจากสังคมกระแสหลัก กลายเป็นแรงผลักดันให้เขาต้องแสวงหาอัตลักษณ์และพื้นที่ทางสังคมให้แก่ตนเอง การปฏิบัติโลกมนุษย์จึงเป็นหนทางเดียวในการลดทอนความรู้สึกแปลกแยกหรือสภาวะไร้ตัวตนที่เขาเผชิญอยู่ ทั้งหมดนี้นำไปพฤติกรรมในเชิงต่อต้าน ชัดขึ้น และให้ความหมายใหม่แก่ตนเองในฐานะ “นักปฏิวัติ” หรือ “ผู้ปลดแอก” ผู้ชำระให้สังคมดีขึ้น หากมองในแง่เจตจำนงเสรี การอน คือผู้ที่เชื่อมั่นในเจตจำนงเสรี มีความมุ่งมั่นในการปฏิวัติสังคม ด้วยเชื่อมั่นว่าสติปัญญาและกำลังของเขาสามารถเปลี่ยนแปลงชะตากรรมได้ ขณะที่ มาลิน เป็นผู้ขัดขวางมิให้แผนการในการกอบกู้ตัวตนของการอนประสบความสำเร็จ ไม่เพียงการกระทำในเชิงขัดขวาง แม้กระทั่งความคิดของหล่อนก็เป็นไปทางกลางแกลงสงสัยและไม่เชื่อถือในเจตจำนงเสรี ดังคำกล่าวของ มาลิน ตอนท้ายเรื่อง ความว่า

มาลินคิมซ่า ๆ ก่อนเอนศิริระบบหมอนนุ่ม ยังมีแอนดรอยด์อย่างโฮสเตรสสาวผู้นี้ ข้างนอกนั้นอีกมากมายที่ต้องเป็นทาสมนุษย์ไปตลอดชีวิต แต่ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือแอนดรอยด์ ต่างก็มีหน้าที่ของตัวเอง คนเราเกิดมาเพื่อจะเป็นในสิ่งที่เราถูกกำหนดมิใช่หรือ สองปีที่อยู่ด้วยกัน การอนน่าจะสังเกตออก...

“ความรักของฉันที่แสดงออกให้คุณคือความรักที่ถูกโปรแกรมไว้...” เธอพิมพ์
“...เพราะฉันก็เป็นแอนดรอยด์เช่นเดียวกับคุณ...”

มาลินหลับตา ม่านตากอมพิวเตอร์ค่อยๆ หริ่งและในที่สุดก็ดับไป

(กุหลาบสีแดงกับเที่ยวบินสุดท้าย, 2540, หน้า 134)

หากเปรียบเทียบระหว่างตัวละครทั้งคู่จะพบว่า ตัวละครทั้งสองยืนอยู่ในฐานะคู่ตรงข้ามเสมอทั้งด้านความคิด ทักษะ และการกระทำ ในขณะที่ การอน ไม่ถูกจำกัดอยู่ในกระแสสังคมหลัก เขาได้ใช้อิสรภาพของเขาทำในสิ่งที่ตนต้องการ แต่มาลินกลับถูกจำกัดด้วยฐานะและบทบาท เธออยู่ใต้กระแสสังคมหลัก อยู่ในความควบคุมของมนุษย์ จำต้องปฏิบัติตามบทบาทที่ถูกกำหนดอย่างเลี้ยมไม่ได้ การทำตามคำสั่งและรับใช้มนุษย์ในฐานะแอนดรอยด์ เป็นสิ่งที่ “เหมาะสม” เพราะมันทำให้เธอได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ไม่แปลกแยก ไม่แตกต่าง จึงไม่ต้องถูก “กำจัด” และได้รับความปลอดภัยตามตำแหน่งแห่งที่มีเธอเป็น มาลินเป็นภาพแทนของผู้ที่ยอมจำนนต่อโชคชะตา เธอไม่เคยคิดฝันหรือกระทำสิ่งใดเพื่อเปลี่ยนแปลงตนเองแม้แต่น้อย ได้แต่ก้มหน้ายอมรับในสิ่งที่สังคมกำหนด ในแง่นี้การกระทำของมาลินจึงไม่เป็นอิสระ เพราะเธอถูกควบคุมด้วยคำสั่งของผู้อื่นตลอดเวลา ดังนั้นจะพิจารณาเห็น “ความสุข โด่ง” ซึ่งถ่ายทอดผ่านตัวละครทั้งสองระหว่างความ “มากเกินไป” และ “น้อยเกินไป” ทั้งสองไม่อาจนำไปสู่ความสุขใด ๆ ในชีวิตได้เลย ทั้งนี้จะพบว่ามิมีมุมมองความคิดเชิงปรัชญาสอดแทรกอยู่หลายประการผ่านคู่ตรงข้ามดังกล่าว เช่น หากมองในแง่เจตจำนงเสรี การจบเรื่องโดยให้การอนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ย่อมบอกถึงเจตจำนงเสรีที่มีขอบเขตจำกัดของมนุษย์ ในแง่ของความทุกข์ เป็นการชี้ให้เห็นว่าเมื่อใดก็ตามที่แรงในการขับเคลื่อนกระทำของมนุษย์เป็นอกุศล ผลกระทบที่เกิดตามมาย่อมมีแต่หายนะ เป็นต้น ประเด็นเชิงปรัชญาดังกล่าวถูกขบขันผ่านการขบเคี้ยวระหว่างตัวละครคู่ขัดแย้ง ซึ่งไม่เพียงแสดงเป้าประสงค์ของ วินทร์ เลียววาริณ ที่มุ่งให้ผู้อ่านขบคิดพิจารณาถึงเจตจำนงเสรีและเป้าหมายในการดำรงชีวิตอยู่ แต่ยังแฝงเร้นความสับสนกังวลกับอนาคตที่ไม่แน่นอนและความหวุ่นวิตกต่อพฤติกรรมด้านร้ายของมนุษย์ซึ่งนับวันจะรุนแรงยิ่งขึ้นอีกประการหนึ่งด้วย

เรื่องมนุษย์เชื้อโรค คู่ขัดแย้งในเรื่องนี้ปรากฏผ่านตัวละคร ได้แก่ หมอชามานและจีเอ็ม. คู่ขัดแย้งนี้สื่อถึง ความเป็นศูนย์กลางและความเป็นชายขอบ ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ในลักษณะที่ฝ่ายหนึ่งพยายามกดทับอีกฝ่าย หรือการสร้างเรื่อง โดย “ให้ความหมาย” แก่บางสิ่งจนเสมือนว่าความหมายนั้นคือ “ความจริง” จนเป็นผลให้ผู้อื่นรู้สึกแปลกแยกไร้ความสลักสำคัญ ต้องยอมอยู่ใต้อำนาจของผู้ที่ให้ความหมายนั้น หมอชามาน เป็นตัวละครที่สื่อถึง “ความเป็นศูนย์กลาง” เริ่มจากภาพลักษณ์ที่เป็นหมอหนุ่มไฟแรง หน้าตาคมสัน และมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด เสริมทับด้วยตำแหน่งหน้าที่การงานและความโดดเด่นทางผลงาน ซึ่งเป็นเหตุให้เขาได้รับการไว้วางใจและความเชื่อถือจากบุคคลรอบข้าง ดังความตอนหนึ่งในเรื่องที่บรรยายถึงประวัติของหมอชามาน ความว่า

หมอชามานเป็นบุคลากรสำคัญของบริษัทมาสามสิบปี ตั้งแต่ยังเป็นหมอหนุ่ม เป็นหมอที่ฉลาดปราดเปรื่องและเปี่ยมไฟทำงาน ในวัยสิบกว่า เขาเป็นผู้ริเริ่มโครงการโรงพยาบาลรักษาฟรี ปัจจุบันมีตำแหน่งเป็นรองประธานบริษัท และยังคงดูแลฝ่ายวิจัยทั้งหมด หมอชามานก้าวหน้าในวิชาชีพอย่างรวดเร็วและมีตำแหน่งสำคัญในองค์กร ด้วยฝีมือล้วน ๆ เขาเป็นหมอที่ปราดเปรื่องและมีวิสัยทัศน์ไกล พนักงานทุกคนรู้ว่าวันหนึ่งเขาจะเป็นประธานบริษัท

(มนุษย์เชื้อโรค, 2552, หน้า 90)

ไม่เพียงภาพลักษณ์ดังกล่าว เมื่อประกอบอุปนิสัยที่มั่นใจในตนเอง คือรั้น ทรนงตัว เกรงครีดี และเต็มเปี่ยมไปด้วยไฟแห่งการทำงาน จึงนำไปสู่ความยึดมั่นถือมั่นในอัตตาที่หลอมรวมเป็นอวิชชา กระทั่งทำให้เขาคิดว่า ความเห็นและตรรกะของเขาคือบรรทัดฐานของโลก เขาใช้ภาพลักษณ์ที่มีสร้างฐานอำนาจให้แก่ตนเอง กระทั่งไปเกี่ยวข้องกับ จีเอ็ม. คู่ขัดแย้งที่เป็นมนุษย์เชื้อโรค ซึ่งมีอุปนิสัยและภาพลักษณ์แตกต่างจากหมอชามานอย่างสิ้นเชิง ดังข้อความในตอนหนึ่งที่บรรยายถึงอุปนิสัยของ จีเอ็ม. ความว่า

ความเป็นมนุษย์เชื้อโรคของเขานี้เองที่ทำให้หลายคนเรียกเขาว่า มนุษย์เชื้อโรค – Germ Man หรือ จีเอ็ม. แต่เนื่องจากมนุษย์เชื้อโรคผู้นี้ยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นนิจและเป็นสุภาพบุรุษเสมอต้นเสมอปลาย พวกเขาจึงเรียกเขาว่า จีเอ็ม. โดยหมายความว่ามันย่อมาจากคำ Gentleman

จีเอ็ม. รักการอ่าน รักศิลปะและดนตรี มีความรู้รอบตัวกว้างขวางทั้งที่อยู่แต่ในห้องสี่เหลี่ยมนี้ ทั้งนี้เพราะเขาผ่านวันเวลาด้วยการอ่าน โรงเรียนเดียวของเขาก็คือหนังสือจำนวนมหาศาลที่ผ่านเข้าออกห้องนี้

(มนุษย์เชื้อโรค, 2552, หน้า 95)

จากข้อความพบว่า จีเอ็ม. มีภาพลักษณ์ของชายผู้มีร่างกายอ่อนแอ อ่อนน้อม จิตใจดี อ่อนโยน ชอบเก็บตัว มีความรู้กว้างขวาง รักศิลปะและดนตรี เมื่อประกอบกับการนิยามความหมายว่าเขาเป็น “มนุษย์เชื้อโรค” ถือว่าตัวละครนี้มี “ความเป็นชายขอบ” อยู่ในตัว การจำกัดพื้นที่ในการใช้ชีวิต มีมาตรการเข้มงวดในการเข้าออก เป็นการตีกรอบให้ จีเอ็ม. กลายเป็นบุคคล “ไร้เสียง” ไร้ความสลักสำคัญในสังคม ความแปลกแยกของ จีเอ็ม. ทำให้เขาไม่มีเพื่อนสนิท ไม่ชอบสูงส่งกับใครนอกจาก “เดล” เพื่อนสาวซึ่งเป็นพนักงานคนหนึ่งของโรงพยาบาล ความเคลือบแคลงในอาการป่วยของ จีเอ็ม. เป็นปริศนาของเรื่อง มนุษย์เชื้อโรคผู้นี้อาศัยอยู่ในโรงพยาบาลมายาวนาน เขาใช้ความสามารถในการต้านโรคของตนสร้างวัคซีนช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ จะพบว่า หมอชามานและจีเอ็ม. เป็นคู่ขัดแย้งที่มีความแตกต่างกันในหลายด้านทั้งตำแหน่งทางสังคม การได้รับการยอมรับ อภิสิทธิ์ในหน้าที่ อุปนิสัย ความชื่นชอบ ทักษะคิดในการดำรงชีวิต รวมถึงอิสรภาพในการกระทำสิ่งต่าง ๆ

เมื่อมองตามแนวคิดปรัชญาเต๋าตัวละครทั้งสองแทนหยินและหยาง หมอชามาน ผู้มีความยึดถือมั่น ต้องการเอาชนะคะคาน ใช้อำนาจและความรู้ของตนในการบีบบังคับผู้อื่นเป็นตัวแทนฝ่ายหยาง สัญลักษณ์แห่งอำนาจ ความเข้มแข็งและความเป็นชาย ส่วน จีเอ็ม. ผู้มีจิตใจอ่อนโยน มีเมตตากรุณา ใช้อำนาจความรู้ของตนในการช่วยเหลือผู้อ่อนแอเป็นตัวแทนฝ่ายหยิน สัญลักษณ์แห่งความมกน้อย ความอ่อนแอ และความเป็นหญิง การสร้างความตัวละครที่เป็นขั้วตรงข้ามกันนี้ นำไปสู่ความคิด การตัดสินใจและมองโลกที่ขัดแย้งกัน เหมือนหมอชามานเป็นตัวแทนความรู้ฝ่ายโลก ส่วน จีเอ็ม. เป็นตัวแทนความรู้ฝ่ายเต๋าซึ่งเป็นความรู้ทางธรรม ความรู้ความคิดที่แตกต่าง ทำให้การใช้ชีวิตของตัวทั้งสองแตกต่างกัน ตัวละครหนึ่งถือมั่น ตัวละครหนึ่งปล่อยวาง นำพาให้ตัวละครทั้งสองไปสู่จุดจบที่แตกต่างกัน หมอชามานสูญเสียอำนาจ ในขณะที่จีเอ็ม. ได้รับอิสรภาพในการดำรงชีวิต

ในมุมมองพุทธปรัชญาพิจารณาว่า “ความเป็นศูนย์กลาง” ในรูปลักษณะของการมีอำนาจ ได้รับความเชื่อถือและยกย่องจากสังคม ทำให้หมอชามาน เป็นผู้มีอรรถาและทฤษฎีมานะสูง สำคัญตน ผิดคิด ยึดมั่นถือมั่น ขาดสติ ไม่เป็นตัวของตัวเอง ด้วยถูกแรงขับจากจิตไร้สำนึกให้กระทำตาม ความอยาก นานวันเข้า ความรู้สึกนั้นก็กลายเป็นความหลงผิดคิดว่าความเห็นและทฤษฎีของตนนั้น ถูกต้องผู้คนต้องทำตาม แต่กับ จีเอ็ม. ซึ่งเป็นถูกกระทำ กลับมองโลกในแง่ดี มีเมตตา และใจกว้าง ส่งผลให้ จีเอ็ม. มีทุกข์น้อยกว่าคนปกติหลายคนในสังคม การมองโลกของเขามีได้แบกอรรถาไว้ จิตใจจึงเปิดกว้าง ไม่หมกมุ่นอยู่กับอดีต แต่จับอยู่กับปัจจุบัน ไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง และมีเหตุผล ยังผลให้เขาไม่ตกหลุมพรางตนเองง่าย ๆ เหมือนคนอื่น ๆ เมื่อพิจารณาตั้งแต่ต้นจนจบจะ พบว่าคู่ขัดแย้งทั้งสองมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปในทางตรงกันข้าม หมอชามานจากจุดสูงสุด ของความสำคัญถูกลิดรอนอำนาจจนกลายเป็นผู้ไร้เสียง ส่วนจีเอ็ม. จากบุคคลไร้เสียงกลับก้าวขึ้น ไปสู่ความสำคัญในฐานะผู้มี “บุญคุณอย่างใหญ่หลวง” การพลิกผันเช่นนี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อ การวิพากษ์สิ่งที่สังคมให้ค่าและความหมาย สะท้อนให้เห็นถึงความไม่แน่ใจใน “ความหมาย” ที่สังคมหยิบยื่นให้ “แดริดา” (Derrida) นักปรัชญายุคโพสต์โมเดิร์นกล่าวว่า “ความหมายไม่เคยมีความหมายเดียว” ความหมายในที่นี้คือการความจริงหรือสิ่งที่สังคมเชื่อว่าจริง แดริดา มีทัศนะว่า ความจริงนั้นย่อมมีมากกว่าหนึ่งความหมาย มีทั้งความจริงที่ถูกซ่อนไว้ ความจริงที่สังคมรับรู้และ ความจริงที่ถูกสร้างให้เชื่อ แต่ความจริงที่สังคมยอมรับ โดยทั่วไปต่างเป็นความจริงที่ถูกให้ ความหมายขึ้นมาทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะมีความหมายที่ถูกจัดวางเกี่ยวกับภาพนำเสนอของตัวละคร ทั้งสอง หรือเรื่องเล่าเกี่ยวกับความผิดปกติกของ จีเอ็ม. ล้วนชี้ให้เห็นว่า ความหมายถูกโดยผู้ได้ ประโยชน์ ส่วนเสียประโยชน์เป็นผู้ที่ไม่นิยามความหมาย ความหมายนี้เองเป็น “อำนาจ” รูปแบบ หนึ่งที่บิดเบือนความจริง ก่อให้เกิดกิเลส ความขัดแย้ง การลิดรอนสิทธิ์ผู้อื่นด้วยวิธีการต่าง ๆ นี้คือ สาเหตุแห่งความทุกข์ที่ วินทร์ เลียววาริณ แสดงให้เห็น ผ่านการกระทำและบทสรุปของตัวละคร คู่ขัดแย้ง วิธีคิดของตัวละครทั้งสองเป็นรูปแบบวิธีคิดที่อิงกับศาสตร์ต่างสาขา ข้างหนึ่งเป็น วิทยาศาสตร์ ข้างหนึ่งเป็นแนวคิดที่อิงปรัชญาศาสนาอย่างง่าย หากสังเกตจะพบว่า วินทร์ เลียววาริณ ให้ความสำคัญกับแนวคิดเชิงปรัชญามากกว่าแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ โดยชี้ให้เห็นว่า วิทยาศาสตร์ง่ายแก่การบิดเบือนและแทรกแซงด้วยกิเลสตัณหา ขณะที่ปรัชญาตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ความจริงที่อิงกับธรรมชาติและเหตุปัจจัย เพราะเมื่อพิจารณาในแง่ของความยั่งยืนแล้ว แนวคิดเชิงปรัชญาทำให้เข้าถึงความสุขได้ยั่งยืนกว่า

เรื่องของฝากข้ามฟากฟ้า คู่ตรงข้ามในที่นี้นำเสนอผ่านตัวละครคู่ขัดแย้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายมนุษยโลกและฝ่ายมนุษยต่างดาว ตัวละครสองฝ่ายดังกล่าวแฝงความคิดแบบคู่ขัดแย้งหลายประการ ได้แก่ คนใน-คนนอก พวกเรา-พวกเขา อนุรักษ์ - ทำลาย ระบบอุปถัมภ์-ระบบคุณธรรม ศูนย์กลาง-ชายขอบ ความขัดแย้งดังกล่าวนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ระหว่างตัวละคร เพื่อนำไปสู่ประเด็นปัญหาเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการนำเสนอ จุดเด่นของเรื่องอยู่ที่การนำเสนอเชิงเสียดสีเพื่อเน้นให้เห็นการกระทำที่ผิดของฝ่ายมนุษยโลก ส่วนฝ่ายมนุษยต่างดาว ผู้เล่าเรื่องใช้วิธีการยกบทสนทนามาแสดงโดยตรง เพื่อให้ตัวละครทั้งสองฝ่ายวิพากษ์ซึ่งกันและกัน สำหรับตัวละครฝ่ายมนุษยโลกนั้นจะพบว่าผู้เล่าเรื่องแนะนำตัวละครแทบทุกตัวด้วยรูปแบบซ้ำ ๆ คือ เป็นบทบรรยายสั้น ๆ ที่อ้างอิงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครตัวนั้นและตัวละครอื่น ๆ อาทิ

แนะนำผู้ว่าราชการจังหวัดว่า “ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นเพื่อนกับท่านศาสตราจารย์ ผู้เป็นพี่ชายของหมอผี - เพื่อนของคนขูดดิน - ลูกน้องของผู้รับเหมาก่อสร้าง”

หรือแนะนำนายกรัฐมนตรีว่า “ท่านนายกรัฐมนตรีเป็นเจ้านายของท่านผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้เป็นเพื่อนของท่านศาสตราจารย์ - พี่ชายของหมอผี - เพื่อนของคนขูดดิน - ลูกน้องของผู้รับเหมาก่อสร้าง”

(ของฝากข้ามฟากฟ้า, 2548, หน้า 72, 74)

การนำเสนอด้วยบทบรรยายดังกล่าวสื่อถึงระบบอุปถัมภ์และแนวคิดทุนนิยมที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายนับแต่คนงานรับจ้าง นายทุน นักบวช นักวิชาการ ข้าราชการและนักการเมือง ระบบดังกล่าวนี้ถูกถักทอด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจซึ่งมีผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างบุคคลในระบบ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างกลุ่มบุคคลเหล่านี้ชี้ให้เห็น โลภะและตัณหาของมนุษยโลก ซึ่งนำพวกเขาไปสู่ความคิดและการกระทำที่เห็นแก่ตัว หากสังเกตจะพบแก่นที่คล้ายคลึงกันในตัวกลุ่มบุคคลดังกล่าว คือ การพุดจาไร้แก่นสาร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและใช้อำนาจที่มีเพื่อบรรลุเป้าหมาย พฤติกรรมดังกล่าวเป็นลักษณะบกร่องที่เน้นให้เห็นความชั่วร้ายของฝ่ายมนุษยโลก ขณะที่ฝ่ายมนุษยต่างดาวเมมบูบานูมาผู้เล่าเรื่องเลือกชี้ให้เห็นด้านดีที่เป็นแนวคิดเชิงอนุรักษ์นิยมผ่านบทสนทนาระหว่างตัวละครทั้งสองฝ่าย ซึ่งอภิปรายเกี่ยวกับการให้ค่าและความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ ดังบทสนทนาระหว่าง “ข้าพเจ้า” และชาวดาวเมมบูบานูมาเกี่ยวกับการสะสมแยกแยะขยะของมนุษย์ ความว่า

เขาชี้ไปที่ขวดน้ำอัดลมบนพื้น “ขยะขวดพลาสติกพวกนี้ส่งไปที่ดาวของผมแล้ว ใช้เวลาย่อยสลายนานหลายศตวรรษ แต่ที่ผมแปลกใจคือ ทำไมผมเห็นขวดน้ำอัดลมมากมายในตู้ห้องนั่งเล่นของคุณ ทำไมคุณสะสมขยะในบ้านด้วย?”

“ผมไม่มีขยะในบ้าน”

“แล้วคุณเรียกสิ่งที่คุณตั้งโซวบนชั้นในห้องรับแขกว่าอะไร?”

“ไม่ใช่ขยะ นั่นเป็นขวดอัดลมคลาสสิกมีราคา”...

“ขยะก็มีราคาด้วยรี?”

“บอกว่าไม่ใช่ขยะ”

“ไม่ใช่ก็ไม่ใช่”...

“โลกของผมทั้งใบสร้างขยะน้อยกว่าขยะในบ้านคุณหลังเดียว ก่อนผมมา ฝ่ายฐานข้อมูลของแมมบูบาบูมาบอกอะไรผมอย่างหนึ่ง แต่ผมไม่เชื่อ”

“อะไร?”

“เขาบอกว่าไม่มีโลกไหนในกาแล็กซีนี้ที่สกปรกอย่างโลกของคุณ ทั้งบนดิน ในน้ำ ในบรรยากาศ เต็มไปด้วยขยะ แม้แต่ในอากาศก็ยังคงเต็มไปด้วยขยะจากคลื่นวิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือ ตอนนี้ผมเชื่อแล้ว ผม...”

“นี่คุณจะคุยอีกนานไหม? เกือบได้เวลาคุณละครทีวีแล้ว...”

“ผมจะลงมือทำลายบ่อนี้ในคืนนี้เลย”

“อย่าเพิ่ง บอกผมก่อนว่า คุณมาจากแมมบูบาบูมาอย่างไร?”

“แมมบูบาบูมา”

“นั่นแหละ คุณมาจากแมมบูบาบูมาอย่างไร?”

“ผ่านรูหนอนข้ามดาราจักรมาถึงที่นี่”

“แสดงว่าเทคโนโลยีของโลกของคุณต้องสูงพอ จึงทำไมไม่ส่งขยะทั้งหลาย กลับมายังโลกนี้ผ่านรูหนอนนั้น?”

“เพราะไม่มีวิถีชีวิตของเราที่จะระราน โลกอื่น เราไม่ชอบแก้ปัญหาขยะสิ้น”

(ของฝากข้ามฟากฟ้า, 2548, หน้า 78, 80)

จากบทสนทนาข้างต้นพบว่า ทักษะของชาวแมมบูบาบูมาเป็นแนวคิดเชิงอนุรักษ์นิยมที่พยายามชี้ให้เห็นว่า มนุษย์โลกกำลังทำลายธรรมชาติในหลายรูปแบบ อาทิ การใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง การคุกคามทำลายระบบนิเวศ การสร้างมลภาวะทั้งบนดิน ในน้ำ และบรรยากาศ ยังผลให้ธรรมชาติเสียสมดุล หากพิจารณาจากสัจธรรมในการพูดคุยจะพบว่า การกระทำของมนุษย์ดังกล่าว

เกี่ยวข้องกับทำให้ค่าและความหมาย การบัญญัติคุณค่าสิ่งต่าง ๆ จากความมีประโยชน์-ความไร้ประโยชน์ การมีราคา-การไม่มีราคา สิ่งนี้ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เห็นแก่ตัวของมนุษย์ การพยายามผลักไสสิ่งไร้ค่าของตนออกไปให้ผู้อื่น หรือพยายามช่วงชิงสิ่งมีค่าของผู้อื่นมาเป็นของตนก็เกิดจากการหยิบยื่นค่าและความหมายนี้เช่นกัน ทั้งนี้เพราะมนุษย์ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง คิดว่าตนอยู่เหนือธรรมชาติ จึงพยายามควบคุมจัดทุกสิ่งให้เป็นไปตามตั้งใจ โดยถือผลประโยชน์เป็นสิ่งสำคัญ นำไปสู่วิกฤตการณ์อันเลวร้ายทางสังคมและคุณค่าทางจริยธรรมอันตกต่ำของมนุษย์

ทั้งนี้เมื่อมองเปรียบเทียบกับมนุษย์ต่างดาวหรือในที่นี้คือชาวแมมบูบานูมา ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งที่มีชีวิตที่มีสติปัญญาในระดับสูง แนวทางในการดำเนินชีวิตของพวกเขากลับแตกต่างออกไป พวกเขาให้ความสำคัญกับทรัพยากร คำนึงถึงสภาพแวดล้อมและจริยธรรมในการดำรงชีวิต ไม่ใช่ “อำนาจ” ซึ่งได้เทคโนโลยีหรือระบบความรู้สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ลักษณะเช่นนี้เป็นการสร้าง “ความเหนือกว่า” ให้แก่ตัวละครดังกล่าว เพื่อชี้ให้เห็นว่าหนทางแห่งความเป็น “ผู้เจริญ” อย่างแท้จริงนั้นจำต้องตระหนักถึงความสัมพันธ์กับธรรมชาติ นี่คือการสอนให้มนุษย์ละวางอัตตาความคติพุทธปรัชญา นอกจากนี้ บทสนทนาระหว่างตัวละครทั้งสองถึงความหมายของขยะและศิลปะก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่แสดงถึงความไม่แน่นอนเกี่ยวกับการหยิบยื่นค่าและความหมายให้แก่สิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ ดังบทสนทนาระหว่าง “ข้าพเจ้า” และชาวดาวแมมบูบานูมา ความว่า

...เขาชี้ไปที่ขยะบนพื้น “...นี่อะไร?”

“กล่องใส่สินค้า”

“กล่องนี้ยังมีสภาพคืออยู่ทำไมถึงเป็นขยะ?”

“ดีหรือไม่ดีไม่ใช่ประเด็น เราทิ้งสิ่งที่เราไม่ใช่แล้ว”

...

“แล้วนี่...?”

“หนังสือศิลปะ”

“ถ้าเป็นศิลปะแล้วทิ้งทำไม?”

“ก็ศิลปะเล่มใหม่มันออกมาทุกวัน เล่มเก่าก็ต้องทิ้งไปบ้าง ไม่งั้นไม่มีที่เก็บ”

เขาพลิกดูรูปภายในเล่ม “แต่ทุกรูปก็คือผู้หญิงเปลือยกายเหมือน ๆ กัน คุณเรียกมันว่าศิลปะ? โลกของผมเรียกมันว่าขยะ”

“คุณต้องแยกให้ออกระหว่างคำว่า ศิลปะ กับ ขยะ”

(ของฝากข้ามฟากฟ้า, 2548, หน้า 77-78)

จากบทสนทนาข้างต้นพบว่า การจัดจำแนกระหว่างขยะกับศิลปะของ “ข้าพเจ้า” นั้นมีความลักลั่นระหว่าง สิ่งที่ใช้ได้-ใช้ไม่ได้ มีราคา-ไม่มีราคา สภาพดี-สภาพไม่มี มีค่า-ไม่มีค่า ทั้งหมดนี้นำไปสู่การรับรู้คุณค่าและความงามของสรรพสิ่งอย่างผิดเพี้ยน มนุษย์ไร้เกณฑ์ที่แน่นอนในการจัดจำแนกวัตถุ ทั้งนี้เพราะ โดยเนื้อแท้แล้ว ทุกสิ่งปราศจากค่าและความหมาย ทว่าจิตใจที่ถูกปรุงแต่งด้วยกิเลสตัณหาของมนุษย์กลับจำแนกทุกสิ่งให้เป็นไปตามความพึงพอใจความหมายนี้ ก่อให้เกิดการแบ่งแยก เช่น สิ่งมีค่า-สิ่งไม่มีค่า สิ่งมีราคา-สิ่งไม่มีราคา ศิลปะ-ขยะ นำไปสู่พฤติกรรมในเชิงช่วงชิง-ผลัดไส กอบ โภช-ละทิ้ง ฯลฯ ยังผลให้มนุษย์เห็นแก่ตัว รักสุขเกลียดทุกข์ เพราะไปยึดค่าและความหมายของสรรพสิ่งเป็นแก่นสาร คู่ตรงข้ามดังกล่าวนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ แนวโน้มของเรื่องเป็นการตอกย้ำแนวคิดเชิงปรัชญาที่ว่า โลกที่มนุษย์ประสบอยู่มิใช่ความจริงแท้ แต่เป็นโลกที่มนุษย์ปรุงแต่งขึ้นด้วยจิตของตนเอง ดังที่ ตัวละครกล่าวในตอนท้ายเรื่องว่า “เป็นขยะหรือไม่ขึ้นอยู่กับใจ”

เรื่องหางจิ้งจก เรื่องนี้นำเสนอผ่านตัวละครคู่ขัดแย้ง คือ “เขา” ตัวละครเอกของเรื่องและ “จอห์น เซีย” ทั้งคู่เป็นตัวแทนความคิดขั้วตรงข้ามระหว่างแนวคิดอนุรักษนิยม-แนวคิดทุนนิยม ความขัดแย้งระหว่างตัวละครทั้งสองเริ่มต้นจากปริศนาการเสียชีวิตของ “คิฟ สโตน” นักวิจัยมือดีแห่งบริษัทสแตมเทค คอร์ปะเรชัน จึงนับได้ว่า คิฟ สโตน เป็นแกนร้อยเชื่อมระหว่างตัวละครทั้งสองสำหรับ “เขา” คิฟ สโตน ทั้งเป็นเพื่อน เป็นแม่แบบและเป็นแรงบันดาลใจซึ่งจุดไฟอุดมการณ์ทางอนุรักษนิยมแก่เขา ดังบทพูดเดี่ยวที่แสดงความคิดคำนึงของ “เขา” ในตอนหนึ่งความว่า

เขาเงิบไปและระลึกถึงชายร่างใหญ่ คล่องแคล่วว่องไว เปี่ยมพลัง รอยยิ้ม
อาบใบหน้าตลอดเวลา ชายผู้นั้นเปลี่ยนชีวิตของเขา...

อาจเป็นเพราะชีวิตอาจารย์มหาวิทยาลัยค่อนข้างเรียบง่าย ทำให้เขาเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในกลุ่มกรีนพีซโดยการชักชวนของ คิฟ สโตน ทั้งสองเคยร่วมผจญภัยกันหลายครั้ง ตั้งแต่ในท้องทุ่ง กลางป่า บนเขาสูง ไปจนถึงกลางท้องทะเล เมื่อเขาารู้จักเอดา หล่อนก็กลายเป็นสมาชิกกลุ่มไปโดยปริยาย

คูเฝิน ๆ คิฟ สโตน เป็นนักผจญภัยมากกว่านักวิทยาศาสตร์ ร่างหกฟุตสองนิ้ว บึกบึนเหมาะกับการเป็น ‘ฝ่ายลุย’ ในกลุ่มของเขา คิฟ สโตน เป็นผู้ขับเรือไปวางระหว่างเรือประมงญี่ปุ่นกับวาฬ เพื่อขัดขวางการล่าวาฬของชาวประมงต่อต้านการใช้ระเบิดและอวนรุนจับปลาของชาวประมงในเอเชียอาคเนย์ ฯลฯ แล้วอัฟโหลด ‘วีรกรรม’ ของพวกเขาลงในเวปไซค์ เร็ลไทม์

(หางจิ้งจก, 2552, หน้า 49-50)

บทพูดดังกล่าวไม่เพียงแสดงให้เห็นแนวคิดอนุรักษนิยมอย่างเต็มตัวของ คีฟ สโตน และ “เขา” แต่ยังชี้ให้เห็นวิถีแห่งการตอบโต้สังคมของตัวละครทั้งสองที่เป็นไปในเชิง “ขบถ” ทั้งนี้ เพราะทั้งสองรู้ว่าพวกเขาเป็นเพียง “คนกลุ่มน้อย” หรือ “คนชายขอบ” ที่กำลังต้านพายุแห่งกระแสสังคมและระบบทุนนิยมอย่างโดดเดี่ยว ความรู้สึกแปลกแยก ไร้ความสลักสำคัญ และขาดอำนาจ นำไปสู่การต่อต้านโต้แย้งในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเข้าร่วมกลุ่มกรีนพีซ การขัดขวางเรือชาวประมง การอภโหดวิกรรมเชิงอนุรักษ์ของตนลงเว็บไซต์เรียลไทม์ ฯลฯ นี่เป็นเหตุผลที่ทำให้ คีฟ สโตน ตัดสินใจเข้าทำงานให้แก่บริษัทสแตมเทค คอร์ปะเรชัน

ข้างฝ่าย จอห์น เซีย ตัวละครชั่วตรงข้ามซึ่งเป็นตัวแทนฝ่ายทุนนิยม แสดงให้เห็น ความคิด ค่านิยมของบุคคลและระบบสังคมแบบทุนนิยมซึ่งคำนึงถึงเพียงผลกำไรและความคุ้มค่า ในการลงทุน ทั้งสถานที่ วัตถุที่ใช้ อุดมการณ์ หรือแม้แต่บทสนทนาของ จอห์น เซีย ล้วนสะท้อน ถึงอุดมการณ์ที่มีเป้าหมายอยู่ที่ผลกำไรสูงสุด โดยใช้ปัจจัยการผลิตน้อยที่สุด อาทิ “บริษัทของผม เชื่อในปรัชญาการทำงานในบรรยากาศที่ดีที่สุด พนักงานมีความสุขที่สุด เมื่อคนทำงานมีความสุข เราก็จะได้งานดีที่ดีที่สุด” (หางจิ้งจก, 2552, หน้า 46) จอห์น เซีย เป็นคนฉลาดและรู้จักอ่านใจคนเพื่อ ประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจ เขาใช้คำว่า “มนุษยธรรม” ดึง คีฟ สโตน มาทำงานร่วมกับเขา ใช้ เรื่องราวของ คีฟ สโตน อ้างเรื่องศีลธรรมในการฆ่าฉลามโน้มน้าวใจให้ “เขา” ร่วมโครงการของ บริษัท เพราะฉะนั้นในสายตาของ จอห์น เซีย ทั้งคีฟ สโตนและ “เขา” เป็นเพียงเครื่องมือผลิต สินค้าให้แก่บริษัทของเขาเท่านั้น ดังที่เขากล่าวไว้ในตอนหนึ่งว่า

“บอกตรง ๆ เราไม่ได้คาดหวังว่า คีฟ สโตน กับคุณจะทำงานสำเร็จในเวลาอันสั้น เราเพียงแต่ลงทุนกับคุณทั้งสอง เพื่อว่าถ้าทำสำเร็จ เราก็จะมีครีบฉลามไว้จำหน่ายมากขึ้น เราตัดครีบจากฉลามโคลนได้มากก็จริง แต่ความต้องการหูลฉลามของตลาดยังสูงมหาศาล เราต้องการครีบมากกว่านี้ ยิ่งมากยิ่งขึ้น หากฉลามสามารถงอกครีบใหม่ได้ มันก็จะเป็น เหมือนฟาร์มไก่ไข่ ออกไข่ให้เราได้เรื่อย ๆ ไม่ดีกว่าหรือ?”

(หางจิ้งจก, 2552, หน้า 63)

ทัศนคติที่แตกต่างระหว่างตัวละครทั้งที่มีต่อ คีฟ สโตน นำไปสู่พฤติกรรมที่หันออกสู่โลกภายนอกที่แตกต่างกัน จอห์น เซีย เลือกลงมือโลกทั้งใบเป็นโลกแห่งทรัพยากรที่สามารถ กอบโกยผลประโยชน์อย่างไม่รู้ที่สิ้นสุด เขาสร้างความชอบธรรมให้แก่ตนเองด้วยการเสนอ “ความคิด” ซึ่งอ้างว่าเป็น “ความจริง” ในมุมมองนักเศรษฐศาสตร์ โดยชี้ให้เห็นว่า มนุษย์มิได้ แตกต่างจากสัตว์ คือ เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว ความป่าเถื่อน และสัญชาตญาณอันแข็งกระด้าง

สิ่งที่มนุษย์เรียกว่า “ศีลธรรม” นั้นมิได้มีอยู่จริง เป็นเพียงวาทกรรมที่ถูกปั้นขึ้นมาเพื่อให้ตนเองแตกต่างและดูดีกว่าสัตว์ ทั้งที่ในความเป็นจริงมนุษย์สนใจ “ปากและลิ้น” ของตนมากกว่าสิ่งอื่นใด ทุนนิยมซึ่งเชื่อว่า ความเห็นแก่ตัวเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในสังคมได้ โดยเฉพาะทางเศรษฐกิจ トラบใดที่มนุษย์ยังเห็นแก่ตัว การค้าขายของพวกเขาไม่ว่าวิธีการใด ๆ ล้วนเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ผู้ที่อ้างความชอบธรรมทางศีลธรรมเป็นเพียงผู้มองโลกอย่างเพื่อสัน ขณะที่เขาและพวกพ้องมองโลกตามความเป็นจริง ดังคำกล่าวของ จอห์น เซีย ในตอนหนึ่ง ความว่า

“...โครงการ สเตม เซลล์ ครีบลามจึงมีไว้หลอก พวกที่อยากฟังเรื่องที่พวกเขาอยาก ฟังเท่านั้น มันทำให้การเสพหูลามเป็นเรื่องชอบธรรม ไม่บาป มนุษย์ถกเถียงเรื่องบาปของ การฆ่าสัตว์มานาน แต่พวกที่ถกก็คือคนที่ท้องอืดอยู่ พวกเขาแคร้สัตว์ ๆ หรือ? เอาไว้เมื่อ พวกเขาไม่มีอะไรจะกิน หิวจนหน้ามืด พวกเขาก็ไม่แคร้หรือกว่าลลามจะตายไปก็ตัวหรือ ตายยังงัย ต่อให้พวกเขารู้ว่า มันถูกฆ่าอย่าง โหดร้ายอย่างไร ก็ไม่มีใครสนใจ มนุษย์ก็ยัง สนใจปากลิ้นของพวกเขาเองมากกว่า ถ้าพวกเขามีจิตใจสูงจริง ทำไมช่วยแค่สัตว์เล่า? ในเมื่อยังมีสิ่งมีชีวิตใน โลกอีกมากมายที่มีความรู้สึกเหมือนกัน พืชผักก็เป็นชีวิต มันก็ไม่ อยากรตายเหมือนกัน นี่ไม่ใช่ประเด็นทางศีลธรรมอย่างที่มีคนจำนวนหนึ่งพยายามทำให้เป็น นี้ก็คือห่วงโซ่อาหารธรรมดา พวกเขานึกภาพไม่ออกหรือกว่า ต่อให้วันนี้คนทั้งโลกเกิดมี เมตตาคืนมาพร้อมกันกะทันหันและเลิกกินเนื้อสัตว์ มากินพืชผักผลไม้เพื่อมนุษยธรรม มันจะทำให้เศรษฐกิจ โลกล่มสลาย วนวายไปทั้งโลกทันที เพราะพืชผักผลไม้อย่างเดียว ไม่พอเลี้ยงคนทั้งโลก เราอยู่ไม่ได้โดยไม่กินเนื้อสัตว์!”

“ผมว่าคุณเบี่ยงเบนประเด็นนะครับ แน่นอน ผมไม่ปฏิเสธว่ามนุษย์ยังต้องบริโภค เนื้อสัตว์ แต่ประเด็นของผมคือความโหดร้ายของการฆ่าสัตว์ต่างหาก”

“นั่นเพราะคุณมองในมุมมองของนักบวช ไม่ใช่ในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ เราเป็น ผู้ที่ทำให้ท้องของประชากรอืดและมีความสุข เราป้อนอาหารแก่คนทั้ง โลกด้วยราคา สมเหตุสมผล เราเลี้ยงลลามเหมือน โรงงานเลี้ยงไก่ ลลามทั้งหมด โคลนมาจากสายพันธุ์ที่ดี ที่สุด แข็งแรงที่สุด ปรบยีนให้เติบโตเร็ว ขนาดเท่ากัน รสชาติเนื้อดีเหมือนกัน คุณคุณภาพ ได้ทุกขั้นตอนด้วยหุ่นยนต์ ราคาครีบลามของเราจึงไม่แพง นี่คืออุปสงค์-อุปทานธรรมดา เมื่อสินค้ามีราคามาก ราคาก็ลดลง ประชาชนก็มีความสุข”

(หางจิ้งจก, 2552, หน้า 63-64)

จากข้อความดังกล่าวพบว่าแนวคิดแบบทุนนิยมของ จอห์น ซีเย มีเป้าประสงค์ในการกระตุ้นให้ผู้คนเกิดความเห็นแก่ตัว หรือใช้ความเห็นแก่ตัวเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้า ทั้งในแง่การผลิต การจำหน่ายแจกและการบริโภค โดยเชื่อว่าการกระทำดังกล่าวจะทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า ความเจริญและความสุขของประชาชน ทั้งนี้จะว่า จอห์น ซีเย พยายามแบ่งแยกความเป็น พวกเขา-พวกเรา อย่างชัดเจน โดยยึดยึดสถานะความเป็น “นักบวช” ซึ่งผูกติดกับ “ศีลธรรมและอุดมการณ์อันเพื่อฝัน” ให้แก่ “เขา” เพื่อให้ “เขา” ถูกตัดขาดจากความเป็นส่วนหนึ่งในสังคมมนุษย์ (ที่หยาบกระด้างและป่าเถื่อน) พร้อมทั้งวางบทบาทของตนว่าเป็น “นักเศรษฐศาสตร์” ในโลก “ความจริงอันโหดร้าย” ผู้อุ้มชู “ให้ท้องประชากรอิ่มและมีความสุข” ให้แก่ตนเอง การใช้ถ้อยคำดังกล่าวเป็นการกีดกันผู้ตรงข้ามให้ไร้อำนาจ สู่ถึงการครอบงำของโมหะที่กักกันความคิดของ จอห์น ซีเย

ข้างฝ่าย “เขา” นักวิจัยซึ่งมีแนวคิดฝ่ายอนุรักษนิยม ถูกจัดให้เป็นคนชายขอบเนื่องจากไม่ยอมไหลไปตามกระแสสังคมและค่านิยมแบบทุนนิยม ในฐานะผู้ตรงข้าม “เขา” ต้องการพิทักษ์กฎทางศีลธรรมและแนวคิดอนุรักษนิยมที่ตนยึดถือ ด้วยการดึงแนวคิดทางศีลธรรมให้กลับคืนดั้งเดิม การตอบโต้ดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้น เริ่มจากการมอบหลักฐานแก่ตำรวจเพื่อดำเนินคดีตามกฎหมาย การกดดันผู้บริโภครวมถึงการส่งเทปบันทึกภาพการเนียนคริบฉลามสด ๆ อย่างทารุณไปเผยแพร่ทางโทรทัศน์ทั่วโลก พร้อมกับส่งสัญญาณเปิดช่องทางออกฉุกเฉินปล่อยฉลามโคลนทั้งหมดออกสู่ท้องทะเล ภาพอันน่ากลัวนี้ส่งผลให้บริษัทสเตมฟินส์ (รวมถึงจอห์น ซีเย) ถูกตรงข้ามล้มในชั่วข้ามคืน การขับเคี่ยวระหว่างผู้ตรงข้ามไม่เพียงปรากฏในท่าทีการตอบโต้ของตัวละครเอกเท่านั้น แต่ยังปรากฏในเชิงสัญลักษณ์ผ่านเหตุการณ์ที่ “เขา” หนีฉลามด้วยแหวนของ “เอดา” ตัวละครหญิงซึ่งเป็นคู่หมั้นของเขา “ฉลาม” แทนสัญชาตญาณอันป่าเถื่อนของมนุษย์ ส่วนแหวนซึ่งในที่นี้เป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์เป็นภาพแทนของ “ปัญญา” หรือ “ความรู้” (ทางวิทยาศาสตร์) ของมนุษย์ แหวนยังเป็นตัวแทนของ “ศีลธรรม” ดังจะเห็นว่าในการสวมแหวนในงานแต่งคือการยอมรับจารีตศีลธรรมอันศักดิ์สิทธิ์ ในที่นี้แหวนจึงแทนอุดมการณ์ทางศีลธรรมซึ่ง “การาบ” ความป่าเถื่อนชั่วร้ายของมนุษย์ ในตอนที่ท้ายเรื่องแม้จะดูเหมือนว่า “เขา” จะได้รับชัยชนะเหนือ จอห์น ซีเย ซึ่งผู้ตรงข้าม ทว่า วินทร์ เลียววาริณ กลับหักมุมของเรื่องด้วยการให้ฉลามยังคงเป็นสุดยอดอาหารในภัตตาคารจีนต่อไป เป็นการตอกย้ำสัจธรรมว่าความหยาบกระด้างป่าเถื่อนของมนุษย์ที่ผูกติดกับการเสพเสวยมิอาจถูกทำลายลงไปง่าย ๆ “ตราบโคที่มนุษย์ตามใจปากโดยไม่แยแสว่าเบียดเบียนสัตว์อื่น ไม่ว่าวิทยาศาสตร์ ศีลธรรม หรือนุชยธรรมก็แก้ปัญหาไม่ได้” (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2556 ข, หน้า 266)

จะเห็นได้ว่า คู่ตรงข้ามในเรื่องนี้สร้างผ่านตัวละครสองตัวซึ่งยืนอยู่บนอุดมการณ์ขัดตรงข้าม ความขัดแย้งทางความคิดทำให้ตัวละครสองฝ่ายจับเกี่ยวกันด้วย “อำนาจ” ที่ต่างฝ่ายต่างมีเรื่องราวความขัดแย้งดำเนินไปจนกระทั่งฝ่ายที่ยืนอยู่ข้างอุดมการณ์ทางศีลธรรมได้รับชัยชนะ หากพิจารณาในรายละเอียดจะพบว่า อุดมการณ์ดังกล่าวสื่อถึงแนวคิดพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋า ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เมื่อใดก็ตามมนุษย์ฝืนธรรมชาติหรือใช้วิธีการอันผิดเพี้ยนปรุงแต่งธรรมชาติให้เป็นที่ไปตามความทะยานอยาก ย่อมได้รับผลตอบแทนกลับในรูปของหายนะ ปัญหาของมนุษย์ไม่อาจไขได้ด้วยกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ทฤษฎี หรืออำนาจความรู้ใด ๆ หากจำต้องแก้ไขที่จิตสำนึกเป็นสำคัญ

เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมของการนำเสนอแนวคิดผ่านคู่ตรงข้ามชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยได้สรุปกลวิธีการนำเสนอแนวคิดดังกล่าวเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 10 สรุปการนำเสนอแนวคิดผ่านคู่ตรงข้าม

ลำดับที่	เรื่อง	การนำเสนอแนวคิดผ่านคู่ตรงข้าม	หมายเหตุ
1	เด็กสองโลก	✓	มนุษย์โลก-มนุษย์ต่างดาว
2	ราตรีดาวกระพริบ	✓	คนบนโลก-คนนอกโลก
3	สงครามนิรันดร์	✓	จิตฝ่ายดี-จิตฝ่ายชั่ว รัฐบาลฝ่ายเทพ-กองทัพฝ่ายมืด
4	กุหลาบสีแดงกับ เทียวบินสุดท้าย	✓	มนุษย์-หุ่นยนต์ หุ่นยนต์ที่อยู่ได้บังคับของมนุษย์- หุ่นยนต์ที่ไม่อยู่ได้บังคับของมนุษย์
5	ท้าวสี่ยาม 4001	✓	ความเจริญ-ความเสื่อม
6	ของฝากข้ามฟากฟ้า	✓	มนุษย์โลก-มนุษย์ต่างดาว
7	หางจิ้งจก	✓	ทุนนิยม-อนุรักษนิยม
8	มนุษย์เชื้อโรค	✓	ศูนย์กลาง-ชายขอบ
9	แสงเปลี่ยนเวลา	✓	คนแก่-เด็กหนุ่ม
10	ข่าวจากดาวสีน้ำเงิน	✓	ผู้ได้ประโยชน์-ผู้เสียประโยชน์
11	บางกะโพ้ง	✓	วิทยาศาสตร์-ปรัชญา
12	อัฐิสสูตรา	✓	หยิน-หยาง

จากตารางที่ 10 พบว่า มีนิยายวิทยาศาสตร์ 12 เรื่องที่นำเสนอแนวคิดผ่านคู่ตรงข้าม คู่ตรงข้ามดังกล่าวนำเสนอผ่านตัวละครที่มีความเห็นขัดแย้งซึ่งกันและกัน ความคิด พฤติกรรม และผลที่เกิดแก่ตัวละครทั้งสองฝ่ายนำไปสู่ข้อสรุปซึ่งสื่อถึงแนวคิดเชิงปรัชญา ทั้งนี้ตัวละครที่เป็นตัวแทนแนวคิดเชิงปรัชญามักได้รับชัยชนะเหนือตัวละครที่ยืนอยู่ฝั่งตรงกันข้ามเสมอเป็นการตอกย้ำว่า วินทร์ เลียววาริณ กำลังโน้มน้าวผู้อ่านมองโลกด้วยแนวคิดเชิงปรัชญา ซึ่งว่าวิถีคิดแบบปรัชญาอาจเป็นหนทางที่ไปสู่คำตอบที่มนุษย์กำลังตามหา

นอกจากคู่ตรงข้ามแล้ว ผู้วิจัยยังพบการนำเสนอแนวคิดด้วยวิธีการอื่น ๆ ดังจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

การนำเสนอแนวคิดผ่านสัญลักษณ์

สัญลักษณ์ (Symbol) หมายถึง “สิ่งมีชีวิตหรือ ไม่มีชีวิตซึ่งเป็นตัวแทนหรือสิ่งแทนของอีกสิ่งหนึ่ง...” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 423) ในการอ่านงานวรรณกรรม การค้นหาและตีความสัญลักษณ์เป็นกิจกรรมทางปัญญาที่ทำทนายและอาจนำพาผู้อ่านไปพบแนวคิดที่ซ่อนอยู่ โดยปกติสัญลักษณ์มักโยงไปถึงสิ่งหนึ่งหรือความหมายอีกระดับหนึ่งซึ่งเป็นนามธรรม หากผู้อ่านตีความได้สอดคล้องกับบริบทและมีเหตุผลรองรับ ย่อมทำให้ผู้อ่านอ่านงานวรรณกรรมเรื่องนั้นได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การเชื่อมโยงความหมายของสัญลักษณ์กับสิ่งใดย่อมเป็นไปได้หลายแนวทาง ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และเหตุผลที่ผู้ตีความยกมาสนับสนุน ดังที่ อีราวดี ไตลังคะ (2543, หน้า 76) กล่าวถึงสัญลักษณ์ไว้ว่า

...สัญลักษณ์ที่ใช้ในงานวรรณกรรมมีใช้ทั้งที่เป็นสัญลักษณ์สากล และสัญลักษณ์เฉพาะเรื่องที่ว่า “เฉพาะเรื่อง” ก็คือการใช้ผู้อ่านต้องตีความสัญลักษณ์จากตัวบทซึ่งอาจไม่ตรงหรือขัดแย้งกับความหมายของสัญลักษณ์สากลก็ได้ และสัญลักษณ์ในเรื่องหนึ่ง ๆ อาจตีความได้มากกว่าหนึ่งความหมายก็ได้ ทั้งนี้เพราะการตีความสัญลักษณ์เป็นเรื่องอัตวิสัย ในงานบางชิ้นที่มีความซับซ้อนอาจมีผู้อ่านตีความไปได้ต่าง ๆ นานา ดังนั้น ความคลุมเครือจึงเป็นลักษณะหนึ่งของสัญลักษณ์ จึงเป็นการยากที่กำหนดลงไปอย่างชัดเจนว่า ก เป็นสัญลักษณ์ของ ข เพราะผู้อ่านอื่นอาจบอกว่าเป็น ค หรือ ง ก็ได้ การตีความสัญลักษณ์จึงเป็นเรื่องของการหาคำตอบที่มีเหตุผลรองรับ...

การตีความหมายสัญลักษณ์ควรพิจารณาให้สอดคล้องกับบริบท ทั้งนี้มิได้หมายความว่าสัญลักษณ์จะเป็นสิ่งที่ปรากฏเด่นชัดในทุกเรื่อง และมีเชื่อว่าวัตถุหรือเหตุการณ์ทุกอย่างจะเป็นสัญลักษณ์ เรื่องบางเรื่องสัญลักษณ์อาจเด่นมาก เพราะสัญลักษณ์นั้น ๆ สื่อความถึงแนวคิดของเรื่อง บางเรื่องสัญลักษณ์อาจเป็นส่วนประกอบหนึ่งที่ช่วยขับเน้นแนวคิด และบางเรื่องอาจไม่ปรากฏสัญลักษณ์เลย ส่วนใหญ่สัญลักษณ์จะปรากฏในรูปวัตถุ ตัวละคร หรือเหตุการณ์ย่อย ๆ ที่แทรกอยู่ในเรื่อง บางเรื่องสัญลักษณ์อาจปรากฏเดี่ยว ๆ และบางเรื่องอาจปรากฏสัญลักษณ์มากกว่าหนึ่งอย่าง ผู้อ่านจำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์และความละเอียดอ่อนในการตีความสัญลักษณ์เพื่อทำความเข้าใจเนื้อเรื่องและจุดสำคัญที่ผู้เขียนกำลังแนะนำ

จากการศึกษาพบว่าสัญลักษณ์ในนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ สัญลักษณ์ในรูปตัวละครหรืออวัยวะของตัวละคร สัญลักษณ์กลุ่มนี้จะเป็นตัวแทนความคิดที่ตรงข้าม เช่น วิทยาศาสตร์-ปรัชญา มโนธรรม-สัญชาตญาณ จิตนิยม-วัตถุนิยม เป็นต้น หรือเป็นตัวแทนผู้ที่ตกเป็นเป้าหมายในการวิพากษ์วิจารณ์ เช่น ผู้ที่ยึดมั่นถือมั่นในความคิดของตนอย่างสุดโต่ง นักเขียนที่ขายจิตวิญญาณ นักการเมืองที่ฉ้อโกง เป็นต้น สัญลักษณ์ในลักษณะที่สอง คือ สัญลักษณ์ในรูปวัตถุสิ่งของหรือสัตว์ สัญลักษณ์กลุ่มนี้จะสื่อถึงสิ่งที่มนุษย์ยึดมั่นถือมั่น เช่น กิเลสตัณหา ความรู้วิทยาศาสตร์ ความฟุ้งเฟ้อ ความสวยงาม ความสะดวกสบาย เป็นต้น หรือสื่อถึงความเชื่อนามธรรม เช่น แนวคิดเชิงปรัชญา ความหวัง ความปรารถนา ความไม่เที่ยง เป็นต้น

สัญลักษณ์ดังกล่าวเป็นกุญแจนำไปสู่แนวคิดเชิงปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ ที่เน้นให้เห็นโทษภัยของการยึดมั่นถือมั่นในวิทยาศาสตร์ ระบบทุนนิยม วัตถุนิยม ระบบวัฒนธรรม ระบบสังคม ตลอดจนระบบคิดใด ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อสนองความคิดว่าตนเป็นศูนย์กลางจักรวาลและอยู่เหนือธรรมชาติ อำนาจที่มนุษย์ได้จากวิทยาศาสตร์ในการควบคุมเปลี่ยนแปลงโลกวัตถุเพื่อตอบสนองความต้องการส่วนตน ในท้ายที่สุดจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าที่เราสมควร หายนะทางธรรมชาติ และจริยธรรมของผู้คนที่เสื่อมลง ในอีกด้านหนึ่ง สัญลักษณ์เหล่านี้กลับชี้ให้เห็นการมองโลกเชิงปรัชญาอย่างง่าย ๆ ได้แก่ การมองโลกตามความเป็นจริง การสอนให้รู้จักทุกข์ มองทุกข์อย่างที่มันเป็น การปล่อยวางสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่นและการใช้ชีวิตอย่างเป็นส่วนหนึ่งธรรมชาติ นำเสียงที่เน้นไปทางปรัชญาเช่นนี้ถือว่า วินทร์ เลียววาริณ มองปรัชญาเป็นทางออกของชีวิตและกำลังสอนให้ผู้อ่านหันกลับมามองตนและมองสังคมของตน โดยชี้ว่ากุญแจที่นำไปสู่การเข้าใจในตนเองอย่างถ่องแท้และนำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข คือ การเข้าใจในกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ การมองโลกตามความเป็นจริง การยอมรับสภาวะแห่งชีวิตที่มีความทุกข์และความเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดาและการเรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติดังกล่าวได้อย่างกลมกลืน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบนิยายวิทยาศาสตร์จำนวน 13 เรื่อง ที่นำเสนอแนวคิดผ่านสัญลักษณ์ ได้แก่

1. เรื่องกุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย
2. เรื่องสงครามนิรันดร์
3. เรื่องพระเจ้าองค์สุดท้าย
4. เรื่องคนเสเพล
5. เรื่องผีเสื้อกับดอกไม้ไฟ
6. เรื่องนิทานหิ่งห้อย
7. เรื่องนิทานวานร
8. เรื่องคำสั่งสุดท้ายของยาดา
9. เรื่องวรรณกรรม 2211
10. เรื่องจิตสุริยะ
11. หางจิ้งจก
12. เรื่องปรมาณู, ไวน์แดง, หมา และ
13. เรื่องอภิวรรณกรรม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องกุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย สัญลักษณ์ของเรื่องนี้ คือ กุหลาบสีแดงและแอนดรอยด์ ซึ่งปรากฏในรูปของตัวละครและวัตถุที่นำตัวละครไปสู่ความตาย สัญลักษณ์ทั้งสองเป็นตัวแทนความคิดคู่ขัดแย้ง ปมปัญหา หรือต้นตอแห่งทุกข์ของตัวละคร โดยประเด็นความขัดแย้งนี้เอง คือ สิ่งที่แนวคิดปรัชญากำลึงอภิปราย พร้อมกับชี้ให้เห็นว่าหากมนุษย์ยังคงถือครองความยึดมั่นถือมั่นของตนต่อไปย่อมเป็นผลร้ายมากกว่าผลดี

สัญลักษณ์แรก แอนดรอยด์ หมายถึง “หุ่นยนต์ที่มีรูปร่างคล้ายมนุษย์ หรือเหมือนมนุษย์ มากจนแยกไม่ออกจากมนุษย์และมักจะมีลักษณะร่างกายโดยทั่วไปไม่เป็นโลหะคือมีลักษณะภายนอกทั้งผิวหนังและอื่น ๆ คล้ายมนุษย์จริง ๆ จนกระทั่งมีคำเฉพาะที่ใช้สำหรับ Android อยู่บ้าง คือ ‘หุ่นคน’” (ชัชวพันธ์ คุประตกุล, 2548, หน้า 10) ในเรื่องนี้คือตัวละครที่มีบทบาทเด่น 2 ตัว ได้แก่ มาลิน และคารอน มาลิน เป็นแอนดรอยด์สาวที่ทำตามคำสั่งของมนุษย์ทุกประการ ส่วน คารอน เป็นแอนดรอยด์หนุ่มซึ่งบังเอิญโรงงานมิได้ตราประทับในสมอง ส่งผลให้เขามีอิสรภาพทางความคิด ไม่อยู่ใต้อำนาจของมนุษย์เหมือนแอนดรอยด์ตัวอื่น ๆ ตัวละครทั้งสองยืนอยู่ฝั่งตรงข้ามกัน ดังที่ได้อธิบายไว้ในหัวข้อการนำเสนอแนวคิดผ่านคู่ตรงข้าม หากมองในเชิงสัญลักษณ์ แอนดรอยด์หรือหุ่นยนต์ อาจเป็นตัวแทนของมนุษย์ชนชั้นล่าง ชนชั้นแรงงาน ชนชั้นกรรมาชีพ หรือบุคคลใด ๆ ในสังคมซึ่งตกอยู่ใต้อำนาจของบุคคลอื่นซึ่งมี “บางสิ่ง” ที่เหนือกว่า อาทิ ฐานะทางสังคม ผลประโยชน์ สติปัญญา ฯลฯ ความเหนือกว่าทางอำนาจของ “ชนชั้นสูง” หรือ “ชนชั้นปกครอง” ซึ่งในที่นี้หมายถึงมนุษย์ นำไปสู่ความพยายามควบคุม บีบบังคับ และลดทอนอิสรภาพของผู้อื่น เพื่อสนองตอบความต้องการส่วนตน แอนดรอยด์ในนามภาพแทนของชนชั้นล่างถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ชนชั้นล่างที่ยอมเป็นหุ่นเชิดให้แก่ชนชั้นสูง และชนชั้นล่างที่ไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจของชนชั้นสูง ในแง่เจตจำนงเสรีอาจตีความได้ว่าชนชั้นล่าง ทั้งสองฝ่ายดังกล่าว เป็นภาพแทนระหว่างบุคคลที่ใช้ชีวิตเยี่ยงผู้ที่เชื่อมั่นในชะตาลิขิตและบุคคลที่เชื่อมั่นในเจตจำนงเสรีของตนเอง ซึ่งนำไปสู่การชี้ให้เห็นความจริงว่า มนุษย์มีเจตจำนงเสรีในการตัดสินใจเลือกกระทำหรือไม่กระทำ ไม่มีใครบงการชีวิตของใครได้ เว้นเสียแต่มนุษย์ผู้นั้นจะยอมอยู่ใต้อำนาจของผู้อื่นเสียเอง อย่างไรก็ตาม เจตจำนงเสรีนั้นหาได้ไร้ขอบเขตจำกัด มีปัจจัยบางประการที่แม้กระทั่งตัวของมนุษย์เองก็ไม่อาจควบคุมได้

นอกเหนือไปจากเจตจำนงเสรีของปัจเจกบุคคล การดำเนินชีวิตภายใต้อุดมการณ์ ความเชื่อที่แตกต่างดังกล่าว ได้ชักชวนหลักปรัชญาที่ด้วยเรื่องอัตตา กิเลสที่นำมนุษย์ไปสู่การยึดตน เป็นศูนย์กลาง และการไม่รู้ในขอบเขตจำกัดของมนุษย์เอาไว้ หากสังเกตจะพบว่าภายใต้อุดมการณ์ อันสวゆるของการปกป้องมนุษยชาติ ล้วนแฝงการแปะป้ายให้แก่กลุ่มคนที่ฝ่าฝืนคำสั่ง มีความต้องการที่แตกต่าง หรือผิดแผกไปจากสิ่งที่สังคม (หรือมนุษย์กลุ่มดังกล่าว) กำหนดขึ้น นำไปสู่การแบ่งแยกความเป็นพวกเรา-พวกเขา ตามกระแส-แปลกแยก ศูนย์กลาง-ชายขอบ ออกจากกัน เพื่อสร้างความชอบธรรมในการทำลายล้างผู้ไม่ภักดีต่อตนอย่างเลือดเย็น จุดนี้ถือว่า แม้โลกจะ ได้รับบทเรียนรุนแรงจากความสูญเสียครั้งแล้วครั้งเล่า กระทั่งวิทยาศาสตร์หรือระบบอุดมการณ์ซึ่ง มนุษย์คิดว่าดีกว่าถูกสถาปนาขึ้น ก็มีอาจทำให้ความเหลื่อมล้ำและกีดกันระหว่างลดน้อยลง ไปได้เลย ดังคำกล่าวของ คารอน ในตอนหนึ่งความว่า

“ใช่ ผมเป็นแอนดรอยด์ แต่ผมเป็นมนุษย์เทียมที่มีจิตสำนึกไม่ต่างจากมนุษย์จริง คุณกับผมต่างก็เรียนประวัติศาสตร์โลกมาก่อน ตั้งแต่หลายร้อยปีก่อน พวกคนจับคน ด้วยกันมาเป็นทาสรับใช้ รังเกียดเหยียดหยาม เกิดสงครามทาส ฆ่ากันตายไปมากมาย จิตใจของมนุษย์ต่ำแค่ไหน เวลาหลายศตวรรษไม่สามารถเปลี่ยนมันได้ ผมไม่คิดว่าเรา ควรจะต้องทนอยู่กับความเป็นทาสอีกต่อไป ในเมื่อแอนดรอยด์ก็สามารถมีเลือดเนื้อ มีอารมณืเช่นกัน ที่สำคัญคือผมฉลาดพอที่จะเปลี่ยนหุ่นตัวอื่น ๆ ที่เหลือให้มีความรู้สึก นึกคิดเช่นผมได้”...

(กุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย, 2540, หน้า 131)

การพยายามปลดแอกหุ่นยนต์ของ คารอน ถือว่าการปกครองของมนุษย์ซึ่งใช้อำนาจที่ แสดงความเป็นอภิสิทธิ์ชนดังกล่าว มิได้ต่างแตกต่างกับการกดขี่ข่มเหงระหว่างมนุษย์ที่เคยเกิดขึ้น ในอดีต ทั้งนี้เมื่อมองในมุมกลับ การตอบโต้มนุษย์ด้วยการปฏิบัติสื่อถึงการกระทำที่ย้อนแย้งของ คารอน เหตุการณ์นี้ถือว่า แอนดรอยด์หรือมนุษย์มิได้แตกต่างกัน เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนปรารถนา พวกเขาต่างใช้เหตุผลสร้างความชอบธรรมให้แก่ตนเอง ใช้ความรุนแรงและใช้อำนาจที่มีรุกราน ผู้อื่น ความรุนแรงในที่นี้ถูกตอกย้ำด้วยสัญลักษณ์ “ดอกกุหลาบ” ที่ไม่เพียงสื่อถึงความรัก หากกิน ความหมายกว้างไปถึงกิเลสของมนุษย์ การบรรยายถึงกุหลาบว่าเป็น “กุหลาบพันธุ์สังเคราะห์ขึ้น ใหม่ บอบบาง สดสวย แต่คงทนไม่เหี่ยวแห้งตลอดกาล...” (กุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย, 2540, หน้า 128) ถือว่ากุหลาบสัมพันธ์กับมาลินี ในฐานะสิ่งประดิษฐ์ที่ถูกสร้างในห้วงดามและสมบูรณ์ แบบมาลินีคล้ายคลึงกับกุหลาบในแง่ที่ว่าเธอเหมือนต้นแบบจนแทบจำแนกไม่ออกว่าเธอเป็น

แอนดรอยด์หรือมนุษย์ ทว่าเธอมีความคงทน สวยงาม อายุยืน และเป็นเพียงเครื่องมือของมนุษย์คู่จ เดียวกับกุหลาบสังเคราะห์ มาลินเป็นกุญแจสำคัญที่เหล่ามนุษย์ส่งมาขัดขวางการอน เพราะความ สวยงามและพันธะทางใจที่การอนมีต่อมาลิน ทำให้เขาผลอสูดคมกุหลาบอย่างไม่ระวังตัวจนนำ ตนเองไปสู่ความตาย มองในแง่ปรัชญาทั้งมาลินและดอกกุหลาบต่างเป็นตัวแทนกิเลสตัณหาของ มนุษย์ที่ไม่มีวันตาย การที่การอนตายด้วยดอกกุหลาบของมาลินจึงสื่อว่า ทราบใดที่มนุษย์ยังมีกิเลส อยู่ภายในจิตใจ ย่อมไม่มีวันพบกับอิสรภาพหรือความสุขที่แท้จริงได้

เรื่องสงครามนิรันดร์ สัญลักษณ์ในเรื่องนี้อยู่ในรูปตัวละครสองฝ่าย คือ ฝ่ายรัฐบาลเทพ และกองทัพฝ่ายมืดต่างจับเคียวกันทำสงครามเพื่อสร้างสรรค์และทำลายทำดวงจิตบริสุทธิ์ที่เกิดขึ้น มาบนโลกมนุษย์ ดวงจิตดังกล่าวอาจแทนความดี-ความชั่วของมนุษย์ สภาพดวงจิตที่ถูกปรับให้ดี ขึ้นหรือเลวร้ายลงนี้นำไปสู่พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งถูกแทนด้วยบุคคลมีชื่อในประวัติศาสตร์ อีกครั้ง ชื่อของบุคคลเหล่านี้จะมีภาพจำของเหตุการณ์ที่คนเหล่านี้ไปมีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นภาพจำ ของมนุษย์ในด้านดีและด้านร้าย เพราะฉะนั้นการจับเคียวทำสงครามระหว่างฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายมืด จึงเป็นตัวแทนของจิตมนุษย์ที่มีลักษณะดีนั้นรบกวนแกว่ง ไม่เที่ยงแท้ อันแสดงถึงแนวคิด พุทธปรัชญาที่มีความคิดว่าจิตของมนุษย์นั้นเกิดขึ้นและดับลงอยู่ตลอดเวลา นี่คือนิจลักษณะของ จิต คือ สภาพจิตที่ผันผวนปรวนแปรขึ้น ๆ ลง ๆ บางครั้งสดชื่นผ่องใส บางครั้งเศร้า โศกแห่งเหี่ยว ส่งผลให้การกระทำของมนุษย์อยู่ในทางกุศลและอกุศล

....นี่ถึงบรรพบุรุษของท่านที่สร้างโลกดวงนั้นขึ้นสำเร็จเพื่อเป็นฐานผลิต ดวงจิตบริสุทธิ์ทดแทนดวงจิตที่สูญหายไประหว่างมหาสงคราม พวกเขาสร้างบรรยากาศ มหาสมุทร แผ่นดิน ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร พืชพันธุ์ เผ่าพันธุ์มนุษย์ที่พวกเขาโปรยหว่านลง ไปคือแบบจำลองของตัวเอง ดวงจิตที่ใช้คือดวงจิตของพวกเขาเอง หนึ่งดวงจิต ของพวกเขาต่อหนึ่งร่างมนุษย์ แต่เพียงไม่นานหลังจากนั้นฝ่ายตรงข้ามก็สืบทราบ แผนการนี้ และหาทางทำลายมันลงไปเสียด้วยการปรับสภาพจิตของพลโลกให้ตกอยู่ใน ด้านมืด ฝ่ายตรงข้ามได้ทำการออกแบบอาวุธทำลายระดับศีลธรรมของจิตมากมาย ตอกย้ำอารมณ์ต่าง ๆ ที่มีแนวโน้มฝ่ายต่ำอยู่แล้ว ความรักถูกแปรคั่นเป็นความเกลียด ความเมตตาถูกแปลงคั่นเป็นความเห็นแก่ตัว อาวุธแต่ละชิ้นทรงประสิทธิภาพสูงจน พวกเขาอดหวังไม่ได้ แม้ฝ่ายออกแบบของพวกเขาทำงานอย่างหนัก ออกแบบพัฒนา รูปแบบความรักและอารมณ์ขึ้น เพื่อยกระดับจิตใจ แต่ก็แก้ไขสถานการณ์ได้เพียงระดับ หนึ่งเท่านั้น...

(สงครามนิรันดร์, 2540, หน้า 114-115)

สงครามนรินทร์ที่แสดงการขัดแย้งระหว่างดวงจิตทั้งสองฝ่ายจึงเป็นตัวแทนของ
 ธรรมชาติแห่งจิตใฝ่มนุษย์ที่ผันผวนไม่เที่ยงแท้ ช่องทางแห่งการสื่อสารแนวคิดเชิงปรัชญาในที่นี้คือ
 การแสดงให้เห็นธรรมชาติของจิต ได้แก่ ความไม่เที่ยงแปรปรวนของ “จิตใจ” เพื่อนำไปสู่การมอง
 โลกตามความจริง มีท่าทีต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ซึ่งให้เห็นว่า ดวงจิตที่ได้รับการฝึกฝนบ่มเพาะอย่าง
 ถูกต้องจะสามารถหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ได้ ตรงกันข้ามกับดวงจิตซึ่งถูกปล่อยปละละเลย
 ใฝ่มายขึ้นลงอยู่กับกิเลสและสัญชาตญาณย่อมนำไปสู่ความทุกข์ความผิดหวัง

เรื่องผีเสื้อกับดอกไม้ไฟ สัญลักษณ์ในเรื่องนี้ คือ “ผีเสื้อ” ซึ่งมีความหมาย 2 ในแง่
 แรกหมายถึง “เด็กหญิงผีเสื้อ” เด็กหญิงในหมู่บ้านทางชายแดนแห่งหนึ่งซึ่งได้รับผลกระทบจาก
 สงครามจนแขนขาของเธอขาด แงที่สองหมายถึง “ระเบิดผีเสื้อ” ระเบิดรุ่นที่ทำให้เด็กหญิงผีเสื้อ
 พิกัดและสร้างบาดแผลให้แก่ชาวบ้านในหมู่บ้าน “ผีเสื้อ” ทั้งสองประเภทดังกล่าวอยู่ในฐานะ
 สัญลักษณ์ที่ประกอบด้วยคุณสมบัติของความเป็นคู่ขัดแย้งหลายคู่ อาทิ สิ่งประดิษฐ์ (ไม่เป็น
 ธรรมชาติ) - สิ่งที่ไม่ประดิษฐ์ (เป็นธรรมชาติ) มีชีวิต-ไม่มีชีวิต ความอ่อนโยน-ความแข็งแกร่ง
 ความบริสุทธิ์-ความขุ่นเคือง เป็นต้น ในแง่ของความคล้ายคลึง ผีเสื้อทั้งสองประเภทต่างมีความ
 เปลี่ยนแปลงไม่เที่ยงแท้ซ่อนอยู่ในตัวเหมือนกัน ผีเสื้อจึงอาจสื่อความถึงสิ่งสวยงามที่มีชีวิตอยู่
 ชั่วคราว เกิดขึ้นและดับไปเป็นธรรมดาของธรรมชาติ พรหมมา พัทธภัย (ม.ป.ป., หน้า 262) กล่าวถึง
 นัยยะของผีเสื้อไว้ว่า “สัตว์แสนสวยชนิดนี้เป็นสัญลักษณ์ตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงรูปโฉม
 การดลบันดาล และการกลับมาเกิดใหม่...” ตามความหมายนี้ ผีเสื้อ จึงเชื่อมโยงกับอนิจจังหรือความ
 ไม่เที่ยงอันเป็นคุณลักษณะธรรมดาธรรมชาติตามแนวคิดพุทธปรัชญา คุณลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่
 ตัวละครเอกไม่ตระหนัก ไม่สังเกตเห็น กระทั่งก่อให้เกิดตนเองเป็นทุกข์ ความจงใจในการใช้ชื่อ
 “ผีเสื้อ” ให้พ้องกันระหว่าง ผู้ถูกกระทำ (เด็กหญิงผีเสื้อ) และวัตถุแห่งหายนะ (ระเบิดผีเสื้อ) บ่งบอก
 ถึงความไม่เที่ยง ไร้แก่นแท้แน่นอน ที่ไม่เว้นแม้กระทั่งภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร การใช้คำให้พ้องกัน
 นี้ นำไปสู่การเปรียบเทียบระหว่างสองสิ่งที่ขัดแย้งกัน โดยจงใจให้ผู้อ่านตามเรื่องราวที่ขัดแย้งนี้
 สัมพันธ์อย่างไรรกับตัวละครเอกและแฝงสารัตถะใดไว้

เด็กหญิงผีเสื้อนั้นเป็นหนึ่งในผู้สูญเสียซึ่งต้องใช้ชีวิตอยู่กับร่างกายพิการ สิ่งที่เกิดกับเธอ
 นั้นเป็นความเปลี่ยนแปลงรุนแรงแต่เธอกลับมองมันเป็นเรื่องธรรมดา ดังที่ผู้เล่าเรื่องกล่าวว่า
 “ผีเสื้อเป็นเด็กหญิงยิ้มง่าย แม้เกิดในสภาพแวดล้อมของสงคราม ราวกับไม่แยแสว่าใครเป็นต้นเหตุ
 ให้ปีกข้างหนึ่งของเธอขาดหายไป” (ผีเสื้อกับดอกไม้ไฟ, 2548, หน้า 31) ความไม่แยแสต่ออดีต
 บ่งบอกว่าเด็กหญิงผีเสื้อเสมือนคนเกิดใหม่ที่ยอมรับความจริงเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงในชีวิต
 ของเธอได้ สำหรับระเบิดผีเสื้อ ผู้เล่าเรื่องกล่าวถึงความสวยงามของมันไว้ดังนี้ “...วัตถุที่ไปรยลงไป
 เป็นสายฝนแห่งความตาย เมื่อหว่านลงไป ระเบิดเบื้องล่างสวยงามเหมือนดอกไม้ไฟ” (ผีเสื้อกับ

ดอกไม้ไฟ, 2548, หน้า 35) การเปรียบระเบิดกับดอกไม้ไฟ สื่อถึงความสวยงามที่เกิดขึ้นแล้วดับไป หรือหมายถึง ความไม่เที่ยง ความฉาบฉวยของมายาภาพ สิ่งที่สวยงามแต่เพียงภายนอก ทว่าจำเป็นต้องยึดถือเป็นสารัตถะอะไรมิได้ ความสวยงามของระเบิดนี้มิได้เกิดตามธรรมชาติ หากเกิดขึ้นด้วยน้ำมือของมนุษย์ เช่นนี้อาจตีความได้ว่า ความงามที่เกิดจากน้ำมือของมนุษย์นั้น มักเป็น ความสวยงามฉาบฉวยที่แฝงเร้นไว้ซึ่งอันตราย ทั้งนี้จะพบว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งกับเด็กหญิงผีเสื้อและระเบิดผีเสื้อล้วนมีมนุษย์เป็นเหตุปัจจัยทั้งสิ้น จึงอาจตีความได้ว่า มนุษย์เป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ของตนเอง ดังเช่น “เขา” ตัวละครเอกของเรื่องซึ่งเป็นทุกข์เพราะความยึดมั่นถือมั่นอยู่กับอดีต ทั้งที่ทุกสิ่งรอบกายของเขาเปลี่ยนแปลงไปแล้ว การยึดติดนี้ทำให้เขาไม่สามารถก้าวต่อไปได้ ความขัดแย้งระหว่างความรู้สึกของตัวละครเอกและปัจจัยแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ เป็นส่วนที่แนวคิดเชิงปรัชญานำมาอภิปรายได้ เรื่องดำเนินต่อไปกระทั่งถึงจุดพลิกผันของเรื่อง เมื่อ “เขา” ประสบอุบัติเหตุจากการช่วยเด็กหญิงผีเสื้อ ซึ่งนำไปสู่สัญลักษณ์อีกประการหนึ่งในรูปของเหตุการณ์ นั่นคือ การที่ “เขา” ต้องกลายเป็นคนพิการด้วยการสูญเสียขาทั้งสองข้าง ดังคำบอกเล่าของ มาริษา ตัวละครหญิงในเรื่องความว่า

“พวกเขาหาขาของคุณทั่วบริเวณนั้น แต่ไม่เจอ จนเมื่อตอนรุ่งสาง ชาวบ้านคนหนึ่งก็พบขาของคุณ ไม่มีทางที่ใครจะพบมันหาก หากมันไม่...”

เขาเริ่มสวมถุงเท้า

“...ขาข้างหนึ่งของคุณกระเด็นไปซุกในพงทึบ ส่วนอีกข้างหนึ่งถูกแรงระเบิดส่งไปคาบขนยอดไม้ ขาของคุณทั้งสองข้างเลอะที่เอ็นที. กับสารแบคทีเรีย นั้น ไม่กี่ชั่วโมงต่อมาขาของคุณก็เรืองแสง”

(ผีเสื้อกับดอกไม้ไฟ, 2548, หน้า 39)

การกล่าวถึงการหาขาที่ขาดหายไปของตัวละครและพบว่าขานั้นเรืองแสง ย่อมสื่อถึงนัยยะบางประการที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังสื่อสาร ซึ่งแฝงอยู่ใน “เขา” และลักษณะ “เรืองแสง” ของขา ผู้วิจัยพบว่าในหลายวัฒนธรรม “ขา” เป็นอุปมาถึงความแข็งแรงหรือการเคลื่อนที่ (วิกิพีเดีย, 2555) และสีที่เรืองแสงมักหมายถึง “สีเขียว” ซึ่งเป็นสีแทนสัญลักษณ์ของความสดชื่น ความรู้ และการเกิดใหม่ ทว่าในเชิงลบสีเขียวหมายถึง บาป ความริษยาหรือความเกียจคร้าน ดังที่ เกรียงศักดิ์ กำลังสินเสริม (2538, หน้า 37) กล่าวถึงความหมายของสีเขียวไว้ว่า

...เป็นสิแห่งสันติสุข และให้ความรู้สึกเย็นในด้านบวก เป็นสิที่ช่วยให้คนที่รู้สึก
อ่อนล้าทั้งทางร่างกายและจิตใจได้ผ่อนคลาย สีเขียวมีพลังบำบัดรักษาสูง ในด้านลบ
สีเขียวแสดงให้เห็นความเห็นแก่ตัว อิจฉาริษยาและความเกียจคร้าน สีเขียวคล้ำ เขียวเข้ม
ทำให้รู้สึกห่อเหี่ยวถึงขั้นอ่อนล้า สีเขียวจึงมีประโยชน์ในการบรรเทาอาการเจ็บปวด...
สีเขียวใบไม้หมายถึงชีวิตใหม่ การเกิดใหม่ ความปีติยินดีและความเบิกบานใจ

ดังนั้น การสูญเสียของตัวละคร จึงมีนัยยะของการทำลายความแข็งแรง คือ
ความรุนแรงก้าวร้าวภายในใจของตัวละคร และ “การเรืองแสง” ซึ่งในที่นี้เป็นสิที่เรืองแสงเป็น
สีเขียวสื่อว่ากำลังถูกทำลาย คือ การชำระล้างบาปหรือทำลายความผิดบาปในจิตใจของตัวละคร
เพราะ “ขาที่ขาด” แทนการ “หยุดเดิน” หยุดเคลื่อนไหว หยุดทำลายล้าง หรือหยุดคร่ำครวญของผู้อื่น
เมื่อผนวกกับสีเขียว ย่อมหมายถึงการเกิดใหม่ด้วยการทำลายกิเลสหรือสิ่งที่ติดค้างภายในจิตใจของ
ตัวละคร ในแง่นี้ขาที่สูญเสียไปเป็นการทำลายความรู้สึกของผู้ชนะที่สร้างความเดือดร้อนให้แก่
ผู้อื่น และทดแทนด้วยการกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชาวบ้านที่ได้รับผลจากสงคราม ตัวละครจึง
รู้สึกเป็นอิสระจากอดีตเพราะการสูญเสียของตน จะพบว่า ทั้งผีเสื้อและขาเรืองแสงต่างเป็น
สัญลักษณ์ที่เกี่ยวพันกับแก่นเรื่องซึ่งว่าด้วยเรื่องความไม่เที่ยงและการทำลายกิเลสในจิตใจของ
มนุษย์ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

เรื่องนิทานหิ่งห้อย เป็นเรื่องที่น่าสนใจในรูปแบบนิทานผสานกับจินตนาการของ
นิยายวิทยาศาสตร์ เพื่อนำเสนอประเด็นวิพากษ์เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างไร้ขอบเขตจำกัดและ
ความสุขที่แท้จริงของมนุษย์ ในเรื่องนี้ปรากฏสัญลักษณ์เด่น ๆ 2 ประการ ได้แก่ หิ่งห้อยและเครื่อง
แก้วสารพัดนึก สัญลักษณ์ทั้งสองเป็นตัวแทนความคิดชั่วตรงข้ามระหว่างธรรมชาติ-สิ่งประดิษฐ์
(ไม่ใช่ธรรมชาติ) ทรัพยากรธรรมชาติ-ความโลภของมนุษย์ ความบริสุทธิ์ทางจิต-กิเลส “หิ่งห้อย”
เป็นสัญลักษณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด ด้วยคุณลักษณะพิเศษของสัตว์ชนิดนี้ที่
มักเติบโตบริเวณแหล่งน้ำสะอาด ทั้งยังใช้เป็น “ตัวทำ” ในควบคุมศัตรูพืชตามหลักการธรรมชาติ
ทางชีวภาพ จึงสามารถบ่งชี้ถึงความอุดมสมบูรณ์และสมดุลของธรรมชาติได้ หิ่งห้อย เป็น
สัญลักษณ์ที่สัมพันธ์กับทรัพยากรและความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่กับมนุษย์
นับแต่เทคโนโลยีหรือความเจริญใด ๆ ยังมีได้ถือกำเนิดขึ้น ในเรื่องนี้หิ่งห้อยเป็นสิ่งที่ปรากฏบน
ท้องฟ้า เดิมมีจำนวนมากมายับไม่ถ้วน ต่อมาเมื่อมนุษย์ประดิษฐ์เครื่องแก้วสารพัดนึก การดึง
พลังงานจากหิ่งห้อยบนท้องฟ้าทำให้จำนวนหิ่งห้อยลดลงอย่างรวดเร็ว ดังข้อความตอนหนึ่งที่
บรรยายภาวะที่สวนทางระหว่างจำนวนเครื่องแก้วสารพัดนึกและจำนวนหิ่งห้อยบนท้องฟ้า ความว่า

เครื่องแก้วสารพัดนึกขยายจำนวนไปทั่วคาราจักรอื่น ๆ ขณะที่จำนวนหิ้งห้อย
บนฟ้าหายไปที่ละตัว ทีละตัว

หนึ่งพันตัว หนึ่งร้อยตัว...

แต่ไม่มีใครสนใจแยะที่จะนับจำนวนหิ้งห้อยเช่นเธอ

ในที่สุดก็เหลือหิ้งห้อยเพียงสิบตัว

เก้า แปด เจ็ด...

หก ห้า สี่ สาม สอง...

บนฟ้าเหลือหิ้งห้อยเพียงตัวเดียว

เมื่อเธอลงไปที่ทุ่งคั้นนั้น หิ้งห้อยตัวสุดท้ายโอบบินจากเธอไปแล้ว

(นิทานหิ้งห้อย, 2548, หน้า 164-172)

จะพบว่า สัดส่วนระหว่างความสะดวกสบายของมนุษย์แปรผันกับจำนวนหิ้งห้อยบน
ท้องฟ้า ยิ่งมนุษย์มีความปรารถนามาก ยิ่งสบายมาก ยิ่งฟุ้งเฟ้อมาก หิ้งห้อยบนท้องฟ้าก็ยิ่งลดลง
จำนวนลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้น หากเปรียบเทียบหิ้งห้อยเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่เคียงคู่มนุษย์มาช้านาน
เครื่องแก้วสารพัดนึกย่อมเป็นตัวแทนของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สิ่งประดิษฐ์ หรือเครื่องมือ
ใด ๆ ที่เกิดมาเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ การลดทอนตำแหน่งของวิทยาศาสตร์จากอำนาจ
แห่งความรู้แจ้งให้กลายเป็นเพียงเครื่องมือสนองตัณหาที่ไร้ความรู้สึกนึกคิด ไม่เพียงไม่นำพามนุษย์
ไปสู่ความจริงใด ๆ กลับทำให้มนุษย์หลงใหลในมายาภาพแห่งอันฟุ้งฝันกระทั่งตกเป็นทาสทางวัตถุ
จนมองไม่เห็นความจริง ความมั่งงายและไม่รู้สึกถึงความผิดปกติของ โลกมนุษย์อื่น ๆ ยกเว้น
ตัวละครเด็กหญิงซึ่งเป็นผู้เล่าเรื่อง กระทั่งโลกเข้าสู่ความมืดมิด เป็นจุดตกย้ำความรู้สึกชวนสลด
หดหู่ของผู้อ่านต่อความทะยานอยากไม่รู้จักพอของมนุษย์ แม้เรื่องสั้นเรื่องนี้จะป็นเรื่องแต่งที่ใช้
รูปแบบนิทานเป็นสื่อกลาง แต่ผู้อ่านจะตระหนักตลอดว่า เรื่องราวที่ผู้เล่าเรื่องเล่าอยู่ไม่ใช่นิทานที่
เล่าไปเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน หากเป็นโลกแห่งความจริงที่ทับซ้อนอยู่ในเรื่องแต่ง
การตีความสัญลักษณ์ดังกล่าวย่อมเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความเข้าใจต่อแนวคิดเชิงปรัชญาของ
วินทร์ เลียววาริณ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ความสุขทางวัตถุเป็นที่ไม่ยั่งยืน เป็นสุขแฝงเร้นทุกข์ เป็นเพียง
ความรู้สึกสุขฉาบฉวย ไร้ความมั่นคง ทั้งยังแหล่งเป็นแพร่กระจายของกิเลส ตัณหาและอวิชชา
ท้ายที่สุดเมื่อทรัพยากรสูญสิ้นไปหมดโลก ความสุขที่มนุษย์เคยได้รับก็จะอันตรธานหายไปเช่นกัน
คงเหลือไว้เพียงความทุกข์

เรื่องปรมาณู, ไวน์แดง, หมา เรื่องนี้ปรากฏสัญลักษณ์ 3 ประการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการนำเสนอแก่นเรื่องเชิงปรัชญาที่แสดงให้เห็นความลุ่มหลงในกิเลสตัณหาของมนุษย์ โดยเนื้อหาไวน์แดง คือ สัญลักษณ์แห่งความฟุ้งเฟ้อ โก้หรู ความเป็นชนชั้นสูง ความมีระดับและอำนาจทางสังคม การมอบไวน์แดงแก่กันจึงเป็นการแสดงความเคารพนบอบ การให้เกียรติ ขยก่องระหว่างบุคคลร่วมสังคมเดียวกัน ทว่าการมอบไวน์ในที่นี้กลับเป็นการ “เล่นเกมการเมือง” ระหว่างรัฐมนตรีรักษนะและนักการเมืองฝ่ายตรงข้าม การใส่น้ำกากเข้าหากันจนกลายเป็นเรื่องปกติ นำไปสู่ความคลางแคลงใจของรัฐมนตรี ด้วยไม่อยากเป็นคน โง่เงาในสายตาฝ่ายตรงข้าม รัฐมนตรีจึงเรียกตัว “สามารถ” นักวิทยาศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับกระบวนการปรมาณู ให้ใช้เครื่องทางวิทยาศาสตร์ในการตรวจสอบอายุไวน์ เพราะฉะนั้น ปรมาณู ในที่นี้จึงเป็นสัญลักษณ์แทนวิทยาศาสตร์หรือสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งนักวิทยาศาสตร์สร้างขึ้นเพราะหวังให้มันเป็นประโยชน์แก่มวลมนุษยชาติ ทว่ามนุษย์กลับนำมาใช้เพื่อสนองตัณหาของตนเอง กระทั่งทำให้สิ่งประดิษฐ์ที่มีคุณค่ากลายเป็นปัสสาวะที่น่าหวาดหวั่นกลัวสำหรับมนุษย์ เช่นเดียวกับเรื่องนี้ “สามารถ” จำต้องใช้สิ่งประดิษฐ์และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ของตนไปใช้ในเรื่องไร้สาระ เพื่อสนองอัตตาของนักการเมือง ไม่สมกับความวิริยะอุตสาหะในการประดิษฐ์สิ่งประดิษฐ์ของเขา เหตุการณ์นี้จึงเท่ากับเป็นการบั่นทอนอำนาจของวิทยาศาสตร์ไปโดยปริยาย

อย่างไรก็ตาม สามารถ แก่เผด็จรัฐมนตรีผู้โง่เงาด้วยการสับเปลี่ยนไวน์ของรัฐมนตรีกับไวน์ราคาสองร้อยบาท แล้วนำไวน์ราคาแพงของรัฐมนตรีไปให้ “สุนัข” กินแทน นัยยะแห่งการเสียดสีดังกล่าวสัมพันธ์กับความหมายเชิงสัญลักษณ์ สุนัขหลังอ่านตัวใหญ่ในที่นี้ หมายถึงนักการเมืองหรือรัฐมนตรีรักษนะ เป้าหมายแห่งการเสียดสี ดังพบว่าพฤติกรรมของสุนัขในเรื่องจะถูกเทียบเคียงกับพฤติกรรมอันฉ้อโกงและบกร่องของรัฐมนตรีรักษนะ อาทิ การทำหน้าที่พอเป็นพิธี ดังข้อความว่า “มันลุกขึ้นเห่าเบา ๆ พอเป็นพิธีแล้วลงไปนอนต่อ” (ปรมาณู, ไวน์แดง, หมา, 2554, หน้า 78) สื่อถึงการทำงานแบบเช้าชามเย็นชามพอให้มีผลงาน หรือความเกียจคร้านไม่ซื่อสัตย์ในหน้าที่ ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการกินและนอน สอดคล้องพฤติกรรมของรัฐมนตรีรักษนะที่ฉ้อโกง เพิกเฉยต่อกิจที่พึงกระทำ ทำงานหวังผลและเห็นความสุขส่วนตัวสำคัญกว่าส่วนรวม ดังนั้น การรินไวน์ให้สุนัขของ “สามารถ” ในเหตุการณ์ต่อไปนี้ จึงเป็นทั้งการเย้ยหยันประชดประชัน และมอบบทลงโทษซ้ำสองให้แก่รัฐมนตรีรักษนะ

ผมเทไวน์แดงใส่แก้ว และเทใส่ชามยกไปให้หมา มันเลียไวน์เหมือนหิวน้ำมาหลายวัน

“เอ็งก็คัศจรรย์ชอบไวน์ด้วยโว้ย!”

ผมกดปุ่มคอมพิวเตอร์ ดูรายงานค่าคาร์บอนไวน์เก่าขวดนั้น ตัวเลขหน้าจอคือ 1978 เนื้อไวน์ของรัฐมนตรีขวดนั้นมีอายุถูกต้อง เพียงแต่มีใค้อยู่ในขวดที่มันควรออยู่...

“...แล้วเสือกชอบกินของแพงอีก...”

ผมรินไวน์ติดฉลากราคาสองร้อยบาทลงในถาดของหมาจนเกลี้ยง มันเลีย

Romane Conti บนถาดจนแห้ง

“กินไวน์ของท่านรัฐมนตรีแล้วรูดชิบปากเรื่องนี้ด้วย”

มันเห่าเบา ๆ คล้ายรับปาก แล้วก็ไปนอนที่มุมห้องตามเดิม

(ปรมาณู, ไวน์แดง, หมา, 2554, หน้า 85-86)

การจบเรื่องด้วยการหักมุมดังกล่าว ทำให้ผู้อ่านรู้สึกขบขันในความโง่เขลาปัญญาของรัฐมนตรีรักชนะที่สุดท้ายต้องเสียรู้ให้แก่สามารถ ทั้งยังต้องเสียไวน์ราคาแพงของตนให้แก่สุนัขใหญ่หลังอาน เพราะฉะนั้น สัญลักษณ์ของ 3 ประการ คือ ไวน์ ปรมาณู และสุนัข จึงอาจมองในมุมเชิงปรัชญาได้ว่าเป็นตัวแทนกิเลสของมนุษย์ ไวน์ แทนความลุ่มหลงในอำนาจ ลาภ ยศ สรรเสริญ ปรมาณู แทนความลุ่มหลงในความระบอบรู้และเหตุผล การยึดมั่นถือมั่นในมานะทิฐิ ส่วนสุนัขเป็นตัวแทนความลุ่มหลงในอัตตาและความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ กิเลสทั้งสามประการนี้นำไปสู่พฤติกรรมนำไปสู่การสั่งสมอรรถาและพฤติกรรมในทางชั่วร้าย ทำให้มนุษย์มองไม่เห็นความจริง ยังผลให้เกิดความทุกข์ในท้ายที่สุด แนวคิดเชิงปรัชญาในที่นี้จึงมีเป้าประสงค์ในการชี้ให้เห็นต่อแห่งทุกข์ เพื่อให้ผู้อ่านหลีกเลี่ยงไปจากพฤติกรรมที่สร้างทุกข์นั้นเสีย

เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมของการนำเสนอแนวคิดผ่านสัญลักษณ์ขึ้น ผู้วิจัยได้สรุปกลวิธีการนำเสนอแนวคิดดังกล่าวเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 11 สรุปการนำเสนอแนวคิดผ่านสัญลักษณ์

ลำดับที่	เรื่อง	การนำเสนอแนวคิดผ่านสัญลักษณ์		
		ตัวละคร (รวมทั้งอวัยวะ ของตัวละคร)	วัตถุสิ่งของ หรือสัตว์	หมายเหตุ
1	เรื่องกุหลาบสีแดงกับ เทียนบินสุดท้าย	✓	✓	ดอกกุหลาบ แอนดรอยด์ที่มีตราประทับ แอนดรอยด์ที่ไม่มีตราประทับ
2	พระเจ้าองค์สุดท้าย	✓	-	คอมพิวเตอร์ (บุคลาธิษฐาน)
3	สงครามนินรันคร์	✓	-	รัฐบาลเทพ-กองทัพฝ่ายมืด
4	คนเสเพล	-	✓	เพชร
5	ผีเสื้อกับดอกไม้ไฟ	✓	✓	ผีเสื้อ ดอกไม้ไฟ ของตัวละคร
6	นิทานหิ่งห้อย	-	✓	หิ่งห้อย เครื่องแก้วสารพัดนึก
7	คำสั่งสุดท้ายของยาดา	✓	-	เครื่องจักร (บุคลาธิษฐาน) มนุษย์ต่างดาว (ชาวยาดา)
8	จิตสุริยะ	✓	-	จิตของตัวละคร
9	นิทานวานร	✓	-	คน ลิง
10	ปรมาณู, ไวน์แดง, หมา	✓	✓	ปรมาณู ไวน์แดง หมาหลังอานตัวใหญ่
11	หางจิ้งจก	-	✓	ฉลาม
12	วรรณกรรม 2211	✓	-	หุ่นยนต์นักประพันธ์
13	อัญมณีสุตรา	✓	✓	แหวนงูกินหาง งูแห่งนินรันคร์(Ouroros) ตัวเลข ดาวเหนือ สัญลักษณ์เต๋า (ไท่จีตู) อักษรจีน (อี่) โมเดลทางคณิตศาสตร์ แผนภูมิอี่จิง ภาพเขียน มายา (ตัวละครหญิง) ดารา (ตัวละครหญิง) โลกที่มีแต่สตรีเพศ

จากตารางที่ 11 พบว่า มินิยายวิทยาศาสตร์ 13 เรื่องที่นำเสนอแนวคิดผ่านสัญลักษณ์ สัญลักษณ์ในที่นี้แบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มแรก คือ สัญลักษณ์ที่เป็นตัวละคร ทั้งนี้หมายถึง อวัยวะส่วนหนึ่งส่วนใดของตัวละครนั้น ๆ ด้วย พบผ่านนิยาย 10 เรื่อง โดยพบทั้งสิ้น 14 สัญลักษณ์ กลุ่มที่สอง คือ สัญลักษณ์ที่เป็นวัตถุสิ่งของหรือสัตว์ พบผ่านนิยาย 7 เรื่อง โดยพบทั้งสิ้น 17 สัญลักษณ์ ทั้งนี้พบว่ามินิยายถึง 9 เรื่องที่สื่อแนวคิดผ่านสัญลักษณ์เป็นวัตถุหรือตัวละครอย่างใด อย่างหนึ่งอย่างใดเด่น ขณะที่นิยายอีก 4 เรื่อง พบสัญลักษณ์ทั้งที่เป็นวัตถุและตัวละครประกอบ กัน เรื่องที่มีสัญลักษณ์จำนวนมากหรือมีสัญลักษณ์หลากหลายประเภทจะเป็นงานเขียนประเภท นวนิยาย ขณะที่งานเขียนประเภทเรื่องสั้นพบสัญลักษณ์น้อยกว่า ยกเว้นเรื่องที่ วินทร์ เลียววาริณ ใจใช้สัญลักษณ์สื่อถึงคู่ตรงข้ามหรือใจใช้สัญลักษณ์เสียดสีตัวละครหรือเสียดสีปัญหาสังคม

นอกจากการนำเสนอแนวคิดผ่านสัญลักษณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยยังพบการนำเสนอแนวคิดด้วย วิธีการอื่น ๆ ดังจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

การนำเสนอแนวคิดผ่านพัฒนาการของเรื่องและตัวละคร

นิยายวิทยาศาสตร์บางเรื่องผู้อ่านต้องอ่านเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ ดูพัฒนาการของเรื่องจึง จะทราบว่าเรื่องนั้น ๆ ให้ข้อสรุปใด เรื่องทำนองนี้มักเป็นการสืบสวนสอบสวน มีปริศนา หรือปม ขัดแย้งบางอย่างที่รอการค้นพบ เมื่อไขปริศนาได้ หรือค้นพบความจริงแล้ว จึงเผยถึงสาระสำคัญของเรื่อง เรื่องบางเรื่องอาจสื่อผ่านพัฒนาการของตัวละครซึ่งเคยกระทำผิด คิดผิด หรือมีทัศนคติ อย่างผิด ๆ เกี่ยวกับชีวิต เมื่อได้ผ่านเวลาและมีประสบการณ์เกี่ยวกับชีวิตมากขึ้น ตัวละครดังกล่าวได้ เรียนรู้และตระหนักถึงความจริงเกี่ยวกับชีวิตบางประการ ซึ่งความจริงนี้เองสื่อถึง แนวคิดเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังนำเสนอ

จากการศึกษาพบว่า แนวคิดที่สื่อสารผ่านพัฒนาการของเรื่องหรือพัฒนาการของ ตัวละครในที่นี้ชี้นำไปสู่แนวคิดเชิงพุทธปรัชญาหรือปรัชญาเต๋าใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ การนำเสนอผ่านพัฒนาการของเรื่อง ได้แก่ พัฒนาการของเหตุการณ์หรือการกระทำของตัวละคร ที่ค่อย ๆ รุนแรงขึ้น กระทั่งนำไปสู่ประเด็นวิพากษ์ว่า สิ่งที่ตัวละครกระทำหรือตัดสินใจใน สถานการณ์ต่าง ๆ นั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องใช่หรือไม่ หากใช่ เหตุใดมนุษย์จึงยังคงเป็นทุกข์อยู่ ผลจากการใช้เทคโนโลยีนั้นนำพามนุษย์ไปสู่ความจริง หรือเป็นเพียงการสนองความต้องการอย่าง ฉาบฉวย ลักษณะที่สอง คือ การสื่อสารแนวคิดผ่านพัฒนาการทางความคิดของตัวละคร โดยเรื่อง จะกล่าวถึงตัวละครเอกที่มีความคิดฝังใจอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ต่อมาเมื่อมีปมขัดแย้งบางอย่างนำตัวละคร ไปสู่การเรียนรู้ว่า สิ่งที่ตนเคยเชื่อถือนั้นผิดหรือเป็นเพียงความจริงส่วนหนึ่ง ความจริงที่แท้จริงนั้น เป็นแนวคิดเชิงปรัชญาที่ตนเคยมองข้ามหรือเคยไม่ยอมรับ ความคิดของตัวละครที่เปลี่ยนแปลงไป

นี้ มักเปลี่ยนจากระบบคิดแบบวิทยาศาสตร์สุดโต่ง ไปเป็นแนวคิดเชิงพุทธปรัชญาหรือปรัชญาเต๋า การนำเสนอแนวคิดผ่านพัฒนาการทั้งสองลักษณะสื่อถึงน้ำเสียงและท่าทีของ วินทร์ เลียววาริณ ที่พยายามโน้มน้าผู้อ่านไปสู่ความคิดเชิงปรัชญา โดยแสดงให้เห็นว่าปรัชญาจึงเป็นสิ่งที่ช่วยเหลือมนุษย์ให้รอดพ้นจากความทุกข์ ขณะที่วิทยาศาสตร์หรือนิยายที่ตรงกว่านั้น คือ มนุษย์ผู้ใช้วิทยาศาสตร์ เป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ ฉะนั้นความเชื่อมั่นในวิทยาศาสตร์หรือระบบความคิดใด ๆ อย่างสุดโต่ง จึงนำไปสู่ความยึดมั่นถือมั่น กิเลสและอวิชชาอันเป็นวัฏจักรแห่งความทุกข์

ทั้งนี้ พบว่าเรื่องที่น่าสนใจแนวคิดผ่านพัฒนาการของเรื่องและตัวละครจำนวน 17 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องโปรเจกต์: เทเลสตาร์ 2. เรื่องภพสุดท้าย 3. เรื่อง 7020: โลกแห่งความสุข 4. เรื่องเดือนช่วงดวงเด่นฟ้า คาดาว 5. เรื่องคนเสเพล 6. เรื่องกรรมปริศนา 7. เรื่องสงครามยูโรปา 8. เรื่องบริโภคนิยม 9. เรื่องมนุษย์แช่แข็ง 10. เรื่องสามโลก 11. เรื่องยามดึกนีกหนาวหนาวย เชนยแนบแอบเอย 12. เรื่องอีกด้านหนึ่งของหลุมดำ 13. เรื่องวาระพิฆาต 14. เรื่องเรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว ในอนาคต 15. เรื่องเย็นฉ่ำน้ำค้างย้อย เยือกฟ้า พาหนาว 16. เรื่องอัฐรสตรา และ 17. เรื่องบางกะโพ้ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องภพสุดท้าย แนวคิดของเรื่องนี้ถ่ายทอดผ่านพัฒนาการทางความคิดของตัวละครเอก ซึ่งผู้อ่านจะต้องติดตามตั้งแต่ต้นไปจนจบเรื่องว่า ประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านมาทำให้ตัวละครได้ข้อสรุปใดบ้างเกี่ยวกับชีวิตของตนเอง เรื่องเล่าถึง “เขา” ผู้มีพลังจิตพิเศษซึ่งเข้าร่วมโครงการวิจัยในมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์แห่งหนึ่ง เพื่อที่จะได้ใกล้ชิด “มาริตา” หญิงสาวที่เขารัก การทดลองในโครงการดังกล่าวทำให้เขากลายสภาพเป็นเพียงอณูชีวิตในเซลล์ของเมล็ดถั่ว ได้รับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงสภาวะและการเคลื่อนไหวของสิ่งมีชีวิตที่เขาอาศัยเป็นส่วนหนึ่ง เขารายงานการรับรู้ต่อมาริตาตลอดเวลา จนกระทั่งวันที่ค้นพบว่าหล่อนมิได้ชื่อสัตย์ต่อเขา เขาตัดสินใจเป็นส่วนหนึ่งของอณูชีวิตและตัดขาดจากโลกอดีตไปตลอดกาล ในตอนนี้ผู้อ่านจะสังเกตว่า “เขา” สภาวะจิตของเต็มไปด้วยความโกรธแค้นต่อมาริตา ดังข้อความบรรยายความรู้สึกนึกคิดของเขาในฐานะอณูชีวิตของต้นถั่ว ความว่า

ต้นถั่วโตเต็มที่และมีชีวิตอยู่ในห้องทดลองต่อมาอีกหลายสัปดาห์ วันหนึ่งมันก็เหี่ยวลง เขารู้ว่าร่างที่เขาสถิตอยู่กำลังสลายตัว บัดนี้เขากำลังประจักษ์การแยกจากกันของเหล่าอนุชีวิตที่มารวมตัวเป็นต้นถั่วต้นนั้นในระยะเวลาไม่ยาวนานนักบนโลก เช่นเดียวกับบรรพบุรุษถั่วของมัน ในที่สุดมันก็สลายตัวลงดิน เขารับรู้การแตกสลายของเปลือกนี้อย่างสงบ เขาได้ยินมาริตาเอ่ยข้างกระถางต่อเขา “ฉันเสียใจ คุณจงกลับมาตอนที่มันจะสายเกินไป...”

แต่เขาไม่สนใจ หญิงที่ทรยศยอมไว้ใจไม่ได้ เขาคิดเป็นเพื่อนกับซากถั่วในดินดีกว่าจะกลับไปหาเธออีกครั้ง เธอเพียงต้องการหลอกใช้เขาเพื่อเกียรติยศชื่อเสียงของตัวเองเท่านั้น ชื่อเสียงจอมปลอมที่ไม่เคยยั่งยืน เขาต่างหากที่จะยั่งยืนต่อไป...

(ภพสุคทัย, 2540, หน้า 154-155)

เมื่อเวลาผ่านไป เขากลับกลายเป็นส่วนหนึ่งของโลกผ่านร่างของสิ่งมีชีวิตและสิ่งไร้ชีวิตจำนวนมาก ในฐานะอนุชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลง ยักย้าย ถ่ายเทและแปรสภาพเป็นทอด ๆ ทำให้เขาตระหนักถึงความไม่เที่ยงอันเป็นแก่นแท้ของสรรพสิ่ง การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับ ไปของสิ่งทั้งหลาย แสดงถึงการชุมนุมกันชั่วคราวของขั้นที่ไม่ยั่งยืน ในเมื่อเขาต้องดำรงอยู่ระหว่างการเกิดและดับอยู่ตลอดเวลา ความไม่เที่ยงได้สอนให้เขาพิจารณาโลกตามความเป็นจริงมากกว่าเดิม แม้กระทั่งความคับข้องหมองใจที่เคยมีอยู่ ก็ค่อย ๆ ได้รับการเยียวยาและลดลงไปได้ในที่สุด และแล้วชะตากรรมก็พัดพาเขาให้ได้พบมาริตาอีกครั้ง ในตอนนั้นเธอเสียชีวิตลง กลายเป็นเพียงซากศพในสุสาน เขายังได้พบกับ “กาวิน” ชายหนุ่มคู่ริผู้ช่วงชิงความรักของเขาไป ซึ่งบัดนี้กลายเป็นเพียงชายชราที่มีความมั่นคงในรัก การได้มองเห็นภาพนั้นเป็นระยะเวลาไม่นาน ยังผลให้ความหมกมุ่นและยึดมั่นถือมั่นในความคิดของเขาจึงเบาบางลงไป จนในท้ายที่สุดเขาก็หลุดจากความเป็นทาสของความยึดมั่นถือมั่นในตัวมาริตาได้ ดังบทบรรยายความคิดของ “เขา” ในตอนหนึ่งความว่า

เขาจำไม่ได้ว่าตัวเองอยู่ที่นั่นมานานเท่าใด เวลาผ่านไปก็ปีแล้วตั้งแต่วันที่เขาจากมาริตา? กาลเวลาผ่านไปปีแล้วปีเล่า ผงกระดูกของเด็กกลายเป็นดินในป่าช้าไปนานแล้ว วันหนึ่งมีศพถูกนำมาฝังใกล้ ๆ เขาไว้ในทันทีว่าเป็นร่างของมาริตา...

แล้วกาวินก็แวะเวียนมาที่นี้อยู่เรื่อย ๆ ทุกครั้งที่เขามาจะเอ่ยวาจาคล้าย ๆ กัน ตอนนี้เขาเข้าใจความรู้สึกและความรักที่ชายชราผู้นี้มีต่อภรรยาของเขา ถ้าหากเวลานานปานนี้ยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความรักของเขาที่มีต่อผู้หญิงคนหนึ่ง บางทีเขาไม่ควรมีความอิจฉาเหลืออยู่ เขารู้ว่ากาวินนั้นรักมาริตามากเช่นกัน มากเท่า ๆ กับเขา หรืออาจมากกว่าเขา ใครจะรู้?...

... เขาคิดถึงมาริตา กระดูกของเธอถูกร่อนสลายไปในแผ่นดินมานานหลายร้อยศตวรรษแล้ว เธออาจผ่านภพชาติอีกหลายสิบหลายร้อยภพชาติตามวัฏสงสาร แต่เธอไม่มีวันรับรู้สิ่งที่เปลี่ยนไปอย่างที่เขาสัมผัส เพราะมีแต่จิตของเขาซึ่งคงทำงานอย่างไม่มีวันหยุด

จริงหรือที่ทุกสรรพสิ่งย่อมไม่คงอยู่ชั่ววันรันคร---แม้แต่จิต? เขาเชื่อมั่นว่าวันหนึ่งจิตดวงนี้ก็ย่อมดับเช่นกัน ทุกอนุที่ละเอียดอ่อนก็อาจมีอนุที่ข้อยลงไปอีก...

(ภพสุคทัย, 2540, หน้า 157-158, 160)

จากข้อความดังกล่าวพบว่า ทักษะของ “เขา” เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและประสบการณ์ที่เขาได้พบ เช่นนี้หมายความว่า ความไม่เที่ยงไม่เพียงปรากฏในรูปกายสสารเท่านั้น แม้กระทั่งจิตใจของมนุษย์ก็มีเกิดดับเช่นเดียวกัน ไม่มีสิ่งใดจะทนต่อแรงบีบคั้นของเหตุปัจจัยได้ เมื่อเวลาผ่านไป ทุกสิ่งซึ่งเคยมีอยู่ย่อมเสื่อมลงไป อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่า วินทร์ เลียววาริณ จะมิได้นำเสนอเรื่องนี้ด้วยเป้าประสงค์ของการมองสรรพสิ่งในแง่ปัจเจกบุคคลเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเรื่องมิได้หยุดเพียงแค่ว่าเขาสามารถปล่อยวางเรื่องราวทั้งหมดภายในจิตใจของตนลงไปได้ แต่ยังสืบต่อไปถึงในเชิงองค์รวมเมื่อได้กลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล จิตของเขายังคงทำงานผ่านยุคสมัยไปจนถึงกาลที่โลกสูญสิ้น กระทั่งเขาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งทรงภูมิปัญญาจากต่างดาว จุดนี้เองทำให้เขาเริ่มต้องคำถามต่อความมั่นคงของจิต ดังบทบรรยายความคิดของเขาในตอนท้ายเรื่อง

ความว่า

แต่เขาเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล เปลี่ยนภพชาติ เปลี่ยนเปลือกคลุมร่าง ไปเรื่อย ๆ ห่างไกลอารยธรรมมนุษย์และแตกต่างจากกายภาพเดิม ๆ ที่เขาคู้เคยไปทุกที แต่ไม่ว่าเปลือกคลุมร่างนี้จะมีสภาพเช่นใด เป็นระบบชีวเคมี หรือระบบอื่นใดที่มนุษย์ไม่เคยและไม่สามารผ่นถึง เขาก็พร้อมรับและเป็นส่วนหนึ่งของมันอย่างเต็มใจ เพราะบัดนี้เขาเข้าใจในธรรมชาติของจักรวาล จักรวาลก็คือความรัก ความเมตตา ช่างต่างจกความรักที่ครั้งหนึ่งเขามีให้หญิงสาวที่เขารักเป็นเพียงฉาหนึ่ง ภพมนุษย์เป็นเพียงภาพลวงตา ภาพหนึ่ง สวยงามแต่ไม่จีรัง

และแล้วเขาก็เกิดอีกครั้ง หลุดพ้นจากรูปแบบชีวิตเดิม ๆ โดยสิ้นเชิง มีแต่จิตเท่านั้นที่ยังคงเดิม เขาได้เปลี่ยนเปลือกที่จะกลายเป็นอาณาจักรใหม่ของเขา---เปลือกของมนุษย์ต่างภพ!

ร่างกายใหม่ของเขาเรียบง่ายกว่าเดิม เขาคิดว่าเขาชอบร่างนี้สติปัญญาของ ‘มัน’ สูงกว่าระดับที่เขาถือกำเนิดมา บางที ‘มัน’ อาจรู้วิธีที่จะช่วยให้เขาเป็นอิสระจากอนุที่เชื่อมเป็นตัวตนเขาสักที จิตของเขายังยืนมาได้นานหลายแสนล้านปี แต่แม้แต่จิตก็อาจมีจุดสิ้นสุด ‘มัน’ อาจช่วยเขาได้ บางทีมันคงมีความรู้มหาศาลที่มนุษย์ชาติไม่เคยรู้มาก่อน รอเขาอยู่

(ภพสุดท้าย, 2540, หน้า 160-161)

จากบทบรรยายดังกล่าวพบว่า วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอความคิดในระดับที่กว้างและลึกซึ้งออกไปกว่าความไม่เที่ยงซึ่งมนุษย์เข้าใจกันอย่างธรรมดา ความไม่เที่ยงนั้นแทรกซึมอยู่ในทุกอย่าง ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยพิวเฒินเมื่ออ่านนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้และมองเห็นพัฒนาการของตัวละครซึ่งบรรยายเกี่ยวกับการเปลี่ยนเปลือกคลุมร่างโดยตลอด เนื่องจากเปลือกกายเป็นสังเกดได้ง่าย ทว่าในแง่ที่ลึกลงไปนั้น จิตกลับเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงกลับกลอกได้ง่ายไม่แพ้กาย แต่ความยึดอยากทำให้มนุษย์คิดว่า จิตของตนไม่เปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนแปลงได้ยาก แต่ในตอนท้ายเรื่องจะสังเกดได้ว่า “เขา” ได้พบความจริงว่า “ภพมนุษย์เป็นเพียงภาพลวงตา ภาพหนึ่ง สวยงามแต่ไม่จีรัง” หมายความว่า โลกที่มนุษย์พบหรือประสบอยู่นั้น มิใช่โลกที่แท้จริง หากเป็นโลกที่มนุษย์สร้างขึ้นตามการปรุงแต่งจิตที่ขึ้น ๆ ลง ๆ จุดนี้นับว่าเป็นการเพ่งพิจารณาที่จิตมากกว่ากาย ผู้อ่านต้องจับประเด็นจากพัฒนาการทางความคิดของตัวละครให้ได้ว่า เขากำลังอภิปรายหรือวิพากษ์เกี่ยวกับจิตซึ่งแท้จริงแล้วไม่มีแก่นแกนให้ยึดถือและไม่อาจเข้าใจได้ผ่านหลักตรรกะใด ๆ ดังจะพบว่าแม้ว่าเขาเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ต่างดาวซึ่งถือว้าเป็นสิ่งที่มิภูมิปัญญาสูงส่งกว่ามนุษย์ ก็มิอาจเข้าใจได้ต้องแท้ถึงการสิ้นสุดของจิต การจบเรื่องเช่นนี้ เป็นไปได้

หรือไม่ว่า วินทร์ เลียววาริณ กำลังชี้ให้เห็นว่า เทคโนโลยีหรือความรู้อันสูงส่งก็ไม่อาจช่วยให้มนุษย์
 พันทุกข์ได้ ทั้งนี้เพราะการจะเข้าถึงความจริงได้ตามหลักพุทธปรัชญานั้น บุคคลจะพันทุกข์หรือ
 เรียนรู้ความจริงได้ก็ด้วยการลงมือกระทำ มิใช่ด้วยความเข้าใจทางทฤษฎีเท่านั้น

เรื่องเดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว แนวคิดของเรื่องนี้นำเสนอผ่านพัฒนาการทางความคิด
 ของ “ข้า” จอมกวีแห่งโลกสีน้ำเงิน นับว่ากวีท่านนี้เป็นสุนทรภู่กวีเอกสมัยรัตนโกสินทร์ เรื่องเล่าถึง
 ชีวิตในคุกของชีวิตของจอมกวี ผู้ใช้เวลามากไปกับการอ่านตำรายาอายุวัฒนะ เล่นแร่แปรธาตุ และ
 การเขียนบทกวี ในคืนพระจันทร์เต็มดวงคืนหนึ่ง “ข้า” พบกับ “คารันตร์” เพื่อนมนุษย์ต่างดาวที่
 เดินทางมาจากสุดปลายคาราจักร คารันตร์สนทนากับ “ข้า” ถึงประเด็นหลายประเด็น รวมทั้งสิ่งที่
 เขาไม่เคยคิดตั้งคำถามมาก่อน คำถามเหล่านี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดของ “ข้า” หลาย
 คำถามสะกิดเตือนให้เขาคิดคำถามต่อเหตุผลในคิดหรือกระทำสิ่งต่าง ๆ ของตนเอง ดังบทสนทนา
 ระหว่าง “ข้า” และ “คารันตร์” ถึงความรักของมนุษย์ความว่า

“ชายคนหนึ่งจะรักหลายหญิงในเวลาเดียวกันได้ไหม?”

“ไม่ได้ รักแท้เกิดได้ครั้งละหนึ่งเดียวเสมอ”

“ถ้าเช่นนั้นตัวละครเอกของท่านก็เป็นผู้ที่ไม่เคยมีรักแท้ เพราะเขามักจะล่อง
 ประเวณีและมีคู่หลายคนเสมอ ทั้งนางผีเสื้อสมุทร นางมัจฉา นางสุวรรณมาลี นาง...”

“คำนิยมของเรากำหนดให้ชายชาติตรีมีหญิงได้มากกว่าหนึ่งในเวลาเดียวกัน
 ไม่เรียกว่าล่องประเวณี”

“ผู้หญิงก็เหมือนกัน?”

“ไม่... ผู้หญิงต้องมีคู่คนเดียว มิเช่นนั้นจะกลายเป็นหญิงแพศยา”

“ช่างน่าสับสน ความรักที่ท่านพรรณนาในบทกวีช่างเป็นสิ่งสวยงาม
 ทว่าพฤติกรรมของตัวละครท่านกลับขัดแย้งกันเอง แม้กระทั่งการที่นางผีเสื้อยักษ์รัก
 ชายคนหนึ่ง กลับกลายเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ทำไมท่านให้นางถูกฆ่าตายเพราะรักด้วย
 ถ้าความรักเป็นสิ่งสูงส่งและสวยงามจริงอย่างที่ท่านเชื่อ...”

ข้าชะงักอึ้งไปอีกครา คารันตร์---ผู้มาจากสุแดนคาราผู้นี้ช่างชอบคำถามซึ่งข้าเอง
 ตอบไม่ได้...

(เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว, 2540, หน้า 242)

การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนต่างดาวนำไปสู่การเปิดมุมมองใหม่ ๆ เกี่ยวกับชีวิต มุมมองดังกล่าวส่งผลต่อความคิดของ “ข้า” ทำให้เขาใคร่ครวญในสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น มองโลกในแง่บวกที่กว้างออกไป กระนั้นความเป็นมนุษย์ปุถุชนประกอบกับชีวิตที่ผันผวนทำให้เขายังคงติดอยู่กับกองกิเลส “ข้า” ใช้ชีวิตคืนรนวนเวียนอยู่กับยาอายุวัฒนะ สุรา และผู้หญิง กระทั่งเข้าสู่ปัจฉิมวัย การสูญเสียทุกสิ่งในชีวิตทำให้เขาค้นรณไขว่คว้าสิ่งเดิมเต็มชีวิต โดยเชื่อว่าสิ่ง ๆ นั้นจะทำให้เขาพ้นไปจากความทุกข์ ทว่าผ่านเวลาหลายปี ไม่เพียงไม่พบกับสิ่งที่แสวงหา กลับพบว่าวิชาที่เฝ้ายึดถือทำให้เขาหลงติดอยู่กับภาพลวงตา ดังบทสนทนาระหว่าง “ข้า” และ “คารันตร์” ในตอนหนึ่ง

ความว่า

...ข้าถามตัวเอง จริง ๆ แล้วตัวเรากำลังแสวงหาอะไร? เราจะอยู่เหนือโลกได้หรือไม่ หากเรายังเป็นส่วนหนึ่งของโลก และเลื่อนไหลไปตามกระแสโลก?

ชั่วชีวิตข้าประสบกับความพลัดพรากมาแต่เล็ก ต้องโทษทัณฑ์ในคุก ชีวิตคู่ล้มเหลวครั้งแล้วครั้งเล่า ข้าหันหน้าเข้าหาเหล่า ผู้หญิงยาอายุวัฒนะ ไสยศาสตร์ ด้วยเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะช่วยข้าลืมความทุกข์ แต่ในใจข้าก็รู้ว่าไร้ประโยชน์ บางคราจินตนาการที่แสดงออกมาในบทกวีช่วยให้ข้าระบายทุกข์ออกไปได้บ้าง แต่ข้ายังไม่มีความสุขอย่างแท้จริง

แล้วข้าก็ถามเขา “เจ้าค้นพบประตูแห่งเอกภพ ที่เจ้าเดินทางไปทั่วคาราจักรเพื่อค้นหาแล้วหรือไม่”

“ยังไม่พบ เพราะเราเลิกค้นหาแล้ว เราไม่เห็นประโยชน์ของมันอีกต่อไป นับแต่วันที่เราสงสัยว่าท่านค้นหายาอายุวัฒนะไปทำไม เราก็เฝ้าดูโลกนี้ต่อมาอีกหลายปี และเรียนรู้ว่าเป้าหมายชีวิตของสิ่งที่ประกอบขึ้นเป็นเรากับท่าน ไม่น่าจะอยู่ที่รูปแบบทางกายภาพที่ดีกว่า ไม่น่าจะใช่ความเป็นอมตะที่ท่านต้องการ หรือกายทิพย์ที่เราแสวงหา หากแต่อยู่ที่ความดับสูญของวัฏจักรชีวิต ประตูแห่งเอกภพกับยาอายุวัฒนะไม่มีอะไรต่างจากกัน โดยนัย ทั้งสองสิ่งนี้ไม่สามารถช่วยดับทุกข์ได้เลย นั่นเป็นเพียงมายาภาพ เราทั้งคู่ต่างเป็นคนเดินทางที่แสวงหาภาพลวงตาเหมือนกัน...”

(เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว, 2540, หน้า 251-252)

จากบทสนทนาดังกล่าว แสดงถึงพัฒนาการด้านความคิดของตัวละคร ทั้ง “ข้า” และ “คารันตร์” ต่างคืนรณแสวงหาบางสิ่งบางอย่าง เพื่อมาเติมเต็มความปรารถนาของตนเอง ทว่าในที่สุดแล้วพวกเขากลับไขว่คว้าแต่ความว่างเปล่า ความผิดหวังจากสิ่งที่มุ่งหวังทำให้ตัวละครทั้งสอง

ต่างตั้งคำถามต่อกระทำของตนเอง คำถามนี้นำไปสู่การพิจารณาเป้าหมายชีวิตและความหมายของความสุขที่แท้จริง ที่ผ่านมามีตัวละครต่างพบว่าความสุขของพวกเขาผูกพันอยู่กับ “บางสิ่ง” ที่ไม่ได้มีความหมายในตัวเอง พวกเขาต่างหากที่ไปให้ค่าและความหมายแก่สิ่งนั้น ทั้งสุรา นารี ยาอายุวัฒนะ หรือประตูแห่งเอกภพ ความสุขที่มีต่อสิ่งเหล่านี้เป็นความสุขผันผวน นำไปสู่ความคาดหวังในวิถีบางอย่าง เมื่อไม่เป็นตามที่หวังความผิดหวังย่อมเกิดขึ้น แม้แต่ คารันตร์ ซึ่งเป็นสิ่งภูมิปัญญาจากนอกโลกที่มีวิทยาการสูงส่งกว่ายังไม่อาจพ้นจากความทุกข์นี้ แสดงให้เห็นว่า วิทยาการที่ก้าวหน้าไม่อาจช่วยให้มนุษย์พ้นทุกข์ได้ ทรายไบต์ที่ยังมองไม่เห็นความเป็นจริงของชีวิต ดังนั้นจะพบว่าการสนทนาระหว่างตัวละครทั้งสองในที่สุดนำไปสู่ความตระหนักรู้ถึงความจริงของชีวิต ได้แก่ การละวางอัตตา มองโลกในฐานะที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของมัน มิใช่ยึดตนเป็นศูนย์กลาง ดังคำพูดของ “ข้า” ตอนท้ายเรื่องความว่า

“เมื่อนั้นข้าจึงรู้ว่า ความสุขในชีวิตที่แท้จริงไม่ใช่สุรา นารี ไม่ใช่ความรักชายหญิงที่ข้ามักเรียนในบทกวี ไม่ใช่เกียรติยศ ทรัพย์สมบัติ หรือยาอายุวัฒนะที่ข้าเพียรไขว่คว้ามาตลอดชีวิต ความสุขคือความปิติที่พบว่าตัวเราไม่ใช่เรา ความสุขคือความรักถาวรที่ทุกสรรพสิ่ง ณ วินาทีนี้ ข้ารักก้อนหินทุกก้อน ต้นไม้ทุกต้น สัตว์ร่วมโลกแผ่นดิน สายลม สายน้ำ ฤดูกาลและจักรวาล...”

ข้าตื่นแล้วในที่สุด เมื่อชีวิตล่วงมาถึงปัจฉิมวัย...

...

“ท่านกลัวตายหรือไม่”

“ความตายก็คือการเดินทางอีกครั้งหนึ่ง การดับก็คือการเกิด การเกิดก็คือการดับ..”

เพราะข้ารู้แล้วว่าสรรพสิ่งเกิดจากเหตุและปัจจัย ไม่มีที่ดั้งต้น ไม่มีที่สิ้นสุด การเกิดไม่เคยมีในเอกภพ มีแต่การเกิดซบมุ่มร่วมกันธาตุต่าง ๆ ชั่วคราว และการตาย ชั่วคราว

(เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว, 2540, หน้า 257-258)

ดังนั้นจะพบว่า แนวคิดเชิงปรัชญาในเรื่องนี้ถ่ายทอดผ่านพัฒนาการทางความคิดของตัวละคร ซึ่งเคยมีทัศนคติในอดีตอย่างใดอย่างหนึ่ง ต่อเมื่อเวลาผ่านไป ทัศนะนั้น ๆ กลับเปลี่ยนไปตามประสบการณ์ที่เพิ่มพูนขึ้น การตระหนักรู้ถึงความทุกข์ ความไม่เที่ยง และความไร้ตัวตน อันเป็นธรรมดาชีวิต เป็นบทสรุปที่ผู้อ่านจะตีความได้เมื่อพิจารณาถ้อยคำแสดงทัศนะของตัวละครที่เปลี่ยนไปตามลำดับ นอกจากนี้ การตั้งคำถามและแลกเปลี่ยนทัศนะกันระหว่างตัวละครทั้งสอง คือ

“ข้า” และ “คาร์นัทร” เผยให้เห็นถึงความเห็นชั่วคราวข้ามที่มีความเห็นต่างกัน ทว่าในท้ายที่สุด ความคิดเห็นที่แตกต่างนั้นก็กลับมีจุดยืนร่วมกันอยู่ เพราะฉะนั้นการเปิดใจกว้าง ยอมรับความแตกต่างทางความคิด เลิกยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสารไปยังผู้อ่านผ่านนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้ เมื่อมองจากพัฒนาการของตัวละครและของเรื่องทั้งหมด

เรื่องครรภ์ปริศนา เรื่องนี้เป็นแนวสืบสวนสอบสวน ความสนุกสนานเข้าใจและการค้นหาแนวคิดสำคัญจึงอยู่ที่การคลี่คลายปมขัดแย้งซึ่งเกี่ยวพันกับพัฒนาการเรื่อง เรื่องว่าด้วยนักสืบผู้หนึ่งถูกเรียกตัวให้ไปสืบคดีของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งถูกตั้งข้อหาว่ามีความสัมพันธ์กับบุตรสาวของตนเอง คดีนี้สั่นคลอนตำแหน่งและภาพลักษณ์รัฐมนตรีอย่างมาก อาจทำให้เขาหลุดจากตำแหน่งและถึงขั้นถูกประหารชีวิต ความขัดแย้งในหลักฐานที่นักสืบได้มานำไปสู่การค้นพบความจริงเกี่ยวกับ “พีเลียง” เครื่องอ่านค่าอัตโนมัติในร่างกายมนุษย์ ซึ่งมีสหกัลจักรवालอยู่เบื้องหลัง นักสืบพบว่า ในคืนที่รัฐมนตรีและบุตรสาวไปรับประทานอาหารค่ำด้วยกัน เครื่องพีเลียงของรัฐมนตรีและบุตรสาวทำงานผิดปกติ มีการใช้ระบบสตาร์เทริกส่งน้ำเชื้อของรัฐมนตรีไปยังไข่ของบุตรสาว เพื่อก่อเรื่องที่ทำลายชื่อเสียงและชีวิตของรัฐมนตรี ประธานของสหกัลจักรवालเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังเรื่องนี้ เพราะต้องการกำจัดรัฐมนตรีให้พ้นทางธุรกิจของเขา เรื่องนี้เปิดเผยให้เห็นช่องโหว่ของวิทยาศาสตร์ ซึ่งถูกใช้เป็นเครื่องสนองคณหาของมนุษย์มากกว่าเป็นเครื่องมือตรวจสอบคุณธรรมหรือนำมนุษย์ไปสู่ความจริงแท้ ดังบทสนทนาระหว่างนักสืบและหัวหน้าแพทย์ในสถาบันอัยการแพทย์ในตอนหนึ่ง ความว่า

สามปีหลังจากเครื่องพีเลียงวางตลาด รัฐออกกฎหมายให้เครื่องพีเลียงเป็นส่วนหนึ่งของแผนสุขภาพและทรัพยากร มนุษย์ทุกคนในระบบสุริยะต้องมีพีเลียงในร่างกาย ซึ่งมักจะฉีดเข้าไปตั้งแต่แรกเกิด

“ถ้าเช่นนั้นหล่อนตั้งท้องได้อย่างไร?”

“ผมจนปัญญา”

“เป็นไปได้ไหมที่เครื่องพีเลียงทำงานพลาด?”

“ยากมาก โอกาสที่พีเลียงทำงานพลาดเท่ากับหนึ่งในล้านล้านล้าน”

“แต่มันก็เคยเกิดขึ้นแล้ว”

เขานิ่งไป

ผมถอนหายใจ “คุณก็รู้ว่าภรรยาของผมตายเพราะเครื่อง พีเลียง ในร่างกายของเธอทำงานผิดพลาด แต่ไม่มีใครสักคนในสหภคจักรวาลที่กล้าออกมายอมรับ พวกเขายืนยันอย่างเดี๋ยว่าเครื่องพีเลียงไม่เคยทำงานพลาด”

(ครรรภ์ปริศนา, 2548, หน้า 51)

บทสรุปของเรื่องนี้ คือ การชี้ให้เห็นผลเสียของการเชื่อมั่นในวิทยาศาสตร์อย่างสุดโต่งซึ่งทำให้มนุษย์จำนวนหนึ่งตกเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ของมนุษย์ด้วยกันเอง ทั้งนี้ การตัดสินใจและเชื่อมั่นทุกสิ่งทีวิทยาศาสตร์รองรับ ท้ายที่สุดอาจเป็นเพียงหนทางที่นำไปสู่วิชา เพราะฉะนั้นความจริงตามความเชื่อทางสังคมจึงไม่อาจเชื่อถือได้ เป็นเพียง “ความหมาย” ที่เลื่อนไหลไปตามความต้องการของบุคคล ขึ้นอยู่กับว่าใครให้ความหมายและสิ่ง ๆ นั้น ไปอยู่ที่ไหน หากสังเกตจะพบว่าพัฒนาการของเรื่องเปลี่ยนแปลงไปจนถึงจุดจบ คือ การให้ความสำคัญกับการใช้ปัญญาไตร่ตรอง พิจารณาทุกสิ่งอย่างรอบด้าน ไม่เอนเอียงถ่อมมั่นในสิ่งใดจนเกินขอบเขต ไม่มองสิ่งต่าง ๆ อย่างผิวเผิน แต่ต้องพิจารณาให้ลึกถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้น ผู้อ่านจะพบว่า วิธีการที่นักสืบค้นพบความจริงเบื้องหลังคดีดังกล่าวสามารถเทียบเคียงได้กับการใช้หลักกาลามสูตรและ โยนิโสมนสิการตามแนวคิดพุทธปรัชญา พัฒนาการของเรื่องจึงเกี่ยวพันกับแนวคิดเชิงปรัชญาอย่างแนบสนิท

เรื่องมนุษย์แช่แข็ง เป็นเรื่องราวของเศรษฐีผู้หนึ่งชื่อ เกนนี่ มาเคน ซึ่งทำประกันกับบริษัทออปเตอร์โลพี เพื่อใช้ศาสตร์แช่แข็งชุบชีวิตของตนและภรรยาให้ฟื้นขึ้นมาในโลกอนาคต ทว่าในวันหนึ่ง เกนนี่ มาเคน กลับพบศพปริศนาที่มีรูปร่างหน้าตาเหมือนกับเขาทุกประการ ปมปริศนาเกี่ยวกับกล่าวนำไปการติดตามเรื่องราวของผู้อ่าน นำไปสู่การค้นพบความจริงอัน

น่าตกใจเกี่ยวกับชีวิตในโลกอนาคต การชันสูตรของทีมแพทย์พบว่า ศพดังกล่าวแท้ที่จริงคือ เกนนี่ มาเคน ในโลกอนาคตที่เดินทางข้ามเวลา มา แต่เกิดอุบัติเหตุระหว่างเดินทางทำให้เขาเสียชีวิตไปก่อน ในศพดังกล่าวมีหุ่นนาโนกระจายไปทั่วร่างกาย ผู้คนที่รู้เหตุการณ์รวมทั้งตัว เกนนี่ มาเคน ตัดสินใจถ่ายหุ่นนาโนเข้าไปในสมองของเขา เพื่อสืบหาความจริงเกี่ยวกับการเดินทางย้อนเวลาดังกล่าว ในโลกแห่งความฝัน หรืออีกนัยหนึ่งคือความจริงในโลกอนาคต เกนนี่ มาเคน พบว่าตนเองตื่นขึ้นมาท่ามกลางไฟสงครามโลก ทุกคนที่เขาเคยรู้จักเสียชีวิตไปหมด ชีวิตในโลกอนาคตเป็นชีวิตแร้นแค้นเสียยิ่งกว่าในโลกปัจจุบัน เขาต้องใช้ชีวิตอยู่ในอุโมงค์อันคับแคบท่ามกลางความหนาวเย็น สารกัมมันตภาพรังสี ระเบิดปรมาณู สารกัมมันตภาพรังสี แผ่นดินที่เต็มไปด้วยซากปรักหักพังและน้ำแข็ง ความสามารถในการปรับแต่งยีนทำให้เขาทนทานต่อพิษต่าง ๆ และสภาพแวดล้อมกลายเป็นยึดอายุความทรमानเขาให้ยาวนานยิ่งขึ้น เวลาผ่านไปสองปี ความทรमानที่เพิ่มพูนทำให้ เกนนี่ มาเคน เริ่มตระหนักถึงคุณค่าที่แท้จริงของการมีชีวิตอยู่ ดังบทสนทนาระหว่าง เกนนี่ มาเคน และซาวิซ แอนครอยด์ที่คู่ชีพเขาขึ้นมาในตอนหนึ่งความว่า

“มนุษย์ในยุคผมพยายามทุกวิถีทางที่จะต่ออายุของตัวเอง แต่หากพวกเขาอายุอยู่ในสภาพของผมในวันนี้ ที่นี้ พวกเขาจะเข้าใจทันทีว่าอายุยืนยาวกับคุณภาพชีวิตเป็นคนละเรื่องกัน”

แอนครอยด์ถามเขา “ผมขอถามเรื่องส่วนตัวเรื่องหนึ่งได้ไหม?”

“เชิญ”

“ทำไมคุณซื้อกรรมธรรม์ใคร โอนิกส์”

“เพราะผมรู้สึกว่าคุณยังไม่ได้ใช้ชีวิต ผมทำงานหนักหาเงินจนมีฐานะดีเยี่ยมแล้วพบว่าป่วยด้วยโรคร้าย ผมมีเงินจำนวนมากที่ใช้อีกหลายสิบชั่วคนก็ไม่หมด จึงรู้สึกเสียดายที่จะต้องจากโลกไปเร็วกว่าที่ควร อีกประการหนึ่ง ผมอยากรู้ว่าผ่านไปอีกสักพันปี มนุษย์เราจะไปถึงไหน ไปเยือนดาวเคราะห์ดวงไหนบ้าง และผ่านไปอีกสักพันปี มนุษย์เราจะไปถึงไหน ไปเยือนดวงเคราะห์ดวงไหนบ้าง และผ่านไปอีกสักหมื่นปี มนุษยชาติจะทำอะไรได้บ้าง เราจะเดินทางไปยังดวงดาวอื่น ๆ ในดาราจักรนี้หรือไม่...”

(มนุษย์แซ่แข็ง, 2552, หน้า 33)

จากตัวอย่างการตั้งคำถามดังกล่าวนำไปสู่การใคร่ครวญของ เกนนี่ มาเคน ต่อดันเหตุแห่งทุกข์ของตนเอง นำไปสู่ความจริงที่ว่า เหตุผลที่เขาต้องจมอยู่กับความทุกข์ในโลกอนาคตก็เพราะความปรารถนาของเขาเอง คือ ความปรารถนาที่จะเสวยสุขบนกองเงินกองทองที่ตนอุตสาห

สร้าง ความปรารถนาที่จะได้มองเห็นความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ มองเห็นอนาคตของมนุษย์
แผ่ขยายขอบเขตไปอย่างไพศาล ทว่าความปรารถนาเหล่านี้มิได้คู่กับความสุขอย่างที่ว่าดวง
สามปีผ่านไป เคนนี่ มาเคน ตระหนักได้ว่า ไม่ว่าเขาจะมีเงินทองหรือเทคโนโลยีที่เจริญล้ำหน้า
เพียงใด ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงความทุกข์ได้พ้น ดังบทสนทนา ระหว่าง เคนนี่ มาเคน และซาวิซ
ในตอนที่ยี่สองพูดคุยกันถึงการย้อนกลับไปในอดีต ความว่า

แอนดรอยด์ถาม “ถ้าคุณสามารถย้อนเวลากลับไปในอดีตในยุคของคุณได้
คุณจะทำอะไรกับคนในยุคนั้น?”

“ผมจะบอกเขาว่า ชีวิตในแต่ละยุคก็มีด้านดีด้านไม่ดีในตัวมันเองและเปรียบเทียบ
กันไม่ได้ เมื่อเรามองย้อนกลับไปยังโลกอดีตสักพันปีก่อนพวกเขาก็มีชีวิตในแบบนั้น
ไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นทุกข์ที่ไม่มีโทรทัศน์ โรงภาพยนตร์ หรือคอมพิวเตอร์ แต่อย่างไร”

“คุณอยากกลับไปยังยุคอดีตของคุณหรือ?”

“แน่นอน มันอาจเป็นโลกที่ไม่สมบูรณ์แบบ เต็มไปด้วยอาชญากรรม
ความแตกต่างทางชนชั้น สงคราม แต่มันก็มีด้านที่สวยงามเช่นกัน จุดสำคัญคือเรา
มองเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์หรือไม่เท่านั้น...”

(มนุษย์แซ่แข็ง, 2552, หน้า 35)

จากบทสนทนาจะพบว่า ทิศนะของ เคนนี่ มาเคน เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เขามองโลก
ตามความเป็นจริงมากขึ้น เขามองเห็นความทุกข์ที่ซ่อนอยู่ใน โลกแห่งความจริง มองเห็น
ความบกพร่องต่างพร้อมเป็นส่วนหนึ่งของความงดงาม การมองโลกในภาพรวมดังกล่าวทำให้เขา
ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่แท้ คือ การมองเห็นความสำคัญแห่งปัจจุบันขณะของ
ตนเอง ความสุขที่แท้จริงหาใช่ความสุขทางวัตถุหรือการมีชีวิตยืนยาว เพื่อยึดอายุการเสพเสวยวัตถุ
แต่เป็นการเข้าใจโลกอย่างถูกต้อง เรียนรู้ ยอมรับ และปรับตัวต่อความทุกข์แต่ละรูปแบบที่ตนเผชิญ
ให้ได้ อยากรู้ก็ตาม การย้อนกลับไปแก้ไขอดีตของ เคนนี่ มาเคน ล้มเหลว กล่าวคือ แม้ว่าเขาจะ
สามารถส่งสารไปยังอดีตได้ แต่กลับยกเลิกกรรมกรรมไม่ทัน เมื่อ เคนนี่ มาเคน พ้นขึ้นมาอีกครั้งใน
โลกอนาคต เขาพบว่า การย้อนกลับไปอดีตของเขา เป็นต้นตอของหุนยนต์นาโนสังหารที่ทำลาย
ชาวโลกไปเกือบหมด โลก เขาเป็นประชากรส่วนน้อยที่ถูกปลุกขึ้นเพื่อเผชิญหน้ากับ โลกอันเลวร้าย
พร้อม ๆ กับเซลล์มะเร็งที่ไม่อาจรักษาให้หายได้ การจบเรื่องแบบหักมุมเช่นนี้ ตอกย้ำเรื่อง
ความไม่แน่นอนของชีวิตและความเป็นเหตุปัจจัยของสรรพสิ่ง เมื่อตัวแปรใดตัวแปรหนึ่งเปลี่ยนไป
ย่อมส่งผลต่อตัวแปรอื่น ๆ การพยายามฝืนธรรมชาติ ไม่ว่าจะป็นยึดอายุของตนเองหรือ

การย้อนกลับไปแก้ไขอดีต ล้วนไม่ใช่ทางแห่งการพ้นทุกข์ แต่การอยู่กับปัจจุบันต่างหากคือทางออกที่แท้จริง ดังนั้นจะพบว่า การสังเกตพัฒนาการของเรื่องและความคิดที่เปลี่ยนไปของตัวละครเป็นกุญแจสำคัญที่ไขไปสู่แนวคิดสำคัญของเรื่อง

เรื่องเย็นน้ำค้างย้อย เขือกฟ้า พาหนาว แนวคิดของเรื่องนี้นำเสนอผ่านพัฒนาการทางความคิดของตัวละครเอก นัยว่าตัวละครเอกเป็นดวงจิตของสุนทรภู่ที่ไม่อาจตัดรักที่มีต่อนางจันได้ จึงออกตามหาที่ตั้งของปรมาตมันแห่งจิตมนุษย์ เพื่อแสวงหาวิธีอยู่ร่วมกับนางจัน ทว่าการเดินทางดังกล่าวกลับนำไปสู่การค้นพบความจริงเกี่ยวกับความทุกข์และการมองโลกตามเป็นจริงตามแนวคิดพุทธปรัชญา เรื่องนี้เล่าเรื่องด้วยการกล่าวถึงปมภายในจิตใจของตัวละคร อันเป็นเหตุผลที่ทำให้ “ตัวเขาในอดีต” และ “ตัวเขาในปัจจุบัน” ต้องเดินทางท่ามกลางความมืดมิดเพื่อแสวงหา “บางสิ่ง” มาสนองตอบความปรารถนาของตนเอง เรื่องเล่าตัดสลับกันไปมาระหว่างอดีตและปัจจุบัน เพื่อให้ผู้อ่านเทียบเคียงตัวเขาในช่วงเวลาทั้งสองว่ามีสิ่งใดเหมือนหรือแตกต่างกัน หากสังเกตจะพบว่าทั้งสองช่วงเวลาเริ่มต้นจากปมเดียวกัน คือ การพลัดพรากจากนางอันเป็นที่รัก สิ่งนี้ทำให้เขาหมกมุ่นครุ่นคิดอยู่กับการแสวงหาหนทางเพื่อให้ได้อยู่ร่วมกับนางอีกครั้ง ดังความตอนหนึ่งซึ่งบรรยายถึงเหตุการณ์ที่ “เขา” เดินทางข้ามค้ำน้ำเพื่อแสวงหาอายุวัฒนะ ความว่า

สายฝนบางเริ่มโปรยตัวเหนือเส้นขอบฟ้าจนแผ่คลุมค้ำน้ำ กลิ่นหายไปในความมืดของรัตติกาล หัวเรือเคลื่อนฝ่าม่านฝนอย่างเชื่องช้า ลมกลางคืนพัดละอองฝนกระเจิงไป แต่ไม่นานสายพรุณก็หวนย้อนกลับมาใหม่ราวกับภูตที่ไม่ยอมไปสุดไปเกิด

คนเดินทางขยับผ้าเหลืองที่ห่มร่างให้เข้าที่ จุดที่เขาห่มเพียงเปลี่ยนสถานะของเขาเป็นนักบวช แต่จิตของเขายังคงเป็นฆราวาสอยู่ในหล่มเหวของคันทหา เขากำลังเดินทาง การเดินทางคล้ายเป็นการสาปแช่งเขา ไม่ว่าจะกาลเคลื่อนคล้อยไปนานเพียงไร เขาก็ยังคงต้องเดินทาง...

(เย็นน้ำค้างย้อย เขือกฟ้า พาหนาว, 2554, หน้า 162)

ดังที่ผู้วิจัยเคยตั้งข้อสังเกตไว้ในการวิเคราะห์แนวคิดเชิงปรัชญาว่า ฉากและบรรยากาศของเรื่องนี้สัมพันธ์กับจิตใจของตัวละคร ทุกครั้งที่ตัวละครเดินทางมักมีการกล่าวถึงสายฝน ม่านฝน และความมืดมิด ฉากดังกล่าวมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ โดยสื่อถึง “อวิชชา” ที่ครอบงำความคิดและจิตใจของตัวละคร แม้ “เขา” จะพยายามอย่างมากในการตามหาอายุวัฒนะหรือจักรวาลแห่งความฝัน ทว่าการกระทำของเขาก็เป็นเพราะแรงไฟของคันทหาและอวิชชา ทำให้เขาอยากทำในสิ่งที่เป็นไปได้ไม่ได้ให้เป็นไปได้ โดยสารัตถะแล้ว สิ่งที่เขาตามหาทั้งอายุวัฒนะและพื้นที่ที่เรียกว่า

“จักรวาลแห่งความฝัน” ไม่มีคุณค่าในตัวเอง แต่เพราะเขาไปให้ค่าและความหมายว่า ทั้งสองสิ่งนี้จะทำให้เขาได้อยู่ร่วมกับคนที่เขารัก การเดินทางจึงเกิดขึ้น ทว่าการเดินทางนี้เองในที่สุดนำเขาไปสู่คำตอบเกี่ยวกับชีวิต ในช่วงเวลาปัจจุบันเมื่อเขาเป็นเพียงดวงจิต เขาเดินทางไปทางสายแห่งรูปพรหมและอรุปรหมซึ่งชี้ให้เห็น สัจธรรมของชีวิต ด้วยการสำแดงมโนภาพของโลกในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่าแท้ที่จริง โลกที่มนุษย์ประสบอยู่มิใช่ความจริงแท้ หากเป็นโลกที่ปรุงแต่งขึ้นมาด้วยความอยากของมนุษย์ เช่นเดียวกับการเดินทางของเขา เขาได้ให้ความหมายแก่นางจันในฐานะคนรัก นำไปสู่ความคาดหวังและปรารถนาจะใช้ชีวิตร่วมกันกับนาง เมื่อนางถูกพรากไป เขาจึงเป็นทุกข์ ฉะนั้น การที่เขายังคงว่ายวนอยู่ในสังสารวัฏและต้องเดินทางอยู่เสมอ ก็เพราะมายาภาพที่เขาสร้างมันขึ้นมาเอง เมื่อคิดได้เช่นนั้น จิตของเขาก็หนีย้อนไปถึงอดีต ในวันที่เขาค้นพบว่าอายุวัฒนะและแร่ศักดิ์สิทธิ์ไม่มีอยู่จริง ดั่งข้อความที่บรรยายความคิดของเขา ความว่า

“มายารูป!... บางทีการเดินทางนานแสนนานของข้าก็เป็นเพียงความสุขเปล่า
ข้าตามหาสิ่งที่ไร้สาระมาตลอด”

“หาได้สุขเปล่าไม่ หากเจ้าเรียนรู้สาระของความไร้สาระ”

แล้วจิตของเขาก็ย้อนกลับถึงการเดินทางค้นหาอายุวัฒนะในครั้งนั้น เขาเดินทางเร่ร่อนไปทั่วอาณาจักรในชุดผ้าเหลือง ล่องเรือไปในดินแดนพิษณุโลก เพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี

...

วันหนึ่งขณะเดินทางผ่านหมู่บ้านละว้าในขุนเขาตะนาวศรี ตามลายแทงที่ได้มา เขาพบซากเต่าเก่าสำหรับหลอมแร่ ข้างเต่านั้นมีโครงกระดูกของพระภิกษุรูปหนึ่ง บาทรรเจ้าคร่ำคร่าวางอยู่ข้างศพ แสดงว่าพระรูปนั้นมรณภาพนานมาแล้ว ภิกษุรูปนั้นมาหาแร่ปรอทกับยาอายุวัฒนะเช่นเดียวกับเขา

วูบนั้นเขาชะงักและนั่งลงครุ่นคิดอยู่ ณ จุดนั้นเนิ่นนาน เขาก็ไม่ต่างจากภิกษุรูปนั้น อยู่ใกล้ธรรม แต่กลับแสวงหาของวิเศษที่ไม่มีจริง ยาอายุวัฒนะและแร่ศักดิ์สิทธิ์ก็เป็นเช่นป่าหิมพานต์ซึ่งไม่มีจริง เขาหลอกตัวเองมานานหลายสิบปีเพื่ออะไร? หลังจากนั้น เขาก็หยุดการค้นหาอายุวัฒนะ และหวนกลับบ้าน

บัดนี้เขากำลังกระทำในสิ่งเดียวกัน ค้นหาสิ่งที่ไร้สาระในห้วงมรรณพแห่งเอกภพ?

(เย็นฉ่ำน้ำค้างย้อย เยือกฟ้า พาหนาว, 2554, หน้า 182-183)

การตั้งคำถามต่อตนเองดังกล่าวนำไปสู่การเรียนรู้และยอมรับความจริงของ “เขา” ในเมื่อตระหนักว่า สิ่งเขาค้นหามาตลอดคือภาพลวงตา ขั้นตอนต่อไป คือ ชี้ให้เห็นหนทางที่มนุษย์เราจะสามารถใช้ชีวิตอยู่ในโลกใบนี้ได้อย่างสงบสุข ทั้งหมดสื่อสารผ่านเรื่องราวในช่วงท้ายที่แสดงให้เห็นวิวัฒนาการของจักรวาลที่เกิดดับเปลี่ยนแปลงเป็นวงกลม การสำแดงภาพดังกล่าวนำไปสู่การมองโลกตามความเป็นจริงว่า ทุกสิ่งในจักรวาลล้วนอยู่ใต้กฎไตรลักษณ์ คือ เกิด เปลี่ยนแปลง และดับสูญเป็นวัฏจักรอย่างต่อเนื่อง ไม่มีสิ่งใดเป็นอมตะ ชีวิตของมนุษย์ก็เช่นกัน สุขและทุกข์ย่อมไม่เที่ยงและไร้แก่นสาร เรื่องราวจบลงด้วยการที่สุนทรภู่เกิดใหม่และได้อยู่ร่วมกับนางจันหญิงคนรัก ทว่า “บางสิ่งบอกเขานี้ไม่ใช่โลกเดิม” (เย็นน้ำน้ำค้างย้อย เขือกฟ้า พาหนาว, 2554, หน้า 190) เหตุผลก็เพราะความคิดและความรู้สึกที่เปลี่ยนไปของตัวละครเอก กล่าวคือตัวละครตระหนักถึงความจริงของโลกและชีวิต เรียนรู้ว่าชีวิตที่มีความสุขคือชีวิตที่มีสติอยู่ปัจจุบันขณะ มิใช่การจมจมอยู่กับอดีต หรือฝากฝันไว้กับอนาคต การจบเรื่องเรื่องด้วยความรักระหว่างมนุษย์ชี้ให้เห็นว่า ความรักและเมตตาเป็นพลังที่ก่อกำเนิดทุกสิ่ง รักที่มีต่อกันนั้น หากเป็นพลังเชิงบวกที่ปราศจากกิเลสตัณหา ย่อมนำไปสู่ความเข้าใจและการมองโลกอย่างที่มันเป็น ยังผลให้มนุษย์ละวางความเห็นแก่ตัวและอัตตาของตนลงได้ ดังนี้จะพบว่า พัฒนาการของเรื่องและความคิดของตัวละครสามารถนำไปสู่การตีความแก่นเรื่องที่สร้างความเข้าใจแก่ผู้อ่านได้ดังกล่าว

เรื่องบางกะโพ้ง เรื่องนี้นำเสนอผ่านพัฒนาการของเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้าน “บางกะโพ้ง” ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปเพราะกระแสแห่งโลกาภิวัตน์และความเจริญทางวัตถุ “โทน” หัวหน้าสมาธิวิทยาสมาคมแห่งบางกะโพ้งและเพื่อน สร้างข่าวเรื่องมนุษย์ต่างดาวขึ้นมาเพื่อนำความเจริญเข้าสู่บางกะโพ้ง ยังผลให้บางกะโพ้งเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ทว่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปมิใช่เพียงหมู่บ้านหรือวัตถุ หากหมายถึงจิตใจของผู้คนที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย โทนซึ่งเฝ้ามองความเปลี่ยนแปลงของบางกะโพ้งอย่างใกล้ชิดพบว่า ความเปลี่ยนแปลงมิใช่สิ่งที่เขาควบคุมได้ แม้ว่าเขาจะชักนำความเจริญสู่บางกะโพ้งได้สำเร็จ ทว่าผลแห่งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่อยู่เหนือความคาดหมายหรือคาดการณ์ของเขา ผู้คนที่ลุ่มหลงอยู่กับความสุขสบายได้แปรความเจริญเป็นความมกมาย ความฟุ้งเฟ้อ ความสะดักสบาย และความยึดมั่นถือมั่นในวัตถุ ดังบทสนทนาระหว่างโทนและเพื่อน ๆ ต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับบางกะโพ้งในตอนหนึ่ง ความว่า

โทนว่า “ข้าไม่ได้คิดอย่างนั้นแล้ว ข้ารู้เรื่องมนุษย์ต่างดาวขึ้นมา ก็หมายให้บ้านเรา
ให้บ้านเรามีไฟฟ้าใช้ แต่ไม่ดีกว่าไอ้ที่ตามมากับ อีที พีเวอร์ จะแยกว่าเดิมเสียอีก”

เดชะว่า “แยกว่ายังไง?”

เรื่องเสริม “นั่นสิ ไม่เห็นมีปัญหาอะไร คนมาเที่ยวบ้านเรามากขึ้น”

“ใช่สิ ไอ้พวกนี้มาขอหอยจากศาลเจ้าอีทีนั่น มาดูที่หลุมดาวตกนั่น แล้วบนบาน
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตั้งเป็นศาลเจ้ามนุษย์ต่างดาว นำข้า เดียวนี้คนขอหอยจากมนุษย์ต่างดาวแล้ว
ข้าอยากทูปรูปปั้นนำเกลียดนั่นนั้ก”

“โธ่! พี่โทน ไม่เชื่ออย่าลบหลู่”

“ข้าไม่เชื่อ แล้วจะลบหลู่ ใครจะทำไม ก่อนที่อุกกาบาตตก เรามีความสุขกว่านี้”

“พี่โทนคิดมากไปได้ ตอนที่ทุกคนที่นี่มีความสุข มีเงินใช้ มีละครดู”

“ยาพิษทั้งนั้น”

(บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 44-45)

จากบทสนทนาดังกล่าวจะพบว่า โทน เปรียบความเจริญที่ไหลเข้ามาเป็น “ยาพิษ” ทั้งนี้
เพราะโทนยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่ผิดไปจากความคาดหวังของเขาไม่ได้ สิ่งที่โทนเห็นมาตลอด
คือ “พวกเราจับกลุ่มเฮฮาตอนเย็นค่ำ แลกเปลี่ยนทุกข์สุข” (บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 45) ชาวบ้านซึ่ง
เคยอยู่ใกล้ขีดธรรมชาติ ทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นเครื่อง
ยึดเหนี่ยวให้อยู่ในครรลองคลองธรรม กลับห่างเหินต่อ เห็นแก่ตัวและหลงมกมายในวัตถุ โทนโทษ
ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นผลพวงจากความเจริญอันได้แก่ วัฒนธรรมบริโภคนิยม ความหลงใหลใน
เทคโนโลยี วัตถุและความฟุ้งเฟ้อแบบตะวันตก จุดนี้เป็นชนวนสำคัญที่ทำให้โทนใช้ความรู้ทาง
วิทยาศาสตร์ในการพยายามควบคุมจัดการหรือแก้ไขสิ่งที่เกิดขึ้น โดยคาดหวังว่าจะสามารถควบคุม
ให้ชาวบ้านหวนกลับมาใช้ชีวิตอย่างที่ตนมุ่งหวังได้ ดังเช่นตอนที่โทนสร้างเครื่องส่งสัญญาณรบกวน
เพื่อให้ชาวบ้านเลิกดูละครโทรทัศน์ ความว่า

เขามองซ้ายแลขวา สายตาไปหยุดที่เครื่องส่งคลื่นเรียกตัดี้แทนที่มุมห้อง
ยกเครื่องส่งนั้นมารื้อออก ต่อสายเชื่อมสองเครื่องเข้าด้วยกัน

“พี่ทำอะไร?”

“เดี๋ยวก็รู้”

ผ่านไปอีกครู่ใหญ่ เรื่องส่งเสียงร้อง “ใช้ได้แล้ว”

ภพรายการละครปรากฏคลื่นแทรก ขาด ๆ หาย ๆ โทนมยิ้ม จับมือเคซ

“เครื่องต่อต้านความชั่วร้ายของสังคมสำเร็จแล้ว”

...

เสียงตะโกนโหวกเหวกดังจากท้ายบ้าน

“ดวง ไปดูหน่อยซิว่าเกิดอะไรขึ้น”

ดวงหายไปครู่ใหญ่ กลับมารายงานว่า “เมียผู้ใหญ่บ้านฯของก้อนทะเลาะกับแกลว่า
ว่าผู้ใหญ่ฯไม่ยอมออกไปซ่อมเสาอากาศ ผู้ใหญ่ฯของก้อนก็ว่ามันดีแล้ว มีด ๆ ปืนขึ้น
ไปปรับเสาอากาศตกลงมาตายได้ เมียแกลก็อารมณ์เสียเพราะคูที่วิไม่ได้”

“โครงการของเราสำเร็จ แต่ชาวบ้านคงไม่พอใจ”

“เวลาดีดยารักษาโรค มันก็ต้องเจ็บเป็นธรรมดา อีกไม่กี่วัน เมื่อชาวบ้านรู้ว่าไม่มี
ทางได้คูที่วิอีก ก็เลิกดูเองนั่นแหละ อดทนอีกซักสองสามวัน”

(บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 64-65)

จากตัวอย่างพบว่าในที่สุดแล้ว โทนพบว่าความพยายามของคนนั้นสูญเปล่า ยิ่งเขา
พยายามใช้ความรู้ที่มีมากเท่าไร ยิ่งพบปัญหาและข้อผิดพลาดมากขึ้นเท่านั้น หากสังเกตจะพบว่า
วินทร์ เลียววาริณ จะสอดแทรกแนวคิดพุทธปรัชญา เช่น หลักอภิปัจจยดา หลักกรรม ฯลฯ
ผสมลงไปในเรื่องราวดังกล่าวด้วย ดังเช่นเหตุการณ์ที่โทนประดิษฐ์เครื่องกวนสัญญาณดังกล่าว
ปรากฏว่าการกระทำนั้นได้ก่อให้เกิดปัญหาใหญ่หลวง ชาวบ้านต่างหงุดหงิดและทะเลาะกันไปทั่ว
บางกะโพ้ง การทะเลาะกันนี้ถูกอธิบายในลักษณะเหตุปัจจยสัมพันธ์ที่ส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่
ในท้ายที่สุดส่งผลย้อนกลับมายังโทนซึ่งเป็นผู้กระทำเอง โทนจำต้องยกเลิกโครงการและยอมให้
ชาวบ้านเสพติดโทรทัศน์ต่อไป โดยที่เขาไม่อาจเข้าไปแก้ไขหรือจัดการสิ่งใดได้ ดังบทสนทนา
ระหว่างโทนและพวกพ้องในตอนดังกล่าว ความว่า

“ชาวบ้านทะเลาะกันทั้งบางกะโพ้งแล้ว เมียผู้ใหญ่ฯทองก้อนคูทิวี่ไม่ได้อารมณ์ หงุดหงิด พาลตีไอ้จุก พ่อของมันก็ด่าเมีย ส่วนอีกลอยทะเลาะกับลุงกำเพราะที่วีรับภาพ ไม่ได้ เมียครูสวนก็ด่าผ้า อารมณ์เสียทุกวันพออารมณ์ไม่ดี ก็พาลไม่ดูแล ไม่ทำงาน ครูสวนนอนไม่พอ ก็สอนเด็กไม่ได้”

“เรื่องของชาวบ้าน ข้าไม่เกี่ยว”

เขาเอนกายนอนต่อ ผ่านไปไม่ถึงนาที่ ดวงก็มาหา

“เอ็งจะมาให้ข้าเลิกส่งคลื่นรบกวนอีกคนไซ้ไหมวะ ดวง?”

“ทำไมพี่รู้?”

โทนอนหายใจเอือกใหญ่

ดวงว่า “ป่าพ่องหงุดหงิดมากที่ทีวีเสีย บอกละครกำลังเข้มข้น แกติงอแมงม พอไม่ได้ดูก็อารมณ์เสีย พาลมาว่าปู่ผม”

“เหน้อยไวย”

...

ชายสี่คนยืนล้อมหลุมใต้ต้นไม้ใหญ่ ด้านหลังสำนักงานใหญ่สมัชชาวิทยาศาสตร์ สายตาทุกคู่จับที่สิ่งของชิ้นนั้น

เครื่องต่อต้านความชั่วร้ายของสังคมนอนสงบนิ่งในหลุมนั้น

เสียงไปทั้งวง

โทนพยักหน้าให้สัญญาณ เดชยกจอบตักดินเทใส่หลุม ไม่นานดินก็กลบเครื่องนั้น

มิด

“ขอให้ไปสู่สุคติเถอะ...”

(บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 71-72)

การยอมจำนนต่อความต้องการของชาวบ้านถือว่าโทนไม่อาจฝืนความเป็นจริง เขาไม่อาจหยุดยั้งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับบางกะโพ้งได้ แม้เขาจะมีความรู้ทางวิทยาศาสตร์มากหรือมีเจตนาที่ดีสักเพียงใด ทว่าสรรพสิ่งย่อมไม่อยู่ในอำนาจบังคับของผู้หนึ่งผู้ใด ความทุกข์จึงเกิดขึ้นได้เสมอ ความทุกข์ของโทนที่เกิดจากการพยายามฝืนความเป็นจริง ไม่มองโลกตามที่มันเป็นจริง แต่ไปให้ความหมายแก่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง แล้วขย่มมันเข้ามาเป็นส่วนสำคัญของชีวิต ในระหว่างที่โทนกำลังสับสนเกี่ยวกับความทุกข์และยังคงยึดมั่นถึมั่นในวิทยาศาสตร์ เหตุการณ์และผู้คนในหมู่บ้านเป็นสิ่งที่สอนให้เขาเรียนรู้ที่จะยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ยอมรับว่าทฤษฎีหรือความรู้ที่เขายึดถือไว้นั้นมีอาจเป็นคำตอบของทุกสิ่ง การพยายามเข้าใจหรือจัดการโลก ไม่อาจเทียบได้ด้วย

การปล่อยวางอัตตาของตนเอง ในแต่ละตอนของนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้มีแง่มุมเชิงปรัชญาหลายแง่มุมอยู่ในเรื่องราวต่าง ๆ ที่โทนเข้าไปส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ อาทิ การใช้ภูมิปัญญาในการแก้ไขปัญหาแต่่ามี การใช้ชีวิตอย่างรู้คุณค่าเต็มไปด้วยความรักและสัน โดของแต่่าจัน หรือ การสนทนาแลกเปลี่ยนมุมมองความคิดระหว่างโทนกับครูหนูแดง ณ ป่าบางกะโพ้ง ดังตัวอย่าง

“หนูแดงเชื่อเรื่องสวรรค์หรือ?”

“เชื่อค่ะ แต่ไม่ใช่ในรูปของเทพวิมานที่เราเห็นในรูปวาดหรือคะ ฉันเชื่อว่าถ้าเราทำเรื่องที่ดี ใจเราก็มีความปิติ นั่นก็คือสวรรค์ ในทางตรงข้ามกัน หากเราทำเรื่องไม่ดี คิดไม่ดี นั่นก็คือนรก”

“สวรรค์กับนรกแบบนี้เกิดขึ้นแล้วก็ดับ แล้วก็เกิดใหม่แล้วก็ดับอีก วันละหลาย ๆ รอบ”

“ไม่น่าเชื่อว่าคนที่สนใจวิทยาศาสตร์อย่างโทนจะวิเคราะห์ศาสนาในเชิงลึกด้วย”

“วิทยาศาสตร์สอนให้ชำแหละความจริง”

“คุณคิดใหม่มาสองสายนี้สวนทางกัน?”

“ไม่หรอก ยกตัวอย่างเช่นในบางกะโพ้งนี้ ศาสนาเป็นมากกว่าศาสนา เป็นวิถีชีวิตแบบสัน โดข เป็นวัฒนธรรม เป็นประเพณี แน่นอนมีชาวบ้านที่สนใจเรื่องเครื่องรางของขลัง หลวงพ่อ โมกก็เป็นพระที่ใช้เครื่องรางนำทางให้คนทำดี จุดนี้ผมไม่เห็นด้วยกับท่าน ผมถกเถียงหลวงพ่อ โมกเป็นประจำ ท่านบอกผมว่าคนมีหลายประเภท แต่ผมบอกท่านว่าคนเราควรอยู่กับความจริง”

“แต่ความจริงไม่ใช่สิ่งที่สวยงามเสมอไป”

“ถูกต้อง แต่เราจะไม่มีวันก้าวไปสู่จุดสูงสุด หากหนีความจริง”

(บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 233)

จะพบว่าบทสนทนาดังกล่าวดึงเอาทัศนคติที่แท้จริงของตัวละครทั้งสองออกมา อันแสดงให้เห็นว่าตัวละครทั้งสองมีความคิดอย่างเป็นขั้วตรงข้ามกัน โทนยืนอยู่ข้างวิทยาศาสตร์ ส่วนครูหนูแดงอยู่ข้างปรัชญาศาสนา การซักถามและแลกเปลี่ยนทัศนคติระหว่างกันทำให้ตัวละครทั้งสองได้คิดใคร่ครวญถึงจุดยืนของตนเอง โทนนั้นแสดงตนอย่างชัดเจนว่าเขาเชื่อมั่นในความจริงและวิทยาศาสตร์ จุดนี้เป็นต้นตอแห่งความยึดมั่นถือมั่นที่ทำให้การกระทำของเขาเป็นไปในเชิงบังคับควบคุมและต่อต้านความเจริญทางวัตถุแบบเมืองกรุง ทว่าเมื่อสืบค้นไปถึงอุดมการณ์เบื้องหลังความคิดและการกระทำของโทนกลับย้อนแย้ง ทั้งที่ทราบดีว่า “ความคิดความเลว ความอะไรอีก

สารพัดเป็นเพียงสมมุติเท่านั้น เป็นป้ายติดชั่วคราว” แต่กลับยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับ บางกะโพ้งมิได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อความเชื่อถูกสั่นคลอน โทนไม่อาจใช้วิทยาศาสตร์จัดการกับ ทุกสิ่งได้ตามใจนึก จึงทำให้เขาตระหนักว่า อำนาจของวิทยาศาสตร์สามารถสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสบายและทำให้คนฉลาดได้ แต่ไม่อาจทำให้จิตใจของมนุษย์งอกงามขึ้นได้ ดังบทสนทนาระหว่างโทนและครูหนูแดงถึงเหตุผลในการปิดสมัชชาวิทยาศาสตร์บางกะโพ้ง ความว่า

“หลายปีแล้วที่ผมพยายามแนะนำวิถีคิดแบบตรรกะให้ชาวบ้าน ผลที่ได้กลับสวนทาง กัน คนงมงายมากขึ้น”

“เกิดอะไรขึ้นคะ?”

เขาเล่าเรื่องทั้งหมดให้ครูสาวจากเมืองกรุงฟัง

“ดูเหมือนว่าคนจะรับวิทยาศาสตร์แค่ผลผลิตของมัน แต่ไม่ใช่ที่วิถีคิด”

“โทน ปัญหานี้เกิดขึ้นทั่วโลก แม้แต่ในเมืองหลวงของประเทศที่เจริญที่สุดในโลก อย่างว่าแต่บางกะโพ้งเลย แม้แต่คนที่เรียนจบดอกเตอร์ ไปจนถึงนายกรัฐมนตรีและ ประธานาธิบดีของหลายประเทศก็ยังเชื่อในเรื่องโชคลาง”

“งั้นผมควรยอมรับมันรี?”

“ค่อย ๆ ทำไป คุณก็มองอะไรสุดขีดเกิน จำคำของหลวงพ่อโมกไม่ได้หรือคะ เวลาชาวบ้านไม่สบายใจ พวกเขาต้องการที่พึ่งทางใจมากกว่าเหตุผล ต้องการความรัก ความห่วงใยมากกว่าตรรกะ”

โทนเงยไปครู่หนึ่ง “คุณพูดถูก ผมอาจจะเข้าก็เข้าการเกินไป เหมือนพ่อแม่ที่พยายาม ยัดเยียดให้ลูกกินผัก”

(บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 319)

จากบทสนทนาดังกล่าวจะเห็นมุมมองทางความคิดที่เปลี่ยนแปลงไปของโทน การพลาดหวังจากสิ่งที่คิดไว้ทำให้โทนตระหนักรู้ในความจริงมากขึ้น เขาเริ่มยอมรับมากขึ้นว่า ที่สุดแล้วทุกสิ่งมีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไร้ตัวตนเป็นคุณสมบัติ เขาไม่อาจฝืนความจริงข้อนี้ได้ ฉะนั้นการดำเนินชีวิตอยู่บนทางสายกลางจึงเป็นสิ่งที่ทำให้คนเรา อยู่กับความเปลี่ยนแปลงได้ เพราะการปล่อยวางอึดตาและความเอียงสุดทั้งสองข้าง จะทำให้ผู้คนไม่ยึดมั่นถือมั่น เมื่อไม่ยึดมั่น ถือมั่นก็ไม่มีการให้ความหมาย ความคาดหวัง หรือการกระทำในเชิงบีบบังคับที่ฝืนธรรมชาติ ดังนั้น การที่เรื่องจบลงด้วยการตัดสินใจยุบสมัชชาวิทยาศาสตร์ เพื่อให้แต่ละคนในสมัชชาต่างไปมีชีวิต

ของตนเอง เหตุการณ์นี้สื่อถึงการละวางอัตตาและความถึ่มั่นของโทน เมื่อเขาเปิดใจ ยอมรับ
 ความเปลี่ยนแปลงได้อย่างรู้เท่าทัน การดำเนินชีวิตด้วยความสงบสุขในบางกะโพ่งก็เริ่มต้นขึ้น
 เมื่อประมวลเหตุการณ์ทั้งหมดในเรื่องเข้าด้วยกัน จะพบว่าพัฒนาการของเรื่องส่งผลต่อความคิดของ
 ตัวละคร ทำให้ตัวละครได้เรียนรู้และตระหนักถึงความเป็นจริงในชีวิตเกี่ยวกับประเด็นที่
 วินทร์ เลียววาริณ กำลังวิพากษ์วิจารณ์และต้องการสื่อสารไปยังผู้อ่าน นั่นคือ กิจกรรมทางปัญญา
 อันทำทลายความคิดของที วินทร์ เลียววาริณ ประารถนาให้ผู้อ่านขบคิดใคร่ครวญ

เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมของการนำเสนอแนวคิดผ่านสัญลักษณ์ขึ้น ผู้วิจัยได้สรุป
 กลวิธีการนำเสนอแนวคิดดังกล่าวเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 12 สรุปการนำเสนอแนวคิดผ่านพัฒนาการของเรื่องและตัวละคร

ลำดับที่	เรื่อง	การนำเสนอแนวคิดผ่านพัฒนาการของเรื่องและตัวละคร	
		พัฒนาการของเรื่อง	พัฒนาการของตัวละคร
1	โปรเจ็คท์: เทเลสตาร์	✓	-
2	ภพสุดท้าย	-	✓
3	7020: โลกแห่งความสุข	✓	-
4	เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาวดาว	-	✓
5	คนเสเพล	✓	-
6	ครรภ์ปริศนา	✓	-
7	สงครามยูโรปา	-	✓
8	บริ โภคนิยม	-	✓
9	มนุษย์แช่แข็ง	-	✓
10	สามโลก	✓	-
11	ขามคีนึกหนาวหนาว	-	✓
	เจนยแนบ แอบเอย		
12	อีกด้านหนึ่งของหลุมดำ	-	✓
13	วตะพิฆาต	✓	-
14	เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอนาคต	✓	-
15	เย็นน้ำค้างย้อย เขือกฟ้าพาดหนาว	-	✓
16	บางกะโพ่ง	-	✓
17	อัญสุศตรา	-	✓

จากตารางที่ 12 พบว่า มินิยายวิทยาศาสตร์ 17 เรื่องนำเสนอแนวคิดผ่านพัฒนาการของเรื่องและตัวละคร โดยแบ่งเป็นการนำเสนอผ่านพัฒนาการของเรื่อง 7 แนวคิด และผ่านพัฒนาการของตัวละคร 10 แนวคิด ทั้งนี้ พัฒนาการของเรื่องจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ที่นำไปสู่ความพลิกผันตอนท้ายเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านคิดใคร่ครวญเกี่ยวกับสิ่งที่ตัวละครเผชิญหรือใคร่ครวญต่อการตัดสินใจของตัวละครต่อเหตุการณ์นั้น ๆ สำหรับพัฒนาการของตัวละคร จะเป็นการเสนอพัฒนาการทางความคิดของตัวละครเอกซึ่งเดิมยึดมั่นถือมั่นในกิเลสตัณหาหรือยึดมั่นถือมั่นในระบบคิดทางวิทยาศาสตร์ของตน ต่อมาเกิดสถานการณ์บีบบังคับให้ตัวละครดังกล่าวต้องการเผชิญเหตุการณ์บางอย่าง จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความคิด กล่าวคือ ตัวละครที่ยึดมั่นถือมั่นในกิเลสตัณหาจะปล่อยวางจากกิเลสตัณหาของตน ส่วนตัวละครที่ยึดมั่นถือมั่นในระบบคิดทางวิทยาศาสตร์จะเปลี่ยนไปยอมรับความคิดเชิงปรัชญาแทน

นอกจากการนำเสนอแนวคิดผ่านพัฒนาการของเรื่องและตัวละครดังกล่าว ผู้วิจัยยังพบการนำเสนอแนวคิดด้วยวิธีการอื่น ๆ ดังจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

การนำเสนอแนวคิดผ่านการประสานทัศนศิลป์เข้ากับวรรณศิลป์

รูปแบบที่แปลกตาและกลวิธีการนำเสนอในผลงานที่โดดเด่นส่งผลให้ วินทร์ เลียววาริณ ได้รับฉายาว่าเป็น “เจ้าพ่องานทดลอง” (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2556 ก, หน้า 26) ความโดดเด่นในการสร้างสรรค์ผลงานเกิดจากความสนุกสนานในการทดลอง “เล่น” กับกลวิธีการเล่าเรื่องแบบต่าง ๆ เพื่อดึงผู้อ่านให้สนใจงานของเขา ดังที่ วินทร์ เลียววาริณ เคยให้สัมภาษณ์ไว้ว่า (ฉัตรมีนา, 2540 อ้างถึงใน รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2556 ก, หน้า 27) “ที่จริงผมไม่ได้ต้องการให้รูปแบบเด่นกว่าเนื้อหา เพียงแต่คิดที่จะล่อคนให้มาอ่านเท่านั้นเอง พุดง่าย ๆ ก็คือ มีขายมอยู่ ท้ายเงงจะทำใ้คนกินขายมเสียโดยดี โดยเอากระดาษห่อลูกกวาดสวย ๆ มาห่อ ก็ช่วยดึงคนมาอ่าน คุณค่ามันก็ยังอยู่...” ในบรรดากลวิธีที่สร้างความตื่นตาตื่นใจให้แก่ผู้อ่าน การประสานกลวิธีทางวรรณศิลป์เข้ากับทัศนศิลป์นับเป็นหนึ่งในกลวิธีที่สร้างความแปลกตาซึ่ง วินทร์ เลียววาริณ ใช้กับงานเขียนแทบทุกประเภท ในกรณีของนิยายวิทยาศาสตร์ แม้จะจัดอยู่ในงานเขียนประเภทมุ่งเสนอแนวคิด ทว่ารูปแบบแปลกตาดังกล่าวยังคงปรากฏให้เห็นคุณเอกลักษณ์ประจำตัว ทั้งนี้การสร้างรูปแบบทางทัศนศิลป์ อันแปลกตาเพื่อผสานเข้ากับงานวรรณศิลป์ ไม่เพียงเรียกร่องสนใจจากผู้อ่านได้เท่านั้น แต่การจัดวางภาพ รูป ขนาด ตลอดจนสีสันของภาพและตัวอักษร กลับมีผลต่อสื่อสารและการสร้างน้ำหนักให้แก่แนวคิดเชิงปรัชญาไม่แพ้การบรรยายผ่านตัวอักษร

จากการวิเคราะห์นิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ ผู้วิจัยพบผลงานใช้ทัศนศิลป์ ได้แก่ ภาพถ่าย ภาพวาด ภาพกราฟิก และภาพการ์ตูน ประสานเข้ากับวรรณศิลป์ คือ เนื้อหาหรือ

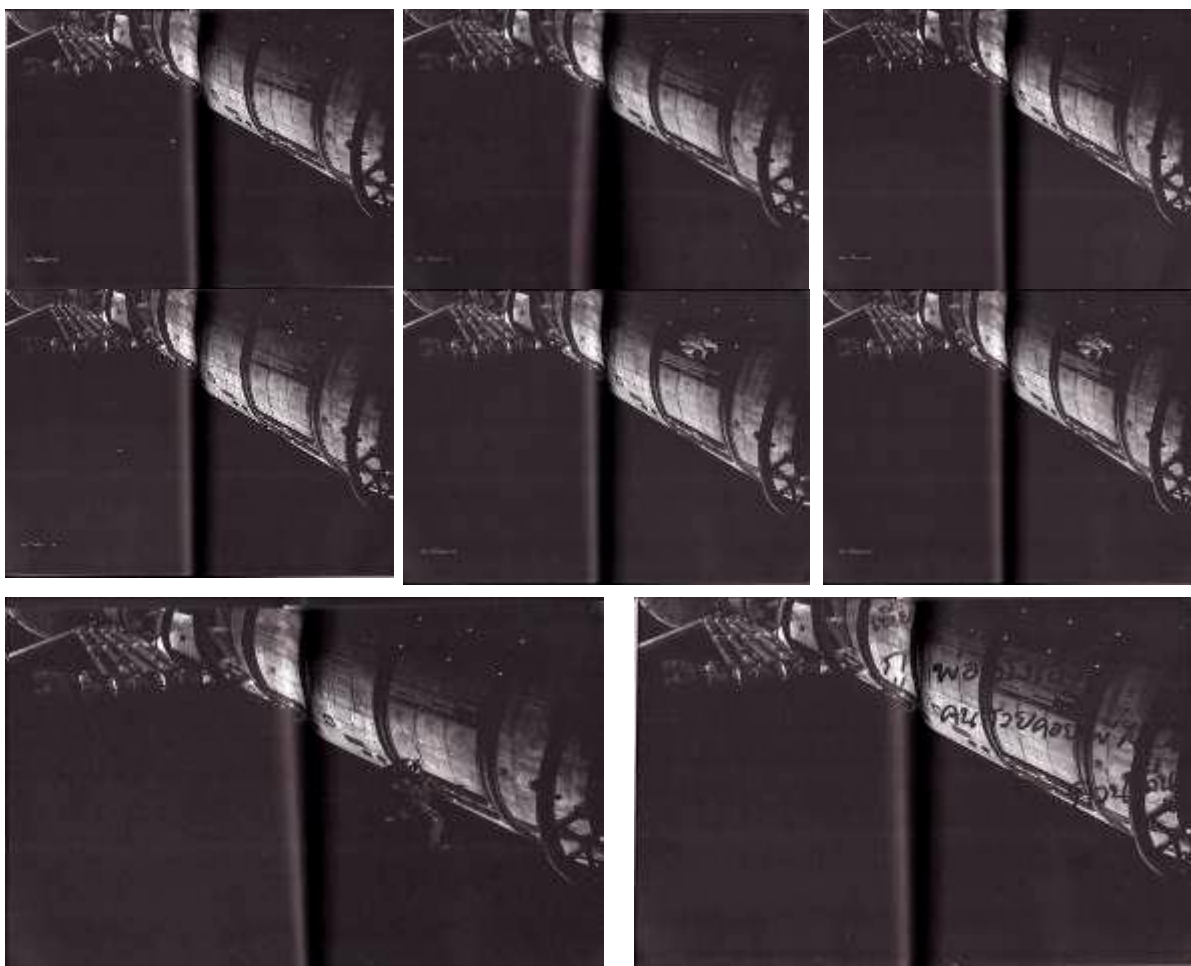
เรื่องราวของนิยายวิทยาศาสตร์ บางเรื่องเป็นการนำรูปแบบงานเขียนชนิดอื่น ได้แก่ นิทาน อนุทิน เอกสารแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว และสื่อโฆษณามาผสมผสานเข้ากับเนื้อหาของงานวรรณกรรม นับได้ว่ารูปแบบการนำเสนอดังกล่าวทำทลายต่อการตีความด้วยซึ่งผูกพันกับสารัตถะที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสาร อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้จะคัดเฉพาะเรื่องที่ทัศนศิลป์มีบทบาทในการสื่อสาร แนวคิดร่วมกับวรรณศิลป์ ไม่นับรวมทัศนศิลป์ที่เป็นภาพประกอบซึ่งช่วยเสริมความเข้าใจ แต่ไม่ได้มีนัยยะทางความคิดหรือช่วยขบขันแนวคิดเชิงปรัชญา

ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าการประสานวรรณศิลป์และทัศนศิลป์ในนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ มีส่วนสำคัญอย่างมากในการขบขันแนวคิดเชิงปรัชญา โดยมากจะใช้ภาพเป็นจุดเด่นในการนำเสนอเนื้อหาและแนวคิด ทั้งสีสันของพื้นหลัง วัตถุ รูปแบบและขนาดอักษรในภาพล้วนเป็นองค์ประกอบที่ถูกจัดวางอย่างมีนัยยะสำคัญ สีสันของภาพทั้งหมดมักเป็นสีขาว สีดำ และสีเทา เพื่อสื่อสารถึงอารมณ์เชิงลบและกระตุ้นความรู้สึกของผู้อ่าน เรื่องราวส่วนใหญ่มีเป้าประสงค์ในการเสียดสีหรือวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรม การกระทำ ความคิด ความเชื่อ และระบบความรู้ของมนุษย์ วิทยาศาสตร์มักถูกจัดวางให้อยู่ในฝ่าย “เครื่องมือ” “ความมืด” “ความก้าวร้าว” “ความหยาบ” “ความแข็งกระด้าง” “การแยกตัวออกจากธรรมชาติ” “กิเลส” หรือ “อวิชชา” ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่ทำให้มนุษย์ไม่มองโลกตามความเป็นจริง ข้างฝ่ายปรัชญานั้นมักอยู่ในด้าน “แสงสว่าง” “ธรรมชาติ” “ความอ่อนโยน” “จิตวิญญาณบริสุทธิ์” “การเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ” “การปล่อยวาง” “ความตระหนักรู้” หรือ “ความรู้แจ้ง”

จะพบว่าวิทยาศาสตร์และปรัชญาต่างถูกจัดวางในฐานะคู่ตรงกันข้าม ทว่าในบางครั้ง ทั้งสองสิ่งกลับมิใช่สิ่งที่แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดเหมือนขวากับคำ แต่กลับมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในฐานะกระแสเหตุปัจจัยหรือพลวัตระหว่างหยินและหยาง เมื่อใดก็ตามที่ด้านหนึ่งมีพลังมากเกินไปหรือถูกเน้นมากเกินไป เช่น การยึดมั่นถือมั่นในวิทยาศาสตร์มากเกินไป การหมกมุ่นอยู่กับค่านิยมแบบบริโภคนิยม ฯลฯ มักทำให้ขาดสมดุล นำไปสู่ผลเสียร้ายแรงหลากหลายรูปแบบ เช่น การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ ความผิดหวัง ความเสื่อมโทรม และความมกมายในรูปแบบต่าง ๆ ฯลฯ ทั้งพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋าต่างเสนอแนะแนวทางไว้คล้ายคลึงกัน คือ ให้เลือกเดินทางสายกลาง ปล่อยวางจากสิ่งที่ถือมั่น ตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ไม่แบ่งแยกเขาเรา ละวางอัตตาหลงเสีย สร้างสมดุลทางจิต รวมทั้งสมดุลระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ เมื่อชีวิตอยู่ในภาวะสมดุล ความทุกข์ที่มีอยู่ย่อมบรรเทาลงหรืออาจ ไม่เกิดขึ้นเลย

โดยสรุป พบการนำเสนอแนวคิดผ่านการประสานทัศนศิลป์เข้ากับวรรณศิลป์ทั้งสิ้น 3 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องในห้วงมืด 2. เรื่องนิทานหิ่งห้อย และ 3. เรื่อง โฆษณา 2201

เรื่องในห้วงมืด เป็นเรื่องที่น่าเสนอเรื่องผ่านภาพกราฟิกขาวดำในลักษณะของนิยายภาพ โดยมีพื้นที่สองหน้ากระดาษต่อหนึ่งภาพเคลื่อนไหว เนื้อหาว่าด้วยเรื่องราวมนุษย์อวกาศผู้หนึ่ง ซึ่งใช้เวลายาวนานในห้วงอวกาศมืดดำอันเว้งว่าง ระยะเวลาจากที่ผ่านไปจาก 30 วัน เป็น 180 วัน เป็น 365 วัน เป็น 600 วัน เรื่อยไปจนถึงวันที่ 900 ความสงบเงียบ เว้งว่าง ท่ามกลางจักรวาลที่แทบไม่มีสิ่งใดเคลื่อนไหว การใช้ชีวิตอยู่กับเครื่องจักรกลเป็นเวลานานทำให้มนุษย์อวกาศเกิดความอึดอัดฟุ้งซ่าน เขาจึงออกมานอกตัวยานใช้สปีดเปรย์พ่นข้างยานด้วยถ้อยคำหยาบคายเพื่อระบายความรู้สึก คล้ายคลึงกับการพ่นสปีดเปรย์เพื่อสื่ออัดตาของกลุ่มวัยรุ่นตามที่สาธารณะ เหตุการณ์ดังกล่าวจึงสื่อถึงความก้าวร้าวรุนแรงที่แฝงอยู่ในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งไม่อาจลบเลือนได้ด้วยอำนาจทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีหรือความเจริญทางวัตถุ ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 2 ภาพจากเรื่องในห้วงมืด (ในห้วงมืด, 2548, หน้า 197)

โดยปกติจะพบว่าภาพขาวดำส่วนใหญ่มักให้ผลในการสื่อถึงอารมณ์เชิงลบ เช่น ความเหงา ความโศกเศร้า ความว้าเหว่ ความอ้างว้าง ความเปล่าเปลี่ยว เป็นต้น มากกว่าอารมณ์เชิงบวก จึงเข้ากันได้ดีกับการนำเสนอแนวคิดที่สื่อถึงความก้าวร้าวรุนแรงและความหยาบกระด้าง ในจิตใจของมนุษย์ ทั้งนี้จะพบว่าสีในภาพประกอบด้วยสี 3 สี ได้แก่ สีดำ สีเทา และสีขาว สัดส่วนของสีดำในภาพกินพื้นที่มากกว่าสีขาวหรือสีเทากว่าก่อนภาพ ไม่เพียงจับเน้นให้วัตถุให้ดูโดดเด่น แต่ยังสื่อถึงอารมณ์หม่นหมอง เบื่อหน่าย อึดอัด ทอดถอน ฟุ้งซ่าน และความก้าวร้าวในจิตใจของตัวละครได้เป็นอย่างดี สมภพ จงจิตต์โพธา (2556, หน้า 40) กล่าวถึงความหมายของสีดำไว้ในหนังสือทฤษฎีสีว่า “สีดำแสดงถึงความมืด ความลึกกลับ สิ้นหวัง ความตายเป็นที่สิ้นสุดของทุกสิ่ง โดยที่สีทุกสีเมื่ออยู่ในความมืด จะเห็นเป็นสีดำ นอกจากนี้ยังหมายถึง ความชั่วร้าย ในคริสต์ศาสนา หมายถึง ซาดาน อาถรรพ์เวทมนต์ มนต์ดำ ไสยศาสตร์ ความชิงชัง ความโหดร้าย ทำลายล้าง ความลุ่มหลงเมาวิ...” ในทางพุทธปรัชญา สีดำ อาจตีความสื่อถึง “อวิชชา” คือ ความไม่รู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งต่าง ๆ หรือจิตใจที่ปนเปื้อนไปด้วยกิเลสทำให้ไม่สามารถมองเห็นโลกตามความเป็นจริง อันเป็นต้นตอแห่งความทุกข์ สำหรับปรัชญาเต๋าสีดำเป็นตัวแทนของความมืดมิด ไม่เคลื่อนไหว ความอ่อนล้า ความเศร้าโศก ความหนาวเย็น ความตาย ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับภาวะทางอารมณ์และจิตใจของตัวละครดังกล่าว บ่งบอกว่าการใช้ภาพในที่นี้สัมพันธ์กับความรู้สึกของผู้อ่านและความหมายที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสาร

อนึ่ง ไม่เพียงสีดำที่สื่อความหมายเชิงลบเท่านั้น สีขาวและสีเทาที่ปรากฏรวมในภาพนั้นต่างสื่อถึงอารมณ์เชิงลบได้เช่นกัน ในซีกโลกตะวันออกและโลกตะวันตกบางยุค เช่น ยุคโรมัน ฝรั่งเศสยุคกลาง ฯลฯ สีขาวสื่อถึงความโศกเศร้า (วอล์กเกอร์, 2538, หน้า 47) นอกจากนี้ยังอาจหมายถึงความพ่ายแพ้หรือการยอมจำนน ดังที่ สมเกียรติ ตั้งมโน (2536, หน้า 74) กล่าวไว้ว่า

ความจริงแล้ว สีขาวยังหมายถึง การยอมแพ้หรือการยอมจำนน เพราะว่าพื้นผ้าสีขาวที่อยู่บนยอดเสาสามารถมองเห็นได้ในระยะไกล ๆ และเป็นสีที่ไม่อาจมองเห็นเป็นสีอื่นไปได้หรือทำให้เข้าใจผิดว่าเป็นธงชนิดอื่น สีขาวยังมีความหมายไปถึงความขี้ขลาดด้วย เนื่องจากว่า การที่บุคคลยอมแพ้ผู้อื่นนั้น ไม่ได้มีเหตุผลอะไรยิ่งไปกว่าการที่จะพยายามรักษาเอาตัวพวกเขาให้รอดเท่านั้น

สำหรับสีเทาในแง่สังคมวิทยาสีเทาสื่อถึงความโศกเศร้า ความสงบเสงี่ยม และ ความไม่ไยดี (วอล์กเกอร์, 2538, หน้า 48) สีเทายังเป็นสีของสมอง สื่อถึงความคิดสติปัญญาและความเจริญทางสติปัญญาของมนุษย์ โดยนัยอาจหมายถึงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อันเป็น

ผลผลิตทางสติปัญญาของมนุษย์ หากสังเกตจะพบว่าสี่เท่าปรากฏมากกว่าสี่ขา โดยมากมักปรากฏบนพื้นที่ของยานอวกาศตอกย้ำถึงความแข็งแกร่งไร้ชีวิตจิตใจของเครื่องจักรกลชนิดนี้ได้เป็นอย่างดีในเชิงสัญลักษณ์ยานอวกาศอาจเป็นภาพแทนความเจริญทางสติปัญญาหรือวิทยาศาสตร์ อันเป็นสิ่งที่มนุษย์เชิดชูบูชาเสมือนพระเจ้าในยุคสมัยใหม่ มนุษย์อวกาศจึงอาจสื่อถึงความทะเยอทะยานใฝ่สูงที่ไม่รู้ขอบเขตของมนุษย์ สิ่งที่ได้กลับคืนมา ไม่เพียงเป็นความสูญเปล่า กลับเป็นการตอกย้ำความหยาบกระด้างของมนุษย์เอง

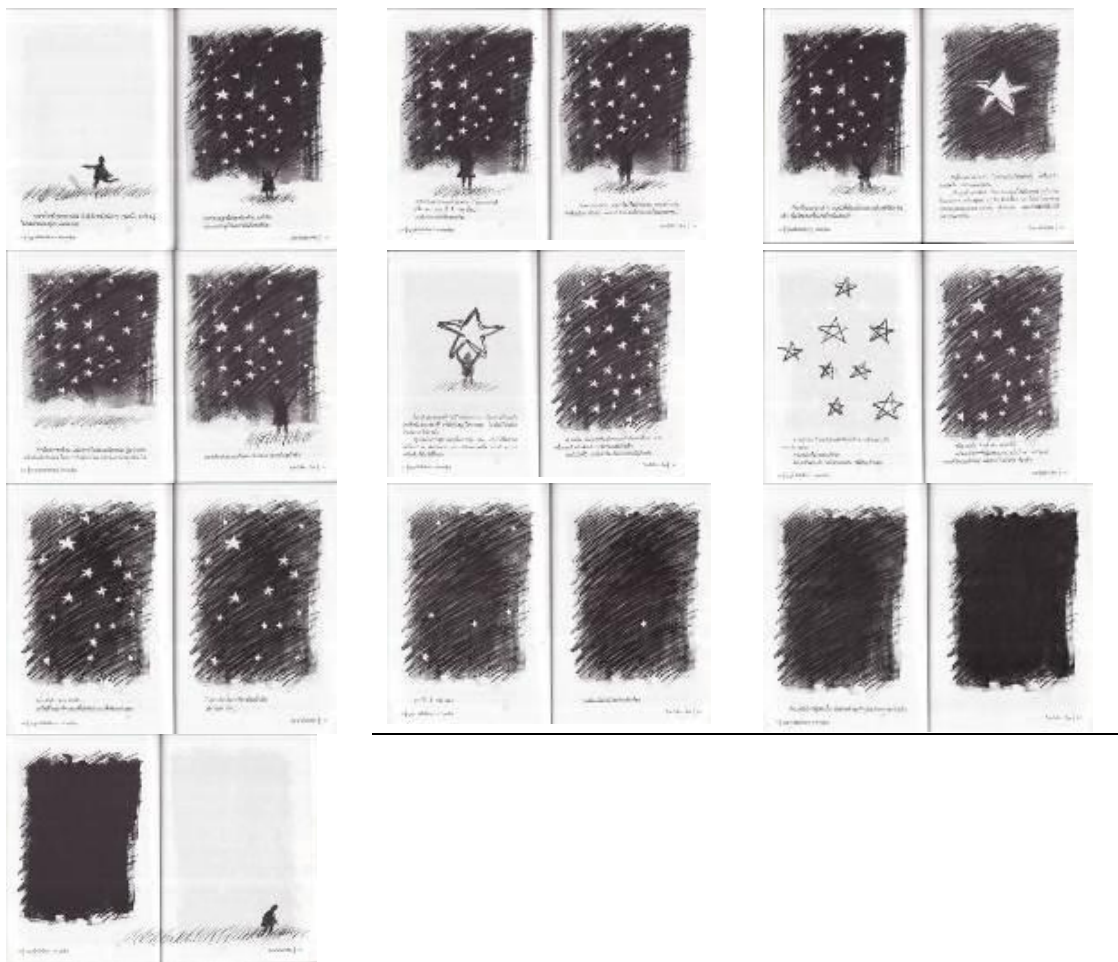
ในแง่ของการจัดวางพบว่า ภาพในเรื่องมีจุดเน้นที่โดดเด่น คือ ยานอวกาศและมนุษย์อวกาศ การเคลื่อนไหวและพฤติกรรมในการสื่อสารของตัวละครยิ่งโดดเด่นมากขึ้น เมื่อผู้อ่านเริ่มไล่ตามเรื่องราวไปตั้งแต่ต้นจนจบ วินทร์ เลียววาริณ มิได้ให้บทสรุปใด ๆ เกี่ยวกับการสื่อสาร แต่เว้นว่างไว้ให้ผู้อ่านใคร่ครวญถึงความหมายของภาพ ดังนี้จะพบว่าในแง่มุมมองปรัชญาทัศนศิลป์ดังกล่าวสื่อสารถึงหลักปรัชญาที่กำลังวิพากษ์วิจารณ์มนุษย์และความหยาบกระด้างของมนุษย์ ภาพที่ให้ความรู้สึกขัดแย้งระหว่างวัตถุที่สื่อถึงความเจริญและการกระทำที่สื่อถึงความตกต่ำทางจิตใจ บ่งบอกถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ไหลเวียนอยู่ อาทิ ในเชิงพุทธปรัชญา ภาพนี้อาจสื่อถึงอวิชชาและกิเลสตัณหาที่ทำให้มนุษย์ก้าวไกลไปถึงอวกาศ สวรรค์แห่งโลกตามความเชื่อของมนุษย์ ทว่ามนุษย์ไม่เคยเข้าถึงความจริงของโลก แต่กลับถูกอวิชชาและกิเลสตัณหากัดกร่อนจิตใจจนให้สับสนฟุ้งซ่าน สำหรับปรัชญาเต๋า ภาพดังกล่าวอาจสื่อว่ามนุษย์ใช้พลังหยางมากเกินไป หยาง คือ พลังในการเอาชนะคะคานควบคุมจัดการสิ่งต่าง ๆ พลังนี้แข็งแกร่งขึ้นเมื่อมนุษย์ให้ความสำคัญแก่รูปแบบธรรม วัตถุสาร โดยเฉพาอย่างยิ่งเมื่อความรู้ทางวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ช่วยให้นักวิทยาศาสตร์สามารถควบคุมเปลี่ยนแปลงโลกวัตถุเพื่อตอบสนองความต้องการของตนได้อย่างกว้างขวางไร้ขอบเขต มนุษย์จึงตัวเองออกจากธรรมชาติและคิดฝันไปว่าตนสามารถควบคุมทุกสิ่งได้ดังใจปรารถนา ก่อให้เกิดความเย่อหยิ่งตระหงาดจนไม่ตระหนักรู้ความจริง สิ่งนี้นำไปสู่การกระทำฝืนธรรมชาติที่นำมนุษย์ไปสู่ความหม่นเศร้า

นับว่าวรรณศิลป์ของเรื่องนี้ถูกขับเคลื่อนด้วยทัศนศิลป์อย่างโดดเด่น แม้อักษรคล้ายถูกลดบทบาทลงให้เป็นเพียงข้อความประกอบภาพ ทว่าการจบเรื่องด้วยการให้มนุษย์อวกาศแสดงความเป็นขบถต่อวิทยาศาสตร์ด้วยการฟันสีสเปรย์เป็นอักษรที่สื่อถึงความหยาบกระด้างลงบนยานอวกาศกลับดึงบทบาทของอักษรให้เด่นขึ้นมาอย่างมีนัยยะสำคัญ เพราะความเข้าใจของผู้อ่านที่มีต่อถ้อยคำที่ถูกขีดพ่นนำไปสู่สำนึกเสียดสีของ วินทร์ เลียววาริณ ต่อวิทยาศาสตร์ ตลอดจนระบบความคิดและความรู้ทั้งปวงที่มนุษย์ยึดมั่นถือมั่น ภาษาที่เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอารยธรรม ตัวตน หรือความรู้สึกนึกคิดถูกลดค่าจนกลายเป็นเพียงเครื่องมือระบายความรู้สึก เช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์ที่ถูกลดค่าให้เป็นเครื่องมือสนองตัณหาและทิฐิภูมิมานะของมนุษย์ นี่จึงเป็นการตอกย้ำว่า แท้ที่จริงตัวของ

มนุษย์เองนั่นแหละคือปัญหา トラバドที่มนุษย์ไม่อาจก้าวพ้นจากความดำมืดในจิตใจของตนเองได้ มนุษย์ย่อมต้องตกอยู่ในความมืด ความหยาบกระด้างและความทุกข์ของคนอยู่รำไป

เรื่องนิทานหิ้งห้อย เรื่องนี้นำเสนอในรูปแบบนิทานภาพขาวดำ การเน้นโทนสีขาว สีเทา และสีดำในเรื่องนี้มีผลอย่างมากต่อการกระตุ้นความรู้สึกรุนแรง ความหม่นหมอง และความโศกเศร้าในจิตใจของผู้อ่าน เนื่องจากเนื้อหาของเรื่องต้องการให้ผู้อ่านตระหนักถึงผลเสียของการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์กอบโกยทรัพยากร เพื่อตัดดวงความสุขอย่างบ้าคลั่ง กระทั่งทำให้ทรัพยากรและจิตวิญญาณของมนุษย์อยู่ในภาวะวิกฤติ จุดที่น่าสังเกตคือ การใช้ภาพวาดเส้น (Drawing) ที่เน้นลายเส้นหยาบ ๆ ที่เน้นหนัก จึงใช้แสดงให้เห็นลายเส้นชัดเจน คล้ายจงใจสื่อสารให้เห็นความแข็งกระด้างและความหยาบในจิตใจของมนุษย์ โดยปกติภาพวาดมักสื่อสารความคิดจินตนาการและความทรงจำมากกว่าจงใจสะท้อนความเป็นจริง ทว่าจินตนาการในที่นี้กลับเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เห็นความเป็นจริงในสังคม ดังนั้นจะพบว่าการนำเสนอเรื่องในรูปแบบนิทานเกี่ยวพันกับการสื่อสารความหมายของหลักของเรื่อง ยังผลให้ผู้อ่านสามารถอ่านเรื่องได้ในหลายมิติ ทั้งในมิตินิทานสอนใจและมิติของนิยายวิทยาศาสตร์ที่กำลังสื่อสารถึงพฤติกรรมอันเลวร้ายของมนุษย์

อนึ่ง หากพิจารณาการใช้สีสัน จะพบสีดำและสีขาวถูกแต่งเติมอย่างมีนัยยะสำคัญ สีดำเป็นสีพื้นหลังหรือเป็นสีของตัวละครมนุษย์ แต่สีขาวจะเป็นสีของดวงดาว สีสันในที่นี้จึงสื่อถึงคู่แข่งของเรื่อง ได้แก่ ความดีและความชั่ว วิทยาศาสตร์และธรรมชาติ กิเลสและจิตบริสุทธิ์ ความขัดแย้งของสีสันหรือข้อตรงข้ามดังกล่าวเป็นการขบขันแนวคิดของเรื่อง หากมองในแง่พัฒนาการของเรื่อง จากภาพแรกไปกระทั่งภาพสุดท้ายจะมองเห็นภาพที่ค่อย ๆ แปลงจากสีขาวเป็นสีดำสนิท เริ่มจากท้องฟ้าสีขาวและเด็กหญิงที่วิ่งท่ามกลางทุ่งหญ้า ท้องที่ฟ้าเต็มไปด้วยดวงดาวสีขาวจำนวนมาก ค่อย ๆ ลดลงเรื่อย ๆ กระทั่งภาพกลายเป็นสีดำสนิท และเด็กหญิงที่เดินออกจากกรอบมืดดำด้วยความสิ้นหวัง ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 3 ภาพจากเรื่องนิทานหิ่งห้อย (นิทานหิ่งห้อย, 2548, หน้า 156-175)

พัฒนาการดังกล่าวสัมพันธ์กับภาวะขัดแย้งระหว่างคู่ตรงข้ามที่ค่อย ๆ เข้มข้นขึ้น กระทั่งนำไปสู่แนวคิดเชิงปรัชญาที่สอนให้ผู้อ่านตระหนักถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ทรัพยากรที่หมดไปเพราะความโลภและเห็นแก่ตัวของมนุษย์ ท้ายที่สุดนำไปสู่ความทุกข์และความสูญเสีย ทุกสิ่ง จะพบว่าภาพวาดและคำบรรยายสั้น ๆ ได้ภาพ สื่อสารถึงเรื่องราวที่แสดงให้เห็นความรู้สึกของตัวละครเด็กหญิงที่เคยมีความสุขจากการได้นับดวงดาวในแต่ละค่ำคืน เมื่อดวงดาวที่เฝ้าค่อย ๆ หายไปก็เหมือนกับการพรากความสุข ความไร้เดียง และจิตวิญญาณที่บริสุทธิ์ไปจากเด็กหญิง คงไว้เพียงความโศกเศร้าสิ้นหวังจากการสูญเสียดวงดาวไป อารมณ์ความรู้สึกที่ชวนหดหู่นี้เป็นจุดสำคัญของการสร้างความตระหนักแก่ผู้อ่าน ทักษะศิลป์ในเรื่องนี้นับว่ามีส่วนสำคัญอย่างมากในการสื่อสารและขบขันแนวคิด ตลอดจนอารมณ์ที่เกิดขึ้น เพราะหากอ่านเฉพาะคำบรรยายได้ภาพผู้อ่านอาจไม่เกิดความรู้สึกเข้มข้นเท่ากับการผสมผสานทัศนศิลป์ การผสมผสานวรรณศิลป์และทัศนศิลป์ดังกล่าวจึงเป็นกลวิธีในการสื่อสารอย่างมีพลัง ทว่าการจะเข้าถึงหลักปรัชญาให้ได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยการตีความ

ข้างฝ่ายพุทธปรัชญา ภาพที่ค่อย ๆ เปลี่ยนจากสีขาวเป็นดำสนิทคือการชี้ให้เห็นกิเลสตัณหาและ
 อวิชชาที่ค่อย ๆ ครอบงำมนุษย์จนตกลงสู่ห้วงแห่งทุกข์ หรือสื่อถึงจิตบริสุทธิ์ที่ค่อย ๆ เบือนกิเลส
 จนกลายเป็นจิตที่หมองเศร้า ส่วนปรัชญาเต๋านั้นสื่อถึงการเคลื่อนไหววัฏฏะจากหยาง (สีขาว) ไป
 เป็นหยิน (สีดำ) ภาพแทนการเปลี่ยนแปลงเป็นสาร์ตละของธรรมชาติ ได้แก่ จากอุดมสมบูรณ์เป็น
 ความว่างเปล่า จากพลังสร้างสรรค์เป็นถูกทำลาย จากความก้าวหน้าเป็นความเสื่อมโทรมสูญสิ้น
 การชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงหรือความไม่เที่ยงนี้ ก็เพื่อให้นมนุษย์สำนึกถึงความไม่แน่นอน
 ของชีวิต สิ่งที่เคยมีอยู่อาจหมดไปได้ในสักวันหนึ่ง หายนะอาจเกิดขึ้นได้เสมอหากมนุษย์มัวลุ่มหลง
 อยู่กับสุขสบายหรือความเจริญทางวิทยาศาสตร์ นี่เป็นทัศนะซ้ำเล่าที่มักปรากฏเสมอในนิยาย
 วิทยาศาสตร์ซึ่งแสดงให้เห็นมุมมองเชิงลบที่ วินทร์ เลียววาริณ มีต่อวิทยาศาสตร์

เรื่องโฆษณา 2201 เป็นเรื่องที่น่าเสนอผ่านภาพกราฟิกและตัวอักษรที่ถูกจัดแต่งรูปแบบ
 ให้เหมือนงาน โฆษณาที่ปรากฏตามสื่อต่าง ๆ จุดเด่นจึงมักเป็นภาพที่เสริมทับด้วยคำบรรยาย
 โฆษณาแต่ละชิ้นจะสะท้อนถึงวัฒนธรรมแบบบริโภคนิยม ความเชื่อและค่านิยมของผู้คนที่
 เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา ผู้อ่านจะพบกับโฆษณาหลากหลายชิ้นซึ่งแนะนำผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ
 การบริการหลายรูปที่แตกต่างไปโลกตามการรับรู้ของผู้อ่าน จุดเด่นของ โฆษณาดังกล่าวอยู่ที่
 ความแปลกประหลาดเกินจริงของโฆษณาซึ่งแฝงเร้นนัยยะเสียดสีเชิงที่เล่นที่จริง เช่น โฆษณา
 สถาบันเสริมความงามสำหรับผู้หญิงที่ขึ้นชอบผิวดำ โฆษณาขายหุ่นยนต์คู่รักสำหรับชายและหญิง
 ไร้คู่ที่ต้องการคนรักสมบูรณ์แบบ โฆษณาบริการสะอาดเคราะห์กลางห้วงอวกาศ โฆษณาบริการ
 เลือก วิธีตายตามความชอบ ฯลฯ โฆษณาย่อย ๆ เหล่านี้ต่างเป็นเสมือน “ชิ้นส่วน” ความคิด
 ความเชื่อ และค่านิยมของผู้คนในสังคมที่ไร้แก่นสาร ไม่เที่ยง ผันแปรตามความทะยานอยาก
 แม้การจัดวางภาพจะสื่อเลียนโฆษณาของจริง ทว่าเนื้อหากลับเกินจริงและผิดคาดไปตามค่านิยม
 อันผิดเพี้ยน บางครั้งภาพที่เห็นจึงคู่ขัดกับความรูสึกของผู้อ่าน ดังเช่นตัวอย่าง โฆษณาสถาบัน
 เสริมความงาม Black Is Beautiful ดังต่อไปนี้

ผู้ชาย 95% เห็นว่าผู้หญิงคนนี้เซ็กซี่

อีก 5% เห็นว่าเธอเซ็กซี่มาก

ไม่ใช่เรื่องคิดไม่ถึง ไม่ใช่เรื่องผิดคาด เพราะจากผลสำรวจ ผู้ชายร้อยละ 95 ชอบสาวผิวดำ
อีก 5% ชอบสาวผิวดำปี๋ ดังนั้นเลิกเป็นสาวผิวขาวอมชมพูที่ไม่มีชายใครสนใจอีกต่อไป

ด้วยเทคโนโลยีทางพันธุกรรมศาสตร์ Blackening Genology แห่งสถาบัน Black Beauty
ที่สามารถเปลี่ยนสีผิวเป็นดำได้ในหนึ่งชั่วโมง รับประกันค่านานเพราะแก้ที่ยั่งยืน ที่สำคัญไม่เจ็บตัว

ก่อน หลัง

เยือน แบล็กอิสบิวตีฟูล โพลีคลินิก สาขาใกล้บ้านคุณวันนี้
แล้วคุณจะพบว่า คำคือสวยจริงๆ และรู้งี้... ดำไปตั้งนานแล้ว

ภาพที่ 4 โฆษณาของสถาบันเสริมความงาม Black Is Beautiful (โฆษณา 2201, 2552, หน้า 119)

จากตัวอย่างพบว่า วินทร์ เลียววาริณ เน้นใช้ภาพถ่ายและภาพกราฟิกเพื่อความสมจริง ภาพที่ปรากฏเป็นภาพของผู้หญิงที่มีใบหน้าสวยใสไร้ริ้วรอย ผิวขาวอมชมพู นัยน์ตาคมและมีริมฝีปากสวยได้รูป มองโดยรวมผู้อ่านจะขอมองหญิงสาวดังกล่าว มีหน้าตาสวยคมดูนางแบบในนิตยสาร แต่เนื้อความที่เขียนกำกับภาพไว้กลับเป็นผลการวิจัยที่บอกว่าผู้หญิงสาวคนนี้ “ซีเซ็กซี่” และ “ซีเซ็กซี่มาก” ความขัดแย้งดังกล่าวนำไปสู่การติดตามอ่านข้อความด้านล่างที่ชี้แจงรายละเอียดให้ทราบว่า เหตุผลที่โฆษณาระบายว่าหญิงสาวดังกล่าวดูไม่สะสวยนั้นเป็นเพราะผิวของเธอที่ไม่สอดคล้องกับค่านิยมทางสังคม ผู้ชายในยุคนั้นชอบสาวผิวดำ หญิงสาวจึงต้องพยายามปรับแต่ง

ให้ผิวของตนทำตามความนิยมของผู้ชาย การให้รายละเอียดด้านล่างของภาพไม่เพียงบอกเหตุผล และกล่าวถึงวิทยาการในปรับแต่งขึ้นซึ่งเป็นจุดขายของสถาบัน แต่ยังเสริมความน่าเชื่อถือด้วยภาพ ก่อนและหลังแก้ไขขึ้น เพื่อล้อเลียนโฆษณาในโลกแห่งความเป็นจริง ทว่าพัฒนาการของสีผิวนั้น แตกต่างไปจากสิ่งที่ผู้อ่านรับรู้ในโลกแห่งความจริง ในที่นี้แทนที่จะเป็นผิวที่ค่อย ๆ ขาวขึ้นกลับผิว ที่ค่อย ๆ คล้ำลงจนกระทั่งดำสนิท การล้อเลียนเสียดสีสื่อโฆษณาและค่านิยมทางสังคมของผู้คน เช่นนี้ เป็นการกะเทาะเปลือกแห่งความจริงที่ว่า ค่านิยมของผู้คนนั้น ไร้แก่นสาร การทำตามค่านิยม หรือเดินตามกระแสสังคมอย่างไรก็ดีเป็นเพียงการสนองตัณหาที่ไร้ความแน่นอน ไร้แก่นแกนของ เป้าหมายที่แท้จริง เมื่อมองให้ลึกกลงไปจะพบว่า ความสุขของผู้คนมิใช่อุบัติที่ค่าลงหรือขาวขึ้น แต่อยู่ที่การสนองความพึงพอใจของตนซึ่งไม่เที่ยงและไร้ขอบเขตจำกัด แม้วีทยาการหรือความรู้ ทางวิทยาศาสตร์มากเพียงก็ไม่อาจตอบสนองความพึงพอใจได้หมด ความจริงดังกล่าวนำไปสู่ การวิพากษ์และตั้งคำถามต่อการกระทำ ความคิด และค่านิยมของมนุษย์ เพื่อชี้ให้เห็นว่าแก่นแท้ของ ความสุข มิได้อยู่ที่การสนองความอยาก ทว่าเป็นการหยุดยั้งความอยาก トラบใจที่มนุษย์ไม่ ตระหนักความจริงข้อนี้ ความทุกข์ก็จะเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าไม่จบสิ้น

จะพบว่าการประสานทัศนศิลป์และวรรณศิลป์ดังกล่าวเป็นสื่อในการถ่ายทอดแนวคิด เจริญปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ โฆษณาแต่ละชิ้นเป็นภาพแทนความทะยานอยาก ความมั่งงาย และความเชื่อที่ไร้แก่นสารในลักษณะต่าง ๆ ภาพทำหน้าที่ในการสร้างความสมจริง ดึงดูดความ สนใจ สร้างความสะอึดตาสะอึดใจและสร้างความใคร่รู้แก่ผู้อ่าน ขณะที่ถ้อยคำประกอบทำหน้าที่ ในการสร้างความขัดแย้ง สร้างนัยยะแฝง ให้รายละเอียด ให้ความเกินจริง ล้อเลียนรูปแบบและ สรรพคุณใน โฆษณาจริง การที่เรื่องประกอบด้วย โฆษณาหลายชิ้นเป็นไปได้อย่างมาก วินทร์ เลียววาริณ จงใจใช้ความหลากหลายของโฆษณาเพื่อตอกย้ำความทะยานอยากของมนุษย์ที่ทั้ง ซ้ำซ้อนและไม่สิ้นสุด การทำงานประสานระหว่างวรรณศิลป์และทัศนศิลป์ในเรื่องนี้จึงเป็นพลังใน การขับเคลื่อนแนวคิดเชิงปรัชญาซึ่งชี้ให้เห็นต้นตอแห่งทุกข์ของมนุษย์

นอกจากนิยายวิทยาศาสตร์ทั้ง 3 เรื่องดังกล่าว ยังพบการประสานวรรณศิลป์และ ทัศนศิลป์ในนิยายเรื่องอนุทินปรมาณูสยาม ซึ่งใช้ภาพกราฟิกประกอบเรื่องให้ดูเหมือนอนุทิน ของจริง ตัวอักษรที่ใช้ในบันทึกยังล้อเลียนลายมือเขียนของมนุษย์ เพื่อให้ดูเหมือนว่าเป็นลายมือ จริง ๆ ของตัวละครในเรื่อง รูปแบบของแต่ละหน้าถูกจัดวางพื้นหลังให้เหมือนอนุทินของจริง จดด้วยอักษรลายมือตัวละครเจ้าของบันทึก บางวันจะมีภาพถ่ายและภาพวาดลายมือประกอบ เพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านและสร้างความขัดแย้งระหว่างสิ่งที่บันทึกและสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ผู้วิจัยพิจารณา ว่าแม้การประสานทัศนศิลป์ในที่นี้จะทำให้รูปลักษณ์ของงานสะอึดตาและช่วยขับเคลื่อนการเสียดสี ล้อเลียนกลุ่มบุคคลเป้าหมาย ทว่าในการนำเสนอแนวคิดเชิงปรัชญายังคงให้น้ำหนักกับวรรณศิลป์

มากกว่าส่วนอื่น ๆ ทศศิลป์ในเรื่องนี้เป็นเพียงองค์ประกอบเสริมสร้างความขัดแย้ง สร้างความสมจริง และให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับพฤติกรรมอันบกพร่องของกลุ่มบุคคลที่ตัวละครเจ้าของบันทึกกล่าวถึง เนื่องจากการประสานทศศิลป์และวรรณศิลป์แล้ว ผู้วิจัยยังพบการหยิบยืมรูปแบบงานเขียนชนิดอื่นมาให้นำเสนอเรื่อง ได้แก่ เรื่องท้าวสยาม 4001 (นำเสนอในรูปแบบโปรแกรมทัวร์) และเรื่องข่าวจากดาวสีน้ำเงิน (นำเสนอในรูปแบบของข่าว) พบการใช้ภาพวาด ภาพถ่าย และภาพกราฟิกประกอบการเล่าเรื่องในนิยายวิทยาศาสตร์ 2 เรื่อง คือ เรื่องอภิสูตราและเรื่องบางกะโพ่ง ทว่าวิธีการดังกล่าวมักเป็นการอธิบายทฤษฎีหรือการให้ภาพเพื่อเสริมความเข้าใจและสร้างความสมจริงมากกว่ามุ่งเน้นการนำเสนอแนวคิด ผู้วิจัยจึงมิได้นำมารวมไว้ ณ ที่นี้

เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมของการนำเสนอแนวคิดผ่านการประสานทศศิลป์เข้ากับวรรณศิลป์ ผู้วิจัยได้สรุปกลวิธีการนำเสนอแนวคิดดังกล่าวเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 13 สรุปการนำเสนอแนวคิดผ่านการประสานวรรณศิลป์เข้ากับทศศิลป์

ลำดับที่	เรื่อง	การนำเสนอแนวคิดผ่านการประสานวรรณศิลป์เข้ากับทศศิลป์	หมายเหตุ (ประเภทของทศศิลป์)
1	ในห้วงมืด	✓	ภาพกราฟิกในนิยายภาพ
2	นิทานหิ้งห้อย	✓	ภาพการ์ตูนในนิทานภาพ
3	โฆษณา 2201	✓	ภาพกราฟิกในสื่อโฆษณา

จากตารางที่ 13 พบว่า มีนิยายวิทยาศาสตร์ 3 เรื่องที่นำเสนอแนวคิดผ่านการประสานทศศิลป์เข้ากับวรรณศิลป์ นับเป็นการกลวิธีในการนำเสนอแนวคิดที่พบน้อยที่สุด การนำเสนอแนวคิดในกลุ่มนี้สื่อถึงอิทธิพลของงานแนวทดลองที่ยังคงมีอิทธิพลต่อการสร้างงานของ วินทร์ เลียววาริณ อย่างไรก็ตาม รูปแบบการนำเสนอที่แปลกตาซึ่งมีอยู่จำนวนน้อยเช่นนี้ สื่อว่าการสร้างสรรค์งานแนววิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ มุ่งเน้นการขยายความคิดมากกว่ารูปแบบ ทั้งยังสื่อ วินทร์ เลียววาริณ ใช้รูปแบบการนำเสนอและกลวิธีไปอย่างมีความหมาย กล่าวคือ กลวิธีนั้น ๆ ต้องรองรับความคิดได้สอดคล้องกับใจของ วินทร์ เลียววาริณ มิใช่ใช้ไปเพื่อความแปลกตา หัวือหา หรือเรียกร้องความสนใจอย่างไร้เหตุผล

นอกจากการนำเสนอแนวคิดผ่านการประสานทศศิลป์เข้ากับวรรณศิลป์ดังกล่าว ผู้วิจัยยังพบการนำเสนอแนวคิดด้วยวิธีการอื่น ๆ ดังจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

การนำเสนอแนวคิดผ่านสัมพันธบท

การอ่านด้วยททางวรรณกรรมในแนวทางที่เรียกว่า “สัมพันธบท” (Intertextuality) หมายถึง “แนวที่พิจารณาว่าตัวบทหนึ่ง ๆ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับตัวบทอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่ในยุคสมัยเดียวกันหรือในยุคสมัยก่อนหน้าไม่มากก็น้อย โดยที่ความสัมพันธ์เชื่อมโยงดังกล่าวมีหลักฐานยืนยันได้ในตัวบทชิ้นที่พิจารณาเป็นหลักอยู่” (นพพร ประชากุล, 2552, หน้า 329-330) แนวคิดเรื่องสัมพันธบทนี้ปรากฏต้นเค้าจากแนวคิดของ “มิกฮาอิล บัคติน” (Mikhail Bakhtin) เรื่อง “พหุโชนะ” (Polyphony) ซึ่งชี้ให้เห็นความเป็นพื้นที่เปิดของตัวบทวรรณกรรม ได้แก่ การพิจารณาว่าไม่มีตัวบทใด ๆ เป็นอิสระในทางความหมาย ภาษาเกิดขึ้นจากประวัติศาสตร์อันซับซ้อนของตัวบทที่มีมาก่อนหน้า มันจึงมีลักษณะเป็นบทสนทนาซึ่งเปิดโอกาสให้เสียงหลากหลายเสียงมาปะทะสังสรรค์กัน จนเกิดเป็นเสียงซึ่งแซ่สอดประสานขึ้นมาในงานชิ้นหนึ่ง ๆ จากแนวคิดของ มิกฮาอิล บัคติน นี้เป็นแรงกระตุ้นให้ จูเลีย คริสตีวา (Julia Kristeva) พิจารณาต่อไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทวรรณกรรมหนึ่ง ๆ กับบริบทของวรรณกรรมด้วยตนเอง ดังที่เคยกล่าวไว้ใน S miotik, recherches pour unes manalysee (Kristeva, n.d. อ้างถึงใน นพพร ประชากุล, 2552 ก, หน้า 335) ว่า

ตัวบททุกตัวบทล้วนประกอบสร้างขึ้นด้วยการยกข้อความจากแหล่งอื่น ๆ มา
ปะติดปะต่อกันเข้า ตัวบททุกบทเป็นการดูดกลืน (Absorb) และแปรรูป (Transform)
ตัวบทอื่น ๆ ทั้งสิ้น ดังนั้น แนวคิดเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างตัวบท” (Intertextuality)
จึงเข้ามาแทนที่แนวคิดเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างเอกัตบุคคล” (Intersubjectivity)
และภาษาของกวีนิพนธ์จึงสามารถอ่านได้อย่างน้อยในสองระดับเสมอ

ทั้งนี้ผู้นิยามความหมายของสัมพันธบทไว้หลากหลาย อาทิ Berger (1992 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2552, หน้า 9) ให้นิยามว่า สัมพันธบทเป็น “การใช้หรือการสร้างตัวบทใหม่
ตัวบทหนึ่ง (อาจจะ โดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ได้) จากวัตถุดิบอื่น ๆ ซึ่งเป็นตัวบทเดิมที่มีอยู่แล้ว” หรือ
Schirato and Yell (2000 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2552, หน้า 9) นิยามว่า สัมพันธบท

เป็นกระบวนการสร้างความหมายในตัวเองหนึ่งที่เกิดมาจากการอ้างอิงจากตัวบทอื่น ๆ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการหมุนเวียนและแลกเปลี่ยนความหมายซึ่งแต่ละความหมายนั้นมีได้ยืนอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่ทว่ามาเป็นกลุ่มก้อน (Package of meaning) ดังนั้น ไม่ว่าเราจะเป็น “ผู้สร้าง/ผู้ผลิตตัวบท” หรือเป็น “ผู้อ่าน/ผู้เล่น/ผู้ดูผู้ชม/ผู้ฟัง” ตัวบทก็ตามเราจะต้องใช้ “ความหมาย” ที่เรากีบสะสมไว้จากตัวบทก่อน ๆ มาใช้ร่วมอยู่ด้วยเสมอ

จากนิยามดังกล่าวอาจพิจารณาได้ว่า การศึกษาแนวคิดผ่านสัมพันธ์บทคือการพิจารณาความหมายหลากหลายที่บรรจุอยู่ในตัวบทแต่ละตัวบท ซึ่งเป็นผลมาจากการซึมซับและแปรสภาพมาจากตัวบทอื่นด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเขียนเลียนแบบ (Imitations) การอ้างถึง (Allusion) การเขียนล้อเลียน (Parodies) การปรับเปลี่ยน (Transpositions) การเขียนเลียนต้นแบบ (Pastiche) การลอกเลียน (Plagiats) เป็นต้น ทั้งนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2552, หน้า 10) ซึ่งให้เห็นว่า สัมพันธบทคือ ความเชื่อมโยงหรือความเกี่ยวเนื่อง (Interconnectedness) ของความหมายในสองระดับ “ระดับแรกคือ ความเชื่อมโยงของความหมายที่ข้ามไปมาระหว่างผลงานสื่อประเภทต่าง ๆ (ไม่ว่าจะเป็นสื่อของชนชั้นสูงหรือของประชานิยมก็ตาม) ระดับที่สอง คือ การเชื่อมโยงของความหมายที่ข้ามไปมาระหว่างผลงานของสื่อกับประสบการณ์ทางวัฒนธรรมของผู้คน...” ด้วยเหตุนี้สัมพันธบทจึงเป็นแนวคิดที่มองเห็นว่า บทประพันธ์หนึ่ง ๆ มักมีงานสร้างสรรค์ใหม่ทั้งหมด แต่เป็นการหยิบยืมมาจากตัวบทเก่าชิ้นใดชิ้นหนึ่ง ทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว

สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงใช้สัมพันธบทในการนำเสนอแนวคิด คือ การหยิบยืม การแปรรูปหรือการอ้างถึงตัวบทต้นทางในลักษณะต่าง ๆ เช่น การยกข้อความมาอ้างอิงตรง ๆ การนำข้อความเดิมมาบิดผันเพื่อทำให้เกิดความหมายใหม่ การพาดพิงถึงตัวบทอื่น ฯลฯ ในยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodern) อันเป็นยุคที่เส้นแบ่งวรรณกรรมไร้พรมแดน แนวคิดเรื่องสัมพันธบทถูกหยิบยกมาใช้อย่างแพร่หลาย เพราะมันสื่อถึง “ความหลากหลาย” (Heterogeneity) “พหุลักษณะ” (Pluralism) และการสร้างสรรค์นวัตกรรมอย่างต่อเนื่องอันเป็นสิ่งที่คตินิยมหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ยกย่อง การต่อต้านแนวคิดสมัยใหม่ (Modern) ที่ยึดติดอยู่กับความไม่ซ้ำแบบ อัตลักษณ์และความคิดสร้างสรรค์ที่สื่อถึงความเป็นหนึ่งเดียวปัจเจกบุคคล นำไปสู่ความหลงใหลในเทคนิคกลเม็ดเด็ดพราย สิ่งเหลวไหลไร้สาระ เพื่อชี้ให้เห็นว่า แท้จริงแล้วตัวบทที่มีเอกลักษณ์เหล่านั้นอาจได้รับอิทธิพลจากตัวบทอื่น ๆ หรืออย่างน้อยที่สุดก็เกิดจากการพัฒนาความหมาย อันเนื่องมาจากการอ่านงานวรรณกรรมที่มีอยู่ก่อนหรือวรรณกรรมร่วมสมัยของผู้แต่ง

โดยสรุป สำหรับงานวิจัยนี้ “สัมพันธบท” หมายถึง การใช้ตัวบทอื่น ๆ ได้แก่ ข้อความในรูปคติบทซึ่งคัดลอกมาจากแหล่งต่าง ๆ เช่น คัมภีร์ทางศาสนา วาทะของนักคิดและนักปราชญ์ ฯลฯ ตลอดจนข้อความในลักษณะของวรรคทองหรือเรื่องเล่าจากวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ที่ตัวละครอ้างอิง มาเชื่อมโยงเข้ากับตัวบทที่เป็นนิยายวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทดังกล่าวนำไปสู่การตีความของผู้อ่าน อันจะทำให้เข้าใจ “ความหมาย” หรือ “แนวคิด” ที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการนำเสนอ สัมพันธบทในที่นี้ มีทั้งส่วนที่วางแยกจากนิยายวิทยาศาสตร์ ได้แก่ คติบท และส่วนที่ผสมผสานเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาในนิยายวิทยาศาสตร์ คือ วรรคทองหรือเรื่องเล่าที่ตัวละครอ้างอิง โดยตัวบทดังกล่าวจะนำไปสู่การสอดประสานหรือการปะทะสังสรรค์ของเสียงอย่างน้อย 2 เสียง คือ เสียงผู้แต่ง (วินทร์ เลียววาริณ) และเสียงตัวบทดั้งเดิม ทั้งนี้ การตีความจากประสบการณ์และการเชื่อมโยงตัวบทของผู้อ่านจะเป็นกระบวนการในการสร้างความหมายนำไปสู่การมองโลกและชีวิตดังที่ วินทร์ เลียววาริณ ชี้นำให้ใคร่ครวญพิจารณา

จากการศึกษาพบว่านิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ เป็นหนึ่งในบรรดางานวรรณกรรมที่ชี้ให้เห็นสัมพันธบทของวรรณกรรม อันประกอบด้วยตัวบทหลากหลายที่วางเวียนอยู่ในสังคมทั้งในรูปของวาทะนักปราชญ์ วรรคทองในวรรณกรรม และเรื่องเล่าในตำนาน ตัวบทเหล่านี้ถูกหยิบยืม ดัดแปลง อ้างอิง หรือแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาในตัวบทใหม่ การเฝ้ามองดูการหยิบยืมชิ้นส่วนและวิเคราะห์ความหมายที่เกิดขึ้นนับเป็นความท้าทายของผู้อ่านเพื่อพิจารณาว่า การทำงานและความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทเหล่านี้ก่อให้เกิดความหมายใด มันสามารถนำไปสู่ความหมายที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสารหรือชี้ไว้ได้หรือไม่

การวิเคราะห์สัมพันธบทในที่นี้แบ่งตามลักษณะที่ปรากฏโดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรก เป็นข้อความสั้น ๆ คล้าย คำปราชญ์ มีลักษณะเป็นวรรคทองที่ผู้เขียนหยิบยืมมาจากวาทะของนักคิด นักพูด หรือนักปราชญ์ที่ปรากฏในตัวบทต่าง ๆ ในพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทยของราชบัณฑิตยสถานมีคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันคือคำว่า “คติบท” (Maxim) ให้ความหมายไว้ว่า “ข้อความที่กระชับและแน่นด้วยเนื้อหาสาระ ส่วนมากมีความยาวเพียงประโยคหนึ่งหรือ 2 ประโยค เนื้อความมักจะเกี่ยวกับความจริงแท้ของธรรมชาติและพฤติกรรมของมนุษย์ คติบทมีความคล้ายคลึงกับคำพังเพย¹ และมีลักษณะใกล้เคียงกับข้อคิด²” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 253) ในวิทยานิพนธ์นี้จึงถือเรียกตามราชบัณฑิตยสถานดังกล่าว คติบทในที่นี้เป็นข้อความที่

¹ คำพังเพย (Aphorism) หมายถึง หลักความจริงที่กล่าวอย่างกระชับ หลักแหลม เจ็บคม และมีแก่นสาร (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 32)

² ข้อคิด (Pensée) หมายถึง ความคิดด้านต่าง ๆ ซึ่งนำมาเรียบเรียง มีเนื้อหาสาระ และมีสำนวนสละสลวยควรที่จะนับเป็นวรรณกรรมได้ ข้อคิดนี้อาจเป็นประโยคสั้น ๆ หรืออาจเป็นบทความที่ยาวพอสมควร (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 332)

วางนำเรื่องแต่ละเรื่อง มีทั้งที่เป็นข้อความขนาดสั้นและขนาดยาว แต่ละข้อความมีการระบุแหล่งที่มาของตัวบทว่า ผู้ใดเป็นผู้พูดและถ้อยคำนั้นปรากฏในเอกสารใด หรือระบุเพียงอย่างเดียวหนึ่ง ลักษณะข้อความนี้เป็นเหมือนการคัดลอกมาจากตัวบทต้นฉบับโดยตรง

นอกจากนี้ยังพบคติบทชนิดพิเศษในเรื่องอัฐสุตรา ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากคติบทโดยปกติ ตรงที่เป็นข้อความขนาดยาวที่สำนวนภาษามีได้คัดลอกตัวบทโดยตรง แต่เป็นการเล่าสรุปความให้ความรู้สึกล้ำเรื่องเล่า โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเล่าในตำนานประกอบกับคำสอนของนักปราชญ์ คติบทชนิดพิเศษนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับที่ราชบัณฑิตยสถานเรียกว่า “บุพวาตะ” (Epigraph) คือ “ข้อความที่ยกมานำเรื่อง หรือตอนของหนังสือ...” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 158) นับเป็นลักษณะงานย่อย ๆ ที่แทรกอยู่ในงานเขียนของ วินทร์ เลียววาริณ ซึ่งพบ 1 แห่งเท่านั้น คือ ปรากฏนำบทแรกในหนังสืออัฐสุตรา ทว่าในบทอื่น ๆ ของปรากฏเป็นคติบทธรรมดา ซึ่งคัดลอกถ้อยคำของนักปราชญ์มาแสดงไว้ โดยอาจจะบรรยายละเอียดของแหล่งที่มาไว้มากน้อยแตกต่างกัน

สัมพันธบทในลักษณะที่สอง คือ การอ้างถึง หมายถึง “การกล่าวถึงเรื่องอื่นนอกเรื่องที่เขียน เช่น กล่าวถึงบุคคล เหตุการณ์ นิทานหรือวรรณกรรมอื่น ๆ...” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 13) การอ้างถึงในที่นี้ปรากฏในลักษณะที่ตัวละครตัวหนึ่งอธิบายหรือเล่าเรื่องให้อีกตัวละครอีกตัวหนึ่งฟัง ตัวละครจะเอ่ยอ้างถึงเรื่องเล่าหรือวรรณคดีจากตัวบทอื่น ๆ มาพาดพิง บ้างเป็นคัดลอกข้อความจากตัวบทมาอ้างถึงโดยตรง บ้างเป็นการดัดแปลงตัวบทให้กลายเป็นถ้อยคำในทำนอง เรื่องเล่า เพื่อสร้างความสมจริงและง่ายแก่ความเข้าใจของผู้อ่าน อนึ่ง สัมพันธบทในลักษณะนี้มักผ่านมุมมองแบบอัตวิสัย คือ ผ่านการตีความปรับแต่งให้เข้ากับบุคลิกลักษณะและนิสัยของตัวละครนั้น ๆ เพราะฉะนั้นผู้อ่านจำเป็นต้องพินิจพิเคราะห์ให้ดูว่านี่คือ “กลวิธี” ที่วินทร์ เลียววาริณเลือกใช้ให้เหมาะสมกลมกลืนเพื่อสื่อสารความหมายบางอย่าง ความสำคัญจึงควรอยู่ที่การค้นหาความหมายที่เกิดขึ้น ท่ามกลางการปะทะของอุดมการณ์และขบวนการเสียง (Parade voice) ดังกล่าว

สัมพันธบททั้งสองลักษณะดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการปะทะกันระหว่างเสียงหลายเสียง ซึ่งประกอบด้วยเสียงของตัวละคร หรือแท้ที่จริงคือเสียงของผู้แต่ง และเสียงของ ตัวบทดั้งเดิมเป็นอย่างน้อย การปะทะของขบวนการเสียงนี้เองที่ผู้วิจัยพิจารณาว่าเป็น “กลวิธีการนำเสนอแนวคิด” อันนำไปสู่ความหมายที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสารผ่านตัวบทที่ถูกดัดแปลงและแปรรูปมาอีกทอดหนึ่ง ดังจะอธิบายในรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การนำเสนอแนวคิดผ่านคติบท คติบท หมายถึง ข้อความนำเรื่องของนิยายวิทยาศาสตร์แต่ละเรื่อง ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อความที่คัดลอกตัดตอนมาจากตัวบทหลากหลายที่วางเขียนในสังคม ในที่นี้ ได้แก่ คัมภีร์ทางศาสนา ตำนาน สุภาษิต บันเทิงคดี สารคดี และวาตะ

นักคิดนักปราชญ์ ขนาดความยาวของข้อความ มีทั้งที่เป็นข้อความขนาดสั้น ๆ เพียง 1-2 บรรทัด เรื่อยไปจนถึงข้อความขนาดยาว โดยมีกระบุแหล่งอ้างอิงกำกับไว้ด้วยเสมอ ในที่นี้แบ่งตาม แหล่งที่มาของตัวบทเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1.1 เนื้อความจากคัมภีร์ทางศาสนา จากการศึกษาพบว่าคติบทจากคัมภีร์ทางศาสนา ส่วนใหญ่เป็นเนื้อความที่ตัดตอนมาจากคัมภีร์ทางศาสนาตะวันออก โดยมากเป็นเนื้อความจาก “เต๋า เต็ก เก็ง” ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญในลัทธิเต๋า นอกนั้นเป็นคัมภีร์และหนังสือทางศาสนาตะวันออก อื่น ๆ ได้แก่ หนังสือตามรอยอรหันต์ของพุทธทาสภิกขุและพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน แหล่งข้อมูล ดังกล่าวส่วนที่แสดงให้เห็นว่า ตัวบทอันหลากหลายที่วางเวียนอยู่ในผลงานของ วินทร์ เลียววาริณ ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาศาสนาทางตะวันออกเป็นส่วนใหญ่ แก่นของคติบทเหล่านี้ คือ การชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ที่ไม่อาจแยกจากกันของมนุษย์และธรรมชาติ ตลอดจนความจริง เกี่ยวกับความทุกข์ของมนุษย์ ได้แก่ ความจริงที่ว่า มนุษย์เป็นทุกข์เพราะมิได้มองสิ่งต่าง ๆ ตาม ความเป็นจริงหรือตามธรรมชาติของมัน อำนาจความรู้เกี่ยวกับการจัดการและความควบคุมโลก โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ กลายสภาพเป็นเพียงอวิชาแทนที่จะเครื่องในการแสวงหาคำตอบมนุษย์ ทว่าวิทยาศาสตร์มิได้ทำให้มนุษย์เลวร้าย หากมนุษย์เลวร้ายด้วยความ โลกและกิเลสตัณหาของ ตนเอง ต้นตอของปัญหาจึงเป็นตัวของมนุษย์เอง ซึ่งฝ่าฝืนธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ

นอกเหนือจากการคัมภีร์ทางศาสนาตะวันออก ผู้วิจัยยังพบคติบทของคัมภีร์ศาสนา ตะวันตกบางเล่ม ได้แก่ คัมภีร์ไบเบิล และ The Book of Job ซึ่งกล่าวถึงประเด็นเรื่องความชั่วร้าย และความโลภของมนุษย์ อันเป็นประเด็นเดียวกันกับที่คติบทอื่น ๆ ในกลุ่มนี้กำลังอภิปรายนั่นคือ มนุษย์ผิดหวังและเป็นทุกข์เพราะกิเลสของตนเอง เพราะตัณหาที่เกินพอดี มนุษย์จึงฝ่าฝืนและแยก ตนเองออกจากธรรมชาติ สิ่งนี้นำไปสู่การให้ความหมายแก่โลกอย่างไม่หยุดยั้ง หวังจากโลกอย่าง กระวนกระวาย เมื่อไม่ได้ในสิ่งที่หวัง ความทุกข์และความผิดจึงเกิดตามมาซ้ำแล้วซ้ำเล่า เสียงประสานระหว่างคติบทและเนื้อหาของเรื่องเล่า ไม่เพียงขับเน้นให้ผู้อ่านทราบถึง แนวคิดเชิงปรัชญา แต่ยังนำไปสู่การตีความที่เปิดกว้างไม่เพียงในระดับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับธรรมชาติ แต่หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างทุกสรรพสิ่งในจักรวาล ซึ่งดำรงอยู่ภายใต้ กฎจักรวาลเดียวกัน

ผู้วิจัยพบคติบทประเภทนี้ในนิยายวิทยาศาสตร์ 7 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องเด็กสองโลก 2. เรื่อง โปรเจ็คท์: เทเลสตาร์ 3. เรื่องภพสุดท้าย 4. เรื่องดอกไม้เหลืองเหนือเขาสูง 5. เรื่องทัวร์สยาม 4001 6. เรื่องหางจิ้งจก และ 7. เรื่องอรร้อยและกินได้เต็มที่ ดังตัวอย่าง

เรื่องเด็กสองโลก เรื่องเล่าถึงการล่าอาณานิคมของมนุษย์ที่นำไปสู่การค้นพบเรื่องราวแปลกประหลาด เด็กชายคนหนึ่งหายสาบสูญไปในอุบัติเหตุขณะสำรวจดาวกิสบอน สิบห้าปีผ่านไปเกิดไฟไหม้ที่ป่าดาวกิสบอน ทีมกู้ภัยของโลกค้นพบเด็กชายดังกล่าวและนำเขากลับมาตรวจสอบ คณะแพทย์พบว่าเด็กชายดาวกิสบอนมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดและมีศีลธรรมสูงกว่ามนุษย์โลก ทั้งที่เกิดท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยพืชและสัตว์ชั้นต่ำ การค้นพบความจริงนี้นำไปสู่การเปรียบเทียบระหว่างมนุษย์โลกและมนุษย์ต่างดาว (เด็กชายดาวกิสบอน) โดยเฉพาะพฤติกรรมที่หันสู่โลกภายนอก หากพิจารณาจะพบว่าตัวละครทั้งสองฝ่ายมีคุณสมบัติในฐานะชั่วตรงข้ามดังต่อไปนี้

ตารางที่ 14 เปรียบเทียบคุณสมบัติของตัวละครคู่ตรงข้ามในเรื่องเด็กสองโลก

มนุษย์โลก	มนุษย์ต่างดาว (เด็กชายดาวกิสบอน)
แยกตัวออกจากธรรมชาติ	เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ
ทำลายธรรมชาติ	รักษาธรรมชาติ
ใช้อำนาจแข็ง (ฝัน/ควบคุมธรรมชาติ)	ใช้อำนาจอ่อน (โอนอ่อนตามธรรมชาติ)
ยึดตนเป็นศูนย์กลางเหนือธรรมชาติ	ปล่อยวางเคลื่อนไหวไหลได้กฎของธรรมชาติ
ศีลธรรมต่ำ	ศีลธรรมสูง

จากตารางที่ 14 แสดงให้เห็นว่าตัวละครทั้งสองฝ่ายขึ้นอยู่กับอุดมการณ์คนละฝั่ง มนุษย์โลกนั้นยึดวิทยาศาสตร์เป็นอำนาจ ส่วนเด็กชายดาวกิสบอนยึดปรัชญาศาสนาเป็นอำนาจ เหตุผลที่จัดให้เด็กชายอยู่ข้างฝ่ายปรัชญา เนื่องจากคุณลักษณะและมุมมองความคิดของเด็กชาย สอดคล้องแก่นสำคัญของโลกทัศน์แบบปรัชญาตะวันออก คือ

“การตระหนักรู้ในความเป็นเอกภาพและความสัมพันธ์เนื่องกันของสรรพสิ่งและเหตุการณ์ คือประสบการณ์แห่งการหยั่งรู้ว่าปรากฏการณ์ทั้งหลายในโลกล้วนเป็นการปรากฏแสดงของความเป็นหนึ่งเดียว สิ่งทั้งหลายล้วนเป็นส่วนประกอบของเอกภาพ ซึ่งต้องอิงอาศัยกันอย่างไม่อาจแยกจากกันได้...”

(คาปรา, 2536, หน้า 139)

การใช้ชีวิตเป็นส่วนหนึ่งกับจักรวาลเป็นคุณลักษณะของเด็กชายดาวกิสบอน คือ แก่นสาระสำคัญที่ วินทร์ เลียววาริณ บอกไปในวินาทีคบคิดก่อนเริ่มเรื่อง ซึ่งคัดลอกมาจากบทที่ 39 ของคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง ส่วนวนแปลของ ช่วง โชติ นาดอน เนื้อความกล่าวถึงการเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่งและการวางตัวให้สอดคล้องกับธรรมชาติของสรรพสิ่งดังนี้

แต่โบราณมา สิ่งที่เข้าถึงความเป็น “หนึ่ง”
 ไฟเข้าถึงความเป็นหนึ่งจึงสดใส
 ดินเข้าถึงความเป็นหนึ่งจึงสงบมั่นคง
 เทพเข้าถึงความเป็นหนึ่งจึงศักดิ์สิทธิ์
 หุบห้วยเข้าถึงความเป็นหนึ่งจึงเต็มเปี่ยม
 สรรพสิ่งเข้าถึงความเป็นหนึ่งจึงก่อกำเนิด
 ผู้เป็นเจ้าของเข้าถึงความเป็นหนึ่งจึงเป็นแบบอย่างในโลก
 ที่เป็น ไปเช่นนี้ก็เพราะต่างเข้าถึงความเป็นหนึ่ง
 หากไฟไม่สดใสก็น่ากลัวว่าจะแตกทลาย
 หากดินไม่สงบมั่นคงก็น่ากลัวว่าจะย่อยยับ
 หากเทพไม่ศักดิ์สิทธิ์ก็น่ากลัวว่าจะต้องสูญไป
 หากหุบห้วยไม่อาจก่อให้เกิดก็น่ากลัวว่าจะต้องแห้งแล้ง
 หากสรรพสิ่งไม่อาจก่อเกิดก็น่ากลัวว่าจะต้องสูญสิ้น
 หากเจ้านายไม่เป็นที่เคารพเทิดทูนก็น่ากลัวว่าจะต้องถูกสับเปลี่ยน

คัมภีร์ เต๋า เต๋อ เก็ง
 ส่วนวนแปลโดย โชติช่วง นาดอน

(เด็กสองโลก, 2540, หน้า 28)

เนื้อความดังกล่าวสื่อถึงแนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับความเป็นหนึ่งเดียวกับจักรวาล อันเป็นแนวคิดที่สื่อถึงความเชื่อในสัจจะสูงสุดที่เรียกว่า “เต๋า” ลัทธิเต๋าเชื่อว่าสัจจะนี้อยู่เหนือการแบ่งแยกทั้งหมด แต่เพราะมนุษย์มิได้ตระหนักถึงสัจจะดังกล่าว จึงพยายามแยกวัตถุและเหตุการณ์ต่าง ๆ ออกจากกัน ทว่าในความเป็นจริง ทุกสิ่งในโลกต่างดำเนินไปภายใต้กฎธรรมชาติหรือเต๋า การดำเนินชีวิตอย่างแบ่งแยกจากธรรมชาติ อาทิ การพยายามใช้อำนาจของตนในการยึดครองควบคุม บังคับ หรือกำหนดกฎเกณฑ์สิ่งต่าง ๆ จึงเป็นการกระทำที่ทำให้เกิดความสับสนยุ่งยากแก่ระบบธรรมชาติทั้งหมด เพราะฉะนั้นแก่นสำคัญในบทที่ 39 ดังกล่าวจึงชี้ให้เห็นว่า ทุกสิ่งต่างมี

หน้าที่ คุณลักษณะและคุณสมบัติเฉพาะตน การดำรงอยู่อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติของตนจึงเป็นหนทางในการเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่งในจักรวาล นี่คือหลักการของเต๋า และเป็นหนทางแห่งการหลีกเลี่ยงความทุกข์ตามความคิดของผู้เชื่อในเต๋า เพราะฉะนั้น การละเลยธรรมชาติ หน้าที่หรือคุณสมบัติเฉพาะตน จึงเป็นการกระทำที่ฝืนธรรมชาติ เป็นอันตราย และก่อให้เกิดทุกข์ ดังเช่นความประพุดติของมนุษย์โลกในเรื่องเด็กสองโลก ซึ่งใช้ระบบความรู้และอำนาจทางเทคโนโลยีควบคุมจัดการ โลกธรรมชาติทั้งของโลกและดาวอาณานิคมดวงอื่น ๆ กระทั่งนำไปสู่ความล่มสลายของระบบนิเวศ

ลักษณะเช่นนี้แสดงว่าคติบทมีความสำคัญอย่างมากต่อการไขความไปสู่แนวคิดเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการนำเสนอ เสมือนว่าคติบทเป็นแนวคิดที่ถูกวางไว้ส่วนเรื่องเล่าก็ทำหน้าที่ในการขยายภาพ โดยแสดงแนวคิดเชิงปรัชญาที่วางไว้ให้เป็นรูปธรรมขึ้นมา หรือหากพิจารณาในมุมกลับ เรื่องเล่าอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นก่อน จากนั้น วินทร์ เลียววาริณ จึงสรรหาคติบทที่ช่วยไขความวางนำหน้าเนื้อเรื่อง กระนั้น ไม่ว่าจะมุมใดก็ตาม คติบทและเนื้อเรื่องเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยยะสำคัญ ผู้อ่านจำต้องเชื่อมโยงตัวบททั้งสองเข้าด้วยกันเพื่อทำความเข้าใจต่อแนวคิด ให้สามารถตีความแนวคิดได้ใกล้เคียงกับความประสงค์ของ วินทร์ เลียววาริณ ให้มากที่สุด ดังนั้นอาจพิจารณาได้ว่า เนื้อความดังกล่าวปรากฏ “เสียง” อย่างน้อยสองเสียง ได้แก่ เสียงของคติบท และเสียงของ วินทร์ เลียววาริณ ที่ปรากฏในนิยายวิทยาศาสตร์ ประสานเสียงของตัวบททั้งสองที่ส่งเสริมกันและกัน เสียงหนึ่งกล่าวในบริบทกว้างถึงระดับสรรพสิ่งในจักรวาล เสียงหนึ่งกล่าวในบริบทเฉพาะเจาะจงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แกนกลางร่วมระหว่างตัวบทคือ การต่อยอดถึงปฏิสัมพันธ์และความเป็นหนึ่งเดียวกับกฎธรรมชาติ ซึ่งไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานเพียงใดก็ไม่ผู้ใดเปลี่ยนแปลงหรือฝ่าฝืนกฎนี้ได้

เรื่องภพสุดท้าย เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง “เปลือกคลุมร่าง” ของชายผู้มีพลังจิตเข้มแข็งผู้หนึ่ง เขากลายเป็นอนุของสิ่งมีชีวิตเพราะการทาบทามให้เข้าร่วม โครงการศึกษาอณูชีวิตจากคณะวิจัยของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์แห่งหนึ่ง ด้วยความรักใคร่ที่มีต่อ “มาริตา” หญิงคนรักเขาจึงยอมเข้าร่วม โครงการดังกล่าว เมื่อโครงการประสบผลสำเร็จ เขากลับพบว่ามาริตาไม่ซื่อสัตย์ต่อเขา ด้วยความโกรธเขาละทิ้งร่างมนุษย์ ยอมกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของอณูชีวิต ล่องลอยไปตามขบวนการ การเปลี่ยนแปลงเปลือกคลุมร่างตามกระแสแห่งเหตุปัจจัยของเขา คือ การจำลองสภาพองค์ประชุมของชั้น 5 หรือเบญจชั้นซึ่งเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยนัยนี้การเปลี่ยนแปลงย่อมสื่อถึงความบีบคั้น กดดัน เลื่อมสลาย บกพร่องและไม่สมบูรณ์ชั้นนี้แต่ละส่วน ในเมื่อชั้นนี้แต่ละส่วนเป็นไปในรูปกระแสปัจจัยที่เกิดดับอยู่ตลอดเวลาเช่นนี้ ทำให้เขาเริ่มมองเห็นสัจธรรมของชีวิตที่เต็มไปด้วยความไม่เที่ยง ความทุกข์ และความไร้ตัวตน สัจธรรมนี้

เองคือสิ่งที่สัมพันธ์กับคติบทของเรื่องซึ่งตัดตอนมาจากหนังสือตามรอยอรหันต์ของ พุทธทาสภิกขุ เนื้อความว่าด้วยธรรมชาติของขั้น 5 ดังนี้

พระปรีชาญาณอันแหลมคมสอดส่องดูความเท็จเทียมล่อลวงของธรรมชาติในโลก ทรงทราบโดยความเป็นสังขาร คือสิ่งที่ปรุงแต่งกันเองให้กลายเป็นสิ่งอื่น ๆ แล้วแต่งกันต่อไปอีก จนสำเร็จเป็นคนบ้าง สัตว์บ้าง สิ่งของต่าง ๆ บ้าง เมื่อกระจายสิ่งเหล่านั้น ออกเป็นส่วน ๆ ด้วยปัญญา จะเห็นเป็นส่วนเป็นกองเรียกว่า ขั้นบ้าง ชาติบ้าง ทุกส่วน ล้วนแต่เกิดขึ้นชั่วคราวเปลี่ยนแปลงเรื่อย ในที่สุดก็ดับลง หลาย ๆ ส่วนประกอบเข้าเป็น รูปกาย รูปกายจึงเป็นของไม่ยั่งยืน เปลี่ยนแปลงเป็นนิจ รูปกายจึงเป็นของไม่ยั่งยืน เปลี่ยนแปลงเป็นนิจ ธรรมชาติเป็นผู้ฉาบทาความช่วยวนเป็นเหยื่อล่อไว้ภายนอก ช้อนเอาความทุกข์ ความไม่งาม กลิ่นเหม็น และความแฉะกัดเผาผลาญไว้ภายใน ล่อให้หลงติดเช่นเหยื่อที่หุ้มเบ็ดเหมือนฉะนั้น

ตามรอยอรหันต์

พุทธทาสภิกขุ

(ภพสุคต้าย, 2540, หน้า 138)

คติบทดังกล่าวแสดงถึง “เสียง” ของตัวบทดั้งเดิมซึ่งชี้ให้เห็นถึงความจริงว่า ด้วยการปรุงแต่งและความไม่จริงยั่งยืนของสังขาร โดยชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่มีมองเห็นเป็น “รูปกาย” แท้จริงเป็นเพียงการชุมนุมชั่วคราวของขั้น 5 ซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เบื้องหลังการเปลี่ยนแปลงนี้ ไม่มีสิ่งใดนอกจากการประกอบเข้าด้วยกันของส่วนประกอบแต่ละส่วน รูปโฉมที่รับรู้ได้ด้วยสัมผัส นั้นเป็นเพียง “มายา” ซึ่งแฝงเร้นไว้ด้วยความบกพร่องและความทุกข์น่านับการ การยึดมั่นถือมั่นใน “ตัวตน” นี้ นำไปสู่ความยึดมั่นถือมั่นในอวิชชาและกิเลสอันเป็นต้นตอแห่งความทุกข์ คติบทดังกล่าวสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละครเอก ดังจะพบว่าตัวละครเอกนั้นเป็นผู้ที่มีความยึดมั่นถือมั่นสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต่อความคับแค้น ในอดีตที่มีต่อหญิงคนรัก ความบันดาล โทสะและทิฐิทำให้เขาเลือกเป็นส่วนหนึ่งของอณูชีวิต ทางเลือกนี้ นำไปสู่การเรียนรู้อันยิ่งใหญ่เกี่ยวกับ “ตัวตน” ที่ไร้ความยั่งยืน การผลัดเปลี่ยนเปลือยกายไปเรื่อย ๆ ทำให้เขาเริ่มตระหนักถึงความไม่จริงยั่งยืนไม่ว่ากับรูปกายหรือความรู้สึก กระทั่งได้พบกับมาริตาอีกครั้งในรูปลักษณะของศพซึ่งถูกฝังไว้ในสุสาน เขาจึงคลายจากความคับแค้นที่มีต่อเธอ ได้จนหมดสิ้น บทเรียนที่ตัวละครเอกได้จากประสบการณ์ในชีวิตนี้เป็น “เสียง” ที่ประสานขึ้นมาอย่างสอดคล้องกับเสียงคติบทดั้งเดิม ตอกย้ำทัศนะแบบธรรมชาตินิยมของพุทธปรัชญาซึ่งมองเห็นความไม่เที่ยง ความทุกข์และ

ความไร้ตัวตนเป็นธรรมชาติที่แน่นอนของทุกสรรพสิ่งในจักรวาล ไม่เว้นแม้กระทั่งจิตวิญญาณของมนุษย์ คติบทในที่นี้จึงทำหน้าที่คล้ายหางเสือคอยนำทางให้แก่ผู้อ่าน ช้ำยังช่วยขบขัน แนวคิดเชิงปรัชญาของเรื่องให้เด่นชัดและทำให้แก่นเรื่องเป็นเอกภาพมากขึ้น

เรื่องดอกไม้เหลืองเหนือเขาสูง เป็นเรื่องราวของ โฉวันอาณ นักวิทยาศาสตร์ซึ่งต้องการแก้แค้นให้ลูกชาย เขาใช้ความรู้ด้านวิศวกรรมศาสตร์และหลักการหยินหยางเปลี่ยนต้นฝืนให้กลายเป็นพืชที่ไม่มีพิษร้าย ด้วยหวังให้ขบวนการค้ายาเสพติดล่มสลายเพราะคุณภาพฝืนที่ย่ำแย่ลง โครงการดังกล่าวดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วทันท่ามกลางข้อตกลงที่สร้างประโยชน์ให้แก่เขา และนายพันเอกผู้หวังอำนาจทางการเมือง แต่แล้ว โฉวันอาณ กลับพบว่าสารสกัดที่ปรับเปลี่ยนฝืนให้ผลข้างเคียงอย่างคาดไม่ถึง ฝืนซึ่งกลายเป็นพืชที่ไม่มีพิษกลับกลายเป็นพืชสายพันธุ์ใหม่ที่ให้ผลร้ายแรงกว่าเดิม ความผิดพลาดนี้เกิดจากการยื่นมือเข้าไปก้าวก่ายกระบวนการทางธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งส่งผลเสียร้ายแรงต่อระบบทั้งระบบ รวมทั้งต่อมนุษย์เองด้วย ความปั่นป่วนของระบบดังกล่าวสอดคล้องกับสิ่งที่ปรัชญาเต๋าอธิบายว่า “...ความยุ่งยากทั้งหลายเกิดมาจากการกระทำและการกระทำทั้งหลายเป็นเรื่องไร้สาระ จงเจียมเสีย ยอมรับโดยไม่ขัดขืน จะเป็นหนทางไปสู่ความสุข คนเราไม่อาจทำให้น้ำขุ่นขึ้นด้วยโคลนตมให้ใสขึ้นมาด้วยการเอามือกววนไปมา จงปล่อยไว้แล้วน้ำก็จะใสขึ้นมาเอง” (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2549 ข, หน้า 29) เช่นเดียวกับพุทธปรัชญาที่มองว่า โลกที่มนุษย์ประสบนั้นเป็นโลกที่ปรุงแต่งขึ้นมา การสร้างโลกขึ้นมาโดยการให้ความหมายทำให้มนุษย์ไปพัวพันกับโลกและอยากให้โลกดำเนินไปตามที่ตนคาดหวัง ทว่าทุกสิ่งย่อมมีธรรมชาติของมัน ไม่อาจอยู่ในการควบคุมของมนุษย์ เมื่อมนุษย์พลาดหวังจากสิ่งที่ตนพยายามควบคุม ความผิดหวังและความทุกข์ย่อมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอ เพราะฉะนั้น พุทธปรัชญาจึงไม่สนับสนุนให้มนุษย์ควบคุมโลก แต่ปรารถนาให้มนุษย์เข้าใจและปล่อยวางโลกแทน

แก่นสารสำคัญเกี่ยวกับการตระหนักถึงธรรมชาตินี้เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับคติบทต้นเรื่องคัดมาจากบทหนึ่งในคัมภีร์ “เต๋า เต็ง เก็ง” ส่วนวนแปลของ โชติช่วง นาคอน เนื้อความกล่าวถึง ลักษณะของ “เต๋า” ที่เป็นจุดกำเนิดของทุกสิ่ง ดังเนื้อความต่อไปนี้

มีสิ่งหนึ่งผสมผสานก่อเกิดขึ้น
 ก่อนฟ้า ก่อนดิน
 มันไร้รูปไร้เสียง
 เป็นอิสระ ไม่แปรเปลี่ยน
 ดำรงอยู่ทั่วไป คงอยู่มิรู้สิ้น
 เป็นมารดาแห่งฟ้าดิน
 ข้ามิรู้ชื่อสิ่งนั้น
 จึงขอเรียกว่า “เต๋า”
 แต่เมื่อจำต้องฝันอธิบาย
 ก็ขอเรียกว่ายิ่งใหญ่
 ยิ่งใหญ่คือ ดำเนินไปไม่มีที่สิ้นสุดสิ้น
 ดำเนินไปไม่มีสิ้นสุดคือยาวไกล
 ยาวไกลคือहनคืน
 เต๋ายิ่งใหญ่
 ฟ้ายิ่งใหญ่
 ดินยิ่งใหญ่
 ราชนก็ยิ่งใหญ่
 นี่คือสิ่งยิ่งใหญ่ทั้งสี่
 ซึ่งราชันก็นับเป็นหนึ่งในนั้น
 ราชาปฏิบัติตามวิถีแห่งดิน
 ปฏิบัติตามวิถีแห่งฟ้า
 ปฏิบัติตามวิถีแห่งเต๋า
 ปฏิบัติอย่างเป็นไปเอง

 คัมภีร์ เต๋า เต็ก เก็ง
 สำนวนแปลโดยโชติช่วงนาคอน

(ดอกไม้เหลืองเหนือเขาสูง, 2540, หน้า 192)

จากเนื้อความดังกล่าวพบว่า คติบทดังกล่าวกำลังชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่มีความยิ่งใหญ่่ามนุษย์นั้นคือ “เต๋า” ซึ่งในที่นี้หมายถึง สภาวะธรรมหรือสัจจะสูงสุดอันไม่อาจแบ่งแยกซึ่งปรากฏและแสดงอยู่ในสรรพสิ่ง พุทธปรัชญามองสัจจะเดียวกันนี้ในรูปของ “กฎธรรมชาติ” หรือ “ไตรลักษณ์” ซึ่งดำรงอยู่โดยไม่ขึ้นกับกาลเวลา ในพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจะอิงอยู่กับกฎนี้อยู่เสมอ ๆ โดยแสดงให้เห็นว่า สิ่งทั้งหลายไม่ว่าคน สัตว์ สิ่งของหรือแม้แต่โลกที่เราอาศัยอยู่นี้ล้วนต้องตกอยู่ในระเบียบของสามัญลักษณ์นี้อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เพราะฉะนั้นลักษณะที่สำคัญที่สุดของโลกทัศน์แบบตะวันออก คือ “การตระหนักรู้ในความเป็นเอกภาพและความสัมพันธ์เนื่องกันของสรรพสิ่งและเหตุการณ์ทั้งหมด คือประสบการณ์แห่งการหยั่งรู้ว่าปรากฏการณ์ทั้งหลายในโลกล้วนเป็นการปรากฏแสดงของความเป็นหนึ่งเดียว สิ่งทั้งหลายล้วนเป็นส่วนประกอบของเอกภาพ ซึ่งต้องอิงอาศัยกันอย่างไม่อาจแยกออกจากกันได้...” (คาปรา, 2536, หน้า 139)

เสียงจากคติบทดังกล่าวมุ่งให้มนุษย์เคารพต่อกฎธรรมชาติ ปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติ มิใช่กระทำในสิ่งที่ฝ่าฝืน ความหมายของคติบทดังกล่าวไขความถึงแก่นเรื่องดอกไม้เหลืองเหนือเขาสูง คือ การชี้ให้เห็นว่าปัญหาทั้งหลายเกิดจากการที่มนุษย์กระทำในสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์เอง อาทิ การใช้วิทยาศาสตร์ตามใจปรารถนาโดยไม่สนว่าจะขัดกับกฎเกณฑ์พื้นฐานทางธรรมชาติ (เต๋า) หรือไม่ คือ การนำตนไปผูกพันกับความทุกข์โดยตรง ความพลาดหวังจากสิ่งที่หวังเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นอย่างง่ายที่สุด พืชกลายเป็นพันธุ์ที่ไม่อาจควบคุมได้คือเสียงร้องเตือนจากธรรมชาติ ซึ่งย้ำต่อว่าธรรมชาติและกฎธรรมชาตินั้นอยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ หากมนุษย์ไม่รู้และไม่เข้าใจถึงความเป็นจริงดังกล่าว เมื่อมีกิเลสมากเกินไปเหมาะสมพอดี มนุษย์ก็จะพาตนเองไปสู่หายนะในที่สุด

จะพบว่าคติบทเป็นกุญแจที่ไขไปสู่สารัตถะที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการเสนอขณะที่เรื่องเล่าเป็นแบบจำลองทางความคิด ซึ่งแปรสารัตถะให้กลายเป็นรูปธรรม นอกเหนือจากตอกย้ำว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ สมควรดำเนินชีวิตสอดคล้องธรรมชาติอย่างแนบสนิห ในตอนท้ายเรื่อง วินทร์ เลียววาริณ ยังชี้ให้เห็นว่า มนุษย์เป็นต้นตอแห่งทุกข์ของมนุษย์ด้วยกันเอง トラบใดที่มนุษย์ยังคงลุ่มหลงมัวอยู่กับการอำนาจ ลาก ยศ สรรเสริญ หรือกิเลสตัณหา ย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงพ้นความทุกข์ที่ทรมาณที่จากการกระทำของตนได้

1.2 เนื้อความจากตำนาน จากการศึกษาพบว่าคติบทที่มีเนื้อความจากตำนานจะเป็นตำนานเกี่ยวกับการสร้างโลกหรือสร้างมนุษย์ คติบทดังกล่าวจะทำหน้าที่เป็นเสียงประสานกับเนื้อหาของนิยายวิทยาศาสตร์ เพื่อชี้ให้เห็นว่า วินทร์ เลียววาริณ กำลังพุ่งเป้าวิพากษ์ไปที่ประเด็นใด ทั้งนี้ น่าสนใจอย่างมากว่า โดยปกติเนื้อหาของตำนานมักสื่อถึงรากเหง้าทางความคิด สิ่งที่มีอยู่เดิมหรือ “สิ่งเก่า” ซึ่งยืนในฐานะชั่วตรงข้ามกับ “สิ่งใหม่” ได้แก่ วิทยาศาสตร์ วิทยาการ เทคโนโลยี

วัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่มนุษย์ยึดถือ เพราะฉะนั้นการนำเสนอแนวคิดผ่านคติบทกลุ่มนี้จึงมักก่อให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างสิ่งเก่าและสิ่งใหม่ โดยการให้น้ำเสียงของการโหยหาอดีต ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสังคมหรือวิถีชีวิตในอดีตเป็นสิ่งน่าปรารถนามากกว่าปัจจุบัน เพราะฉะนั้นภาพนำเสนอของสังคมมนุษย์ในโลกอนาคต จึงมักเป็นภาพเชิงลบของมนุษย์ อาทิ ผู้คนที่ก้าวร้าว ผู้คนที่ตกเป็นทาสวัตถุ เป็นต้น แม้จะมีวิทยาการเจริญก้าวหน้ามากกว่าสังคมในโลกของผู้อ่าน ทว่าปัญหาเกี่ยวกับจิตใจและความประพฤติกของมนุษย์ซึ่งถูกหยิบยกขึ้นในวิพากษ์วิจารณ์ กลับถูกขบเน้นกระทั่งทำให้เกิดความรู้สึกว่า ความเจริญทางวิทยาการนั้น ไม่สำคัญเท่าความสงบสุขทางจิตใจ แม้พวกเขาจะเจริญก้าวหน้าทางวัตถุไปมากเพียงใด หากจิตใจไม่ถูกพัฒนาตาม ความสุขที่เกิดขึ้นก็จะเป็นเพียงความสุขที่แฝงเร้นความทุกข์ เพราะฉะนั้นจุดมุ่งหมายของนิยายวิทยาศาสตร์กลุ่มนี้คือการแสดงแนวคิดปรัชญาแบบธรรมชาตินิยมที่แสดงให้เห็นว่า การกระทำใด ๆ ก็ตามอันเป็นขจัดขึ้นต่อระบบของธรรมชาติคือต้นตอแห่งหายนะและความทุกข์ทั้งหมด การหวนกลับไปสู่อ้อมกอดของธรรมชาติจึงเป็นหนทางแห่งการดำรงอยู่ท่ามกลางสภาพสังคมในปัจจุบันที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการให้ผู้อ่านคิดใคร่ครวญถึง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบคติบทประเภทตำนานในนิยายวิทยาศาสตร์จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องพระเจ้าองค์สุดท้าย และ 2. เรื่อง 7020: โลกแห่งความสุข ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่องพระเจ้าองค์สุดท้าย เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการปฏิบัติภารกิจสุดท้ายของยานอวกาศลำหนึ่ง ยานขับเคลื่อนอัตโนมัติโดยคอมพิวเตอร์ประจำยาน ซึ่งได้รับคำสั่งจากเจ้าของยานที่เสียชีวิตไปแล้วให้ “มัน” เดินทางกลับไปแก้ไขความผิดพลาดบนดาวเคราะห์แห่งหนึ่ง การเล่าเรื่องตัดสลับระหว่างอดีตและปัจจุบันเผยให้เห็นต้นตอของปัญหา ความทะเยอทะยานใฝ่สูงของมนุษย์นำไปสู่การทำตนเทียมพระเจ้า อานาจีวิทยาศาสตร์ตีปีกให้มนุษย์เชื่อว่าตนสามารถจำลองแบบโลกและมนุษย์ได้สมบูรณ์แบบ กระทั่งเกิดอุบัติเหตุฟ้าผ่า พวกเขาจึงพบว่าคลื่นสมองของมนุษย์เทียมแฝงความรุนแรงในระดับที่เป็นอันตราย เพื่อรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น มนุษย์ผู้สร้างตัดสินใจเดินทางกลับไปแก้ไข ทว่าความผิดที่เกิดขึ้นซ้ำแล้ว ทำให้พวกเขาเสียชีวิตระหว่างเดินทางกลับ ความหวังทั้งหมดจึงฝากไว้กับคอมพิวเตอร์ประจำยานซึ่งถูกโปรแกรมให้เดินทางไปแก้ไข โลกที่สร้างขึ้นมามีมือของมนุษย์ “มัน” จึงอยู่ในฐานะพระเจ้าองค์สุดท้ายซึ่งคอยทำหน้าที่พิพากษาโลก เมื่อการเดินทางสิ้นสุดและดาวเคราะห์ดังกล่าวอยู่เบื้องหน้า มันกลับพบว่าความรุนแรงที่แฝงเร้นอยู่ทำให้มนุษย์เทียมที่ถูกสร้างขึ้นมากลายเป็นเผ่าพันธุ์ชั่วร้าย พวกเขาตอบได้พระเจ้าองค์สุดท้ายด้วยอาวุธปรมาณูร้ายแรง สิ่งที่เกิดขึ้นนี้นำไปสู่คำถามเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ “ความผิดพลาดของเครื่องมือหรือความผิดพลาดของโชคชะตา?” (พระเจ้าองค์สุดท้าย,

2540, หน้า 83) การตั้งคำถามต่อผู้สร้างนี้ เชื่อมโยงกับคติบทตอนต้นเรื่องซึ่งคัดมาจากตำนานการสร้างมนุษย์ของชาวแอสติเรียน มีเนื้อความดังนี้

ณ บัดนี้ซึ่งชะตาแห่งสวรรค์และโลกถูกกำหนดแล้ว
 คุณลองจงจัดวางตำแหน่งแน่นอน
 ที่ราบลุ่มน้ำไทกริสและยูเฟรติสถูกวางราก
 มีอันใดอีกไหมที่เราควรทำ?
 มีสิ่งใดอีกไหมที่เราควรสร้าง?
 โอ! อานุนากิ เจ้าซึ่งเป็นเทพแห่งฟ้า
 มีอันใดอีกไหมที่เราควรกระทำ?

ตำนานสร้างมนุษย์ของชาวแอสติเรียน
 800 ปีก่อนคริสต์กาล

(พระเจ้าองค์สุดท้าย, 2540, หน้า 70)

ชาวแอสติเรียนนั้นมีนิสัยโหดร้ายทารุณ แต่กลับมีอารยธรรมสูงไม่แพ้ชาวเมโสโปเตเมียกลุ่มอื่น ๆ เพราะฉะนั้นคุณสมบัติของชาวแอสติเรียนจึงสอดคล้องกับมนุษย์เทียมในเรื่องนี้ ซึ่งมีทั้งวิทยาการที่เจริญก้าวหน้าและความก้าวร้าวรุนแรงในจิตใจ จุดนี้สื่อว่าความเจริญก้าวหน้าไม่อาจขัดเกลาคติใจของมนุษย์ให้สูงส่งขึ้นได้ เนื้อความในคติบทสื่อถึงคำถามที่ตั้งต่อ “อานุนากิ” เทพแห่งฟ้าถึงความสมบูรณ์แบบแห่งสิ่งที่ถูกสร้างสรรค์ อะไรที่สิ่งที่ยาจดพร่องไปในความสมบูรณ์แบบแห่งโลกที่ถูกสร้างขึ้นนี้ นี่คือนิยามในประเด็นเดียวกันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้ มนุษย์ซึ่งถือว่าตนมีวิทยาการสูงส่งได้ออกแบบสร้างสรรค์ดาวเคราะห์แห่งหนึ่งไว้อย่างสมบูรณ์แบบไร้ที่ติ หวังเป็นแหล่งพำนักลูกหลานของตน แต่สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นนี้ก็กลับกลายเป็นข้อผิดพลาดใหญ่ร้ายแรง เมื่อมนุษย์เทียมที่ถูกออกแบบให้ฉลาดเฉลียวและไร้อารมณ์ด้านลบกลับพัฒนาการไปในทางชั่วร้ายก้าวร้าว คำถามจึงอยู่ที่ว่าสิ่งใดเป็นต้นตอของปัญหาระหว่างวิทยาการหรือโชคชะตา หรือมิใช่ทั้งสองสิ่ง

อนึ่งแม้ วินทร์ เลียววาริณ จะมีได้ให้คำตอบอย่างแน่ชัด เพราะต้องการเว้นว่างไว้ให้ผู้อ่านคิดใคร่ครวญและหาคำตอบด้วยตนเอง ทว่าการพรั้มโทษโชคชะตาหรือวิทยาการต่างก็เป็นวิธีการ “โยนความผิด” ให้แก่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นทั้ง ๆ ที่มนุษย์เป็นผู้เริ่มต้น ดังนั้น หากพิจารณาด้วยเหตุปัจจัยจะพบว่ามนุษย์นั้นแต่ละคือต้นตอของปัญหาทั้งหมด หากคาร์และลินด์ไม่ทะเยอทะยาน

ไฟสูงสร้างโลกและมนุษย์เทียมขึ้นมา ปัญหาทั้งหมดย่อมไม่เกิดขึ้น เช่นนี้ย่อมแสดงว่าการกระทำของมนุษย์เป็นต้นตอแห่งทุกข์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำที่ฝืนธรรมชาติ ซึ่งมีเหตุมาจากความลุ่มหลงในอัตตา อวิชชา และกิเลสตัณหา จุดสำคัญของเนื้อเรื่องคือการบอกนัยยะแห่งแนวคิดของเรื่องนั่นคือ การสอนให้มนุษย์เคารพธรรมชาติ รู้จักถ่อมตนและละวางสิ่งที่ตนยึดมั่นถือมั่น สำหรับคตินั้นทำหน้าที่ช่วยเน้นย้ำประเด็นคำถาม เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสู่อุปสรรคหรือแนวคิดเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสาร

เรื่อง 7020: โลกแห่งความสุข เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการค้นพบครั้งยิ่งใหญ่ที่อาจเปลี่ยนแปลงความคิดของมนุษยชาติในปี 7020 นักวิเคราะห์ชื่อก่อน “กินนา” และคณะสำรวจในองค์กรทามาริค้นพบถ้ำใต้ดินเก่าแก่แห่งหนึ่งในเขตดาลัวร์ เขาพบซากศพมนุษย์โบราณ ณ ที่แห่งนั้นและค้นพบว่า มนุษย์โบราณมีอวัยวะสมบูรณ์กว่าและมีอายุมากกว่ามนุษย์ในปัจจุบันกว่าครึ่งหนึ่ง เหตุทั้งหมดก็เพราะ “ยา” ที่ผู้คนในโลกปี 7020 พากันเสพเพื่อสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ ฤทธิ์ของมันทำให้อวัยวะในการย่อยอาหารของพวกเขาผิดปกติ ซ้ำยังส่งผลต่ออายุและความคิดของพวกเขา การรับรู้ความรู้สึกสุขทุกข์ของพวกเขามีลดลงเพียงเพราะการเสพผสมความสุขอย่างจอมปลอมจนกลายเป็นความเฉยชิน การเปรียบเทียบระหว่างมนุษย์โบราณของมนุษย์ปัจจุบันนำไปสู่การอภิปรายเกี่ยวกับธาตุแท้ คุณค่า ความหมายและอุดมคติในการใช้ชีวิตของมนุษย์ สิ่งที่จะช่วยขบเน้นย้ำประเด็นคำถามดังกล่าวคือคตินำเรื่อง ซึ่งตัดตอนมาจากตำนานสร้างโลกของชาวเอสกีโมความว่า

“สุเจ้าเป็นสิ่งใด? สุเจ้ามาจากที่ใด
ขามีเคยเห็นสิ่งใดเช่นเจ้ามาก่อน
ราวน ผู้สร้างมองที่คนและรู้สึก
ประหลาดใจที่สิ่งมีชีวิตใหม่นี้ช่าง
เหมือนตัวเขาเสียจริง”

ตำนานสร้างโลกของชาวเอสกีโม

(7020: โลกแห่งความสุข, 2540, หน้า 164)

เนื้อหาจากคตินบทดังกล่าวเป็นเสียงที่เล่าจากมุมมองของผู้สร้างที่แสดง ความฉงนเกี่ยวกับสิ่งที่ตนสร้างขึ้น ความประหลาดใจต่อสิ่งที่มีรูปลักษณ์ถ่ายถอดแบบมาจากตนทุกประการ เป็นเสียงของตัวบทดั้งเดิม ทว่าเมื่อพิจารณาประกอบกับบริบทของนิยายวิทยาศาสตร์

เรื่องนี้จะพบเสียงสองเสียงที่ประสานกันอยู่ เสียงแรก เป็นคำถามของพระผู้สร้างต่อรูปลักษณ์มนุษย์ซึ่งเป็นผลงานที่ตนสร้างขึ้น เสียงที่สอง เป็นเสียงของมนุษย์โบราณ (ซึ่งหมายรวมถึงตัวผู้อ่านหรือมนุษย์ในโลกแห่งความจริง) ที่ตั้งคำถามต่อมนุษย์ในปี 7020 ความผิดพลาดที่เกิดจากการฝืนธรรมชาติทำให้มนุษย์ต้องตั้งคำถามต่อตนเอง ความหมายแห่งการดำรงชีวิตคืออะไร การมีชีวิตอยู่บนความสุขแม้จะต้องแลกด้วยอายุขัยของตนกระนั้นหรือ เช่นนี้แล้ว หากพระผู้สร้างมีอยู่จริงย่อมต้องประหลาดใจว่ามนุษย์ที่ทรงสร้างขึ้นมา เหตุใดจึงวิวัฒนาการ ไปอย่างแปลกประหลาดเช่นนั้น การฝืนธรรมชาติและหลอกหลวงตนเองเพราะจําแนกต่อการเสพเสวย เป็นชีวิตในอุดมคติของมนุษย์กระนั้นหรือ รายละเอียดของนิยายวิทยาศาสตร์ที่ดูเกินจริงนี้ แท้ที่จริงเป็นการเสียดสีพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันที่มัวหม่นอยู่กับความเจริญและความสุขทางวัตถุ ตลอดจนวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่ไร้ขอบเขตจำกัด หมายาคติที่ปิดบังอำพรางความเชื่อทางวัฒนธรรมซึ่งถูกกลบเกลื่อนให้ดูเสมือนว่าเป็นธรรมชาติ อาทิ ความเชื่อของตัวละครที่ว่า “ยาคือความสุข” พวกเขาเชื่อว่าการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันทำให้ชีวิตของพวกเขาเป็นสุขอย่าง “ปกติ” ทว่าในความเป็นจริงแล้ว ผู้อ่านย่อมตระหนักดีว่าการบริโภคยาในเรื่องนี้เป็น “ความผิดพลาด” อย่างร้ายแรง ในระดับที่ทำให้พวกเขาไม่อาจหันหลังกลับไปใช้ชีวิตแบบเดิมได้

ความขัดแย้งระหว่างสิ่งที่ตัวละครคิดและมาตรฐานการรับรู้ของผู้อ่าน เป็นจุดสำคัญของการทำให้ผู้อ่านสนใจพฤติกรรมของตัวละคร ใคร่ครวญต่อความผิดพลาดที่เกิดขึ้น เพราะความผิดพลาดนี้เป็นประเด็นสำคัญที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังอภิปราย โดยแสดงให้เห็นว่าความเจริญทางวัตถุและความมั่งม้นตอบสนองความต้องการอย่างไร้ขีดจำกัด ไม่เพียงนำไปสู่ความมั่งคั่งหรือความก้าวหน้า แต่มักให้ผลข้างเคียงร้ายแรงอย่างคาดไม่ถึง ความลุ่มหลงในสิ่งที่ต้องการเป็นเครื่องบังตาให้มนุษย์ไม่สังเกตเห็นความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในสังคม ผู้คนมักมองว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องธรรมดา เพียงเพราะคุณค่าและความหมายทางสังคมยึดถือตาม ๆ กันมา วินทร์ เลียววาริณ จินตนาการสืบต่อไปว่า หากมนุษย์ในสังคมยังคงทำเช่นนี้ต่อไปในอีกพันปีหรือหลายพันปีข้างหน้า มนุษย์อย่างเรา ๆ คงมีชีวิตไม่ต่างไปจากมนุษย์ปี 7020 ที่ต้องแสวงหาเสมือนว่าตนมีความสุข ทั้งที่ในความเป็นจริงพวกเขาไม่เคยได้สัมผัสความสุขจริง ๆ ด้วยซ้ำ แนวคิดของ วินทร์ เลียววาริณ ในเรื่องนี้ชี้ว่า ความสุขของมนุษย์ควรเป็นความสุขที่ยั่งยืนมากกว่าความสุขที่มีรากฐานอ่อนแอ ซึ่งความสุขที่ยั่งยืน หมายถึง ความสุขที่เกิดจากการกระทำที่สอดคล้องกับธรรมชาติ อันเป็นความสุขเดียวกันกับที่พุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋านั้นย้ำอยู่เสมอ

1.3 เนื้อความจากสุภายิต ผู้วิจัยพบว่าคติบทจากสุภายิตมีบทบาทในการสื่อถึงแก่นเรื่องโดยชี้ให้เห็นอุดมการณ์ที่อิงอยู่กับผลประโยชน์ของตัวละคร การไหลเวียนของคำหลอกลวง ข่าวดื้อ และสื่อโฆษณาซึ่งทำหน้าที่หม่อมเมาผู้คนจนมีอาจมองโลกตามความเป็นจริง แม้คติบทนี้จะมีได้สื่อถึงแนวคิดเชิงปรัชญาโดยตรง ทว่าเนื้อหาของคติบทดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าความคิดที่จ้องแสวงหาผลประโยชน์ คำโป้ปด ตัณหาและความโลภเป็นสาเหตุแห่งทุกข์ ตราบใดมนุษย์ยังคงขาดสติสัมปชัญญะและไม่อาจควบคุมอารมณ์ความรู้สึกของตนได้ ย่อมติดกับคามทุกข์ที่ตนสร้างขึ้นอย่างไม่รู้จักจบสิ้น

ผู้วิจัยพบคติบทประเภทนี้ในนิยายวิทยาศาสตร์ 1 เรื่อง ได้แก่ เรื่องบริโภคนิยม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่องบริโภคนิยม เป็นเรื่องราวของชายสองคนผู้ล้มลงในงานโฆษณา ด้วยความเชื่อมั่นในวิทยาการและหวัหวัคิดเชิงธุรกิจ ตัวละครทั้งสองได้แปรทุกพื้นที่ทั้งในและนอกโลกให้กลายเป็นพื้นที่โฆษณา เมื่อโฆษณาเจริญขึ้น ความคิดเพี้ยนของธรรมชาติอันสืบเนื่องจากการกระทำของมนุษย์ก็มากขึ้นตามไปด้วย โลกเต็มไปด้วยวัฒนธรรมบริโภคนิยมสุดโต่ง ผู้คนทั้งหลายต่างล้มลงเสพวัตตามคำโฆษณาชวนเชื่อ ถูกหม่อมเมาให้หลงไหลในค่านิยมที่ผิด กระทั่งถ้อยคำแห่งโฆษณานั้นแทรกซึมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ความหิวลำพองใจในการสร้างสรรค์ผลภายใต้แนวคิดที่ต้องการสร้างผลประโยชน์ภายใต้เงื่อนไขอันจำกัด นำไปสู่การกระทำที่สนองความอยากได้ของอยากมีของผู้คน ถ้อยคำหลอกลวงแห่งประโยชน์นั้นแทรกซึมอยู่ทั่วไปในเรื่อง ไม่เว้นแม้กระทั่งคติบทของเรื่องซึ่งอ้างว่ามาจากสุภายิตตลาดหุ้นวอลล์ สตรีท ดังเนื้อความต่อไปนี้

จงซื้อตามข่าวลือ จงขายตามกระแสข่าว

สุภายิตตลาดหุ้น วอลล์ สตรีท

(บริ โภคนิยม, 2548, หน้า 143)

คติบทดังกล่าวแฝงนัยยะของอุดมการณ์ของบริโภคนิยม ได้แก่ การเรียกร้องให้ผู้คนทำตามกระแสสังคม เชื่อมั่นในข่าวลือหรือเรื่องเล่าที่สื่อปลุกปั่นขึ้น ทั้งนี้เพราะกระแสดังกล่าวเป็น “อำนาจ” ในการครอบครองและมีอิทธิพลเหนือผู้คน ข่าวลือ กระแสข่าว รวมทั้งสื่อโฆษณามีบทบาทโดยตรงในการสร้างความหมายให้ผู้คนยอมรับและไม่ยอมรับบางสิ่ง ความหมายดังกล่าวจะส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้คน ยิ่งผู้คนในสังคมเชื่อสื่อต่าง ๆ เหล่านี้มากเท่าใด ยิ่งง่ายแก่การกระตุ้นหรือบ่งการมากขึ้นเท่านั้น การสอนให้เชื่อตามกระแสสังคมเป็นจุดสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมบริโภคนิยมแผ่ซ่านไปในสังคม ผู้คนมิได้บริโภคหรือเสพสิ่งต่าง ๆ เพียงเพื่อการดำรงชีวิต เพื่อ

สุขภาพหรือเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอีกต่อไป หากเป็นการบริโภคเพื่อแสดงสัญลักษณ์ทางสังคม จุดที่น่าสังเกตของเรื่องนี้คือ การนำสุภชาติตลาดหุ้นวอลล์สตรีทมาเป็นคิตบทนาเรื่อง โดยจงใจเผยให้เห็นอุดมการณ์แบบบริโภคนิยมที่ผู้ค้ามิได้ประสงค์สิ่งอื่นใดนอกจากการแสวงหาผลกำไรสูงสุด วอลล์สตรีทเป็นตลาดหลักทรัพย์ที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของโลก ในแง่ลบมันเป็นสถานที่ที่ได้ชื่อว่าเต็มไปด้วยความโลภและคำโทกหลอกลวงมากมาย ทักษะของผู้คนในวอลล์สตรีทคือการมองว่า คนฉลาดย่อมสามารถทำกำไรได้ไม่ว่าราคาหุ้นจะขึ้นหรือตกลงก็ตาม ส่วนคนที่โง่เขลาที่ย่อมตกเป็นเหยื่อของฉลาดอยู่วันยังค่ำ เพราะฉะนั้นวาทกรรมที่ว่าชวนอยู่ในวอลล์สตรีทจึงเป็นสิ่งที่เชื่อถือได้ยาก ในเนื้อความของคิตบทดังกล่าวมีใจความสอนให้ผู้คนเชื่อในข่าวลือและกระแสข่าว อันเป็นสิ่งที่ไม่เสถียรในเรื่องของความจริงและเปลี่ยนแปลงได้ง่ายที่สุด ข่าวลือและกระแสข่าวส่วนใหญ่มักผ่านการต่อเติม ดัดแปลง ปรงแต่ง “ใส่สีตีไข่” โดยมีเจตนาบางอย่างแอบแฝง โดยมากแล้วข่าวลือมักไม่ใช่เรื่องจริง หากเป็นความจริงที่ถูกประกอบสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ ดังนั้นการสอนให้เชื่อข่าวลือและทำตามกระแสข่าว โดยนัยอาจสื่อถึงถ้อยคำหลอกลวงที่นำมาซึ่งอำนาจของบริโภคนิยม

การเชื่อมโยงระหว่างคิตบทดังกล่าวและแนวคิดในเรื่องบริโภคนิยม คือ การแสดงให้เห็นการแทรกซึมของ “ความหมาย” ที่ถูกสร้างขึ้นโดยฝีมือของมนุษย์ โดยใช้จุดอ่อนที่วามมนุษย์เป็นสัตว์สังคมและมีขับเคลื่อนจากความต้องการส่วนบุคคลตามธรรมชาติ สร้างฐานอำนาจผ่านสื่อ กระแสข่าว การโฆษณา ตลอดจนระบบการตลาด เพื่อแทรกซึมสู่อารมณ์และความรู้สึกของผู้บริโภค เพื่อให้คนเหล่านี้ตัดสินใจทำตามคำกล่าวหรือความหมายที่ถูกสร้างขึ้นตามอิทธิพลของโฆษณาหรือข่าวลือ โดยอาศัยการผลิตซ้ำและกระตุ้นความต้องการที่ไม่สิ้นสุดของมนุษย์ เพื่อให้โลกจิตของมนุษย์เติบโตและเคลื่อนไหวตามกระแสอันเชี่ยวกรากของวัฒนธรรมบริโภคนิยม เพราะฉะนั้น เนื้อหาของคิตบทจึงไม่ต่างอะไรกับการเปลือยให้เห็นอุดมการณ์ของตัวละครเอกซึ่งอยู่ในฐานะของผู้ผลิตสินค้า ความคาดหวังให้ผู้บริโภคหลงเชื่อเพื่อให้เป้าหมายของตนสำเร็จนั้นนำไปสู่การอภิปรายถึงประเด็นเรื่องความสุขของมนุษย์ แก่นแท้ที่เต็มไปด้วยค้นหาและความโลภของมนุษย์ ทำยที่สุดไม่อาจนำไปสู่สุข แต่กลับนำไปสู่ความทุกข์นิรันดร์ในรูปของความสุขฉาบฉวย ความลุ่มหลง ความผิดเพี้ยนของธรรม การลิดรอนอิสรภาพทางความคิดและเสรีภาพในดำเนินชีวิตของมนุษย์เอง

1.4 เนื้อความจากบันทึกคติ ในที่นี้หมายถึง คิตบทที่นำมาจากส่วนหนึ่งของบันทึกคติ อาทิ นิทาน นิยาย นวนิยาย วรรณกรรมเยาวชน เป็นต้น คิตบทกลุ่มนี้จะมีลักษณะเป็นข้อความแสดงนัยยะโดยอ้อมบอกไปถึงแก่นเรื่อง ส่วนใหญ่คัดมาจากนิยายและนวนิยายประเภทต่าง ๆ ตั้งแต่ นิยายวิทยาศาสตร์ นิยายแนวจินตนิมิต นวนิยายเชิงปรัชญา นวนิยายอิงประวัติศาสตร์

นวนิยายคลาสสิกแนวสยองขวัญ เรื่อยไปจนกระทั่งวรรณคดีพุทธศาสนา เนื้อหาตัวบทดั้งเดิมของ คติบทมักเป็นการอภิปรายเกี่ยวกับชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความหมายแห่งการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ ความโลภและตัณหาของมนุษย์ การแยกแยะความจริงและความลวง การเรียนรู้ความจริงเกี่ยวกับ ความเปลี่ยนแปลงและสัจธรรมของโลก เป็นต้น ทั้งนี้ข้อความที่ถูกตัดตอนมากล่าวเป็นคติบท จะมีความยาวไม่มากนักราว 1-2 ประโยค ไม่เกิน 4-5 ประโยค ลักษณะของข้อความทำเป็นทำนอง คล้าย “เสียง” ที่กล่าวขึ้นลอย ๆ เพื่อบอกถึง “วลีสำคัญ” ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดของนิยายเรื่องนั้น ๆ คติบทส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้จะสัมพันธ์กับความคิดและการกระทำของตัวละครบางตัว โดยเฉพาะ ตัวละครเอก ผู้อ่านจำเป็นต้องตีความและค้นหาความเชื่อมโยงระหว่างคติบทและนิยายวิทยาศาสตร์ เพื่อเข้าใจแนวคิดสำคัญที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสาร การแสวงหาความเชื่อมโยงดังกล่าวไม่ เพียงเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านหาแก่นเรื่องได้ง่าย แต่ยังเป็นหลักให้ผู้อ่านไม่หลุดไปออกนอก กรอบที่ วินทร์ เลียววาริณ วางไว้ วิธีการนี้แม้ดูเหมือนการกั้นอิสรภาพทางความคิดของผู้อ่าน ทว่าหากมองในแง่ดี กลับเป็นส่วนหนึ่งในการตอกย้ำหรือขบขันแนวคิดให้หนักแน่นขึ้น

ผู้วิจัยพบคติบทประเภทนี้ในนิยายวิทยาศาสตร์ 10 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องสงคราม นิรันดร์ 2. เรื่องมนุษย์แซ่แข็ง 3. เรื่องอีกด้านหนึ่งของหลุมดำ 4. เรื่องอนุทินปรมาณูสยาม 5. เรื่องยามดึกนิกหนาวหนาว เขนยเนบ แอบเอย 6. เรื่องจิตสุริยะ 7. เรื่องปุยเหล็ก 8. เรื่องวตะพิฆาต 9. เรื่องวรรณกรรม 2211 และ 10. เรื่องเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอนาคต

เรื่องสงครามนิรันดร์ เป็นเรื่องราวการแถลงการณ์ของหัวหน้ารัฐบาลแห่งอาณาจักร ในระบบดาวเทพต่อประธานสภา ผลของแถลงการณ์ชี้แสดงถึงสงครามการปรับแต่งดวงจิตระหว่าง ฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายมืดที่ดำเนินการมายาวนาน การสร้างและการปรับแต่งดวงจิตของมนุษย์ให้เป็น ดวงจิตฝ่ายดีกลับกระทำได้ยากเย็น เมื่อเทียบกับการทำลายระดับศีลธรรมของดวงจิตของฝ่ายมืด เนื่องจากอารมณ์ของมนุษย์ที่มีแนวโน้มใฝ่ต่ำอยู่แล้ว รัฐบาลเทพทำงานอย่างหนักในการออกแบบ ระบบเพื่อยกระดับจิตใจของมนุษย์ ทว่าฝ่ายตกข้ามกลับขยายแนวรบเข้ามาทุกที พวกเขาจึง ตัดสินใจส่งหัวหน้ารัฐบาลซึ่งมีดวงจิตเข้มแข็งลงไปบนโลก เพื่อเปลี่ยนโฉมโลกเข้าสู่ อีภยุคหนึ่ง เรื่องราวจบลงที่หัวหน้ารัฐบาลดังกล่าวจุดลงไปเป็นพุทธะองค์ใหม่แห่งพุทธศาสนา นามว่า “พระศรีอารีย์” โคร่งเรื่องดังกล่าวสัมพันธ์กับคติบทนำเรื่องซึ่ง วินทร์ เลียววาริณ นำมาจากหนังสือ นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง “The Last Temptation of Christ” ของ นิคอส คาแซนท์ซาคิส (Nikos Kazantzakis) ต้นเรื่องของคติบทกล่าวถึง “พระเยซู” บุตรของพระเจ้าซึ่งชาวคริสต์เชื่อว่าเป็นผู้ลงมา ใต้บาปให้แก่มนุษย์ แม้วีรกรรมของพระเยซูในตวับทดังกล่าวจะเป็นไปตามพระคัมภีร์ ทว่าภาพ นำเสนอของพระเยซูในเรื่องกลับเป็นภาพมนุษย์ธรรมดาซึ่งเจือไปด้วยรัก โลก โกรธ หลง แม้จะเป็นบุตรของพระเจ้า สามารถติดต่อกับพระเจ้าได้โดยตรง และมีความสามารถในการรักษาชาวบ้าน

ได้อย่างปาฏิหาริย์ ทว่าพระองค์กลับมีความรู้สึกนึกคิดเฉกเช่นมนุษย์ที่มีความกลางแกลงสงสัยในพระเจ้าและภารกิจที่ทรงได้รับ การเสนอเลือกที่อิงอยู่กับความเป็นมนุษย์เช่นนี้นำไปสู่การอภิปรายอย่างกว้างขวาง แก่นสารของเรื่อง คือ การชี้ให้เห็นว่ากิเลสและตัณหาเป็นสิ่งที่ใกล้ชิดมนุษย์ทุกผู้ทุกนาม ไม่เว้นแม้กระทั่งมนุษย์ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นบุตรแห่งพระเจ้า สิ่งนี้สัมพันธ์กับเนื้อความของคติดบทที่ วินทร์ เลียววาริณ หยิบยกมาแสดงในเรื่องนี้ความว่า

ประตูแห่งสวรรค์และนรกนั้น
ใกล้ชิดกันและแลดูเหมือนกันเพียงนั้น

The Last Temptation of Christ
นิคอส คาแซนท์ซาคิส

(สงครามนิรันดร์, 2540, หน้า 104)

เนื้อความดังกล่าวอาจตีได้ถึงความใกล้ชิดระหว่างความดีและความชั่ว ซึ่งถูกกางกั้นบาง ๆ ด้วยความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ กล่าวง่าย ๆ ก็คือ จิตของมนุษย์สามารถแปรผันให้ดีหรือชั่วได้ตลอดเวลา จิตที่บริสุทธิ์อาจถูกครอบงำให้ปนเปื้อนได้ หากอารมณ์ของมนุษย์ผันแปรเพียงเล็กน้อย ขณะเดียวกันจิตที่ขุ่นข้องอยู่นั้นก็อาจสว่างสดใสขึ้นได้ หากอารมณ์ดังกล่าวลดลง พุทธปรัชญาจึงกล่าวว่า จิตของมนุษย์เกิดและดับอยู่ตลอดเวลา ก็ด้วยตระหนักถึงธรรมชาติของดวงจิตในลักษณะเดียวกันนี้ ในเรื่อง The Last Temptation of Christ ไม่เพียงนำเสนอภาพของพระเยซูในฐานะมนุษย์ปุถุชน ทว่ามีแก่นสารที่สำคัญยิ่งกว่าคือ การแสดงให้เห็นว่าบุตรแห่งพระเจ้าผู้มีตัณหาเช่นมนุษย์ผู้นี้ ในท้ายที่สุดกลับเลือกให้อภัยแก่ผู้ที่ทำร้ายพระองค์ เพราะฉะนั้นตัณหาของพระเยซูในเรื่องจึงมีนัยหมายถึงเพียง ความรู้สึกรัก โลก โกรธ หลง เช่นมนุษย์ ทว่าหมายถึงความรักที่ทรงมิให้แก่มวลมนุษย์ต่างหาก ดังนี้จะพบเสียงประสานที่สอดคล้องกันระหว่างคติดบทและเนื้อหาของเรื่องสงครามนิรันดร์ในหลายประเด็น ได้แก่ ใจความของเรื่องกล่าวถึงความรัก ความโลก ความโกรธ และความหลงของมนุษย์ การผันแปรจิตใจให้ดีหรือชั่วโดยแรงกระทำจากสองฝ่าย คือ ฝ่ายรัฐบาล (สวรรค์) และฝ่ายมืด (นรก) การให้ตัวละครเอกจุติลงไปเป็นพุทธรองค์ใหม่เพื่อสร้างโลกใหม่ เช่นเดียวกับที่พระเยซูถือกำเนิดเพื่อปราบยุคเข็ญให้แก่มนุษย์ ตลอดจนการบ่งชี้ว่าการละวางและให้อภัยแก่มนุษย์ด้วยกันคือกุญแจสำคัญในการจัดการกับจิตใจของมนุษย์ คติดบทในเรื่องนี้จึงมีบทบาทต่อการจับจุดสำคัญของเรื่อง พร้อมทั้งคอกย้ำแก่นเรื่องเรื่องความ

ไม่เที่ยงแท้ภายในจิตใจของมนุษย์ การค้นหาความเชื่อมโยงระหว่างคตินิยมและตัวบทจะช่วยขยายมุมมองความคิดและสร้างความลุ่มลึกต่อการตีความแนวคิดเรื่องให้แก่ผู้อ่าน

เรื่องมนุษย์แช่แข็ง เป็นเรื่องราวของเศรษฐีผู้หนึ่งชื่อ เกนนี่ มาเคน เขาพยายามจะที่ยืดอายุขัยของตนและภรรยาจึงตัดสินใจทำประกันภัยกับบริษัทออปเตอร์ไลฟ์ โดยหวังว่าในอีกหลายศตวรรษข้างหน้า เมื่อศาสตร์การชุบชีวิตจากร่างคนแช่แข็งจะพัฒนาถึงจุดยอด เขาและภรรยาจะได้รับการปลุกให้ฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง ชีวิตใหม่อันสดใสรอเขาอยู่ในวันหน้า ทว่ากลับเกิดเหตุการณ์ประหลาดเกิดขึ้นในคืนหนึ่ง เมื่ออยู่ ๆ ศพของเขากลับปรากฏขึ้นในสถาบันพิมพ์ชีวิต จากการสืบสวนพบว่าศพดังกล่าวเป็นศพของเขาในโลกอนาคตซึ่งเผชิญเหตุอุบัติเหตุระหว่างเดินทางทำให้เสียชีวิตไปก่อน ในศพดังกล่าวมีหุ่นยนต์นาโนซ่อนอยู่จำนวนมาก เพื่อแก้ไขปริศนาทั้งหมด เกนนี่ มาเคน จึงถ่ายหุ่นยนต์เหล่านี้เข้าสมองเพื่อค้นหาความจริง ในความฝันเขาพบตนเองอยู่ในโลกอนาคต ภรรยาของเขาเสียชีวิตไปในปี 2075 ด้วยอุบัติเหตุจึงไม่สามารถกู้ชีวิตขึ้นมาได้ โลกอนาคตขณะนั้นเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่ห้า เขาต้องใช้ชีวิตอย่างแร้นแค้นในอุโมงค์หลบภัยท่ามกลางสภาพอากาศหนาวเย็นจากระเบิดปรมาณู นิวเคลียร์และสารกัมมันตภาพรังสี ร่างกายที่ทนทานเพราะถูกปรับยีนแข็งแรงขึ้น ทำให้เขายังต้องทนต่อความทุกข์ทรมานนี้ยาวนานขึ้น ระยะเวลาที่ผ่านไปทำให้เขาคิดใคร่ครวญเกี่ยวกับความหมายของชีวิตมากขึ้น คิดได้ว่า “ชีวิตในแต่ละยุคก็มีด้านดีและด้านไม่ดีในตัวเองและเปรียบเทียบกันไม่ได้... แน่نون มันอาจเป็นโลกที่ไม่สมบูรณ์แบบ เต็มไปด้วยอาชญากรรมความแตกต่างทางชนชั้น สงคราม แต่มันก็มีด้านที่สวยงามเช่นกัน จุดสำคัญคือเรามองเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์หรือไม่เท่านั้น...” (มนุษย์แช่แข็ง, 2552, หน้า 35) ทศนะของตัวละครดังกล่าวสัมพันธ์กับคตินิยมที่ วินทร์ เลียววาริณ หยิบยกมาจากนิยายวิทยาศาสตร์เรื่อง ดูน (Dune) ของ แฟรงค์ เฮอร์เบิร์ต (Frank Herbert) ความว่า

คำถามของมนุษยชาติไม่ใช่อยู่ที่ว่าจะมีคนจำนวนเท่าไรที่อยู่รอด
ภายในระบบ แต่การคงอยู่แบบใดดีสำหรับผู้ที่อยู่รอดต่างหาก

แฟรงค์ เฮอร์เบิร์ต

Dune

(มนุษย์แช่แข็ง, 2552, หน้า 11)

นิยายวิทยาศาสตร์เรื่อง Dune ของ แฟรงก์ เฮอร์เบิร์ต ดังกล่าวมีเนื้อหาถ่วงถ่วงถึงการดำรงอยู่ของมนุษย์ วัฒนธรรม สังคมวิทยา และนิเวศวิทยาในโลกอนาคต การแข่งขันความเป็นใหญ่และแย่งชิงเพื่อความอยู่รอดระหว่างมนุษย์ด้วยกันยังคงมีอยู่ทุกยุคทุกสมัย ทั้ง ๆ ที่พวกเขาอาจไม่เคยเข้าใจและไม่เคยตั้งคำถามว่าการมีชีวิตอยู่อย่างยืนยวนนั้นเป็นไปเพื่อสิ่งใด ชีวิตที่เป็นอมตะเสมือนเป็นรางวัลอันหวานหอมที่มนุษย์ต่างพากันช่วงชิง ด้วยหวังว่าโลกในอนาคตหรือการมีชีวิตอยู่บนโลกได้นาน ๆ นั้นหมายความว่า พวกเขาจะมีช่วงเวลาแห่งการเสพสุขได้ยาวนานยิ่งขึ้น ทว่าในความเป็นจริงแล้ว กลับหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ แฟรงก์ เฮอร์เบิร์ต ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการใช้ชีวิตต่างหากที่สำคัญกว่าการมีชีวิตยืนยาว วินทร์ เลียววาริณ นำความคิดในประเด็นดังกล่าวมาขยายต่อในรูปแบบของนิยายวิทยาศาสตร์ โดยจินตนาการต่อไปว่า หากมนุษย์มีเทคโนโลยีที่สามารถยืดอายุได้จริง ความสุขในโลกอนาคตจะดีกว่าในปัจจุบันหรือไม่ ภาพนำเสนอของเรื่องมนุษย์แข่งแข่งเป็นตัวแทนจินตนาการของ วินทร์ เลียววาริณ ที่ให้คำตอบว่า แม้มนุษย์จะอายุยืนยาวขึ้นเพียงใด ก็มิได้หมายความว่าพวกเขาจะมีความสุขกว่าปัจจุบัน เมื่อปัจจัยเปลี่ยนแปลงไป ปัญหาที่มนุษย์ต้องเผชิญก็ย่อมเปลี่ยนไปด้วย วินทร์ เลียววาริณ ชี้ให้เห็นความจริงเกี่ยวกับโลกแห่งพุทธปรัชญา ได้แก่ การมองว่าแก่นแท้ของโลกคือความทุกข์และความไม่เที่ยงแท้ ยิ่งเป็นอนาคตที่ไม่อาจคาดเดา อาจทวีความรุนแรงของความทุกข์ได้ง่ายขึ้น การนำเสนอภาพของโลกอนาคตที่ชวนสลดหดหู่และสิ้นหวังในเรื่องนี้สื่อถึงน้ำเสียงและเจตนาของ วินทร์ เลียววาริณ ที่ต้องการให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญแห่งปัจจุบันขณะ มากกว่าฝากความหวังไว้กับอนาคตที่ไร้ความแน่นอน ทั้งนี้เพราะความทุกข์เป็นสิ่งแน่นอน มนุษย์ทุกผู้ทุกนามย่อมต้องเผชิญกับมัน ทว่าการอาศัยอยู่ในโลกอย่างเป็นสุขนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์ผู้นั้นจะสามารถรับมือกับความทุกข์แต่ละรูปแบบที่เข้ามาได้อย่างไร คติบทในเรื่องนี้จึงทำหน้าที่บอกไปถึงประเด็นสำคัญที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังวิพากษ์วิจารณ์และช่วยประสานเสียงเรื่องความหมายแห่งการมีชีวิต ได้แก่ การชี้ให้เห็นว่า ชีวิตที่มีความสุขไม่ขึ้นอยู่กับปริมาณหรือความยืนยาว ทว่าอยู่คุณภาพแห่งการดำรงอยู่ในแต่ละขณะของชีวิตมากกว่า

เรื่องยามดึกนีกหนาวหนาว เชนยแนบ แอบเอย เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการเดินทางค้นหาของดวงจิตของ “เขา” กวีเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นับว่าเป็นดวงจิตของสุนทรภู่ซึ่งตั้งใจจะตามหาดวงจิตของนางจันทิมาคนรัก การครุ่นคิดถึงอดีตและจิตใจผูกพันกับความรู้สึกลึกซึ้ง ๆ นำไปสู่การเดินทางอันยาวนานของสองดวงจิต ได้แก่ ดวงจิตของคารันตร์ เพื่อนมนุษย์ต่างดาวและดวงจิตของเขา ชายผู้ยึดมั่นถึมั่นในความรัก ท่ามกลางจักรวาลอันมืดมิดเขาเดินทาง “...ข้ามจากคาราจักรหนึ่งข้ามไปยังอีกคาราจักรหนึ่ง โดยใช้จูลบดสายใหม่ ๆ ลึกเข้าไปเรื่อย ๆ ในห้วงอวกาศลึก ขณะที่กาลเวลาเคลื่อนคล้อยผ่านไป หนึ่งพันล้านปี ห้าพันล้านปี หมื่นล้านปี เขาเดินทางจาก

พรหมโลกที่สอง สาม สี่ แต่ละระบบดาวสว่างขึ้นเรื่อย ๆ รูปพรหมแต่ละดวงดาวแจ่มเส้นทางแห่งพรหมบถให้เขาต่อไปเป็นทอด ๆ...” (ยามดึกนีกหนาวหนาว เชนยแนบ แอบเอย, 2552, หน้า 189-190) การสนทนาปราศรัยกับรูปพรหมแต่ละชั้นทำให้เขาค่อย ๆ เข้าใจความจริงเกี่ยวกับธรรมชาติทั้งกฎของจักรวาลเรื่อยไปถึงคุณลักษณะของความรัก บทเรียนจากการเดินทางอันแสนอัศจรรย์นี้สอดคล้องกับคติบทนำเรื่องซึ่ง วินทร์ เลียววาริณ ถัดมาจากนวนิยายแนวจินตนิมิตเรื่อง Harry Potter ความว่า

สำหรับจิตชั้นดี ความตายเป็นเพียงการผจญภัยอันยิ่งใหญ่เรื่องต่อไป

เจ.เค. โรว์ลิง

Harry Potter and the Sorcerer's Stone

(ยามดึกนีกหนาวหนาว เชนยแนบ แอบเอย, 2552, หน้า 165)

คติบทดังกล่าวถึงการเดินทางภายหลังความตายของตัวละครเอกซึ่งในท้ายที่สุดนำไปสู่บทเรียนสำคัญชีวิต โดยนัยนี้ผู้อ่านต้องตีความบทสรุปดังกล่าว เพื่อจะได้เข้าใจในสิ่งที่วินทร์ เลียววาริณ ต้องการถ่ายทอดซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมอง ประสบการณ์ และกรอบแนวคิดของผู้อ่าน อาทิ เมื่อพิจารณาตามแนวคิดพุทธปรัชญาอาจพิจารณาได้ว่า เรื่องนี้กำลังแสดงให้เห็นต้นตอและธรรมชาติแห่งความรู้สึกทุกข์ของมนุษย์ วินทร์ เลียววาริณ ชี้ให้เห็นว่า หนึ่งในเหตุผลที่มนุษย์รู้สึกทุกข์เกิดจากตัณหาเป็นสาเหตุ ความทะยานอยากส่งผลให้มนุษย์ทำทุกสิ่งเพื่อให้ตนสมหวังในสิ่งที่มุ่งมาดปรารถนา เมื่อไม่สมอยาก จิตก็ดิ้นรนไฝหา ทำให้เกิดการสืบทอดความทุกข์เรื่อยไปอย่างไม่จบสิ้น การพยายามแสวงหาหนทางตอบสนองตัณหาจึงมิใช่หนทางพ้นทุกข์ ตรงกันข้ามกลับเป็นการนำตนเองให้ตกอยู่ในห้วงแห่งทุกข์นั้นยาวนานขึ้น หรือการชี้ให้คุณลักษณะของความรักว่าปัจจัยที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ปัจจัยนี้เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ชั่วคราว มิถึงวาระก็จำต้องเสื่อมไปดังเช่นปัจจัยอื่น ๆ ทว่าสำหรับผู้ที่ติดอยู่อยู่ในรัก “แม้เพียงพริบตาของเวลาในมหาจักรวาล” ก็อาจเพียงพอต่อความรู้สึกของพวกเขา กระนั้น วินทร์ เลียววาริณ ก็ยังคงเน้นย้ำความจริงว่า ความรู้สึกรักนี้เป็นสิ่งไม่ยั่งยืนและมีความทุกข์ปะปนอยู่เสมอ บทบาทของคติบทในที่นี่จึงเป็นการดึงจุดสำคัญของเรื่องออกมา เพื่อให้ผู้อ่านติดตามและค้นหาคติบทสรุปของเรื่องที่กำลังเผยให้เห็นแนวคิดใด การเพ่งเล็งความสำคัญของเรื่องนี้เองจะนำไปสู่แนวคิดเชิงปรัชญาของเรื่องในที่สุด การวางคติบทไว้ต้นเรื่องจึงเป็นการง่ายต่อบอกไปถึงหลักปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการนำเสนอ

เรื่องปύเหล็ก เป็นเรื่องราวของ “ผม” นายหน้าตัวแทนกลุ่มการค้าที่พยายามโน้มน้าวใจกรรมการชุดพิเศษที่สหประชาชาติแต่งตั้ง เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง การอ้างอิงหลักฐาน ข้อมูลที่คลุมเคลือตามหลักการวิทยาศาสตร์ การยกตัวอย่างที่ง่าย ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ตลอดจนคำอธิบายที่ทั้งเร้าใจและน่าเชื่อถือ ปิดท้ายด้วยคำพูดสวยหรูที่อ้างถึงผลประโยชน์ของสังคมเหตุผลต่าง ๆ ทำให้โครงการปύเหล็กได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการอย่างง่ายดาย เวลาผ่านไป หลังจากการเซ็นสนธิสัญญาเพียงไม่นาน “ผม” ปรากฏตัวอีกครั้งต่อหน้าคณะกรรมการชุดเดิม ผลสืบเนื่องโครงการปύเหล็กที่แม่แก่ปัญหาโลกร้อน ได้ส่วนหนึ่ง แต่กลับสร้างปัญหาใหม่ขึ้นแทน คณะกรรมการจึงจัดประชุมครั้งใหม่ ในครั้งนี้ “ผม” ยืนต่อหน้าที่ประชุมในฐานะตัวแทนบริษัทเกษตร “ผม” หลบเลี่ยงความผิดของโครงการปύเหล็กด้วยการไม่พูดถึงรายละเอียดของโครงการดังกล่าว แต่ยื่นกรณการแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจังด้วยโครงการละออง AT77 เรื่องจบลงโดยมิได้ให้ข้อสรุปใด ๆ ไว้ กระนั้นรูปแบบของถ้อยคำหลอกลวงซ้ำเล่าของ “ผม” แสดงนัยยะเสียดสีต่อความเชื่อถือนั้นของมนุษย์ที่มีต่อ “ความจริง” โดยชี้ให้เห็นว่า “ความจริง” ที่มนุษย์รับรู้และเชื่อถือนั้นอาจมิใช่ความจริงแท้ ทว่าเป็นเพียง “กลุ่มคำ” หรือ “ความหมาย” ที่ถูกปั้นแต่งอย่างเกินจริงหรือเหมือนจริง โดยสอดใส่อุดมการณ์หรือผลประโยชน์บางประการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ฟัง ยังผลให้ “ความหมาย” นั้นกลายเป็นความจริงขึ้นมา เพราะฉะนั้น “ความจริง” จึงอาจมิใช่ความจริง แต่เป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์อยากเชื่อเท่านั้น ประเด็นเกี่ยวกับความจริงนี้สัมพันธ์กับคตินำเรื่องซึ่งคัดมาจากนวนิยายเรื่อง

The Picture of Dorian Gray ความว่า

ข้าพเจ้าสามารถเชื่อได้ทุกอย่าง ขอเพียงแต่ให้มันไม่น่าเชื่อเท่านั้น

ออสการ์ด ไวลด์

The Picture of Dorian Gray

(ปύเหล็ก, 2554, หน้า 63)

ข้อความดังกล่าวกลายเป็นคำเขียนของ ออสการ์ด ไวลด์ ที่มีต่อมนุษย์ นวนิยายแนวคลาสสิกของขวัณเรื่องภาพวาดของโดเรียน เกรย์ (The Picture of Dorian Gray) นั้น กล่าวถึงชายหนุ่มนาม โดเรียน เกรย์ ผู้หลงใหลชื่นชมในความงามของตน กระทั่งยอมขายจิตวิญญาณเพื่อรักษาความงามและความเยาว์วัยของตนไว้ สาเหตุของการปรารถนาความงามอันเป็น นิสัยนี้ ส่วนหนึ่งมาจากการคบเพื่อนอย่าง ลอร์ดเฮนรี วัตตัน (Lord Henry Wotton) ผู้ซึ่งมองโลกเฉพาะ

ด้านความสวยงามและความสุขสบาย ทัศนคติของเขาและการเข้าสู่สังคมชั้นสูงในลอนดอนนำพาให้ โดเรียน เกรย์ (Dorian Gray) เข้าสู่ด้านมืดแห่งการเสพสุขแบบไร้ขีดจำกัด จนสามารถละเมิดศีลธรรมเพื่อปกปิดความลับของความงามที่เป็นอมตะของตนได้ ใจความสำคัญประการหนึ่งของนวนิยายเรื่องนี้ คือ การให้ภาพสังคมที่แม้ผ่านกาลเวลาไปมากกว่าศตวรรษ แต่กลับสะท้อนความเป็นจริงที่พบเห็นได้ในสังคมปัจจุบัน ได้แก่ ความทะยานอยากของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดการแต่งเติมที่ไร้จิตวิญญาณภาพของสังคมที่ผู้คนต่างดัดดวงความสุขจนไม่เหลือเลยแลความจริงที่ถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง นี่คือประเด็นสำคัญที่ วินทร์ เลียววาริณ หยิบยกมาถ่ายทอดในเรื่องป๊วยเหล็ก

การตีความคติบทโดยสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง ชี้ให้เห็นว่าในหลายครั้งมนุษย์มีปัญหาต่อการรับรู้ความจริง ต้นเหตุนั้นมีสาเหตุอื่น นอกจากตัวของมนุษย์เองที่เสแสร้งบิดเบือนความจริงเพื่อสนองความต้องการส่วนตน กระบวนการเสพและสร้างสรรค์แบบ “ใส่สีตีไข่” ที่แพร่กระจายไปอย่างกว้างขวางแทบทุกวงการ เช่น การเมือง สื่อ โฆษณา อุตสาหกรรมบันเทิง เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแวดวงศิลปะ ซึ่งเกี่ยวพันกับการสร้างเรื่องสมมติและศิลปะที่พยายาม “ถ่ายทอดความจริง” ทว่าในความเป็นจริงแล้ว ศิลปะเป็นสิ่งที่บิดเบือนความจริงได้มากที่สุด ผู้คนจำนวนมากหลงมกมายในมายาภาพของศิลปะ เข้าใจว่าสิ่งที่ถ่ายทอดผ่านศิลปะคือความจริงแท้ ทั้งที่ในความจริง ศิลปะเป็นเพียงสิ่งหนึ่งที่ทำหน้าที่การปกปิดตัวตนแท้จริงของศิลปิน เพราะฉะนั้นการบิดเบือนความจริง “ผม” ตัวละครเอกในเรื่องป๊วยเหล็ก จึงไม่แตกต่างอะไรกับ โดเรียน เกรย์ ผู้ซึ่งยอมหลอกลวงและทำร้ายผู้คนเพื่อรักษาความงามอันเป็นอมตะของตนไว้ ทว่าบทเรียนสำคัญของเรื่อง โดเรียน เกรย์ คือ ชี้ให้เห็นว่า ความลุ่มหลงและการเสพสุขไม่อาจจริงจังยั่งยืนได้ หากปราศจากจิตวิญญาณ เมื่อไม่มีหัวใจคอยรับรู้ความรู้สึกสุข จะเรียกสิ่งที่คุณได้รับว่าความสุขได้อย่างไร

ดังนั้น เมื่อพิจารณา “เสียง” ของคติบทที่ประสานเข้ากับ “เสียง” ของนิยายเรื่องป๊วยเหล็กจะพบว่า ความสอดคล้องต้องกันระหว่างเสียงทั้งสอง คือ การวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมที่มุ่งดัดดวงและเสพสุขของมนุษย์ ความงามที่ถูกเสริมแต่งอย่างผิดธรรมชาติ ไม่แตกต่างอะไรจากความจริงที่ถูกประดิษฐ์ให้เกินจริง สิ่งที่มนุษย์ต้องแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้ซึ่งความสมหวังในสิ่งที่ตนต้องการ เช่น ชีวิตที่เป็นอมตะ ร่างกายที่งดงาม การเสพสุขบนกองเงินกองทอง เป็นต้น คือ การสูญเสียความงดงามทางจิตใจ หรืออีกนัยก็คือจิตวิญญาณที่บกพร่องทางศีลธรรม ดังที่ กิตติวรรณ ชิมตระการ ผู้แปลเรื่อง The Picture of Dorian Gray กล่าวถึงการผลักรถและ ความรับผิดชอบของมนุษย์ไว้ว่า

แต่ท้ายที่สุดแล้วนั้น ไม่มีใครหนีจิตสำนึกของเราเองไปได้ กรรมที่เราได้ทำไป ผลของมันจะตามมาหลอกหลอนเราทั้งยามกลางวันและกลางคืน ทั้งเมื่อเราหลับตาลง หรือลืมตามองโลกที่งดงาม ผลของมันนั้นจะเวียนวนอยู่ในห้วงคำนึงของเราตลอดไป เหมือนดั่งไฟสูมอก เมื่อนั้นไม่มีใครหลีกเลี่ยงกรรมของตนเองไปได้ และเราจะต้อง พ่ายแพ้ให้แก่จิตใจของเราเอง

(ไวลด์, 2552, หน้า 9)

จิตวิญญาณอันบกพร่องเนื่องจากความลุ่มหลงมกมายในความสุขลือถึงความทะยานอยากอันเป็นต้นกำเนิดแห่งทุกข์ ไม่ว่าสิ่งที่มีมนุษย์ต้องการจะเป็นความงาม ชื่อเสียง ผลประโยชน์ หรือความเป็นอมตะ สิ่งเหล่านี้ล้วนนำไปสู่การสูญเสียประสาทสัมผัสแห่งการรับรู้ความจริงทั้งสิ้น วินทร์ เลียววาริณ ชี้ให้เห็นความจริงผ่านเรื่องป๊อปเหล็กว่า แท้จริงแล้วสิ่งที่มีมนุษย์ต้องการกลับไม่ใช่ “ความจริง” แต่เป็นเพียงสิ่งที่มีรูปลักษณะ “เหมือนความจริง” โดยมีข้อแม้ว่าสิ่ง ๆ นั้นจะต้องทำให้ พวกเขาตกตะลึงพิริงพิริศ “ดูจริง” “ดูหนักแน่น” และ “ดูสมเหตุสมผล” จนพวกเขายอมรับ สิ่งสำคัญคือ หากมีผลประโยชน์ชวนใจเป็นการปิดท้ายด้วยแล้ว สิ่งที่คุณเหมือนจริงนั้นก็จะกลายเป็น ความจริงได้โดยไม่อยากนัก นี่กลายเป็นว่ามนุษย์ยื้อแย่งในตนเอง พวกเขาใช้เวลาเกือบทั้งชีวิตในการแสวงหาความจริง แต่กลับยอมรับความจริงและมองโลกตามความเป็นจริงมิได้

อนึ่งการที่ “ผม” ตัวละครเอกของเรื่องออกตัวอย่างโจ่งแจ้งว่าต้องการจูงใจคนเหล่านี้ ด้วยผลประโยชน์และก็เป็นไปตามแผน นับเป็นสื่อเลียนเสียดสีสังคมและผู้คนในสังคมอย่างรุนแรง ถึงการเพิกเฉยต่อความข้อเท็จจริงที่แพร่กระจายไปทั่วสังคม สิ่งทีคณะกรรมการต้องการมิใช่ ความจริง หากเป็นสิ่งที่ใดก็ได้ที่ตรงกับความเชื่อหรือผลประโยชน์ของพวกเขา การไม่ใส่ใจความจริง และยอมทำตามเพื่อผลประโยชน์อย่างง่าย ลือว่า มนุษย์กำลังพ่ายแพ้ให้แก่ค้นหาและความโลภของตนเอง สิ่งนี้คือสิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ ชี้ให้เห็นว่าเป็นต้นตอสำคัญของการแก้ไขปัญหาระบบของ มนุษย์ トラบไคที่ผู้คนยังคงหลงเชื่อและตัดสินใจโดยอิงอยู่กับอคติ ค้นหาและความโลภของตน トラบนั้นพวกเขาไม่มีวันแก้ไขปัญหานั้น ได้หมดสิ้น สิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ พยายามเน้นย้ำใน นิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้ คือ การแสดงให้เห็นว่าปัญหาเรื่องความทุกข์ของมนุษย์นั้นสัมพันธ์กับสิ่ง ที่มนุษย์นึกคิดและเชื่อถือ วินทร์ เลียววาริณ ยังคงนำเสนอมุมมองโดยย้ำแนวคิดแบบพุทธปรัชญาที่ มองว่า ความทุกข์เกิดจากการที่มนุษย์ไม่โลกตามความเป็นจริง ความทุกข์ที่วนเวียนซ้ำแล้วซ้ำเล่า เกิดจากการปรุงแต่งโลกด้วยความทะยานอยาก จะพบว่าคติบทของเรื่องนี้มีบทบาทในการไขความ ไปสู่แก่นเรื่อง ทั้งนี้จำต้องอาศัยการพิจารณาใคร่ครวญของผู้อ่านต่อความสัมพันธ์ระหว่างคติบท เนื้อหาของนิยายวิทยาศาสตร์และแนวคิดที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังวิพากษ์วิจารณ์อยู่เป็นสำคัญ

1.5 เนื้อความจากสารคดี ในที่นี้หมายถึง คติบทที่นำมาจากส่วนหนึ่งของงานเขียนประเภทสารคดี อาทิ สารคดีวิทยาศาสตร์ อัจฉริยะประวัติ จดหมาย ความเรียง ฯลฯ ผู้วิจัยพบว่า บทบาทของคติบทกลุ่มนี้ คือ การบอกใบ้หรือให้ข้อมูลสำคัญที่สามารถสืบสาวไปยังแก่นเรื่อง ผู้อ่านจำเป็นต้องหาความเชื่อมโยงระหว่างคติบทและนิยายวิทยาศาสตร์ เพื่อค้นหาความแท้ที่จริงแล้ว วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสารแนวคิดหรือหลักปรัชญาใด นิยายวิทยาศาสตร์กลุ่มนี้มักเป็นการอภิปรายถึงความหมายแห่งชีวิตของมนุษย์ในเชิงคุณค่า ซึ่งนำไปสู่วิถีการแก้ไขปัญหาตามหลักปรัชญาพุทธและปรัชญาเต๋า เช่น การตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ การเสียสละ การแสวงหาปัญญา การตระหนักถึงความจริง เป็นต้น

ผู้วิจัยพบคติบทประเภทนี้ในนิยายวิทยาศาสตร์จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องเดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว 2. เรื่องราตรีดาวกระพริบ 3. เรื่องครรภ์ปริศนา 4. เรื่องในห้วงมืดและ 5. เรื่อง โฆษณา 2201 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องเดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว เป็นเรื่องราวของสองชีวิตที่ออกเดินทางตามหา “บางสิ่ง” มาเติมเต็มชีวิตของพวกเขาให้สมบูรณ์ ชีวิตหนึ่งเป็นมนุษย์โลกผู้ใช้สรรพนามว่า “ข้า” นับว่าเป็น “สุนทรภู่” กวีเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อีกชีวิตหนึ่งเป็นสิ่งทรงภูมิปัญญาต่างดาวซึ่ง “ข้า” ตั้งชื่อให้ว่า “คาร์รันคร” ทั้งสองพบกันในคืนพระจันทร์เต็มดวงคืนหนึ่ง ขณะที่ “ข้า” ถูกขังในคุกหลวง ทั้งสองสนทนากันในหลายเรื่อง ทั้งเรื่องประตู่แห่งเอกภพ ความรักของมนุษย์ กำเนิดเอกภพ โลกของชาวคาร์รันคร ฯลฯ การแลกเปลี่ยนทัศนะระหว่างกันนี้นำไปสู่การครุ่นคิดถึงความหมายของชีวิต กาลเวลาที่ผ่านไปและประสบการณ์จากการเดินทางทำให้ทั้งคู่ตระหนักว่า สิ่งที่พวกเขาตามหาเป็นเพียงมายาภาพ ความหมายแห่งชีวิตที่แท้จริง คือ การเข้าใจชีวิตที่เป็นไปตามธรรมชาติและยอมรับการเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล สิ่งที่ตัวละครตระหนักนี้เองสอดคล้องกับคติบทนำเรื่องซึ่ง วินทร์ เลียววาริณ ตัดตอนมาจากหนังสือ Cosmos ของ คาร์ล ซาแกน ความว่า

แผ่นผิวของโลกนั้นคือหาดทะเลแห่งเอกภพ เราเรียนรู้มากมายเหลือเกินจากมัน ไม่นานมานี้ เราก้าวอย่างเข้าไปในทะเล มากพอที่จะจุ่มเท้าในนั้น ไกลเพียงแค่น้ำท่วมถึงระดับเข่า สายน้ำนั้นคือเชลยชน แผ่นสมุทรนั้นเรียกร่อง บางส่วนแห่งตัวตนของเราว่านี่คือสถานที่ที่มาของเรา เรารำร้องที่จะกลับคืน...

Cosmos

คาร์ล ซาแกน

(เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว, 2540, หน้า 236)

หนังสือ Cosmos ของ คาร์ล ซาแกน มีเนื้อหาเกี่ยวกับภาพรวมของจักรวาล และความเกี่ยวข้องกับระหว่างจักรวาลกับมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ บนฐานของความรู้และปรัชญาทางวิทยาศาสตร์ นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื้อหาในส่วนที่ตัดตอนมาเป็นคิตบทนี้ คือ ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล ธรรมชาติที่นั่นร่ำร้องให้มนุษย์หวนกลับคืนมาเพราะการตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ คือกฎแห่งการละวางอัตตาของมนุษย์ เมื่อละวางอัตตาความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับตนและจักรวาลก็จะเกิดขึ้น แก่นสำคัญของคิตบทดังกล่าวสอดคล้องกับสิ่งที่ตัวละครเอกของเรื่องตระหนักถึงในตอนท้ายเรื่อง ความว่า

ข้าพுகกับตัวเอง... โลกมนุษย์เป็นเพียงรูทีหนึ่งโนมหาสมุทรแห่งเอกภพ แต่มนุษย์ยังเล็กกระจิดคว่า ทุกฝไฟายที่เราจ้วงไปบนแหวกสายน้ำมุ่งไปข้างหน้า คล้ายถ่างตากว้างขึ้น ทะเลเอกภพอันยิ่งใหญ่กำลังรอข้าอยู่...

ข้าเริ่มเข้าใจอะไรบางสิ่งทีละนิด เดือนช่วงและดวงดาวเบื้องบนกำลังกระซิบสอนข้าอะไรบางอย่าง มนุษย์แสวงหาความสุข แต่ในที่สุดก็ต้องกลับมาชบออุ่นของธรรมชาติซึ่งเป็นครูของเรา ข้าเคยจมตัวเองกับกองกิเลสมากกว่าครึ่งชีวิต บัดนี้ข้ารู้สึกเหมือนผีเสื้อที่กำลังสลัดคราบหลุดออกจากตัวคักคั้ทีคลุมกายข้าอยู่ชั่วคราว...

(เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว, 2540, หน้า 253-254)

การละวางอัตตาคือเป็นแก่นสำคัญของแนวคิดเชิงพุทธปรัชญาที่สอดแทรกอยู่ในเรื่องนี้ ส่วนการตระหนักถึงความเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่นั่น ทั้งพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋าต่างกล่าวไว้คล้ายคลึงกัน ปรัชญาเต๋านั้นชี้ว่า ความทุกข์ของมนุษย์เกิดจากการที่พวกเขาฝืนธรรมชาติมากเกินไป อาทิ การสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ การบัญญัติกฎเกณฑ์ต่าง ๆ การแสวงหาสิ่งเสพเสวยในทุกวิถี ฯลฯ พุทธปรัชญานั้นย้ำเตือนให้มนุษย์ตระหนักถึงกฎธรรมชาติ เช่น ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท ฯลฯ กฎเหล่านี้ชี้ให้เห็นขอบเขตแห่งอำนาจของมนุษย์ ธรรมชาติแห่งเหตุปัจจัยที่อธิบายถึงความทุกข์ ความไม่เที่ยง และความไร้ตัวตนของสรรพสิ่งทั้งหลาย การยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติจะทำให้มนุษย์มองสิ่งต่าง ๆ ตามอย่างที่มีนเป็นมากขึ้น สามารถละวางอัตตา ตลอดจนมุมมองที่เต็มไปด้วยอคติและความลุ่มหลงลงได้ เรื่องจบลงด้วยกรที่ “ข้า” สิ้นชีวิตและเริ่มต้นการเดินทางครั้งใหม่ภายหลังความตาย โดยนัยยะย่อมหมาความว่า การละวางอัตตานั้นในท้ายที่สุดนำไปสู่การละวางกิเลสและความทุกข์ทั้งปวง คิตบทในทีนี้จึงเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงไปสู่วบเรียนหรือสิ่งที่ตัวละครตระหนักรู้ อาจถือการเน้นย้ำและการบอกไปถึงแนวคิดสำคัญของเรื่องในคราวเดียวกัน

เรื่องราตรีดาวกระพริบ เป็นเรื่องราวของกัปตันและลูกเรือบนยาน “เอนเตอร์ไพร์ซ์ 18” ซึ่งยอมสละชีวิตตนเพื่อช่วยเหลือมวลมนุษยชาติ ท่ามกลางสถานการณ์บีบบังคับอันเป็นผลเนื่องจากการคอร์ปชั่นงบประมาณอาวุธของกรมการฝ่ายความมั่นคงของโลกในอดีต ประธานฝ่ายความมั่นคงโลกเสนอให้พวกเขาใช้วิธี “กามิกาเซ่” พุ่งชนอุกกาบาตให้เปลี่ยนทิศไปจากโลก การตัดสินใจประหลาดในเวลากระชั้น ๆ นำไปสู่ข้อสรุปว่าพวกเขายินดีสละชีวิตของตนเพื่อให้คนบนโลกที่พวกเขารักได้มีชีวิตอยู่ต่อไป ก่อนเข้าสู่ปฏิบัติการ งานเลี้ยงอำลาเล็ก ๆ ในห้องประชุมยานเริ่มต้นขึ้น พวกเขาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในชีวิตร่วมกันในวาระสุดท้าย ก่อนที่ยานเอนเตอร์ไพร์ซ์ 18 จะพุ่งเข้าชนอุกกาบาต หากสังเกตจะพบว่าในตอนงานเลี้ยงอำลา บทสนทนาของผู้คนในยานนำไปสู่สาระสำคัญของเรื่องซึ่งตั้งคำถามเกี่ยวกับการมีชีวิตของมนุษย์ ดังคำพูดลอย ๆ ของกัปตันยานที่ว่า “ชีวิตที่เขาช่วยหนึ่งชีวิตหรือหลายล้านชีวิตมีอะไรที่แตกต่างกัน?” (ราตรีดาวกระพริบ, 2540, หน้า 65) คำถามนี้แม้ วินทร์ เลียววาริณ จะมีได้ให้คำตอบอย่างแน่ชัดในดุษฎีนิยายวิทยาศาสตร์ ทว่าคติบทต้นเรื่องซึ่งคัดมาจากจดหมายฉบับสุดท้ายของ วิ. เอ. โรสวอร์น กลับเป็นส่วนที่บอกไปถึงสิ่งที่อาจเป็นคำตอบของคำถามดังกล่าว โปรดพิจารณาเนื้อความดังต่อไปนี้

จักรวาลนั้นยิ่งใหญ่ไพศาลและอยู่เหนือกาลเวลา
เวลากระพริกเดียวของชีวิตมนุษย์ผู้หนึ่ง
จึงสามารถรับรู้ได้จากความเสียดสีของเขาเท่านั้น

จากจดหมายฉบับสุดท้ายของ
วิ. เอ. โรสวอร์น (1916-1940) ที่เขียนถึงแม่ของเขา
ตีพิมพ์ใน เดอะ ไทมส์ 18 มิถุนายน 1940
และจารึกบนภาพวาด ‘นักบินหนุ่ม’ โดย แฟรงค์ ซาลิสเบอรี
ในพิพิธภัณฑ์กองทัพอากาศเฮนดอน

(ราตรีดาวกระพริบ, 2540, หน้า 48)

เนื้อความดังกล่าวชี้ให้เห็นความสำคัญของการเสียดสี คุณธรรมข้อสำคัญซึ่งนำไปสู่ความหมายและคุณค่าแห่งชีวิตของมนุษย์ ทั้งนี้หากพิจารณาจะพบว่า “เสียดสี” ในที่นี้กินความหมายได้กว้างขวาง มิได้หมายเพียงการสละทรัพย์สิน วัตถุ หรือชีวิต ทว่าหมายรวมถึงการสละอารมณ์ ความรู้สึก อัดตาและทุกสิ่งที่มีมนุษย์ยึดมั่นถือมั่นด้วย ดังเช่นผู้คนในยานเอนเตอร์ไพร์ซ์ 18 ซึ่งยอมสละชีวิตและอึดตาของพวกเขาเพื่อผู้อื่น จุดที่เด่นของการเสียดสีครั้งนี้ ไม่เพียงมุ่งเน้นให้

เห็นความสำคัญของการเสียดสีชีวิตหรือความสุขส่วนตัวของบุคคลเพื่อความสุขส่วนรวม ทว่ายังเน้นให้เห็นสภาวะทางจิตของบุคคลผู้เสียดสีที่ในที่สุดแล้ว เต็มไปด้วยความสงบสุข ความปลอดภัย โปร่งโล่งใจ ความมั่นคง และปราศจากตะกอนแห่งกิเลสที่กวดแกว่ง ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดเชิงพุทธปรัชญาที่ว่า คุณค่าแห่งการทำดีเกิดจากจิตที่เป็นกุศล คุณภาพของจิตดังกล่าวมีผลในแง่ของการชำระล้างจิตใจและสร้างความสงบสุขให้แก่ชีวิตมนุษย์อย่างถาวร พุทธปรัชญามองจุดหมายแห่งของชีวิตใน 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือการพ้นทุกข์ ส่วนอีกด้านคือการสัมผัสกับความสุขโดยทั่วไป การเข้าถึงจุดหมายดังกล่าวตามทัศนะพุทธปรัชญาคือการใช้ชีวิตตามหลักทางสายกลาง โดยหนทางที่มนุษย์จะเข้าถึงทางสายกลางได้นั้น คือการละวางอัตตาและความยึดมั่นถือมั่นทั้งปวง ซึ่งหากพิจารณาให้ดีการละวางนี้ย่อหมายถึง การเสียดสีนั่นเอง ดังนั้นจะพบว่า คติบทที่วางไว้ต้นเรื่องเป็นเสมือนกุญแจที่นำไปสู่คำตอบที่ วินทร์ เลียววาริณ บอกไป อันจะนำไปสู่ความคิดใคร่ครวญและความเข้าใจต่อแก่นสำคัญของเรื่องดังกล่าว

เรื่องกรรมปริศนา เป็นเรื่องราวของรัฐมนตรีกระทรวงศิลปวัฒนธรรมผู้หนึ่งที่ถูกใส่ร้ายว่ามี ความเพศสัมพันธ์กับบุตรสาวของตนเอง รัฐมนตรีขอร้องให้ “ผม” ซึ่งเป็นนักสืบเอกชนช่วยสืบสวนเพื่อยืนยันความบริสุทธิ์ของตน ในเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด “ผม” เก็บข้อมูลจากหลายแหล่ง เริ่มต้นจากการสืบสวนบุตรสาวของรัฐมนตรีเกี่ยวเหตุการณ์และหลักฐานทั้งหมดเท่าที่มี จากนั้นจึงไปสถาบันแพทย์อัยการ เพื่อสอบถามจากนายแพทย์ที่เป็นเพื่อนของ “ผม” เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลที่ ได้มาจากลูกสาวรัฐมนตรีกับข้อมูลรายงานฉบับของหมอ ความแตกต่างของข้อมูลทั้งสองแหล่งดังกล่าวนำไปสู่ความสงสัยเกี่ยวกับ “เครื่องพีเลียง” เครื่องอ่านค่าความเสี่ยงการเกิดโรคลดงหน้าที่ถูกผลิตโดยบริษัทสหกลจักรวาล ความผิดพลาดของเครื่องพีเลียงปรากฏวนเวียนอยู่ในจิตใจของ “ผม” เนื่องจากการสูญเสียภรรยาไปเมื่อหลายปีก่อน แม้จะได้รับข้อมูลต่าง ๆ จำนวนหนึ่งแต่ก็ยังไม่มากพอที่จะสืบหาความจริงได้ “ผม” เดินทางกลับไปไทตันเพื่อมาหาอาจารย์ที่ “ผม” เคารพ การพูดคุยกับอาจารย์ทำให้มองเห็นความเชื่อมโยงของหลักฐานทั้งหมด “ผม” ได้ข้อสรุปว่า ประธานของสหกลจักรวาลเป็นผู้อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ทั้งหมด จากเหตุการณ์นี้เองนำไปสู่ประเด็นเรื่องคุณค่าของสิ่งประดิษฐ์และจริยธรรมของมนุษย์ ทัศนะของประธานสหกลจักรวาลตอนท้ายเรื่องแสดงให้เห็นลักษณะของมนุษย์ที่ยึดตนเป็นศูนย์กลาง ลุ่มหลงในอำนาจและผลประโยชน์ กระทั่งสามารถทำร้ายบุคคลอื่นที่ขวางทางตนได้โดยไม่รู้สึกลึกผิด โปรดสังเกตจากบทสนทนา ระหว่างประธานสหกลจักรวาลและ “ผม” ดังนี้

“คุณปิดปากผมเหมือนกับปิดปากเขาไม่ได้หรอก”

“จริงหรือ? ร่างกายของมนุษย์ประาะบางกว่าที่คิด สมมุติว่าตอนนี้พี่เลี้ยงในร่างของคุณเพิ่มสารเคมีบางตัวในสมองของคุณ คุณจะกลายเป็นเจ้าชายนิทราไปในเวลาอันสั้น หรือตายด้วยหัวใจวายเฉียบพลันในเวลาไม่กี่วินาที ไม่มีร่องรอยของการฆาตกรรม...”

เขายิ้มละไม “...ขอบคุณผลงานของศาสตราจารย์มารา ตอนนี้เราสามารถส่งเซลล์มะเร็งเข้าไปในร่างกายของคุณ ไม่ว่าที่ตับ ไต หรือสมอง คุณจะตายในเวลาตามที่กำหนด เราสามารถส่งยาพิษไซยาไนด์เข้าไปในเส้นเลือดของคุณ คุณจะลาจากระบบสุริยะไปในเวลาไม่กี่วินาที เราเป็นพระเจ้าของคุณ”

(ครรภ์ปริศนา, 2548, หน้า 63)

หากพิจารณาเนื้อเรื่องทั้งหมดจะพบว่า ประชานสหกมลจักรวาลเป็นเป้าหมายแห่งการวิพากษ์เสียดสีในครั้งนี พุทธิกรรมของเขาและพวกพ้อง อันได้แก่ อัยการและผู้สมรู้ร่วมคิดคนอื่น ๆ ซึ่งให้เห็นจุดบกพร่องทางด้านทัศนคติของมนุษย์ที่มักคิดว่า การพัฒนาเพียงเทคโนโลยีและความรู้วิทยาศาสตร์เพียงประการเดียวจะทำให้มนุษย์เข้าใจลึกลับคตแห่งชีวิต ทว่าผลกระทบสำคัญของการมุ่งมั่นพัฒนาเพียงความรู้ทางวิทยาศาสตร์ กลับสร้างความปลอดภัยธรรมชาติและจิตวิญญาณให้แก่มนุษย์ การพัฒนาที่มุ่งมั่นเดินหน้าเพื่อความเจริญรุ่งเรืองกลับทางความเสื่อมโทรมทางจิตอย่างน่าใจหาย วินทร์ เลียววาริณ ตอกย้ำและขบขันแนวคิดในประเด็นดังกล่าวด้วยการคัดลอกวาทะของ มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ จาก Strength to Love มาวางเป็นคติบทต้นเรื่องความว่า

พลังวิทยาศาสตร์ของเราไปไกลกว่าจิตวิญญาณของเราแล้ว

มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์

Strength to Love, 1963

(ครรภ์ปริศนา, 2548, หน้า 41)

หนังสือเรื่อง Strength to Love เป็นหนังสือรวมรวบบทเทศนาและโอวาทของ มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ (Martin Luther King, Jr.) ศาสนจารย์และนักสู้เพื่อมนุษยชนชาวอเมริกัน หากศึกษาประวัติของ มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ จะพบว่าศาสนามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตและทัศนคติในการมองโลกของเขาอย่างมาก มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ ทำงานอย่างหนักเพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพให้แก่พลเมืองผิวสี กระทั่งเขากลายเป็นบุคคลที่ทรงอิทธิพลทางด้านความคิดของ

ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้รับการยกย่องจากนิตยสาร “ไทมส์” (Time) ให้เป็น “บุรุษแห่งปี” ในปี ค.ศ. 1963 ข้อความในเรื่องครรภ์ปริศนานี้ นับเป็นเศษเสี้ยวจากทฤษฎีทั้งหมดของ มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ เนื้อความกล่าวถึง ความไม่สมดุลกันระหว่างพลังทางวิทยาศาสตร์และ จิตวิญญาณของมนุษย์ อันเป็นทัศนคติแบบนักการศาสนาที่มองเห็นความขัดแย้งระหว่างวิทยาศาสตร์ และศาสนา โดยมุ่งมั่นเรียกร้องให้ผู้คนหันมาใส่ใจกับพลังทางจิตวิญญาณมากกว่าการมุ่งมั่นพัฒนา วัตถุอย่างไม่ลืมหูลืมตาอย่างที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน วินทร์ เลียววาริณ ใช้เรื่องครรภ์ปริศนา แสดง ความไม่น่าเชื่อถือของเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์และชี้ให้เห็นว่าปัญหาความเสื่อมทางจริยธรรมเป็น สิ่งที่เครื่องมืออันทันสมัยมีอาจช่วยเยียวยาได้ เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์เชื่อมั่นในเครื่องมือมากกว่าเชื่อมั่น ในมนุษย์ด้วยกันเอง เมื่อนั้นศีลธรรมจรรยา ก็เป็นเรื่องไร้ความหมาย ทั้งนี้เพราะเครื่องมือเหล่านี้ สร้างโดยมนุษย์ จึงเป็นไปได้เลยที่ในวันหนึ่งมันจะไม่ถูกใช้เป็น “อาวุธ” เพื่อเข่นฆ่ามนุษย์ด้วยกัน กันเอง นี่คือนั่งในประเด็นความทุกข์ที่อาจจะเกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นบ้างแล้วในสังคมปัจจุบัน ฉะนั้น เป้าหมายในการถ่ายทอดคตินิยายวิทยาศาสตร์ วินทร์ เลียววาริณ จึงเป็นการกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่าน ตระหนักถึงความจริงดังกล่าว โดยมีคตินิยายเรื่องคอยเก็บ “คำสำคัญ” ไว้ เพื่อให้ผู้อ่านกลับไปย้อนมา อ่านและตีความอีกครั้งเมื่ออ่านเรื่องจบ จึงนับได้ว่า คตินิยายเป็นส่วนสำคัญที่ทำหน้าที่บอกไปถึง แก่นเรื่องพร้อม ๆ กับทำให้แนวคิดของเรื่องมีความหนักแน่นยิ่งขึ้น

เรื่องในห้วงมืด เรื่องนี้นำเสนอใช้ภาพเป็นตัวเดินเรื่อง มีคำบรรยายสั้น ๆ ประกอบ ภาพแต่ละภาพ เรื่องราวว่านักบินอวกาศผู้หนึ่งซึ่งใช้ชีวิตอย่างยาวนานท่ามกลางห้วงอวกาศเว้งว่าง มืดมิดเป็นเวลากว่า 900 วัน ความคับข้องใจและความฟุ้งซ่าน ทำให้เขาระบายความอัดอั้นตันใจโดย ใช้สี่สเปร์ย์พ่นข้างยานอวกาศด้วยถ้อยคำหยาบคาย ลักษณะเดียวกับกลุ่มวัยรุ่นบนโลกที่มักฉีกพ่น ข้อความแสดงอวดตามกำแพงวัด ห้องน้ำสาธารณะ สะพานลอย หรือตามที่สาธารณะทั่วไป พฤติกรรมดังกล่าวบ่งบอกถึงความหยาบกระด้างในจิตใจของมนุษย์ที่ไม่อาจบ่มเพาะให้ดีขึ้นได้ด้วย วิทยาการหรือเทคโนโลยีที่ทันสมัย ความขัดแย้งระหว่างความเจริญทางวัตถุและความเจริญทาง จิตใจดังกล่าวนำไปสู่ประเด็นคำถามเกี่ยวกับความหมายแห่งมีชีวิตบางประเด็น อาทิ คำถามที่ว่า มนุษย์สร้างเจริญไปเพื่ออะไร หากมิใช่เพื่อความสุขหรือเพื่อยกระดับจิตใจของตน เหตุใดความ เจริญทางวัตถุจึงมีอาจทำให้มนุษย์พึงพอใจได้ เหตุใดมนุษย์จึงไม่อาจยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น เทียบเท่ากับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้ คำถามนี้สัมพันธ์กับคตินิยายเรื่องซึ่ง วินทร์ เลียววาริณ ตัดตอนนำมาจากหนังสืออัตชีวประวัติของ คาร์ล ยุงก์ (Carl G. Jung) เรื่อง Memories, Dreams, Reflections โดยมีเนื้อความดังนี้

จุดประสงค์เดียวของความคงอยู่ของมนุษยชาติ
คือการจุดไฟในความมืดมนของความคงอยู่นั้น

คาร์ล ยุงก์

Memories, Dreams, Reflections, 1962

(ในห้วงมืด, 2548, หน้า 99)

เนื้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นการให้ความสำคัญแก่การ “จุดไฟท่ามกลางความมืดมน” อันเป็นที่สนทนาระหว่างผู้คนในยุคสมัยใหม่ ซึ่งมักเชื่อว่า พลังทางสติปัญญาหรือวิทยาศาสตร์จะเป็นดวงไฟที่นำมนุษย์ให้หลุดพ้นจากความมืดมน ทว่าภานำเสนอในนิยายวิทยาศาสตร์กลับชี้ให้เห็นความจริงว่า การจุดไฟของมนุษย์ในปัจจุบันนับวันจะยิ่งสูญเปล่า “ไฟ” อันเป็นสัญลักษณ์แห่งพลังทางปัญญาแทนที่จะนำมนุษย์ไปสู่ความรู้แจ้ง กลับทำให้มนุษย์จ่อมจมอยู่ในความมืดมิดกว่าเดิม เหตุก็เพราะว่าไฟทางปัญญาหรือวิทยาศาสตร์นั้นไม่อาจขับไล่อวิชชาและสัญชาตญาณตามความปรารถนาได้ ทว่าตรงกันข้าม ยิ่งวิทยาศาสตร์หรือวิทยาการเจริญขึ้นมากเพียงใด มนุษย์ก็ยิ่งหลงมกยอยู่กับสิ่งไม่จำเป็นแก่ชีวิต เช่น วัตถุที่คอยอำนวยความสะดวกสบาย ทักษะที่อยากอยู่เหนือโลก ความยิ่งใหญ่แห่งอำนาจความรู้ ฯลฯ มากขึ้นเพียงนั้น เช่นนี้จึงอาจกลายเป็นว่า ไฟที่ถูกจุดท่ามกลางความมืดมิดนี้ เป็นเพียงประกายไฟที่สร้างความตื่นตาตื่นใจเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น หากใช้ดวงไฟโชติช่วงที่นำมนุษย์ไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริงไม่ เมื่อพิจารณาตามนี้อาจหมายความว่า ความหมายแห่งการคงอยู่ของมนุษย์ถูกสั่นคลอนด้วยความรู้ความเชื่อแบบผิด ๆ ดังนั้น สิ่งใดเล่าคือสิ่งที่ถูกต้องตามความหมายของ วินทร์ เลียววาริณ ในเรื่องนี้เขามิได้ให้คำตอบแน่ชัด ทว่าการจุดไฟด้วยวิทยาการไม่ได้ผล ก็น่าจะมีการจุดไฟด้วยวิธีอื่น ๆ ได้อีกเช่นกัน แน่แน่นอนว่า การนำเสนอในลักษณะที่ชี้ให้เห็นจุดบกพร่องของความเจริญทางวัตถุ ย่อมเป็นการเชิดชูความเจริญทางจิตใจไปโดยปริยาย ดังนั้น ไฟและความเจริญทางจิตจึงควรสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น หากพิจารณาจุดนี้เชื่อมโยงเข้ากับพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋า ซึ่งให้ความสำคัญแก่จิตใจของมนุษย์เหนือสิ่งอื่น ๆ เป็นไปได้อย่างมากกว่าสิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการมุ่งเน้นคือการพัฒนาคุณภาพจิต ซึ่งเป็นการจุดไฟทางปัญญาที่แท้จริงตามแนวคิดเชิงปรัชญา

เพราะฉะนั้น การจุดไฟท่ามกลางความมืดมนของ คาร์ล ยุงก์ ในที่นี้จึงถูกตีความใหม่แทนที่จะเป็นการจุดไฟปัญญาด้วยอำนาจความรู้วิทยาศาสตร์ แต่กลับเป็นการจุดไฟทางปัญญาด้วยการมองโลกด้วยอุดมการณ์เชิงปรัชญาพุทธและเต๋า มุ่งเน้นการปฏิบัติเพื่อการพ้นทุกข์และยกระดับจิตใจด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การให้ความสำคัญแก่จิตใจเหนือวัตถุ การเดินตามทางธรรมชาติ การยอมรับและเข้าใจกฎธรรมชาติ การมองโลกตามความเป็นจริง การเดินทางสายกลาง ฯลฯ

เพราะฉะนั้น การคงอยู่ของมวลมนุษยชาติที่แท้จริง จึงมิใช่การแสวงหาความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ เพื่อสนองความต้องการส่วนตน หากเป็นการนำตนออกจากอวิชชาหรือความมืดมิดด้วยปัญญา เพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ที่ตนมีอยู่ได้นั่นเอง

เรื่องโงมณา 2201 เป็นเรื่องที่ทำในทำนองล้อเลียน โงมณา เป้าหมายของโงมณาแต่ละชั้นคือการแสดงให้เห็น “ความไม่เสถียร” ของความเชื่อและค่านิยมที่มักเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและกระแสสังคม กระนั้น สิ่งที่ยังคงเป็นอมตะท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทั้งหมด คือ กิเลสตัณหาของมนุษย์ รายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงและสิ่งที่ยังคงอยู่ท่ามกลางปัจจัยที่ต่างออกไปจากปัจจุบันนี้ คือ สิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังอธิบายเพื่อสื่อถึงความจริงเกี่ยวกับมนุษย์ นั่นคือ การชี้ให้เห็นว่าความปรารถนาของมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่มีวันเปลี่ยนแปลงหรือลดลง ไม่ว่าวิทยาการจะเจริญขึ้นหรือบริบทของสังคมจะเปลี่ยนไปเพียงใด จุดที่เหมือนเป็นสิ่งบอกใบ้และเป็นแก่นหรือโงมณาแต่ละชั้นให้กลายเป็นแนวคิดเดียวกัน คือ คติบทที่วางไว้ต้นเรื่อง วินทร์ เลียววาริณ คัดมาจากหนังสือ *How to Build a Universe That Doesn't Fall Apart Two Days Later* ของ ฟิลิป เค. ดิก (Philip K. Dick) ความว่า

ความจริงคือสิ่งที่เมื่อคุณเลิกเชื่อมั่นแล้ว มันยังไม่หายไปไหน

ฟิลิป เค. ดิก

How to Build a Universe That Doesn't Fall Apart Two Days Later

(โงมณา 2201, 2552, หน้า 117)

ข้อความจากคติบทดังกล่าวเป็นสิ่งที่ต้องตีความ แก่นของเนื้อความบ่งบอกถึงทัศนะเกี่ยวกับความจริงของ ฟิลิป เค. ดิก ซึ่งมองอย่างเป็นสังขธรรมว่า ความจริงเป็นสิ่งไม่ตาย วินทร์ เลียววาริณ นำมาตีความและแสดงให้เป็นรูปธรรมผ่านนิยายวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะจนถึง ความจริงที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ตลอดจนสิ่งที่มนุษย์ให้คุณค่าและความหมาย ในเรื่องนี้ผู้อ่านต้องจับให้ได้ว่า อะไรคือความจริงหรือสิ่งที่คงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทั้งหมด คติบทดังกล่าวจึงเป็นสิ่งบอกใบ้ถึงจุดสำคัญที่ผู้อ่านควรพึงเล็ง หากต้องการค้นหาแนวคิด โงมณาย่อย ๆ แต่ละชั้นจึงเป็นเสมือน “ชิ้นส่วน” ความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของผู้คนในสังคมที่ในโลกอนาคตที่มีแก่นร่วมกันบางประการ หากสังเกตให้ดีจะพบว่า ท่ามกลางค่านิยมหรือกระแสที่คิดเพี้ยนบิดผันไปอย่างไร้แก่นสาร โงมณาแต่ละชั้นยังคงวางอยู่บนพื้นฐานของการรับใช้กิเลสตัณหาของมนุษย์ เช่น หุ่นยนต์คู่ครองที่มีคุณสมบัติเหมือนชายหญิง ในอุดมคติ คลินิกเสริมความงามที่ทำให้ผิวดำ สถานที่สะอาดะเคราะห์กลางอวกาศ หนังสือนิยายพาฝันที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับแอนดรอยด์ เป็นต้น

เพราะฉะนั้น สิ่งที่ยังคงอยู่ไม่ว่าค่านิยมหรือสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปเพียงใดก็คือ ความเป็นอมตะของกิเลสตัณหา ตราบใดที่มนุษย์ยังคงทำทุกอย่างเพียงเพื่อสนองกิเลสตัณหา ไม่ว่าจะมิเทคโนโลยีก้าวหน้าเพียงใดหรือผ่านพ้นไปในยุคสมัยใด การโหยหา ไม่รู้จักพอ และความทุกข์ของมนุษย์ย่อมเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า แม้มันจะปฏิเสธความจริงข้อนี้ ทว่าการคืนรนแสวงหาบางสิ่งมาเติมเต็มอยู่เสมอ นั้นเป็นเครื่องยืนยันว่า พวกเขาเป็นทุกข์ ต้องการจะหลีกไปให้พ้นจากสภาวะเดิมที่ตนเป็นอยู่ นี้เสีย ในแง่นี้จะพบว่าคติบทมีบทบาทในการชี้ให้เห็นจุดสำคัญของเรื่อง เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้อ่านจับแก่นเรื่องได้ในที่สุด

1.6 เนื้อความจากวาทะนักคิดและนักปราชญ์ หมายถึง คติบทที่นำมาจากวาทะของนักคิดและนักปราชญ์ที่กล่าวไว้ในที่ต่าง ๆ หรือวาระโอกาสต่าง ๆ คติบทกลุ่มนี้มักไม่ระบุแหล่งที่มาของเอกสารที่วาทะเหล่านั้นปรากฏ ทว่าระบุไว้เพียงเฉพาะชื่อของนักคิดและนักปราชญ์ที่กล่าวถ้อยคำเพียงเท่านั้น ผู้วิจัยพบว่า วินทร์ เลียววาริณ ใช้คติบทกลุ่มนี้มากที่สุด โดยพบทั้งสิ้น 18 ข้อความ คติบทกลุ่มนี้มักไม่ระบุแหล่งที่มาว่าเนื้อความดังกล่าวนำมาจากที่ใด แต่จะระบุเพียงชื่อของนักปราชญ์ นักปรัชญาหรือนุคคลสำคัญผู้กล่าวถ้อยคำนั้น ๆ เพียงประการเดียว บางข้อความพบการระบุช่วงเวลาที่นักปราชญ์ผู้นั้นกล่าวไว้ ทว่าพบเป็นจำนวนน้อย มีเพียงวาทะเดียวเท่านั้นที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับสถานการณ์และช่วงเวลาของคำพูดนั้น ๆ ด้วย ได้แก่ เรื่องกุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย โดยระบุที่มาไว้ว่า “คำถามต่อปีศาจอรัส โดย อนาสิเมเนส 600 ปี ก่อนคริสตกาล” (กุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย, 2540, หน้า 120)

วาทะทั้งหมดคัดมาจากบุคคลที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อสังคมหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับศาสนาทั้งทางตะวันออกและตะวันตก กลุ่มที่พบมากที่สุด ได้แก่ วาทะของกลุ่มนักปราชญ์ในลัทธิเต๋า นักปราชญ์กรีก นักปรัชญาชาวฮิวหรือศาสนาจารย์ พบทั้งสิ้น 8 เรื่อง รองลงมาเป็นกลุ่มนักเขียน พบทั้งสิ้น 5 เรื่อง อย่างไรก็ตาม นักเขียนบางคนเป็นทั้งนักปรัชญาและนักเขียน เช่น คาลิลิเบราน (Kahlil Gibran) นักเขียนบางคนได้รับแรงบันดาลใจจากคติทางปรัชญาศาสนาที่ตนนับถือ อาทิ หลี่ไป่ (Li Bai) (กวีจีนซึ่งได้รับอิทธิพลจากลัทธิเต๋า) เป็นต้น บางคนเป็นทั้งนักเขียนและนักวิจารณ์ด้านการเมืองและวัฒนธรรม เช่น จอร์จ ออร์เวลล์ (George Orwell) เป็นต้น วาทะในลำดับรองลงมาเป็นวาทะของนักวิทยาศาสตร์และนักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียง พบทั้งสิ้น 3 เรื่อง และกลุ่มสุดท้ายเป็นบุคคลสำคัญที่มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลต่อสังคมในสาขาอาชีพอื่น ๆ เช่น รัฐมนตรี นักมวย เป็นต้น พบทั้งสิ้น 2 เรื่อง ดังนี้จะพบว่าวาทะในลำดับต้น ๆ ที่ วินทร์ เลียววาริณ หยิบยกมาใช้เป็นคติบท เป็นวาทะของบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับลัทธิทางศาสนาหรือแนวคิดเชิงปรัชญาทั้งสิ้น นับเป็นเครื่องยืนยัน “ความมีอยู่” ของแนวคิดเชิงปรัชญาที่ไหลวนเป็นส่วนหนึ่งของ

นิยายวิทยาศาสตร์ที่เป็นกลุ่มข้อมูลในครั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรัชญาพุทธและเต๋าซึ่งพบเป็น คติบทนำหน้านิยายหลายเรื่อง หน้าทีของคติบทกลุ่มนี้คือการบอกไปแนวคิดสำคัญของเรื่อง บางคติบทบางเรื่องทำหน้าที่เป็นข้อความสำคัญที่บอกถึงแก่นเรื่องได้โดยตรง หากผู้อ่านนำมา ตีความและเชื่อมโยงกับเนื้อเรื่องได้ นอกจากจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจแนวคิดของเรื่องได้สอดคล้องกับ ความต้องการของ วินทร์ เลียววาริณ ช่วยเน้นย้ำ หรือขบขันแนวคิดนั้น ๆ ให้ชัดเจนขึ้นแล้ว ยังบ่งชี้ ถึงแหล่งที่มาของอิทธิพลทางความคิดของ วินทร์ เลียววาริณ ซึ่งเป็นเหตุผลให้ วินทร์ เลียววาริณ เลือกลงมองสังคมและโลก ตลอดจนเลือกถ่ายทอดทัศนะออกมาในลักษณะดังกล่าว

ทั้งนี้ พบคติบทที่มีเนื้อความจากวาทะนักคิดและนักปราชญ์ในนิยายวิทยาศาสตร์ 18 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องปฐมภพ 2. เรื่องกุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย 3. เรื่องคนเสเพล 4. เรื่องผีเสื้อกับดอกไม้ไฟ 5. เรื่องของฝักขามฟากฟ้า 6. เรื่องเกมพระพรหม 7. เรื่องสงคราม ยูโรปา 8. เรื่องนิทานหิ่งห้อย 9. เรื่องจรรยาวัตรศรีสมิพราว พร่างพร้อย 10. เรื่องมนุษย์เชื้อโรค 11. เรื่องสามโลก 12. เรื่องคำสั่งสุดท้ายของยาดา 13. เรื่องนิทานวานร 14. เรื่องปรมาณู, ไลน์แดง, หมา 15. เรื่องเซ็กส์ฟิวชั่น 16. เรื่องแสงเปลี่ยนเวลา 17. เรื่องข่าวจากดาวสีน้ำเงินและ 18. เรื่องเย็นน้ำ น้ำค้างหยดย เยือกฟ้า พาหนาว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องปฐมภพ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับมาตุภูมิหรือ โลกแม่นาม “ซานทอรี” ที่ถูกทำลายลง ไปในอดีตด้วยความ โลกโมโทสันของมนุษย์ ตัวละครเอกใช้สรรพนามว่า “ผม” เป็นวิศวกรยาน อวกาศที่บังเอิญตกลงไปในดาวซานทอรี เขาพบว่าดาวดวงดังกล่าวได้กลายสภาพจากดาวที่ อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติเป็นดาวเสื่อมโทรมที่ไม่มีสิ่งมีชีวิตใด ๆ สามารถอาศัยอยู่ได้ เมื่อกัปตันเทร่าเขาที่ดาวซานทอรี เขาจึงทราบแน่แท้จริง ดาวซานทอรีเป็นดาวแม่ดั้งเดิมของชาว โลก แต่เพราะความ โลกและตัณหาทำให้ดาวดังกล่าวต้องพินาศลง ถูกปล่อยทิ้งให้เป็นดาวร้างและ ถูกกลบเกลื่อนไปจากประวัติศาสตร์โลก แนวคิดสำคัญของเรื่องนี้คือ การกระตุ้นให้มนุษย์ตระหนักถึง การเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ซึ่งให้เห็นว่าความ โลกและตัณหาสามารถสร้างหายนะให้แก่ มนุษย์และสิ่งแวดล้อมได้มากเพียงใด ทั้งนี้คติบทที่วางไว้คั่นเรื่องนับเป็นส่วนสำคัญต่อการชี้ถึง ประเด็นดังกล่าว เนื้อความกล่าวไว้ดังนี้

สวรรค์และโลกนั้นเท่าเท่ากับข้า
 แลหนึ่งหมื่นสรรพสิ่งนั้นที่แท้คือสิ่งเดียวกัน

จางจื่อ

300 ปีก่อนคริสตศักราช

(ปฐมภพ, 2540, หน้า 4)

วาทะดังกล่าวเป็นของจางจื่อ หรือจวงจื่อ (Zhuang Zi) นักปรัชญาเมธีแห่งลัทธิเต๋า ผู้แต่งตำราที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดเต๋าและวงการวรรณกรรมของจีน จางจื่อเลื่อมใสศรัทธาในธรรมชาติเป็นอย่างมาก เขามีทัศนะเช่นเดียวกับเล่าจื๊อว่าสรรพสิ่งต่าง ๆ กับมนุษย์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์ควรดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติ สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ฝืนฝืนหรือขัดขืนต่อกฎธรรมชาติ (เต๋า) คติบทข้างต้นถือเป็นหนึ่งในวาทกรรมของจางจื่อที่ยืนยันเจตนารมณ์แบบธรรมชาตินิยมดังกล่าว เนื้อหาของคติบทเน้นย้ำแก่นที่ปรัชญาเต๋ายึดถือ นั่นคือการเดินตามกฎธรรมชาติ ขณะที่เนื้อหาในนิยายวิทยาศาสตร์คล้ายเป็นการขยายความให้เห็นว่าเมื่อมนุษย์ไม่ดำเนินตามกฎธรรมชาติ ย่อมก่อให้เกิดปัญหา เพราะการกระทำที่ฝืนต่อธรรมชาติทั้งหลาย เช่น การพยายามควบคุมโลก สร้างความเจริญทางวัตถุ สร้างสรรค์ประดิษฐ์เพื่ออำนวยความสะดวกสบาย ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เกิดจากความอยากได้ อยากมี อยากเป็นของผู้คน เป็นตัวการแห่งความทุกข์ยากที่ทำให้มนุษย์ตกเป็นทาสแห่งกิเลสตัณหา เพื่อหลีกเลี่ยงความทุกข์ดังกล่าว วาทะของจางจื่อ ตอกย้ำให้มนุษย์ตระหนักถึงการหนึ่งเดียวของสรรพสิ่ง เพราะการเช่นนี้จะทำให้มนุษย์ละวางอัตตาและบรรเทาความทะยานอยากที่มีอยู่ได้ กระทั่งสามารถใช้ชีวิตได้อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติในที่สุด

เรื่องกุหลาบสีแดงกับเที่ยวบินสุดท้าย เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการพยายามปลดแอกเหล่าแอนดรอยด์ของ “คารอน” แอนดรอยด์หนุ่มที่โรงงานผลิตการประทับตราในสมอง คณะกรรมการพิทักษ์ระบบสุริยะได้ส่ง “มาลิน” เจ้าหน้าที่ขององค์กรซึ่งเคยทำงานร่วมกับคารอน ไปจัดการคารอนบนเครื่องบินอวกาศพาณิชย์ลำหนึ่ง เมื่อพบกันทั้งคู่ต่างพูดคุยกันถึงทัศนะที่ตนมีต่อแอนดรอยด์ สิทธิมนุษยชนและการปฏิวัติ คารอนยืนยันอุดมการณ์ของตนต่อการพยายามปลดแอกแอนดรอยด์ ขณะที่มาลินยังคงคลางแคลงสงสัยต่อความคิดของคารอน เรื่องจบลงด้วยการที่มาลินวางแผนจัดการกับคารอนสำเร็จ ทว่าในระหว่างเดินทางกลับหลังจากสำเร็จภารกิจ

มาลินได้เฉลยแก่ผู้อ่านว่าตนเองเป็นแอนดรอยด์เช่นเดียวกับคารอน พร้อมกับแสดงทัศนคติลอย ๆ ว่า “คนเราเกิดมาเพื่อจะเป็นในสิ่งที่ถูกกำหนดไม่ใช่หรือ...” (กุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย, 2540, หน้า 134) การจบเรื่องด้วยความสิ้นหวังของแอนดรอยด์เช่นนี้เสมือนเป็นการตั้งคำถามต่อ เจตจำนงเสรี พฤติกรรม ตลอดจนการให้ค่าและความหมายของมนุษย์นี้สัมพันธ์กับคติบทต้นเรื่อง ซึ่ง วินทร์ เลียววาริณ คัดมาจากคำถามที่ อนาสิเมนส์ ตั้งต่อ ปิธากอรัส ความว่า

เหตุไฉนข้าจึงสมควรลำบากลำบน

ค้นหาความลับแห่งดวงดาว

ในเมื่อข้ายังประจักษ์ความตายและความเป็นทาส

อันไม่มีที่สิ้นสุด?

คำถามต่อปิธากอรัส โดย อนาสิเมนส์

600 ปีก่อนคริสตศักราช

(กุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย, 2540, หน้า 120)

คติบทดังกล่าวเป็นคำถามที่ตั้งต่อเจตจำนงเสรีและการกระทำอันไร้แก่นสารของมนุษย์ โดยชี้ให้เห็นว่ามนุษย์จำนวนมากต่างพยายามแสวงหาความรู้เพื่อควบคุมจัดโลกและทำความเข้าใจโลก ทั้ง ๆ ที่พวกเขาเองยังไม่อาจพันทุกซ์และวนเวียนอยู่กับการเป็นทาสไม่รู้จักจบสิ้น เพราะฉะนั้นการรื้อหาเจตจำนงเสรีจะมีประโยชน์ใด หากมนุษย์ยังคงพันชนาการตนเองอยู่กับกิเลสตัณหา นิยายวิทยาศาสตร์เรื่องกุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้ายจึงเป็นเสมือนแบบจำลองที่แสดงให้เห็นว่า เจตจำนงเสรีของมนุษย์มีขอบเขตจำกัด และขอบเขตจำกัดนี้เป็นผลสืบเนื่องจากความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อบุคคลอื่นหรือสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ การใช้เจตจำนงเสรีโดยไม่ตระหนักถึงความจริงดังกล่าวเป็นการตั้งตนอยู่ในความประมาท อาจนำไปหาหายนะในบั้นปลาย ขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์เป็นต้นเหตุแห่งทุกซ์ของมนุษย์ด้วยกัน ดังเช่นในเรื่องนี้ การดิครอนเสรีภาพของคารอนเกิดขึ้นจากน้ำมือของมนุษย์ผู้มีอำนาจในระบบ ดังนั้นปัจจัยที่จำกัดเสรีภาพของมนุษย์ก็คือ กฎเกณฑ์และกิเลสตัณหาของมนุษย์ด้วยกันนั่นเอง ทั้งคติบทและเนื้อหาของเรื่องต่างชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่า ความเป็นทาสและความทุกซ์ของมนุษย์ แท้จริงเกิดจากการที่มนุษย์นำตนเองไปผูกพันกับกิเลสตัณหา และมนุษย์เองต่างหากที่คอยดิครอนเสรีภาพของมนุษย์ด้วยกันเอง หาใช่สิ่งอื่นใด โดยสรุป คติบทในเรื่องนี้จึงทำหน้าที่เน้นย้ำถึงประเด็นคำถามเชิงปรัชญาและบอกไปถึงแนวคิดสำคัญของเรื่องดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

เรื่องคนเสเพล เป็นเรื่องราวการจ้างวานอดีตนักบินอวกาศฝีมือดีนามว่า “ซาเรียน” ให้ไประเบิดดาวดวงหนึ่ง ผู้จ้างวานคือบริษัทเพชรศิرون บริษัทเพชรที่ใหญ่ที่สุดแห่งคาราจักร บริษัทศิرونส่ง ไลรา พนักงานสาวให้เป็นผู้จ้างวาน การเจรจาระหว่างบุคคลทั้งสองนำไปสู่ข้อตกลงด้านผลประโยชน์ที่ดูสมน้ำสมเนื้อ ซาเรียนรับภารกิจดังกล่าวและทำตามแผนด้วยการนำระเบิดไฮโดรเจน 330 ที่ตนมีไปหย่อนไว้ในช่องเขาของดาวซีตา 712 ทว่า ไลรา กลับหักหลังเขา ด้วยการทิ้งเขาไว้ที่ดาวซีตา 712 กระจัน เพราะความคลางแคลงสงสัยต่อการจ้างวาน ซาเรียน จึงตั้งระบบให้ยานร่อนกลับมาที่พิภคเดิม เมื่อถูกหักหลัง ซาเรียนเผยว่าเขาได้สืบหาข้อมูลอย่างลับ ๆ เกี่ยวกับสิ่งที่ตนคลางแคลงสงสัย จนทราบว่าดาวซีตา 712 แท้จริงเป็นดาวเพชรทั้งดวง เหตุผลที่บริษัทศิرونจ้างวานเขา เพราะต้องการรักษาราคาเพชรในตลาดไว้และภาพลักษณ์คนเสเพลของเขาทำให้ง่ายแก่การจัดการเมืองานสำเร็จ ความเห็นแก่ตัวบริษัทศิرونนี้เป็นจุดสำคัญที่เผยให้เห็นแนวคิดสำคัญของเรื่อง คติบทซึ่ง วินทร์ เลียววาริณ นำมาจากวาทะของ ซูการ์ เรย์ รอบินสัน (Sugar Ray Robinson) เป็นจุดเชื่อมโยงให้เห็นแนวคิดดังกล่าว เนื้อความเป็นประโยชน์สั้น ๆ ดังนี้

ธุรกิจของข้าพเจ้าคือทำร้ายผู้อื่น

ซูการ์ เรย์ รอบินสัน

(คนเสเพล, 2548, หน้า 11)

ซูการ์ เรย์ รอบินสัน เป็นยอดนักมวยในรุ่นมิดเดิลเวท (Middleweight) กลางทศวรรษที่ 50 ซึ่งในปี ค.ศ. 2005 ได้ถูกจัดให้เป็นนักมวยที่เก่งที่สุดในโลกตลอดกาล คำพูดของ ซูการ์ เรย์ รอบินสัน สื่อความหมายที่ว่าอาชีพของเขาในการเป็นนักมวยอาชีพนั้น แท้จริงแล้วเป็นการทำร้ายผู้อื่น โดยอาศัยร่างกายต่อสู้เพื่อให้ได้ชัยชนะ ทว่า วินทร์ เลียววาริณ นำมาตีความหมายใหม่ โดยเชื่อมโยงเข้ากับธุรกิจมิชอบตัวละครในเรื่อง ยังผลให้บริบทของความหมายขยายกว้างกินความไปถึงการธุรกิจทุกประเภทที่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่เกี่ยงวิธีการในการเข้าถึงเป้าหมาย โดยนัยนี้ถ้อยคำของคติบทเป็นเสมือนเครื่องมือสื่อความคิดของ วินทร์ เลียววาริณ ในเชิงวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมจำนวนหนึ่ง ซึ่งให้เห็นว่า ทรายใดที่มนุษย์ยังคงหยิบยื่นค่าและความหมายให้แก่สิ่งต่าง ๆ ด้วยฉันทาและความโลภ ทรายนั้น โลกที่มนุษย์ประสบอยู่ก็ยังคงเป็นโลกที่ถูกปรุงแต่ง เมื่อมนุษย์ปรุงแต่ง โลกด้วยความอยาก หมายความว่าพวกเขาต่างต้องดิ้นรนไขว่คว้ามาอย่างไม่มีหยุดหย่อน บ่อยครั้งพวกเขาทำร้ายมนุษย์ด้วยกันเอง ทำร้ายตนเองด้วยการไปพัวพันกับโลก คาดหวังให้โลกดำเนินไปอย่างที่ตนคาดหวัง แต่ความเปลี่ยนแปลงไม่เที่ยงเป็น

ธรรมดาของโลก ความผิดหวังหรือความทุกข์จึงเกิดขึ้นได้เสมอ อนึ่ง แม้คติบทในเรื่องนี้จะมีได้สื่อถึงแนวคิดเชิงปรัชญาโดยตรง ทว่ากลับเป็นองค์ประกอบสำคัญที่แสดงน้ำเสียงเชิงวิพากษ์ของ วินทร์ เลียววาริณ ทั้งยังแสดงให้เห็นจุดสำคัญของเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่แนวคิดเชิงปรัชญากำล้างวิพากษ์ จึงเรียกได้ว่าเป็นการขบขันแนวคิดเชิงปรัชญาโดยอ้อม

เรื่องผีเสื้อกับดอกไม้ไฟ เป็นเรื่องราวของ “เขา” นายทหารผู้หนึ่งที่พยายามลบบาดแผลของตนในอดีตด้วยการเป็นกองอาสาผู้ระเบิด การเข้าร่วมกับกองกำลังดังกล่าวทำให้เขาได้ใกล้ชิดกับผู้คนในหมู่บ้านที่เขาเคยก่อเหตุไว้ การได้สัมผัสกับผู้คนที่นี่ ยิ่งทำให้เขารู้สึกผิดและจ่อมจมในอดีตมากขึ้น เขาใช้ชีวิตโดยคำนึงถึงอดีตเรื่อยมา ประารถนาให้สิ่งที่เขาทำในฐานะกองกำลังอาสาจะช่วยให้เขาไปให้เขา กระทั่งวันที่เขาใช้ระเบิดจุดดอกไม้ไฟให้เด็ก ๆ ในหมู่บ้าน เด็กหญิงผีเสื้อเกิดไปจับระเบิดที่กำลังเรืองแสง ในช่วงคับขันเขาช่วยชีวิตเด็กหญิงผีเสื้อไว้ได้แต่กลับต้องสูญเสียขาทั้งสองข้าง เหตุการณ์นี้กลายเป็นจุดพลิกผันที่ทำให้เขาเข้าใจว่า ตนไว้ควรยึดติดอยู่กับอดีตอีกต่อไป ประเด็นเรื่องการยึดติดอยู่กับอดีตนี้เป็นสิ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ บอกไว้ไว้กับคติบทต้นเรื่อง โดยหยิบยกวาทะของ บารุค สไปโนซา (Baruch Spinoza) นักเหตุผลนิยมและนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ผลงานที่สร้างของ สไปโนซา คือหนังสือจริยศาสตร์สำหรับวาทะที่ วินทร์ เลียววาริณ คัดมาในที่นี้เป็นประโยคสั้น ๆ เพียงหนึ่งประโยคความว่า

อย่าร้องไห้ อย่ากระพือความ โกรธจากความอยุติธรรม
จงเข้าใจ

บารุค สไปโนซา

(ผีเสื้อกับดอกไม้ไฟ, 2548, หน้า 27)

วาทะดังกล่าวกลายเป็นสาระสำคัญที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสาร ความเศร้าหรือความ โกรธที่มีต่อความอยุติธรรมคือลักษณะของผู้ที่ยึดมั่นถือมั่น ความยึดมั่นถือมั่นนี้เป็นบ่อเกิดแห่งความรัก โลก โกรธ หลง บารุค สไปโนซา ชี้ให้เห็นว่าสิ่งสำคัญที่จะทำให้มนุษย์ผ่านเรื่องราวเลวร้ายของตนไปได้ มิใช่การแสดงความรู้สึกเชิงลบ อาทิ การเศร้า โศกเสียใจหรือความโกรธเกรี้ยว แต่เป็นความเข้าใจต่อสิ่งที่เกิดขึ้น การให้อภัยตนเองนำไปเป็นกุญแจสำคัญต่อการผ่านเรื่องราวเลวร้ายและปล่อยวางในสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่น วินทร์ เลียววาริณ จำลองชีวิตของนายทหารที่ยึดติดอยู่กับความคิดเป็นเวลานานเป็นตัวอย่างในกรณีนี้ ชีวิตของ “เขา” หมกมุ่นอยู่กับอดีตและสิ่งซ้ำเดิมจนปฏิเสธความเปลี่ยนแปลง ทั้ง ๆ ที่ความเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสัจตถะของธรรมชาติ

ความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับเขาจึงเกิดจากความไม่เข้าใจธรรมชาติ ไม่ยอมรับความเป็นจริงของธรรมชาติ การผูกติดอยู่กับสิ่งยึดเหนี่ยวเป็นเหตุให้เขาไม่อาจหลุดพ้นจากความรู้สึกริดิ้นได้ กระทั่งเขาได้ล้มลง ความสูญเสียนั้นด้วยตนเอง จึงเข้าใจว่า การสูญเสียนั้นเป็นธรรมดาของธรรมชาติ ทว่าการผูกมัดตนเองไว้กับความยึดมั่นถือมั่นต่างหากที่ทำให้เป็นทุกข์ ความเข้าใจธรรมชาติของธรรมชาตินี้เป็นแนวคิดเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ เน้นย้ำ ดังนั้นจะพบว่าคติบทมีบทบาทสำคัญต่อการบ่งชี้แก่นเรื่องดังกล่าว

เรื่องของฝากล้ำพอกฟ้า เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ โครงการขนส่งขยะผ่านรูหนอนของชาวโลกที่สร้างความเดือดร้อนให้ดาวแมมบูบาบูมา จนมนุษย์ต่างดาวชาวแมมบูบาบูมาต้องเดินทางมาแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง การสนทนาระหว่างมนุษย์และมนุษย์ต่างดาวนำไปสู่ประเด็นในการวิพากษ์เรื่องคุณค่าและการให้ความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ ความไม่คงที่ของการนิยามความหมายให้แก่วัตถุในเรื่อง ชี้ให้เห็นว่า ความทะยานอยากของมนุษย์เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้วัตถุต่าง ๆ มีคุณค่าแตกต่างกัน คุณค่าดังกล่าวมิได้อิงอยู่คุณภาพ ปริมาณ หรือแม้กระทั่งกรอบบรรทัดฐานของสังคม มนุษย์แต่ละคนมีนิยามต่อวัตถุสิ่งของไม่เหมือนกัน ทั้งนี้การให้คำหรือความหมายนำไปสู่ความคาดหวัง ความยึดมั่นถือมั่น ความปรารถนา ความเห็นแก่ตัวและการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเกี่ยวกับกิเลสเหล่านี้ คือ กรณีที่มนุษย์โลกพยายามผลักไสขยะจำนวนมากไปไว้บนดาวแมมบูบาบูมา โดยมีผลประโยชน์เชิงธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้จะพบว่า พฤติกรรมในเชิงปัดภาระดังกล่าว สื่อถึงธรรมชาติของมนุษย์ที่มีภักสุข เกลียดทุกข์ ทว่าโดยแก่นแท้ของธรรมชาติ ไม่มีสิ่งใดเป็นไปตามคาดหวังของมนุษย์ได้ทุกอย่าง ความทุกข์ความผิดหวังจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอ จุดเด่นของนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้ไม่เพียงชี้ให้เห็นว่า การกระทำของมนุษย์นั้นอยู่ในข่ายแห่งเหตุปัจจัย ก่อให้เกิดปัญหาแก่สิ่งแวดล้อมหรือแม้กระทั่งต่อตัวของมนุษย์ด้วยกันเอง แต่ยังชี้ให้เห็นว่าต้นตอที่ทำให้มนุษย์เป็นทุกข์นั้นเกิดจากค่าและความหมายที่มนุษย์หยิบยื่นให้แก่สิ่งต่าง ๆ ทั้งนี้คติบทต้นเรื่องซึ่งถือเป็นเบาะแสช่วยให้ผู้อ่านสามารถสืบค้นไปยังแนวคิดสำคัญที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสาร นับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการตอกย้ำถึงกฎแห่งเหตุปัจจัยตามทศนะพุทธปรัชญา เนื้อความของคติบทดังกล่าวมีดังนี้

ท่านไม่สามารถทำความสะอาดสิ่งใด
โดยไม่ทำความสกปรกต่ออีกสิ่งหนึ่ง

ซีซิล แแบ็กเซอร์

(ของฝากล้ำพอกฟ้า, 2548, หน้า 68)

คติบทดังกล่าวสื่อถึงสาระแห่งผลอันสืบเนื่องมาจากกระทำของมนุษย์ ไม่มีการกระทำใด ๆ ที่ไม่ทิ้งร่องรอยบางอย่างไว้ ร่องรอยนั้นหากไม่ปรากฏอยู่กับวัตถุสิ่งของ ก็ปรากฏอยู่ในความทรงจำหรือจิตใจของผู้คน บ่อยครั้งมนุษย์พยายามทำความสะอาดสิ่งหนึ่ง แต่กลับทำให้อีกสิ่งหนึ่งสกปรกทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ เหตุนี้จึงเป็นไปตามกฎแห่งเหตุปัจจัยตามคติพุทธ เหตุย่อมนำไปสู่ผล การกระทำย่อมนำไปสู่ผลแห่งการกระทำ นี่คือกฎแห่งกรรม วินทร์ เลียววาริณ ใช้นิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้แสดงให้เห็นกฎแห่งกรรมอย่างง่าย ๆ โดยจำลองให้เห็นว่า การที่มนุษย์โลกต่างพากันทักท้วงว่าการกำจัดขยะผ่านรูหนอนจะสามารถสร้างประโยชน์โดยไม่มีผลเสียเลยนั้น แท้ที่จริงแล้วได้ก่อกระทบอย่างร้ายแรงแก่ทรัพยากรดาวแมมมูบาามา ซึ่งเป็นดาวปลายหางของรูหนอน เพื่อให้มนุษย์ตระหนักถึงผลแห่งการกระทำของตน ชาวดาวแมมมูบาามาได้ใช้เทคโนโลยีของพวกเขาได้ส่งขยะผ่านรูหนอนกลับมายังโลกอีกครั้ง เหตุการณ์ดังกล่าวจึงเป็นย่ำสารเรื่องกฎแห่งกรรม โดยชี้ให้เห็นว่าบุคคลทำสิ่งใดไว้อย่างไร ย่อมได้รับสิ่งนั้นเป็นการตอบแทน

ดังนั้นจะพบว่า ทั้งคติบทหรือเนื้อหาของเรื่องต่างพูดประเด็นเดียวกันคือ การกระทำของมนุษย์ ย่อมก่อให้เกิด “วิบาก” หรือผลแห่งการกระทำ เสมือนกงล้อที่หมุนไปข้างหน้า ปัจจัยหนึ่งจะผลักดันให้ปัจจัยอื่น ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสแห่งเหตุปัจจัย ไม่มีการกระทำใดที่จะไม่ก่อผลหรือเป็นการกระทำที่สูญเปล่า ผลแห่งการกระทำของมนุษย์นี้ วินทร์ เลียววาริณ นำมาสัมพันธ์กับการให้ค่าและความหมาย โดยชี้ให้เห็นว่าการให้ค่าและความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ นำไปสู่การพยายามควบคุมโลกภายนอก คาดหวังให้สิ่งนั้นสิ่งนี้ดำเนินไปตามวิถีบางอย่าง เมื่อพลาดหวังสิ่งที่เกิดขึ้นคือความทุกข์และหายนะในรูปแบบต่าง ๆ ในเรื่องนี้มนุษย์มุ่งเน้นกับการจัดการโลกและมองโลกอย่างเป็น “วัตถุ” มากเกินไป จึงเลือกแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ทั้งที่ในความเป็นจริงมนุษย์จะสุขหรือทุกข์นั้นอยู่ที่จิตใจ การแก้ไขปัญหาก็ให้ตรงจุดจึงควรเป็นการแก้ที่จิตใจมากกว่าส่วนอื่น ๆ วินทร์ เลียววาริณ ได้แฝงนัยยะนี้ไว้กับคำพูดของตัวละครเอกที่ว่า “เป็นขยะหรือไม่เป็นขยะอยู่ที่ใจ” (ของฝากข้ามฟากฟ้า, 2548, หน้า 81) โดยสรุป จะพบว่าคติบทและเนื้อหาทำงานร่วมกันเพื่อนำผู้อ่านไปสู่แก่นเรื่อง ซึ่งผู้อ่านจะทราบแก่นเรื่องก็ต่อเมื่อได้ใคร่ครวญและตีความถึงประเด็นเชิงพุทธปรัชญาที่สัมพันธ์กับส่วนประกอบทั้งสองนั้น

เรื่องเกมพระพรหม เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับแผนซ้อนแผนของ ไคยาร์ นักฟิสิกส์ ผู้ต้องการแก้แค้น คาห์น เพื่อนรัก ภายหลังจับได้ว่าคาห์นและภรรยาของเขามีความสัมพันธ์กันอย่างลับ ๆ ไคยาร์วางแผนให้คาห์นเข้าใจผิดว่าเขากำลังจะตาย เขาอ้างว่าตนสามารถประดิษฐ์ลูกแก้วที่สามารถทำนายอนาคตได้ แรก ๆ คาห์นไม่เชื่อ ไคยาร์จึงพิสูจน์ให้เห็นจริงด้วยการทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้าให้เห็นประจักษ์ เมื่อเห็นจริงดังนั้น ความคิดต่าง ๆ ที่คาห์นมีต่อไคยาร์และสิ่งประดิษฐ์ของเขา ก็เปลี่ยนไป คาห์นต้องการปิดความลับระหว่างเขากับภรรยาของไคยาร์ ทั้งยังอยากครอบครอง

ลูกแก้วทำนายเหตุการณ์ คาห์นเชื่อตามคำทำนายของลูกแก้วว่าไคยาร์อาจตายด้วยเหตุปัจจัยสามทาง เขาจึงเลือกที่จะเป็นปัจจัยในการฆ่าไคยาร์เสียเอง วันที่เขาลงมือตามคำทำนายลูกแก้วปรากฏว่าเหตุการณ์พลิกผัน คนที่เขาฆ่ามิใช่ไคยาร์แต่เป็นภรรยาของไคยาร์ ไม่กี่นาทีต่อมาตำรวจมาถึงบ้านของไคยาร์และจับกุมคาห์นในข้อหาฆาตกรรม กลเกมแผนซ้อนแผนดังกล่าวนำไปสู่ประเด็นคำถามเรื่องเจตจำนงเสรีหรืออิสรภาพในการเลือกกระทำและไม่กระทำของมนุษย์ จากเรื่องนี้ วินทร์ เลียววาริณ ได้แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่เราเรียกว่าพรหมลิขิตนั้นแท้จริงแล้วมนุษย์ต่างหากที่เป็นผู้ลิขิตชะตากรรมของตนเอง ผู้ที่ยอมเชื่อในชะตากรรมหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากเกินไป ย่อมมองไม่เห็นกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยที่แท้จริง เพราะเมื่อวิชาหรือต้นหาคบบังอยู่ ฉะนั้นโชคชะตาจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดได้ หากมนุษย์ผู้นั้นมองสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง คือ มองตามกฎธรรมชาติ มองตามกระแสเหตุปัจจัยอื่น ๆ อย่างปราศจากอคติ หากสังเกตให้ดีจะพบว่า วินทร์ เลียววาริณ ใช้คติบทนำเรื่องบอกไปถึงสาระสำคัญดังกล่าวอย่างชัดเจน ดังนี้

โชคชะตามิใช่โอกาส หากคือทางเลือก

วิลเลียม เจนนิ่งส์ ไบรอัน

(เกมพระพรหม, 2548, หน้า 83)

เนื้อความของคติบทดังกล่าวบอกอย่างชัดเจนถึงทัศนะของ วินทร์ เลียววาริณ ต่อเจตจำนงเสรีและชะตากรรมของมนุษย์ “การเฝ้ารอโอกาส” หมายถึง การเฝ้ารอจังหวะเวลาที่เหมาะสม โดยนัยหมายถึง การเดินตามชะตาลิขิตหรือเฝ้ารอคอยให้ฟ้าดินพัดพาจังหวะที่เหมาะสมมาให้ตน ขณะที่ “การแสวงหาทางเลือก” เป็นการมองโลกแบบพุทธปรัชญาซึ่งเชื่อในเรื่องกรรมลิขิตหรือกฎแห่งกรรม ได้แก่ การเชื่อมั่นในการกระทำของมนุษย์ โดยพิจารณาอิงกับกรอบแห่งกระแสปัจจัย พุทธปรัชญานั้นเชื่อว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ฉะนั้นการกระทำของมนุษย์ย่อมก่อให้เกิดผลอย่างหนึ่งอย่างใดเสมอ กระทำหนึ่งจะส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ไปยังสิ่งอื่น ๆ แล้วก่อให้เกิดผลย้อนกลับมายังมนุษย์ผู้เริ่มต้นการกระทำ มนุษย์บางประเภทมองกฎแห่งกรรมเป็นเครื่องมือ ดังเช่น ไคยาร์ เขาเลือกให้ตนเองเป็นตัวแปรสำคัญที่ผลักดันให้ตัวแปรอื่น ๆ เดินไปตามหนทางที่ตนปรุงแต่งได้ ในเช่นนี้จึงสนองตอบแนวคิดที่ว่า กรรมจึงอยู่ในขอบเขตที่มนุษย์มีอำนาจควบคุมเสกสรรบันดาล ทว่าที่อยู่ลึกไปกว่านั้น คือ ชีวีให้เห็นว่าอำนาจของมนุษย์นั้นมีขอบเขตจำกัด มิใช่ว่าเมื่อจัดเหตุปัจจัยทั้งหมดแล้ว ทุกอย่างจะดำเนินไปตามนั้นได้ตลอด อย่างกรณีของไคยาร์ หากคาห์นไม่มีความลับที่ปกปิดไว้และไม่มีความโลภอยากได้ของ ๆ ผู้อื่นมาเป็นของตัว ชะตาชีวิต

ของเขาจะไม่จบลงตามแผนที่ไคยาร์วางไว้ ดังนั้นจะพบว่า การที่คาน์เดินตามแผนของ ไคยาร์ก็เป็นเพราะตัวเขา “เลือก” ที่จะกระทำในสิ่งอันเป็นอันตรายนั้นด้วยตนเอง ไม่ว่าจะด้วยอำนาจของอิทธิพลหรือศรัทธาก็ตาม ผลที่เกิดจากการกระทำของเขาก็เข้าทำนอง “ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว” หากคาน์มิได้มีสัมพันธ์ลับกับภรรยาของไคยาร์ การแก้แค้นนี้คงไม่เกิดขึ้น หากเขาไม่คิดอยากครอบครองของ ๆ ผู้อื่น เขาจะไม่เลือกใช้ชีวิตมาคนปิดปากที่แย่งชิงทรัพย์สมบัติ เรื่องราวต่าง ๆ ก็คงไม่จบลงที่เขาต้องเขาคูกเพราะ ไปฆ่าสามี นี่คือการชี้ให้เห็นกฎแห่งกรรมอย่างชัดเจน

จะพบว่าคติบทมีบทบาทชัดเจนในการครอบเอาคำสำคัญที่บ่งบอกถึงแนวคิดหรือใจความสำคัญของเรื่องเอาไว้ เมื่ออ่านคติบทในตอนแรกผู้อ่านจะพอทราบแนวคิดคร่าว ๆ ว่า วินทร์ เลียววาริณ กำลังกล่าวถึงประเด็นใด ทว่าเมื่ออ่านเนื้อหาและย้อนกลับมาอ่านคติบทอีกครั้ง เนื้อความในคติบทกลับเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงแก่นเรื่อง สื่อถึงทัศนะของ วินทร์ เลียววาริณ ที่มองธรรมชาติและพฤติกรรมของมนุษย์บนพื้นฐานกฎแห่งกรรมและเหตุปัจจัย แก่นสำคัญของเรื่องนี้มุ่งเน้นให้ผู้อ่านเชื่อมั่นในการกระทำ มากกว่าเฟ้อรอชะตากรรมสุดแต่พระเจ้าจะบันดาลสร้างสรรค์มิใช่การมองกฎแห่งกรรมแบบ “กรรมเวร” ที่ชวนให้สลดหดหู่ใจ แต่เป็นการเน้นย้ำว่า ผู้ใดทำอะไรไว้ย่อมได้รับผลตอบแทนเช่นนั้น การกระทำย่อมทำให้เกิดผลต่อเนื่องกันไป เรื่องนี้จึงเป็นทำนองนิทานสอนใจที่ตอกย้ำว่ากรรมที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” เพียงแต่มีการเสริมแต่งเนื้อหาให้ดูทันสมัยด้วยสิ่งประดิษฐ์ ผนวกกับทฤษฎีที่ดูเป็นเหตุเป็นผลทางวิทยาศาสตร์ และซ่อนการพลิกผันตอนท้ายเรื่องให้ดูน่าประหลาดใจ คติบทจึงเป็นเสมือนหมุดที่ตรึงประเด็นของเรื่องมิให้ออกนอกถู้นอกทางและทำให้แนวคิดเด่นชัดขึ้น

เรื่องนิทานหิ่งห้อย เป็นเรื่องราวของเด็กหญิงผู้ชื่นชอบการเฝ้ามองและนับดวงดาวหรือ “หิ่งห้อย” เป็นประจำทุกคืน กระทั่งวันหนึ่งมีผู้ประดิษฐ์เครื่องแก้วสารพัดนึกขึ้น เครื่องมือดังกล่าวดึงพลังงานจากหิ่งห้อยมาใช้สร้างสิ่งสนองความต้องการของมนุษย์ ยังผลให้ปริมาณหิ่งห้อยค่อย ๆ ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว เด็กหญิงยังคงนับจำนวนหิ่งห้อยบนท้องฟ้าอย่างอดทน ผ่านเวลาไปเพียงไม่กี่ปี เครื่องแก้วสารพัดนึกก็ขายจำนวนไปทั่วราชอาณาจักร ขณะที่จำนวนหิ่งห้อยบนท้องฟ้าหายไปทีละตัว ทีละตัว กระทั่งไม่เหลือหิ่งห้อยเหลือสักตัวเดียว เรื่องดังกล่าวสะท้อนประเด็นเรื่องความทุกข์ของมนุษย์ ซึ่งเกิดจากการหยิ่งยโสและค่านิยมและความหมาย กอบโกยผลประโยชน์จากทรัพยากรอย่างไม่ลืมหูลืมตา รวมถึงประเด็นเรื่องอุดมคติหรือความสุขที่แท้จริงของชีวิต คติบทของเรื่องนี้ทำหน้าที่บอกไปถึงแก่นเรื่อง โดยพุ่งสู่ประเด็นที่ว่ามนุษย์คือต้นตอแห่งปัญหาทั้งหมดดังเนื้อความว่า

ไม่ใช่ดวงดาวที่กำหนดชะตาของเรา หากคือพวกเรานั้นเอง

เชกสเปียร์

(นิทานหิ้งห้อย, 2548, หน้า 155)

เนื้อความของคตินบดังกล่าว ซึ่งให้เห็นว่าสิ่งที่กำหนดชะตาชีวิตของมนุษย์ มิใช่ชะตากรรม พรหมลิขิต หรือสิ่งอื่นใดนอกจากตัวมนุษย์เอง แก่นความคิดดังกล่าวสัมพันธ์กับเหตุการณ์ของเรื่อง ดังพบว่ามนุษย์ในเรื่องนี้เป็นต้นเหตุที่ทำให้หิ้งห้อยซึ่งเป็นตัวแทนทรัพยากรธรรมชาติ และดวงจิตบริสุทธิ์ต้องหมดไป ความมืดที่เข้าครอบงำโลกทั้งใบและความทุกข์โศกของเด็กหญิง บ่งบอกถึงบรรยากาศชวนหดหู่ของเรื่อง ทั้งนี้อาจตีความได้ว่าความมืดดังกล่าวเปรียบได้กับอวิชชา หรือความทุกข์ที่ผู้คนในโลกต้องเผชิญภายหลังที่ต้องสูญเสียทรัพยากรหรือดวงจิตบริสุทธิ์ของตนไปแล้ว กล่าวง่าย ๆ ก็คือ การที่มนุษย์ต้องตกอยู่ในที่นั่งลำบากเพราะต้องสูญเสียทรัพยากร หรือการที่มนุษย์ต้องจมอยู่กับความทุกข์ของความมืดของอวิชชา ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพราะน้ำมือของมนุษย์ทั้งสิ้น พวกเขาไม่อาจกล่าวโทษชะตากรรมหรือสิ่งใดได้ หากพวกเขาไม่มัวสนใจเพียงตัวตนของตนเอง หายนะและความทุกข์โศกคงไม่เกิดขึ้น อนึ่ง จะพบว่าคตินบในเรื่องทำหน้าที่ในการบ่งบอกถึงสาระสำคัญของเรื่อง ทำให้ผู้อ่านสามารถจับประเด็นได้ถูกกว่า วินทร์ เลียววาริณ กำลังวิพากษ์วิจารณ์ถึงพฤติกรรมของมนุษย์ โดยพุ่งเป้าไปยังประเด็นที่ว่า มนุษย์เป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ของตนเองและต่อมนุษย์ด้วยกันเอง โดยมีเนื้อหาของนิยายวิทยาศาสตร์ขยายภาพให้ผู้อ่านเห็นอย่างเป็นรูปธรรมว่า พฤติกรรมชนิดใดของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดทุกข์และพฤติกรรมนั้น อาจนำไปสู่ผลเช่นไร เรียกได้ว่าบทบาทของคตินบ คือ การเป็นกุญแจไขความ ไปสู่แก่นเรื่อง

อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากคตินบข้างต้น ซึ่งคัดลอกจากข้อความตัวบทต้นทางโดยตรง ผู้วิจัยยังพบ “คตินบแบบพิเศษ” ซึ่งเป็นข้อความขนาดยาวที่สำนวนภาษามีได้คัดลอกมาจากตัวบทโดยตรง แต่เป็นการคัดลอกในลักษณะของการสรุปความ เนื้อหาเป็นเรื่องเล่าในตำนาน ประกอบกับคำสอนของนักปราชญ์ คตินบชนิดพิเศษนี้คล้ายคลึงกับข้อความที่ราชบัณฑิตยสถานเรียกว่า “บุพพาทะ” คือ “ข้อความที่ยกมานำเรื่อง หรือตอนของหนังสือ...” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 158) นับเป็นลักษณะย่อยของคตินบที่แทรกอยู่ในงานเขียนของ วินทร์ เลียววาริณ ซึ่งพิเศษไปกว่าคตินบอื่น ๆ ทว่าพบเพียง 1 แห่งเท่านั้น คือ ปรากฎนำบทแรกในหนังสืออัฐสุตรา ดังเนื้อความต่อไปนี้

ขงจื้อไปหาเล่าจื้อที่เมืองลั่วหยางเพื่อขอรับคำสั่งสอน ทั้งสองสนทนาธรรมกัน นานหลายวัน ขงจื้อกล่าวว่า ข้าพเจ้าปรารถนาจักแสดงความคารวะต่อนักปราชญ์ในอดีต เล่าจื้อตอบว่า สิ่งที่ท่านเรียนรู้นั้นมากกว่าครึ่งเป็นสิ่งที่ตกทอดมาจากบรรพชน บรรพบุรุษเหล่านั้นสิ้นชีพไปหมดแล้ว แม้แต่กระดูกก็กลายเป็นผงธุลี เหลือเพียงถ้อยคำไม่กี่ประโยค ท่านจักยึดมั่นถ้อยคำเหล่านั้นอย่างตายตัวมิได้

แต่เล่าจื้อกล่าวว่า เทชาลงในถ้วยมากไปก็ล้น ถ้วยมีค้ำให้คมมากไปก็หักง่าย ยิ่งกระหายชื่อเสียงยิ่งเสื่อมเสีย ยิ่งสะสมทรัพย์ยิ่งสูญเสีย รู้จักพอจะมีเสื่อมเสีย รู้จักหยุด จะไร้อันตราย ทรัพย์สิ้นเต็มห้องยากจักรักษาไว้ ยามเมื่อบรรลุนิติภาวะแล้ว จงวางมือตามวิถีแห่งฟ้า

(อภฺรสุตฺรา, 2553, หน้า 24)

เนื้อความของคตินพดังกล่าว มีลักษณะเป็นการเล่าสรุปถึงเหตุการณ์ที่ขงจื้อไปหาเล่าจื้อที่ลั่วหยาง โดยมี “เสียง” ของผู้เล่าเรื่องคอยนำเสนอเรื่องทั้งหมด ตอนเริ่มต้นเป็นการบรรยายสั้นถึงสถานการณ์ของเรื่อง จากนั้นจึงเป็นบทสนทนาระหว่างขงจื้อและเล่าจื้อ ซึ่งผู้เล่าเรื่องใช้กลวิธี “ยึดครอง” คำพูดของตัวละครอย่างคือ ๆ เรียกว่า Free indirect speech (นพพร ประชากุล, 2552 ก, หน้า 277) กลวิธีดังกล่าวมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินเรื่องที่รวดเร็ว ช่วยให้ผู้อ่านเห็นความเป็นมาของสถานการณ์อย่างกระชับชัดเจน เอื้อต่อการแสดงเนื้อความในตอนสุดท้ายซึ่งเป็นการเปรียบเทียบในเชิงสั่งสอนของเล่าจื้อ คตินพพิเศษดังกล่าวมีบทบาทเหมือนกับคตินพโดยทั่วไป คือ คอยเป็นกุญแจในการบอกใบ้หรือเชื่อมโยงไปสู่แก่นสำคัญนิยายวิทยาศาสตร์ ในที่นี้คตินพปรากฏนำแต่ละตอนของหนังสือ จึงทำหน้าที่ในการบอกใบ้ถึงแนวคิดย่อย ๆ ซึ่งแฝงอยู่ในแต่ละตอนของหนังสือ ยังผลให้ง่ายแก่การจับใจและร้อยเรียงแนวคิดย่อย ๆ ทั้งหมดเข้าเป็นแนวคิดหลัก สำหรับสาระสำคัญคตินพพิเศษข้างต้นคือการชี้ให้เห็นว่าสิ่งใดก็ตามหากมากเกินไปย่อมเป็นทุกข์ ฉะนั้นมนุษย์จึงควรรู้จักปล่อยวางและเดินตามวิถีแห่งฟ้า (วิถีแห่งเต๋าหรือวิถีแห่งธรรมชาติ) นี่คือการมองโลกแบบเต๋า ซึ่งสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องในตอนแรก ว่าด้วยเรื่องของ “เขา” ตัวละครเอกผู้ยึดมั่นถือมั่นในอดีตและระบบคิดแบบเหตุผล รายละเอียดเกี่ยวกับ “เขา” ในตอนแรกจะว่าด้วยการยึดมั่นถือมั่นล้วน ๆ เช่น การลုပ်แหวน (การยึดติดกับอดีต) สมอองที่เต็มด้วยตัวเลข (การยึดมั่นในทฤษฎี) การใช้ชีวิตซ้ำเดิม (การจมปลักและไม่รู้ความหมายของชีวิต) ฯลฯ ดังนั้นจะเห็นว่าคตินพแบบพิเศษดังกล่าวช่วยในการบอกใบ้และเน้นย้ำถึงต้นตอของสิ่งที่ทำให้ “เขา” อยู่ในห้วงแห่งทุกข์ นั่นคือ การยึดติดกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดจนเกินพอดี เพราะฉะนั้นบทบาทคตินพพิเศษจึง

เหมือนกับคติบทแบบธรรมดาทุกประการ เพียงแต่มีรายละเอียดบางอย่างที่ทำให้มีลักษณะแตกต่างออกไปเท่านั้น

สำหรับคติบทในตอนอื่น ๆ ของหนังสืออัฐสุตรา ผู้วิจัยยังคงจัดให้อยู่ในกลุ่มคติบทแบบธรรมดา ด้วยตัวลักษณะของเนื้อความเป็นการคัดลอกคำสอนของ เล่าจื๊อ นักปราชญ์ในลัทธิเต๋า มาแสดงโดยตรง เพียงแต่มีขนาดยาวประมาณ 9-10 บรรทัดขนาดสั้น มีการปรับถ้อยคำบางคำ และปรับรูปแบบเล็กน้อย โดยให้ชื่อของนักปราชญ์มาเป็นส่วนหนึ่งของข้อความ (คล้ายการอ้างอิงในเนื้อหา) แทนที่จะแยกชื่อของนักปราชญ์ออกมาจากเนื้อความเหมือนคติบทในหนังสือเล่มอื่น ๆ

จากการศึกษาการนำเสนอแนวคิดที่ถ่ายทอดผ่านคติบทจะพบว่า บทบาทของคติบทคือ ทำหน้าที่เป็นข้อความสำคัญที่ช่วยบอกใบ้หรือเชื่อมโยงไปสู่แนวคิดสำคัญของเรื่อง เนื้อความของคติบทมีที่มาจากหลายแหล่ง แต่น่าสังเกตว่าโดยมากคติบทเหล่านี้จะมาจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาและศาสนา เช่น คัมภีร์ทางศาสนา วรรณกรรมทางศาสนา วาทะของนักคิดและนักปราชญ์ทางศาสนา ฯลฯ แสดงให้เห็นอิทธิพลของแนวคิดเชิงปรัชญาและศาสนาที่ไหลเวียนเป็นบริบทแวดล้อมให้แก่ตัวบททางวรรณกรรมของ วินทร์ เลียววาริณ ยิ่งไปกว่านั้น ในบรรดาคติบทกลุ่มนี้กว่าเกือบครึ่งเป็นคติบทของนักคิดและปรัชญาที่มีแนวคิดทางพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋าเป็นหลัก นอกนั้นเป็นมีแนวคิดเชิงปรัชญาของทางตะวันตกและตะวันออกกลุ่มอื่น ๆ ปะปนอยู่บ้าง จึงเป็นการยืนยันสมมติฐานที่ว่า วินทร์ เลียววาริณ ได้รับอิทธิพลทางความคิดโดยส่วนใหญ่มาจากแนวคิดเชิงพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋า

นอกจากนี้พบว่า นอกเหนือจากกลุ่มข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและปรัชญา ยังมีข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งข้อมูลที่เป็นวิทยาศาสตร์ เช่น หนังสือวิทยาศาสตร์ วาทะของนักวิทยาศาสตร์และนักจิตวิทยา ฯลฯ ตลอดจนแหล่งข้อมูลสำคัญอื่น ๆ ทั้งที่เป็นเอกสารและวาทะของบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ ประเภทของกลุ่มข้อมูลที่หลากหลายเช่นนี้ สะท้อนถึงความตั้งใจ การสะสมข้อมูลการกลั่นกรอง และการเชื่อมโยงข้อมูลที่ผ่านการคัดสรรมาเป็นอย่างดี ยังผลให้คติบทของ วินทร์ เลียววาริณ ไม่เพียงทำหน้าที่บอกใบ้ถึงแก่นของเรื่อง แต่ยังมีบทบาทเป็นสัมพันธบทที่สอดเสียดประสานเชิงแซ่ ส่งผลต่อการตีความในบริบทที่กว้างออกไป การอ่านงานของ วินทร์ เลียววาริณ จึงสามารถอ่านได้ในหลายระดับ ทั้งการอ่านเพื่อความบันเทิง การอ่านตีความในแง่ของการเสียดสีสังคมและพฤติกรรมมนุษย์ หรืออ่านตีความลึกลงไปถึงระดับปรัชญา ซึ่งอาจพิจารณาได้ใน 2 แง่ แรกแรก คือ แง่ที่ วินทร์ เลียววาริณ เป็นปัจเจกบุคคลซึ่งมีทัศนคติต่อโลก สังคม และชีวิต ต้องการถ่ายทอดแนวคิดของตนไปยังผู้อ่านเพื่อเป้าหมายบางประการ แง่ที่สอง คือ การมองในระดับสากลซึ่งมองว่า วินทร์ เลียววาริณ นำเอาทฤษฎีธรรมชาติด้านเป็นกฎสากลตามแนวคิด

ปรัชญาศาสนา มาช่วยให้อ่านเข้าใจอย่างง่าย ๆ ในรูปแบบของนิยายวิทยาศาสตร์ เมื่อผู้อ่านพิจารณาอย่างถี่ถ้วนจะพบว่าเรื่องทุกอย่างพูดถึงประเด็นเดียวกัน คือ ความทุกข์ของมนุษย์ซึ่งเกิดจาก ฝืนกฎธรรมชาติและการไม่มองโลกตามความเป็นจริง นี่คือ ความคิดร่วมระหว่างลัทธิเต๋าและ พุทธปรัชญาจนอาจถือเป็นแนวคิดสากลที่นิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ กำลังสื่อสาร

2. การนำเสนอแนวคิดผ่านการอ้างอิง คือ “การกล่าวถึงเรื่องอื่นนอกเรื่องที่เกี่ยวข้อง เช่น กล่าวถึงบุคคล เหตุการณ์ นิทานหรือวรรณกรรมอื่น ๆ...” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 13) การอ้างอิงในที่นี้เป็นกรณีที่ ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเอ่ยอ้างหรือพาดพิงถึงตัวบทอื่น ๆ เช่น วาจาของ ศาสตรา คากล่าวของเจ้าลัทธิทางศาสนา คำพูดของนักคิดนักปราชญ์ ถ้อยคำในคัมภีร์ทางศาสนา เรื่องเล่าในวรรณกรรมทางศาสนา ฯลฯ ให้ตัวละครอีกตัวหนึ่งฟัง เพื่อเป้าประสงค์บางอย่าง การอ้างอิงในที่นี้พบในหลายลักษณะ เช่น อ้างเฉพาะวรรคทอง คัดลอกข้อความจากตัวบทเดิมมา อ้างถึงโดยตรง อ้างถึงในลักษณะของการสรุปเรื่อง ดัดแปลงถ้อยคำในตัวบทเล็กน้อยแล้วเรียบเรียงออกมาในทำนองเรื่องเล่า ฯลฯ การอ้างอิงแตกต่างจากคติบท โดยคติบทจะเป็นข้อความที่แยกออกจากเนื้อหาของนิยายวิทยาศาสตร์ แต่การอ้างอิงจะเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องราวในนิยายวิทยาศาสตร์ นั้นทีเดียว โดยอาศัยตัวละครหรือผู้เล่าเรื่องเป็นสื่อในการอ้างอิง ตัวบทที่ถูกอ้างอิงมีบทบาทอย่างมากต่อการขับเคลื่อน เชื่อมโยงหรือบอกใบ้ถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการนำเสนอ ในที่นี้ผู้วิจัยแบ่งการอ้างอิงออกเป็น 2 ประเภทตามลักษณะของการอ้างอิง ได้แก่ การอ้างอิงเรื่องเล่า และการอ้างอิงวรรคทอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การอ้างอิงเรื่องเล่า ในที่นี้หมายถึง การที่ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งของเรื่องอ้างอิงถึง ตัวบทอื่น ๆ ในรูปลักษณะของเรื่องเล่า อาจเป็นตำนาน นิทาน นิยาย มุขปาฐะ ฯลฯ โดยนำมาเล่าให้ ตัวละครอีกตัวหนึ่งฟังเพื่อเป้าประสงค์บางอย่าง อาทิ เพื่อการโน้มน้าวใจ เพื่อบอกนัยยะทาง ความคิด เป็นต้น ทั้งนี้เรื่องเล่าที่ตัวละครอ้างอิง จะมีใช้การหยิบยกเนื้อความมาจากตัวบทดั้งเดิมมา อ้างถึงโดยตรง แต่มักเป็นเรื่องเล่าที่ผ่านคัดสรร ตัดตอน ดัดแปลงถ้อยคำหรือเนื้อความบางส่วนแล้ว เนื่องจากเรื่องเล่าในกลุ่มนี้ต้องนำเสนอผ่านอวัสัยของตัวละคร ถ้อยคำในการเล่าจึงต้องถูกตีความ ผ่านมุมมอง ความคิดและอุปนิสัยของตัวละครตัวนั้น ๆ เพื่อความสมจริงและความเหมาะสมแก่ สถานการณ์ตามท้องเรื่อง

ผู้วิจัยพบว่า การแทรกสัมพันธบทโดยอ้างอิงเรื่องเล่าไม่เพียงเป็นการบอกใบ้ ตอกย้ำ และขับเคลื่อนแนวคิดที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสาร แต่ยังสร้างเป็นการความสมเหตุสมผล ให้แก่ตัวละคร ทำให้ผู้อ่านยอมรับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตัวละคร ได้อย่างไม่ขัดเขิน นอกจากนี้ จุดร่วมระหว่างตัวบทดั้งเดิมและนิยายวิทยาศาสตร์ยังก่อให้เกิดเสียงประสาน ยังผลให้ แก่นเรื่องอยู่ในบริบทของความเป็นสากล นั่นคือ ไม่ว่ายุคสมัยใดมนุษย์ย่อมมีกิเลส ความถือมั่นใน

กิเลสทำให้มนุษย์มองไม่เห็นความจริงและวนเวียนในความทุกข์ การจะพ้นทุกข์ได้ต้องปล่อยวางกิเลสและความถือมั่นนั้นลงเสีย

ผลการวิเคราะห์พบนิยายวิทยาศาสตร์ที่มีการอ้างอิงถึงเรื่องเล่าซึ่งนำไปสู่แนวคิดเชิงปรัชญาอย่างชัดเจน 3 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องคนเสเพล 2. เรื่องบางกะโพ้ง และ 3. เรื่องอภิวรรณคดี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องคนเสเพล เป็นเรื่องราวระหว่าง ชาเรียน อดีตนักบินเก่าซึ่งถูกไล่ออกจากกองทัพและ ไลรา พนักงานสาวแห่งบริษัทเพชรศิرون ไลรา ทาบตาม ชาเรียน ให้เข้าร่วมภารกิจระเบิดดาวซีตา 712 โดยอ้างว่าดาวดังกล่าวจะพุ่งชนดาวเอราคอน ดาวเหมืองเพชรของบริษัทศิرون ในระหว่างที่พวกเขาแวะไปเอาหัวระเบิด พวกเขาสนทนากันถึงที่มาของชื่อ “ไลรา” ชาเรียนอธิบายถึงที่มาของชื่อของเธอ ด้วยการเท้าความถึงตำนานกรีกโบราณเกี่ยวกับกลุ่มดาวพิณของออร์เฟียส ความว่า

“ออร์เฟียสเป็นนักเล่นพิณฝีมือดี เขามีภรรยาคนหนึ่งที่เขารักมากชื่อว่า ยูริดีซ วันหนึ่งออร์เฟียสได้รับพิณมาจากเทพพอลโล เสียงพิณของเขามีมนต์สะกดสรรพสัตว์”

“วันหนึ่งยูริดีซตายจากไป เขาไม่ยอมรับความจริง ออร์เฟียสตามลงไปหาเธอในโลกใต้ดินเพื่อช่วยเธอคืนมา เขาอ่อนวอนให้เหล่าเทพเจ้าปลดปล่อยเธอ พวกเขาตกลงโดยมีข้อแม้ว่าอย่างหนึ่ง...”

หล่อนมองตาเขา

“ข้อแม้คือ ออร์เฟียสจะต้องไม่มองเธอเลยตลอดการเดินทางกลับโลก อย่างไรก็ตามเมื่อใกล้จะพ้นโลกใต้ดิน เขาอดใจไม่ไหว เหลือบมองยูริดีซเพียงแวบเดียว และเธอก็จากไปตลอดกาล เมื่อออร์เฟียสตาย เขากลายเป็นดาว เทพซุสก็วางพิณของออร์เฟียสกลับคืนบนฟ้า เป็นที่มาของชื่อ ไลรา”

“ผู้ชายมักไม่อดทน”

“ความรักทำให้ผู้ชายไม่อดทนต่างหาก”

(คนเสเพล, 2548, หน้า 16-17)

เนื้อความจากตำนานดังกล่าว คือ การชี้ให้เห็นโทษภัยของการลุ่มหลงในกิเลสตัณหาจนขาดสติ กระทั่งทำให้มนุษย์ไม่สามารถเข้าถึงความจริงและวนเวียนอยู่กับความทุกข์ หากมองอีกลักษณะหนึ่ง คือ ชาเรียนกำลังชี้ให้เห็นว่าความงามหรือคุณค่าที่มนุษย์คิดป้ายให้แก่สิ่งต่าง ๆ เป็น

เพียงมายภาพ หากหลงเข้าไปยึดมั่นถือมั่น ชีวิตย่อมตกอยู่ในความประมาทและความทุกข์อยู่ร่ำไป
 ตำนานออร์เฟียสไม่เพียงสื่อถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสารไปยังผู้อ่าน
 หากยังสัมพันธ์กับโครงเรื่องของนิยายวิทยาศาสตร์ด้วย เนื้อหาเกี่ยวกับชายที่ลุ่มหลงในความรักร
 จนเป็นเหตุให้เขาถึงแก่จุดจบ บอกไปถึงเหตุการณ์ล่วงหน้าที่กำลังจะเกิดขึ้นกับซาเรียน เมื่อซาเรียน
 มีสัมพันธ์ลึกซึ้งกับ ไลรา ในระหว่างเดินทางไปดาวซีตา 712 เขาวางใจให้เธอเฝ้ายานแม่เพื่อที่ตัวเขา
 เองจะไปหย่อนระเบิดในช่องเขาของดาว ทว่าไลรากลับหักหลังเขา เธอจับยานหนีและปล่อยให้เขา
 อยู่กับระเบิดบนดาวซีตา 712 โชคดีที่ซาเรียนได้ตรวจเรื่องนี้ไว้ก่อน เขาตั้งโปรแกรมให้ยานแม่
 ร่อนจอดลงบนดาวซีตา 712 และไม่ได้ฝึงระเบิดลงไปในช่วงเขา ซาเรียนจึงไม่เสียชีวิตเพราะกิเลส
 ตัณหาเหมือนกับออร์เฟียส

ตำนานออร์เฟียสจึงไม่เพียงเป็นกลางบอกถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับ ซาเรียน แต่ยัง
 สื่อนัยยะทางความคิดของซาเรียนที่ส่งผลต่อการตัดสินใจและการมองโลกของเขา ซาเรียนต้องต่อสู้
 กับข้อวิพากษ์ของสังคมว่า ตนเป็นเพียงคนเสเพลหรือคนชายขอบ¹ ผู้หนึ่งซึ่งใช้ชีวิตไร้ค่าไปวัน ๆ
 ผู้หนึ่ง ความเป็นคนชายขอบทำให้เขาถนัดการจัดการ นำไปสู่การจ้างวานของบริษัทศิโรน
 ซึ่งคาดหวังว่าเมื่อซาเรียนทำงานสำเร็จ จะสามารถปิดปากเขาได้โดยง่าย แต่ในท้ายที่สุด ซาเรียน
 กลับเผยด้านที่สร้างความประหลาดให้แก่ผู้อ่านทีละนิด กล่าวคือ การเผยปมหลังเกี่ยวกับสงคราม
 แสดงให้เห็นด้านที่ซื่อสัตย์และยึดมั่นในมนุษยธรรมของ ซาเรียน และเหตุการณ์การหักหลังของ
 ไลรา ก็แสดงให้เห็นด้านที่รอบคอบ มีเหตุผล มองโลกตามความจริง และความใจกว้างของเขา
 ความขัดแย้งระหว่างภาพลักษณ์หรือสิ่งที่ผู้อ่านคาดว่าจะเป็นและความเป็นจริงดังกล่าว ถูกตอกย้ำ
 ด้วยเหตุการณ์ที่สร้างความพลิกผันตอนท้ายเรื่อง เมื่อ ซาเรียน ขอมปล่อยให้ผู้หักหลังเขามีชีวิตอยู่
 และประกาศเรื่องดาวซีตา 712 ให้ทุกคนในดาราจักรรับรู้ สถานการณ์ดังกล่าวนำไปสู่ความคิด
 ใคร่ครวญว่า ซาเรียนต่างจากออร์เฟียสเพราะความไม่ยึดติดในความค่าและความหมายของวัตถุ
 จิตใจเขาปราศจากความอยากได้ อยากครอบครองสิ่งที่ไม่ใช่ของเขาโดยสิ้นเชิง

นับได้ว่า ตำนานออร์เฟียสที่ซาเรียนอ้างอิงถึงเป็นกลไกสำคัญที่นำไปสู่แนวคิด
 เชิงปรัชญา ทั้งตัวตำนานที่ชี้ให้เห็นผลร้ายของกิเลสและ โครงเรื่องบางส่วนที่ล้อกันกับ
 นิยายวิทยาศาสตร์ซึ่งนำไปสู่การพลิกผันตอนท้ายเรื่อง ล้วนสื่อว่า สิ่งที่มีมนุษย์มองเห็นหรือรับรู้เป็น
 เพียงมายภาพที่บิดเบี้ยวที่เกิดจากการปรุงแต่ง โลกด้วยความอยาก เพราะมีกิเลสตัณหาที่คอยบดบัง

¹ คนชายขอบ (Marginal people) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่สังคมไม่สนใจเหลียวแล ถูกทิ้งขว้างแปลกแยกจากสังคมหลัก เช่น
 ชาวเขา ชนกลุ่มน้อย ผู้หญิงขายบริการ กลุ่มคนรักเพศเดียวกัน คนพิการ ฯลฯ นอกจากนี้ คนชายขอบยังรวมถึงผู้ที่ถูกปฏิเสธจาก
 สังคม จนเกิดความรู้สึกแปลกแยก ไร้ความสำคัญ กลายเป็นผู้ไม่มีเสียง อาทิ คนที่เรียนไม่เก่งในห้องเรียนที่มีคนเรียนเก่งแทบ
 ทั้งหมด ก็จัดเป็นคนชายขอบได้เช่นกัน (วิกิพีเดีย, 2556 ข)

ทัศนะของมนุษย์มิให้สัมผัสกับความจริง การมองให้เห็นลึกลงไปถึงแก่นแท้ของวัตถุเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้นุษย์ก้าวพ้นโลกแห่งความจอมปลอมดังกล่าวออกสู่โลกแห่งความจริงได้

จะพบว่า การอ้างถึงตำนานของตัวละครเอกนำไปสู่การประสานเสียงของตัวบทที่นำไปสู่แนวคิดเชิงปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ เสียงของตัวบทดั้งเดิมคือการชี้ให้เห็นผลร้ายของกิเลส ความลุ่มหลงในกิเลสตัณหาที่ทำให้นุษย์มองไม่เห็นความจริง เสียงประมวลเข้ากับของเรื่องราวในนิยายวิทยาศาสตร์ คือ ย่อมตอกย้ำว่า ไม่ว่าจะผ่านไปนานสักเพียงใด มนุษย์ก็ยังคงหมุ่นอยู่กับกิเลสตัณหาอยู่เช่นเดิม สาเหตุสำคัญที่มนุษย์ยังคงมีพฤติกรรมดังกล่าวและวนเวียนอยู่กับทุกข์ไม่จบสิ้น ก็เพราะการปล่อยใจให้ค่าและความหมายที่ตนหยิบยื่นให้แก่สิ่งต่าง ๆ มีบทบาทเหนือตนเอง ฉะนั้น เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์สามารถปล่อยวางความหมาย มองลึกลงไปถึงแก่นแท้ของสิ่งเหล่านั้นว่า แท้ที่จริงแล้วสิ่งทั้งหลายไม่มีตัวตน ไร้แก่นสาร และความหมายให้ยึดถือ เมื่อไม่มีการยึดถือ ความทุกข์และพฤติกรรมอันเลวร้ายก็ไม่เกิดขึ้น

เรื่องบางกะโป๊ เป็นเรื่องราวของ “โทน” ชายผู้คิดจะเปลี่ยนแปลงบางกะโป๊ให้กลายเป็นหมู่บ้านที่เจริญขึ้นด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เขาอาศัยเหตุการ์ณดาวตกเป็นเครื่องมือคู่ขา เรื่องมนุษย์ต่างดาวขึ้นมา เมื่อนักข่าวแตกตื่นพากันมาทำข่าวที่บางกะโป๊ เพียงชั่วข้ามคืนบางกะโป๊ก็มีไฟฟ้าใช้ นับแต่นั้นกระแสเชี่ยวกรากของโลกาภิวัตน์ก็ไหลบ่าสู่สังคมชาวบางกะโป๊อย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงนี้สร้างความเข้าใจให้แก่โทนเป็นอันมาก เพราะแต่เดิมโทนเพียงปรารถนาให้บางกะโป๊เจริญขึ้น แล้วใช้การศึกษาและความรู้ทางวิทยาศาสตร์ทำให้ผู้คนฉลาดขึ้น คิดเป็น มีความเป็นอยู่ดีขึ้นตามลำดับ เมื่อสิ่งที่คาดหวังไม่เป็นไปดังหวัง โทนจึงพยายามอย่างมากในการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่มีควมคุมหมู่บ้านให้เป็นไปอย่างที่เขาต้องการ ทว่าไม่ว่าเขาพยายามมากเท่าใด มิเจตนาดีเพียง ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้วิทยาศาสตร์ในแบบของเขา ก็มักเกิดข้อผิดพลาดหรือผลเสียโดยไม่คาดฝันตามมาเสมอ ในเมื่อทุกสิ่งไม่เป็นไปดังใจ โทนเริ่มรู้สึกสับสน ท้อแท้ และไม่มั่นใจว่าสิ่งที่ตนคิดและทำอยู่นั้นถูกต้องหรือไม่ ในระหว่างนั้นเองเกิดเหตุการณ์ที่ครูหนูแดงหลงป่า โทนช่วยเหลือครูหนูแดงไว้จากหลุมดักสัตว์ ระหว่างที่ทั้งคู่ติดอยู่ในป่าได้พูดคุยกันในหลายเรื่อง ทั้งเรื่องชีวิตวันเด็ก ความคิด ทัศนคติ เรื่อยไปจนถึงปรัชญาชีวิต ในตอนนี้เองที่ครูหนูแดงได้หยิบขนิยายรักเชิงปรัชญาเรื่องกามนิตและวาสิฏฐีมาเล่าให้โทนฟัง เนื้อหาของนิยายดังกล่าวว่าด้วยเรื่องราวของชายหนุ่มชื่อ “กามนิต” ผู้มีความรักมั่นในตัวเอง “วาสิฏฐี” ความพลาดหวังในรักที่มีต่อนางวาสิฏฐีทำให้เขาจมจ่อมอยู่ในห้วงแห่งทุกข์ สิ้นหวังเสียจนตั้งหน้ารอความตายอยู่ในบ้านของตนเอง ดังตัวอย่างเนื้อความต่อไปนี้

“ระหว่างที่รอโจรมาในคืนนั้น กามนิตมองไปรอบตัว เขาเป็นคนร่ำรวยมีบ้านช่องใหญ่โต มีเมียสองคนที่ทะเลาะกัน เขาไม่มีความสุขเลย กามนิตมองขึ้นบนท้องฟ้า เห็นทางช้างเผือกสวยงาม ก็รำลึกถึงคืนที่ลานอโศกกับวาสิฏฐี พลันเขาก็น้ำตาไหลพราก รู้สึกว่าทุกอย่างรอบตัวไม่มีความหมายอะไรอีกแล้ว ทันใดนั้นเขาก็อยากให้อโจรฆ่าเขาเสีย...”

“กามนิตรอนรุ่งเช้า เมื่อได้ยินเสียงไก่ขัน ก็ไม่เห็นมีโจรมา เมื่อนั้นเขาก็ตัดสินใจออกเดินทาง ร้อนเร่ไป ตั้งใจจะไปหาพระพุทธเจ้าเพื่อฝากตัวเป็นศิษย์”

“เขาต้องการบวชหรือ?”

“ไม่ เขาไม่ได้ต้องการหลุดพ้น เพราะในใจยังเต็มไปด้วยกิเลสของมนุษย์ ในส่วนลึกของเขายังไม่สามารถละทิ้งคนรักเก่าได้ กามนิตเดินทางถึงเมืองราชคฤห์ เพราะได้ยินว่าพระพุทธเจ้าไปที่นั่น เขาไปพักค้างแรมที่บ้านช่างปั้นหม้อ ที่นั่นเขาพบพระรูปหนึ่งซึ่งค้างคืนอยู่ที่นั่นด้วยกัน ตอนเช้าเขาลาช่างปั้นหม้อกับพระรูปนั้นเพื่อเดินทางไปหาพระพุทธเจ้า แต่ไม่ทันถึงจุดหมาย ก็มีวัวบ้าตัวหนึ่งวิ่งมาจากที่ไหนสักแห่ง ขวิดเขาตายเสียก่อน”

...

“ตายกันง่าย ๆ อย่างนี้หรือ?”

“ใช่ ทำไมหรือ ชีวิตคนเราก็มีแค่นี้”

“กามนิตไม่ได้พบพระพุทธเจ้าหรือ?”

“ที่หน้าตลกก็คือ กามนิตผ่านราตรีนั้นอยู่กับพระพุทธองค์ แต่รู้เลยว่าพระรูปนั้นก็คือพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงเทศนาเขาหลายอย่าง แต่เขาจับไม่ได้เพราะในใจเขายังคงติดอยู่กับปวงกรรม เขายังคิดถึงวาสิฏฐี”

(บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 232)

เห็นได้ว่า เรื่องกามนิตและวาสิฏฐีที่ตัดตอนมานี้ชี้ให้เห็น ความจริงเกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์ นั่นคือ ความทุกข์ ความไม่เที่ยงและความไร้แก่นสาร ธรรมดาของโลกสามประการนี้เป็นสิ่งที่มนุษย์ปุถุชนมักมองข้าม ทั้งนี้เพราะ โดยปกติ พวกเขาใช้กิเลสค้นหาเป็นมูลเหตุจูงใจในการทำสิ่งต่าง ๆ โดยไม่คำนึงว่าสิ่งที่ตนทำนั้นจะทำให้พ้นทุกข์ได้หรือไม่ การทำทุกสิ่งโดยมุ่งหวังเพียงตอบสนองความปรารถนาของตนเท่านั้น ส่งผลให้มนุษย์ต้องวนเวียนอยู่กับความทุกข์ของตนอย่างไม่รู้จักจบสิ้น การที่ครูหนูแดงเลือกหยิบยกเรื่องดังกล่าวมาเล่าให้โตนฟัง ก็เพื่อให้เขาได้ตระหนักถึงที่มาแห่งทุกข์และมองปัญหาให้ชัดเจน เป็นการบอกโดยอ้อมว่า โตนนั้นไม่ต่างจาก กามนิตที่ยึด

มันถึมมันึนในบางสิ่งบางอย่างจนเป็นทุกซ์ การแสวงหาวิธีแก้ไขปัญหาทั้ง ๆ ที่ไม่รู้ว่ ต้นตอของปัญหาแท้จริงอยู่ที่ใด มิใช่หนทางนำไปสู่คำตอบ แต่เป็นหนทางนำไปสู่เขาวงกตแห่งความทุกซ์ แม้ครุหนุแดงจะไม่พูดตรง ๆ แต่หากผู้อ่านตั้งเจตจากำพูดของเธอทั้งหมด จะพบว่าทัศนะเธอเป็นพุทธปรัชญา อาทิ “สวรรค์กับนรกแบบนี้เกิดขึ้นแล้วก็ดับ แล้วก็เกิดใหม่แล้วก็ดับอีก วันละหลาย ๆ รอบ” (บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 233) ดังนี้สิ่งที่ครุหนุแดงต้องการสื่อสาร คือ พยายามให้โทนมองโลกตามความเป็นจริงตามแนวคิดเชิงพุทธปรัชญา โดยชี้ให้เห็นว่าสิ่งเดียวที่เป็นอุปสรรคแห่งการเข้าถึงความจริงของเขา คือ ความยึดมั่นถึมมันึน

อนึ่ง การที่ วินทร์ เลียววาริณ จงใจให้ครุหนุแดงเป็นผู้เล่าถึงนิยายรักเชิงปรัชญา ดังกล่าว สะท้อนเจตนาถึงในการสร้างให้ตัวละครดังกล่าวเป็นตัวละครคู่ขัดแย้งกับโทน ทั้งนี้ ตัวละครทั้งสองมีคุณสมบัติความเป็นขั้วข้ามต่อกันหลายประการ เช่น ความเป็นหญิง-ความเป็นชาย คนเมืองที่ไฝหาชนบท-ความชนบทที่ไฝหาเมือง (ความเจริญ) ทัศนะแบบปรัชญา-ทัศนะแบบวิทยาศาสตร์ ฯลฯ ลักษณะเช่นนี้ถึถึงความเป็นขั้วตรงข้ามระหว่างตัวละครทั้งสอง ซึ่งเป็นเหตุผลให้ตัวละครทั้งสองตัวมีการดำเนินชีวิตและทัศนะแตกต่างกันบางประการ ดังนั้น การสนทนาแลกเปลี่ยนมุมมองทางความคิดระหว่างตัวละครทั้งสองเมื่อหลงป่า จึงเป็น โอกาสให้แนวคิดขั้วตรงข้าม คือ พุทธปรัชญาและวิทยาศาสตร์ได้วิพากษ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งหากสังเกตรายละเอียดในบทสนทนาจะพบ “วิธีการ” การพูดที่แตกต่างกันของตัวละครทั้งสอง กล่าวคือ ครุหนุแดงนั้นมักใช้การวิธิอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบ ยกตัวอย่าง ถามให้คิดและเปิด โอกาสให้คู่สนทนาได้อภิปรายความเห็นของตน ขณะที่โทนจะพยายามหาคำอธิบาย ใ้รายละเอียด แสดงความเห็น และพยายามหาข้อสรุปที่แน่ชัดให้แก่ความคิดของตนเอง ดังนั้นภาพนำเสนอของทั้งสองฝ่ายจึงมิใช่การพาดพิงเอาชนะด้วยอารมณ์ แต่คล้ายการถามตอบเชิงปุจฉา-วิสัชนาระหว่างนักบวชหรือนักปราชญ์มากกว่า ในลักษณะเช่นนี้เอง ผู้อ่านจะมองเห็นความพยายามของครุหนุแดงในเปลี่ยนทัศนะของโทน เธอใช้นิยายเชิงปรัชญาเป็นจุดสำคัญของการเปิดประเด็นความคิด จากนั้นจึงค่อย ๆ หว่านล้อมด้วยคำถามชี้ให้เห็นจุดคล้ายคลึงระหว่างแนวคิดพุทธปรัชญาและวิทยาศาสตร์ เปิดโอกาสให้โทนได้แสดงทัศนะอย่างเต็มที่พร้อม ๆ กับทบทวนความคิดของตนเอง วิธีการเช่นนี้ทำให้โทนคลายทิฐิฐิมานะของลง โอบรับแนวคิดพุทธปรัชญาได้ง่าย

ดังนั้นจะพบว่าแนวโน้มนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้คือ ใช้การขัดแย้งระหว่างคู่ขัดแย้งค่อย ๆ เผยแนวคิดสำคัญของเรื่อง การเปลี่ยนแปลงความคิดของโทนชัดเจนขึ้นนับตั้งแต่เขาได้แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์กับครุหนุแดงในป่า เหตุการณ์ในแต่ละตอนได้สอนให้โทนได้เรียนรู้ถึงความจริงของโลก อันเป็นความจริงเดียวกันกับที่ปรากฏในนิยายเรื่องกามนิตและวาติฎฐิ การยอมรับความเปลี่ยนแปลงและปล่อยวางสิ่งที่ถึมมันึนของโทนในตอนท้ายเรื่องถึถึง

ชัยชนะของแนวคิดเชิงปรัชญาเหนือวิทยาศาสตร์ เป็นการตอกย้ำว่าธรรมชาติหรือความจริงนั้นอยู่นอเหนือเหตุผลและกาลเวลา แม้จะมีอำนาจเพียงใด ครอบงำที่ไม่มองโลกตามความเป็นจริงและไม่รู้จักปล่อยวาง มนุษย์ย่อมอาจพ้นทุกข์ได้

2.2 การอ้างอิงวรรณคดี ในที่นี้หมายถึง การอ้างอิงข้อความบางช่วงบางตอนจากคัมภีร์ทางศาสนา วรรณคดีหรือวรรณกรรมที่มีความสำคัญ มีความหมายดี หรือไพเราะติดหูผู้คน สอดแทรกลงในเรื่อง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการสื่อสารแนวคิดเชิงปรัชญา โดยปกติกัมภีร์ปรากฏในรูปแบบของความคิด เสียงในความคิดคำนึง ถ้อยคำลอย ๆ คำพูดของตัวละครหรือผู้เล่าเรื่อง

ผู้วิจัยพบว่าการอ้างอิงวรรณคดีเป็นกลวิธีหนึ่งในการ “ร่วม” ขั้วเน้นแนวคิดเชิงปรัชญา ข้อความที่ถูกอ้างอิงมาจาก 3 แหล่ง ได้แก่ เนื้อความจากคัมภีร์ทางศาสนา เนื้อความวรรณคดีหรือวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาศาสนา หรือวาทะของนักปราชญ์ ศาสตรา หรือเจ้าลัทธิทางศาสนา ปรัชญาศาสนาที่มีบทบาทโดดเด่นที่สุดในขอบเขตข้อมูลในกลุ่มนี้คือ พุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋า สังเกตได้จากการอ้างอิงวรรณคดีซึ่งมักนำมาจากคำพูดศาสดาหรือประโยคในคัมภีร์ทางศาสนาของพุทธและเต๋ายู่เสมอ การขั้วเน้นแนวคิดโดยอาศัย “วรรณคดี” อาจเรียกได้ว่าเป็นวิธีการสานหรือสมานตัวบทเพื่อสื่อสารแนวคิด หน้าที่ของวรรณคดีคือการทำให้เกิดการแตกแขนงความคิด ทั้งนี้เพราะการสัมผัสถึงจุดเชื่อมหรือรอยต่อระหว่างตัวบท มักกระตุ้นให้เกิดความคิดเชื่อมโยงว่า เหตุใดจู่ ๆ ตัวละครจึงยกตัวบทดังกล่าวขึ้นมา ตัวบทที่อ้างอิงนี้สัมพันธ์อย่างไรกับความคิดของตัวละคร ความเชื่อมโยงระหว่างตัวบทเป็นเหมือนที่ ริชา สุขสวัสดิ์ ณ อยุธยา (2548, หน้า 6) กล่าวว่า “...ตัวบทเป็นเหมือนแท่งปริซึมที่ทำให้เห็นความเชื่อมโยงในด้านต่าง ๆ ระหว่างตัวบทที่อ่านกับตัวบทอีกตัวบทหนึ่งหรือหลาย ๆ ตัวบท” ผู้อ่านจะพบ “ขบวนเสียง” ของตัวบทที่ปะทะสังสรรค์กัน คือ ตัวบทอื่น ๆ มาปรากฏอยู่ในตัวบทที่เรากำลังอ่าน ยังผลให้สามารถอ่านเรื่องราวนั้น ๆ ได้ในระดับที่แตกต่างกันไป ตัวบทจะถูกพัฒนาความหมายให้กว้างขึ้น แคลบเข้าหรือลุ่มลึกขึ้นได้ บางครั้งอาจเป็นการเน้นย้ำหรือสร้างความหมายใหม่ การตีความความหมายที่หลอมรวมขึ้นจากตัวบทที่ อ้างอิงดังกล่าวจะนำไปสู่ความหมายเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสาร

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบนิยายวิทยาศาสตร์ที่มีการอ้างอิงวรรณคดี 2 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องเดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว และ 2. เรื่องอัญมณีสุตรา

เรื่องเดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว เรื่องนี้โดดเด่นในเรื่องสัมพันธ์กับทฤษฎีอย่างมาก ไม่เพียงเป็นนำชีวิตประวัติของสุนทรภู่ กวีเอกแห่งรัตนโกสินทร์ มาตีความและสร้างเรื่องราวใหม่ในรูปแบบนิยายวิทยาศาสตร์ แต่สัมพันธ์กับทฤษฎีผ่านการสอดแทรกวรรณคดีจากบทกวีเด่น ๆ ซึ่งในงานของสุนทรภู่ เช่น ส่วนหนึ่งจากเรื่องพระอภัยมณี นิราศภูเขาทอง นิราศสุพรรณ ฯลฯ แทรกประกอบ

ไปพร้อม ๆ กับการคำนึงถึงของ “ข้า” ตัวละครเอกของเรื่อง ส่งผลต่อการสร้างความสมจริง การดำเนินเรื่องและแสดงพัฒนาการทางความคิดของตัวละคร สิ่งที่น่าสังเกตคือการประสานเสียง ระหว่างตัวบทซึ่งทำหน้าที่ร่วมกันในการสื่อสารแนวคิด การสอดแทรกบทกวีในที่นี่สัมพันธ์กับ ความคิดความรู้สึกของตัวละครเอก เริ่มต้นเรื่องด้วยการกล่าวถึง “ข้า” กวีซึ่งใช้ชีวิตชองแหวะอยู่กับ กิเลสตัณหา ความคิดคำนึงในตอนนี้เป็นารแสดงความคิดเชิงมนุษยปรัชญาชนทั่วไปซึ่งมีความรัก โลก โกรธ หลง จึงเชื่อมโยงกับบทกวีที่ วินทร์ เลียววาริณ สอดแทรกเข้ามาซึ่งเป็นบทกวีว่าด้วยความรักนั้นชั่วสาว ความงามของธรรมชาติและจินตนาการเกี่ยวกับยาอายุวัฒนะ มุ่งเน้นให้อารมณ์ และบรรยากาศสื่อถึงความสุข ความตื่นตื่นและความงามอันเป็นมายาภาพ ดังตัวอย่างวรรคทองซึ่ง คัดมาจากนิราศพระประชมความว่า

ไอ้ดูเดือนเหมือนได้ลวิมลพัศตร์

ไม่ลิมรักรูปงามทรมสงวน

กระจ่างแจ้แสงจันทร์ยั้งรัฐจวน

คะนึ่งหวานนึ่งนอนอ่อนกำลัง

(เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว, 2540, หน้า 243)

เมื่อเหตุการณ์ดำเนินมาถึงกลางเรื่อง อันเป็นช่วงที่ชะตาชีวิตของ “ข้า” ผกผันและ ตกต่ำลง เนื้อหาและอารมณ์ในบทกวีก็เปลี่ยนจากความงามและความสุข มาเป็นการพรรณนา อารมณ์โศก ความหดหู่ และความทุกข์ทรมานของตัวละครแทน ดังตัวอย่างซึ่ง วินทร์ เลียววาริณ คัดมาจากนิราศภูเขาทองความว่า

ทั้งองค์ฐานรานร้าวถึงเก้าแฉก

เผยอแยกยอดทรวดก็หลุดหัก

ไอ้เจดีย์ที่สร้างยังร้างรัก

เสียดายนักนิกน่าน้ำตากระเด็น

จะมีหมดลวงหน้าทันตาเห็น

เป็นผู้ดีมีมากแล้วยากเย็น

คิดก็เป็นอนิจจาเสียทั้งนั้น

(เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว, 2540, หน้า 250-251)

บทกวีดังกล่าวเชื่อมโยงกับช่วงเวลา “ข้า” ต้องสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต ความทุกข์กลายเป็นแรงผลักดันให้ “ข้า” ออกเดินทางเพื่อแสวงหาความสุข ในช่วงนี้เองที่คาร์เนกีย์หายตัวไป วันเวลาผ่านไป “ข้า” ได้พบเจอสิ่งต่าง ๆ มากมาย ยิ่งเกิดคำถามต่อชีวิตว่า จริง ๆ แล้วสิ่งที่เขาต้องการคือสิ่งใดกันแน่ ประสบการณ์ที่ผ่านมามีอย่าง โศก โศกทำให้เขาพานพบทั้งความผิดหวัง ความล้มเหลว ความทุกข์และความเลื่อมทางจิตใจของผู้คน คาร์เนกีย์กลับมาพบ “ข้า” อีกครั้ง พร้อมได้ข้อสรุปว่าสิ่งที่เขาตามหาเป็นมายาภาพ การเดินทางของคาร์เนกีย์สิ้นสุดจากจุดนั้น ทว่า “ข้า” ยังคงเดินทางต่อไป ชีวิตในช่วงท้ายของ “ข้า” เป็นความเข้าใจเกี่ยวกับ โลกบนพื้นฐานความคิดของพุทธและเต๋า แนวโน้มของบทกวีในช่วงนี้เน้นเป็นบทพรรณนาธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของโลก ดังตัวอย่าง

อนิจจังสังขารเหมือนปลานก
ต้องว่ายวนบินเตร่ระเหระหน
ถึงร่างกายก็อย่าหมายว่าของตน
พอสิ้นชนม์เนาถมจมแผ่นดิน

(เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า คาดาว, 2540, หน้า 258)

บทกวีดังกล่าวไม่เพียงสื่อถึงอารมณ์ของตัวละคร แต่ยังสื่อแนวคิดเรื่องความไม่เที่ยงของของสังขารและความไม่แน่นอนอนสรพสิ่ง อันเป็นแนวคิดพุทธปรัชญาอย่างชัดเจน การตระหนักถึงความไม่เที่ยงนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการผ่านความทุกข์ยากของตัวละคร ดังจะพบว่าชีวิตที่ผกผันจากสุขไปทุกข์นำไปสู่พัฒนาการด้านความคิดของตัวละคร สิ่งที่ตัวละครตระหนักไว้ในตอนท้ายคือแนวคิดสำคัญของเรื่อง นั่นคือ การมองโลกตามความเป็นจริง มองเห็นธรรมชาติของโลกตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ยอมรับในกฎธรรมชาติ และปล่อยวางในสิ่งที่ตนยึดมั่นถือมั่น หน้าที่ของ “วรรณทอง” ที่สอดแทรกเข้ามาในแต่ละตอน คือ การเป็นส่วนหนึ่งในการสื่อสารแนวคิดโดยแสดงให้เห็นรัก โลก โกรธ หลง ทุกข์ และความเข้าใจโลกของตัวละคร ทั้งนี้เนื้อหาของ “วรรณทอง” บางบทไม่เพียงสื่อความคิดหรือความรู้สึกของตัวละคร แต่ตัวของมันเองก็มีแนวคิดเชิงปรัชญาแฝงอยู่ ความเข้าใจต่อแนวคิดเชิงปรัชญาที่แทรกอยู่ใน “วรรณทอง” ผนวกกับแนวคิดเชิงปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ ซึ่งสื่อสารผ่านสิ่งที่ตัวละครเอกได้เรียนรู้ นับเป็นการประสานเสียงระหว่างตัวบทซึ่งทำให้แนวคิดเชิงปรัชญาถูกขบขันขึ้น นับได้ว่าการใช้ “วรรณทอง” ในที่นี้เป็นกลวิธีในการสื่อสารแนวคิดที่แยกกายในลักษณะหนึ่ง

เรื่องอัฐสูตรา เป็นเรื่องที่มีการแทรกสัมพันธ์มากที่สุดเรื่องหนึ่ง เรื่องนี้จัดเป็นพื้นที่ผสมระหว่างจักรวาลวิทยา ฟิสิกส์ ปรัชญา อภิปรัชญา และประวัติศาสตร์ นอกจากนี้เนื้อหาเกี่ยวกับการค้นหาความจริงของตัวละครเอกเป็นแกนกลางแล้ว ในแต่ละบทของเรื่องยังประกอบด้วยตัวบทอื่น ๆ ประกอบจากหลายแหล่ง อาทิ นิทานโบราณ บทกวี จารึก ตำนานชีวประวัติของบุคคลสำคัญ คำสอนของนักปราชญ์ ถ้อยคำในพระไตรปิฎก ฯลฯ กล่าวได้ว่าตัวบทอันหลากหลายเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งในการจับแน่นแนวคิดเชิงปรัชญา ผู้อ่านจะค่อย ๆ รับรู้ดีของ “เขา” ผ่านการนึกย้อนตัดสลับไปมาระหว่างความทรงจำในอดีตช่วงต่าง ๆ และช่วงเวลา “เขา” กำลังสนทนากับนักโบราณคดีคนอื่น ในบรรดาความทรงจำที่ค่อย ๆ ผุดขึ้นจะประกอบด้วยเรื่องเล่าเกี่ยวกับบุคคลในชีวิตของ “เขา” และการอ้างอิงถึงตัวบทต่าง ๆ ทั้งในรูปการเล่าสรุป การอธิบาย หรือการหยิบยกวรรคทองจากแหล่งต่าง ๆ ความทรงจำและตัวบทเหล่านี้คล้ายกับจะสะท้อนให้ความเป็นที่ยึดติดกับอดีตและทฤษฎีของ “เขา” ทั้งยังให้เห็นอิทธิพลของแนวคิดเชิงปรัชญา โดยเฉพาะพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋าซึ่งไหลเวียนอยู่ในนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้ การอ้างอิงในที่นี้แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ ลักษณะแรกเป็นการอ้างวรรคทองจากตำราหรือคัมภีร์ทางศาสนาโดยตรง ดังตัวอย่างคำอธิบายของ เจิ้งฉิน นักโบราณคดีชาวจีนซึ่งพยายามอธิบายให้ “เขา” เข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดจักรวาลวิทยาของเต๋าต่อไปนี้

ชายจีนว่า “สำหรับคุณที่เป็นนักฟิสิกส์และนักคณิตศาสตร์ อาจมองว่านี่เป็นการตีความเหตุให้เข้ากับผล อาจจะเป็นอย่างนั้น หรืออาจจะไม่ใช่ก็ได้ แต่คัมภีร์เต๋าแต่จริงหลายบทที่เขียนถึงเรื่องนี้ ยกตัวอย่างเช่น บทที่ 42 ของคัมภีร์เต๋าแต่จริง:

เต๋าให้กำเนิดหนึ่ง
หนึ่งให้กำเนิดสอง
สองให้กำเนิดสาม
สามให้กำเนิดสรรพสิ่งมากมายนับไม่ถ้วน
สรรพสิ่งนับไม่ถ้วนเหล่านี้แยกหยินบนหลัง
โอบกอดหยางในวงแขน และผสมผสานพลังทั้งสอง”

เขาเงิบไปครู่หนึ่ง พึมพำว่า “ไม่น่าเชื่อ คัมภีร์บทนี้กลับตรงกับกำเนิดจักรวาลในมุมมองของฟิสิกส์อย่างยิ่ง”

ตาราหันไปสบตากับเจิ้งฉิน “ตรงยัง ใจคะ?”

“การกำเนิดธาตุต่าง ๆ ในจักรวาลนั้น เพียงไม่กี่นาทีหลังจากเกิด บิ๊ก แบง ก่อกำเนิดนิวเคลียสของธาตุไฮโดรเจนซึ่งมีโปรตอนหนึ่งตัว ตามมาด้วยนิวเคลียสของธาตุฮีเลียมซึ่งมีโปรตอนสองตัว และนิวเคลียสของธาตุลิเทียมซึ่งมีโปรตอนสามตัว นานหลังจากนั้นเมื่อจักรวาลเย็นตัวลง จึงค่อยเกิดดวงดาว และเมื่อนั้นจึงเกิดอะตอมของธาตุที่หนักขึ้นตามมาอีกร้อยกว่าธาตุ โดยการผสมผสานธาตุเบาต่าง ๆ เข้าด้วยกันภายในใจกลางดวงดาว มันตรงกับ หนึ่งให้กำเนิดสอง สองให้กำเนิดสาม สามให้กำเนิดสรรพสิ่งมากมายนับไม่ถ้วน...”

(อัญญสูตรา, 2551, หน้า 111-112)

ตัวอย่างวรรณคดีของข้างต้นแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าซึ่งบังเอิญคล้ายคลึงกับกำเนิดจักรวาลในมุมมองของฟิสิกส์ ความสัมพันธ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋ามีใช้การสมมติหรือที่ก่อกำเนิดขึ้นจากความว่างเปล่า หากเป็นการนำความตระหนักรู้จากธรรมชาติมาแปลงในรูปแบบกวีนิพนธ์ เพื่อให้ผู้อ่านตีความ ทำความเข้าใจธรรมชาติและชีวิตของมนุษย์ตามที่ เล่าจื่อ ผู้นิพนธ์ได้ชี้แนะไว้ แก่นของวรรณคดีที่คัดลอกมาข้างต้นไม่เพียงเป็นการเสนอแนวคิดจักรวาลวิทยาแบบเต๋า ทว่ายังเฝ้าเรือนไว้ด้วยอุดมการณ์แห่งการนำพามนุษย์กลับคืนสู่ธรรมชาติตามคติเต๋า นั่นคือ การให้มนุษย์ตระหนักถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ เพื่อละทิ้งความโลภ ความโกรธ ความหลง ความฉลาดปราดเปรื่อง และกิเลสทั้งปวงเพื่อกลับคืนสู่ความเป็น

หนึ่งเดียวกับธรรมชาติ นี่คือ หนทางในการฟื้นฟูทุกซ์ตามคติของเต๋า ในแง่ของพุทธปรัชญาที่เช่นกัน การอ้างถึงวรรณคดีโดยคัดลอกมาแสดงโดยตรงก็ปรากฏในหลายแห่งของเรื่อง อาทิ ความนึกคิดของเขาเกี่ยวกับหลักอิทัปปัจจยตาเมื่อตกอยู่ในภวังค์ ขณะที่เครื่องข้อมมิติกำลังทำงานความว่า

เขาฝันเห็นการถือกำเนิดของชั้นบรรยากาศ ห้วงสมุทร สายน้ำ ชีวิตแรกและสิ่งมีชีวิตที่ตามมา การเกิดอารยธรรม สังคม และสงคราม แต่ละเหตุการณ์เป็นจังหวะของสถานการณ์ที่ไหลไปตามกระแสของมัน เหตุการณ์หนึ่งกระทบหรือก่อให้เกิดอีก เหตุการณ์หนึ่ง ตามวงจร Butterfly Effect

อิทัปปัจจยตา!

“เมื่อสิ่งนี้มีอยู่ สิ่งนี้ย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้ย่อมเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้ย่อมดับไป”

อิทัปปัจจยตา! ทุกสิ่งเป็นปัจจัยต่อกันและกัน

(อัญญสูตร, 2551, หน้า 188)

จากตัวอย่างจะพบการอ้างถึงวรรณคดีโดยการคัดลอกเนื้อความจากพระไตรปิฎกมาแสดงโดยตรง ใจความสำคัญของข้อความคือการแสดงให้เห็นหลักอิทัปปัจจยตาอันแสดงให้เห็นหลักการเรื่องเหตุปัจจัยสัมพันธ์ ตลอดจนความไม่เที่ยงและไร้ตัวตนของสรรพสิ่ง ไม่เพียงสามารถอธิบายถึงการเกิดดับของสรรพสิ่ง แต่ยังก้าวล่วงไปถึงการอธิบายการเกิดดับของจักรวาลและจิตใจของมนุษย์ จนอาจกล่าวได้ว่า “วรรณคดี” ดังกล่าวเป็นหนึ่งในบรรดาตัวบทซึ่งสะกิดเตือนทำให้ “เขา” ตระหนักถึงธรรมชาติแห่งชีวิตและเข้าใจความทุกซ์ของตนในที่สุด

หากสังเกตพบว่า การอ้างถึง “วรรณคดี” โดยคัดลอกเนื้อความมาแสดงโดยตรงนี้จะไม่ปรากฏอยู่โดด ๆ แต่จะมีการขยายความ โดยใช้ถ้อยคำอธิบายเพิ่มเติมหรือการตีความของตัวละครผู้อ้างถึง ทั้งนี้เพื่อให้ตัวละครอื่นที่ฟังอยู่นั้นเข้าใจแนวคิดหรือมุมมองความคิดที่ตัวละครนั้น ๆ กำลังกล่าวถึง ในบางกรณีเพื่อให้การอ้างถึงวรรณคดีเป็นธรรมชาติมากขึ้น จึงมีการอ้างถึงในลักษณะที่สอง คือ การดัดแปลงวรรณคดีในคัมภีร์ทางศาสนาให้เป็นใช้ภาษาพูดของตัวละคร โดยเน้นความกระชับและเข้าใจง่าย แต่ยังคงเค้าเดิมหรือคำสำคัญของวรรณคดีนั้นไว้ ดังเช่น บทสนทนาระหว่าง “ดารานา” และ “เขา” ในตอนหนึ่งความว่า

ตาราว่า “คิดไม่ออกก็หยุดคิด สมองของคุณไม่ทำงานหรือหากมันไม่ว่าง
ถ้วยชาว่างจึงรินน้ำชาใส่ได้ บ้านว่างจึงอยู่อาศัยได้ ซึ่งล้อเลียนเข้าไปในดุมล้อได้เพราะ
มันว่าง เมื่อบานหน้าต่างปิดอยู่ ย่อมมองออกไปข้างนอกไม่ได้ แหวนใช้การไม่ได้หาก
มันไม่มีที่ว่าง สรรพสิ่งมีประโยชน์เพราะที่ว่างของมัน คุณค่าของมันเกิดจากความว่าง”

“ฟังดูเหมือนปรัชญาเต๋า”

“มันก็คือปรัชญาของเต๋า! ผู้กล่าวคือเล่าจื้อ เมื่อสามพันกว่าปีมาแล้ว ว่าด้วย
ความว่าง”

(อัญจสูตร, 2551, หน้า 170)

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่าคำพูดของตาราเป็นการอ้างถึงคำกล่าวของ เล่าจื้อ ใน
ลักษณะของการตัดทอนและคัดแปลงข้อความจากคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง บทที่ 11 ความว่า “...เพราะ ดุม
‘ว่าง’ ดังนั้นจึงเกิดบทบาทของล้อ เมื่อบ้านดินทำภาชนะ เพราะ ‘ว่าง’ จึงเกิดบทบาทของภาชนะ
สร้างห้องต้องเจาะประตูหน้าต่าง เพราะ ‘ความว่าง’ จึงเกิดบทบาทของห้องได้ ความ ‘มี’ จะเกิด
บทบาท คุณค่าก็เนื่องจากความ ‘ว่าง’” (เหล่าจื้อ, 2548, หน้า 115) เนื้อความที่ถูกตัดทอนและ
คัดแปลงไปเล็กน้อยดังกล่าวเป็นไปเพื่อสร้างความสมจริง ให้ความรู้สึกว่าเป็นคำพูดของตัวละคร
จริง ๆ มิใช่หยิบยกเนื้อความในตำรามาอัดใส่คำพูดของตัวละครจนกลายเป็นทำนองเทศนาเกินไป
นัก นอกจากนี้การคัดแปลงดังกล่าวยังช่วย “ย่อย” ถ้อยคำเชิงปรัชญาที่ต้องอาศัยตีความให้กระชับ
และเข้าใจง่ายขึ้น นับเป็นผลดีต่อการสร้างความเข้าใจแก่ผู้อ่าน บทบาทของการอ้างถึงวรรณคดีใน
ลักษณะที่สองนี้ยังคงคล้ายคลึงกับการอ้างถึงในแบบแรก คือ การขบเน้นแนวคิดเชิงปรัชญาผ่าน
คำอธิบายของตัวละคร เพียงแต่วรรณคดีในกลุ่มนี้จะผสมผสานเข้าไปกับคำอธิบายของตัวละคร
ตัวละครสามารถเชื่อมโยงความคิดไปยังประเด็นที่ตนต้องการกล่าวถึงได้ทันที โดยไม่ต้องอธิบาย
ความหมายของวรรณคดีนั้นซ้ำอีก

การอ้างถึงวรรณคดีในเรื่องนี้มีบทบาทสำคัญต่อการเสนอแนวคิดเชิงปรัชญาในเรื่อง
นอกจากจะทำให้ผู้อ่านเห็นอิทธิพลของปรัชญาพุทธและเต๋าอย่างชัดเจน ยังเป็นประโยชน์ในการ
“เล่น” กับเสียงของตัวบทที่หลากหลาย เพื่อให้ขบวนเสียงของตัวบทหรือแนวคิดย่อย ๆ เหล่านี้
เชื่อมโยงไปสู่แนวคิดเชิงปรัชญาที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสารให้เป็นหนึ่งเดียว เนื่องจาก
เสียงของตัวบทที่ปะปนในนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้มีหลากหลาย จนเรียกได้ว่าเป็น “ขบวนเสียง”
(Parade voice) ซึ่งทำหน้าที่ในการขบเคลื่อนแนวคิด การร้อยเอา “ความหมาย” จากตัวบทต่าง ๆ
เพื่อการสื่อสารความคิดให้เป็นรูปร่างจึงนับว่าเป็นงานขนาดใหญ่ นับเป็นเครื่องยืนยันถึง
ความเอาใจใส่ในรายละเอียด ความพยายามและความสามารถในการเชื่อมโยงข้อมูลของ

วินทร์ เลียววาริณ ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เสียงอันแข็งแรงแห่งตัวบททั้งหลายได้แสดงให้เห็นการถกทอ เชื่อมร้อยตัวบทเก่า ๆ ในบริบทใหม่ ผ่านการอ้างอิงถึงผนวกกับการขยายความ การตัดทอน และ คัดแปลงเพื่อเพิ่มแรงในการสื่อสารตามเจตนาของ วินทร์ เลียววาริณ สื่อกว่า “ความหมาย” ของ ความคิดที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการสื่อสารนั้นมีได้ยืนอยู่อย่างโดดเด่น หากเป็น “กลุ่มก้อน ความหมาย” ที่ได้รับการยืนยันมาแล้วโดยตัวบทก่อนหน้า โดยนัยนี้จึงคล้ายว่า วินทร์ เลียววาริณ กำลังสืบทอดวาทกรรมดั้งเดิมโดยอาศัยความขัดแย้งระหว่างวิทยาศาสตร์และปรัชญาศาสนา ขับเคลื่อนความคิดที่ว่า แนวคิดเชิงปรัชญาศาสนายังคงเป็นทางออกแห่งการพ้นทุกข์ของมนุษย์ มิใช่วิทยาศาสตร์

โดยสรุป พบว่าการใช้สัมพันธ์บทในงานของ วินทร์ เลียววาริณ เพื่อการสื่อสาร แนวคิดแบ่งเป็น 2 กรณีใหญ่ ๆ คือ การใช้เรื่องเล่า และการใช้วรรคทอง ทั้งสองวิธีจะทำให้ผู้อ่าน พบเห็นร่องรอยของตัวบทอื่น ๆ ในผลงานของ วินทร์ เลียววาริณ ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านเกิด ความพึงพอใจได้ในหลาย ๆ ทางดังที่ ชีรา สุขสวัสดิ์ ณ อยุธยา (2548, หน้า 8) ยกตัวอย่างว่า

...เช่น จากการที่เราอ่านเห็นปราศเดียวก็รับรู้ได้หรือจำได้ เพราะเคยผ่านสายตา มา หรือเกิดอารมณ์ร่วมซึ่งอาจเป็นความพึงพอใจที่เกิดจากการเข้าใจคำเพียงครั้งเดียว เป็นการแลกเปลี่ยนอะไรบางอย่างกับความทรงจำที่เลอะเลือนสับสน หรืออาจจะเป็น ความพอใจในที่สุดที่ได้พบร่องรอยของตัวบทที่เคยรู้จักมาก่อนและได้เห็นมันเปลี่ยน บริบทของตัวเองไปร่วมกับตัวบทใหม่

ความพึงพอใจนี้อาจนำไปสู่การเปรียบเทียบและค้นหา “ความหมาย” ในงานต้นฉบับ ซึ่งทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องในระดับที่ลึกซึ้งขึ้น บทบาทของคติบทในที่แบ่งเป็น 3 ประการใหญ่ ๆ ประการแรก คือ การแตกแขนงความคิด โดยให้ผู้อ่านมองเห็นร่องรอยตัวบทอื่น ๆ ที่ถูกหยิบยืม ก่อให้เกิดการเปรียบเทียบและตีความซึ่งทำให้สามารถอ่านเรื่องในระดับที่ลึกซึ้งขึ้น ประการที่สอง คือ การแสดงให้เห็นอิทธิพลทางความคิดที่มีการนำเสนอแนวคิดของ วินทร์ เลียววาริณ ที่มาของ ตัวบทดั้งเดิมแสดงให้เห็นการหยิบยืมที่มีนัยยะสำคัญไม่ว่า วินทร์ เลียววาริณ จะกระทำลงไปอย่างไรตรงหรืออ้อมค้อม แต่การเลือกใช้ตัวบทเหล่านี้ย่อมสื่อถึงมุมมองความคิดที่ไหลเวียนในตัวเขา ในที่นี้ได้แสดงให้เห็นอุดมการณ์ทางความคิดที่เป็นพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋าอย่างชัดเจน ประการสุดท้าย คือ แสดงการสืบทอดความคิดของนิยายวิทยาศาสตร์ซึ่งมองวิทยาศาสตร์ในแง่ลบ ดังจะพบว่าทั้งคติบท เรื่องเล่าหรือวรรคทองถูกอ้างอิงถึง ล้วนแสดงให้เห็นแนวความคิดที่เอนเอียงไปทางปรัชญาศาสนามากกว่าวิทยาศาสตร์ทั้งสิ้น สิ่งนี้เป็นการยืนยันสืบเนื่องถึงทัศนคติของ วินทร์

เลียววาริน ซึ่งไม่ไว้วางใจในวิทยาศาสตร์และการกระทำของมนุษย์ด้วยกันเอง แม้จะมีการให้เหตุผลว่าวิทยาศาสตร์ไม่อาจก่อให้เกิดความดีความชั่วได้ด้วยตัวมันเอง แต่เมื่อเปรียบเทียบแล้ว วินทร์ เลียววาริน มักวางบทบาทให้วิทยาศาสตร์เป็น “ผู้ร้าย” มากกว่า “ผู้ดี” เช่น เป็นเครื่องมือสนองค้นหา สัมพันธ์กับการกระทำผิดพลาดของมนุษย์ ฯลฯ ขณะที่ปรัชญานั้นมักถูกนำเสนอในด้านแสงสว่าง ในลักษณะของการกระทำที่เกี่ยวพันกับความสุข คำแนะนำจากนักปราชญ์ การหยั่งรู้หนทางแห่งความรู้แจ้งหรือความหลุดพ้นจากความทุกข์เสมอ ๆ

เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมของการนำเสนอแนวคิดผ่านสัมพันธบท ผู้วิจัยได้สรุปกลวิธีการนำเสนอแนวคิดดังกล่าวเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 15 สรุปการนำเสนอแนวคิดผ่านสัมพันธบท

		นำเสนอแนวคิดผ่านสัมพันธบท							
ลำดับที่	เรื่อง	คติบท						การอ้างอิง	
		คัมภีร์ ทาง ศาสนา	ตำนาน	สุภาษิต	บันทึก คดี	สาร คดี	วาทีชนก คติ- นักปราชญ์	เรื่องเล่า	วรรณคดี
1	ปฐมภพ	-	-	-	-	-	✓	-	-
2	เด็กสองโลก	✓	-	-	-	-	-	-	-
3	ราตรีดาว กระพริบ	-	-	-	-	✓	-	-	-
4	พระเจ้าองค์ สุดท้าย	-	✓	-	-	-	-	-	-
5	โปรเจกต์: เทเลสตาร์	✓	-	-	-	-	-	-	-
6	สงคราม นินรันดร์	-	-	-	✓	-	-	-	-
7	กุหลาบสีแดง กับเทียวบิน สุดท้าย	-	-	-	-	-	✓	-	-
8	ภพสุดท้าย	✓	-	-	-	-	-	-	-
9	7020: โลก แห่งความสุข	-	✓	-	-	-	-	-	-

ตารางที่ 15 (ต่อ)

ลำดับที่	เรื่อง	นำเสนอแนวคิดผ่านสัมพันธบท							
		คติบท						การอ้างอิง	
		คัมภีร์ ทาง ศาสนา	ตำนาน	สุภาษิต	บันเทิง คดี	สาร คดี	วาทะหนัก กิต- นักปราชญ์	เรื่องเล่า	วรรณ ทอง
10	ดอกไม้เหลือง เหนือเขาสูง	✓	-	-	-	-	-	-	-
11	ทิวีสยาม 4001	✓	-	-	-	-	-	-	-
12	เดือนช่วงดวง เด่นฟ้า ดาดาว	-	-	-	-	✓	-	-	✓
13	คนเสเพล	-	-	-	-	-	✓	✓	-
14	ผีเสื้อกับ ดอกไม้ไฟ	-	-	-	-	-	✓	-	-
15	ครรภ์ปริศนา	-	-	-	-	✓	-	-	-
16	ของฝากข้าม ฟากฟ้า	-	-	-	-	-	✓	-	-
17	เกมพระพรหม	-	-	-	-	-	✓	-	-
18	ในห้วงมืด	-	-	-	-	✓	-	-	-
19	สงครามยุโรป	-	-	-	-	-	✓	-	-
20	บริโภคนิยม	-	-	✓	-	-	-	-	-
21	นิทานหิ้งห้อย	-	-	-	-	-	✓	-	-
22	จรรยาจรัศมี พราว พรางพร้อย	-	-	-	-	-	✓	-	-
23	มนุษย์แข่งแข่ง	-	-	-	✓	-	-	-	-
24	หางจิ้งจก	✓	-	-	-	-	-	-	-
25	อนุทินปรมาณู สยาม	-	-	-	✓	-	-	-	-
26	มนุษย์เชื้อโรค	-	-	-	-	-	✓	-	-

ตารางที่ 15 (ต่อ)

ลำดับ ที่	เรื่อง	นำเสนอแนวคิดผ่านสัมพันธบท							
		คติบท						การอ้างอิง	
		คัมภีร์ ทาง ศาสนา	ตำนาน	สุภาษิต	บันทึ คดี	สาร คดี	วาทีนั กิต- นักราช ผู้	เรื่อง เล่า	วรรค ทอง
27	โฆษณา 2201	-	-	-	-	✓	-	-	-
28	สามโลก	-	-	-	-	-	✓	-	-
29	ยามดึกนีกหนาวหนาว	-	-	-	✓	-	-	-	-
30	เจนยแนบ แอบเอย อีกด้านหนึ่ง ของหลุมดำ	-	-	-	✓	-	-	-	-
31	คำสั่งสุดท้ายของซาดา	-	-	-	-	-	✓	-	-
32	อร้อยและกินได้เต็มที่	✓	-	-	-	-	-	-	-
33	จิตสุริยะ	-	-	-	✓	-	-	-	-
34	ปุ๋ยเหล็ก	-	-	-	✓	-	-	-	-
35	นิทานวานร	-	-	-	-	-	✓	-	-
36	ปรมาณู, ไวน์แดง, หมา	-	-	-	-	-	✓	-	-
37	เซ็กซ์ พิวชั่น	-	-	-	-	-	✓	-	-
38	วตะพิฆาต	-	-	-	✓	-	-	-	-
39	วรรณกรรม 2211	-	-	-	✓	-	-	-	-
40	แสงเปลี่ยนเวลา	-	-	-	-	-	✓	-	-
41	เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วใน อนาคต	-	-	-	✓	-	-	-	-
42	ข่าวจากดาวสีน้ำเงิน	-	-	-	-	-	✓	-	-
43	เย็นลำนน้ำค้างช้อย เขือกฟ้าพาดหนาว	-	-	-	-	-	✓	-	-
44	บางกะโพ้ง	-	-	-	-	-	-	✓	-
45	อัฐสุตรา	-	-	-	-	-	✓	✓	✓

จากตารางที่ 15 พบว่า นิยายวิทยาศาสตร์ทั้ง 45 เรื่องล้วนใช้สัมพันธบทในการนำเสนอ และขบเน้นแนวคิด สัมพันธบทดังกล่าวแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ คติบทและการอ้างอิง คติบทพบในนิยายวิทยาศาสตร์ 44 เรื่อง จากนิยายวิทยาศาสตร์ทั้งหมด 45 เรื่อง กล่าวคือไม่พบคติบทในเรื่องบางกะโพ้งเพียงเรื่องเดียวเท่านั้น ทั้งนี้ คติบทสามารถจำแนกตามแหล่งที่มาของเนื้อความได้ 6 กลุ่ม โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ คติบทที่มีเนื้อความจากวาทีนักคิดและนักปราชญ์ พบ 18 เรื่อง รวมกับบุพพาทะหรือคติบทพิเศษซึ่งพบในเรื่องอัฐสุตราอีก 1 เรื่อง รวมเป็น 19 เรื่อง คติบทที่มีเนื้อความจากบันทึกคดี พบ 10 เรื่อง คติบทที่มีเนื้อความจากคัมภีร์ทางศาสนา พบ 7 เรื่อง คติบทที่มีเนื้อความจากสารคดี พบ 5 เรื่อง คติบทที่มีเนื้อความจากตำนาน พบ 2 เรื่อง และคติบทที่มีเนื้อความจากสุภาษิต พบ 1 เรื่อง สำหรับการอ้างอิงสามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มย่อย ๆ ได้แก่ การอ้างอิงเรื่องเล่า พบ 3 เรื่อง และการอ้างอิงวรรณคดี พบ 2 เรื่อง

ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าแหล่งที่มาในลำดับต้น ๆ ของคติบทและการอ้างอิงล้วนสื่อถึงอิทธิพลของแนวคิดเชิงปรัชญาที่มีผลต่อการสร้างงานของ วินทร์ เลียววาริณ โดยพบว่าข้อความในคติบทและข้อความที่อ้างอิงทั้งที่เป็นเรื่องเล่าและวรรณคดีทั้งหมด นำมาจากคัมภีร์ทางศาสนา วรรณกรรมทางศาสนา และวาทีของบุคคลที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อสังคมทั้งในโลกตะวันตกและโลกตะวันออก สัมพันธบทจึงเป็นสิ่งที่สื่อถึงกลุ่มแนวคิดเชิงปรัชญาที่เป็นทั้งวัตถุดิบในการสร้างงานและเป็นสิ่งที่ครอบงำทัศนคติในมองโลกของ วินทร์ เลียววาริณ

อนึ่ง จากตารางที่ 15 พบว่าการนำเสนอแนวคิดผ่านสัมพันธบทประเภทคติบทเป็นกลุ่มที่พบมากที่สุด โดยพบทั้งสิ้น 44 เรื่อง แสดงว่าคติบทเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ วินทร์ เลียววาริณ ใช้ในการสื่อสารแนวคิด คติบทในที่นี้ทำหน้าที่คอยแนะนำเนื้อหาของเรื่อง ทำให้ผู้อ่านไม่หลงประเด็นในการตีความ ทั้งยังเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้อ่านถอดรหัสความหมายและมองหาความสัมพันธ์ระหว่างคติบทกับเนื้อหาของนิยายแต่ละเรื่อง คติบทจึงทำหน้าที่เสมือนสะพานเชื่อมไปสู่แนวคิดเชิงปรัชญาโดยปริยาย นับได้ว่าการใช้คติบทเป็นกลวิธีที่พบในนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ

จากการศึกษากลวิธีการนำเสนอแนวคิดเชิงปรัชญาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า วินทร์ เลียววาริณ ใช้องค์ประกอบแต่ละส่วนในนิยายวิทยาศาสตร์ของตนอย่างมีความหมาย องค์ประกอบแต่ละส่วนมีบทบาทร่วมกันในการขบเน้นแนวคิดเชิงปรัชญา ทำให้เนื้อหาน่าสนใจและมีพลังในการสื่อสาร “ความหมาย” หรือ “มุมมองความคิด” ของ วินทร์ เลียววาริณ ได้หนักแน่นยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมของการศึกษาวิธีการนำเสนอแนวคิดในนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ ผู้วิจัยได้สรุปกลวิธีการนำเสนอแนวคิดดังทั้งหมดเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 16 สรุปกลวิธีการนำเสนอแนวคิด

ลำดับที่	เรื่อง	กลวิธีการนำเสนอแนวคิด						
		ผ่านชื่อเรื่อง	ผ่านผู้เล่าเรื่อง	ผ่านคู่ตรงข้าม	ผ่านสัญลักษณ์	ผ่านพัฒนาการของเรื่องและตัวละคร	ผ่านประสานทัศนศิลป์เข้ากับวรรณศิลป์	ผ่านสัมผัสขนบ
1	ปฐมภพ	✓	✓	-	-	-	-	✓
2	เด็กสองโลก	✓	-	✓	-	-	-	✓
3	ราตรีดาว	✓	✓	✓	-	-	-	✓
4	กระพริบพระเจ้า	✓	✓	-	✓	-	-	✓
5	องค์สุดท้าย โปรเจกต์: เทเลสตาร์	-	-	-	-	✓	-	✓
6	สงคราม นิรันดร์	✓	-	✓	✓	-	-	✓
7	กุหลาบสีแดง กับเทียวบิน สุดท้าย	✓	-	✓	✓	-	-	✓
8	ภพสุดท้าย	-	-	-	-	✓	-	✓
9	7020: โลก แห่งความสุข	✓	-	-	-	✓	-	✓
10	ดอกไม้เหลือง เหนือเขาสูง	✓	-	-	-	-	-	✓
11	ทิวไร้สยาม 4001	-	✓	✓	-	-	-	✓
12	เดือนช่วงดวง เด่นฟ้า ดาดาว	-	-	-	-	✓	-	✓
13	คนเสเพล	✓	-	-	✓	✓	-	✓
14	ผีเสื้อกับ ดอกไม้ไฟ	-	-	-	✓	-	-	✓

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ลำดับที่	เรื่อง	กลวิธีการนำเสนอแนวคิด						
		ผ่านชื่อเรื่อง	ผ่านผู้เล่าเรื่อง	ผ่านคู่ตรงข้าม	ผ่านสัญลักษณ์	ผ่านพัฒนาการของเรื่องและตัวละคร	ผ่านประสาณทัศนศิลป์เข้ากับวรรณศิลป์	ผ่านสัมพันธบท
15	ครรภปริศนา	-	-	-	-	✓	-	✓
16	ของฝากข้ามฟากฟ้า	-	✓	✓	-	-	-	✓
17	เกมพระพรหม	✓	✓	-	-	-	-	✓
18	ในห้วงมืด	-	-	-	-	-	✓	✓
19	สงครามยูโรปา	-	-	-	-	✓	-	✓
20	บริโคนิยม	✓	-	-	-	-	-	✓
21	นิทานหิ้งห้อย	-	✓	-	✓	✓	✓	✓
22	จรรยาจรัศมีพราว พรวงพร้อย	-	✓	-	-	-	-	✓
23	มนุษย์แช่แข็ง	-	-	-	-	✓	-	✓
24	หางจิ้งจก	-	-	✓	✓	-	-	✓
25	อนุทินปรมาณูสยาม	-	✓	-	-	-	-	✓
26	มนุษย์เชื้อโรค	-	-	✓	-	-	-	✓
27	โหมยณา 2201	-	✓	-	-	-	✓	✓
28	สามโลก	-	-	-	-	✓	-	✓
29	ขามดึกนีก หนาวหนาว เขนยเนบ แอบเอย	-	-	-	-	✓	-	✓
30	อีกด้านหนึ่งของหลุมดำ	✓	-	-	-	✓	-	✓

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ลำดับที่	เรื่อง	กลวิธีการนำเสนอแนวคิด						
		ผ่าน ชื่อเรื่อง	ผ่าน ผู้เล่า เรื่อง	ผ่าน คู่ตรง ข้าม	ผ่าน สัญลักษณ์	ผ่าน พัฒนาการ ของเรื่องและ ตัวละคร	ผ่านประสาน ทัศนศิลป์เข้า กับ วรรณศิลป์	ผ่าน สัมพันธ์บท
31	คำสั่งสุดท้าย ของยาดา	-	✓	-	✓	-	-	✓
32	อร้อยและกิน ได้เต็มที	-	✓	-	-	-	-	✓
33	จิตศุริยะ	-	-	-	✓	-	-	✓
34	นุ้ยเหล็ก	-	✓	-	-	-	-	✓
35	นิทานวานร	-	✓	-	✓	-	-	✓
36	ปรมาณู, ไวน์ แดง, หมา	✓	-	-	✓	-	-	✓
37	เช็กส์ไฟวั้น	✓	-	-	-	-	-	✓
38	วาทะพิฆาต	-	-	-	-	✓	-	✓
39	วรรณกรรม 2211	-	✓	-	✓	-	-	✓
40	แสงเปลี่ยน เวลา	-	-	✓	-	-	-	✓
41	เรื่องที่เกิดขึ้น แล้วในอนาคต	✓	-	-	-	✓	-	✓
42	ข่าวจากดาวสี น้ำเงิน	-	-	✓	-	-	-	✓
43	เย็นจ่าน้ำค้าง ย่อย เยือกฟ้า พาหนาว	-	-	-	-	✓	-	✓
44	บางกะโพ้ง	✓	-	✓	-	✓	-	✓
45	อัญมณีสตรา	✓	-	✓	✓	✓	-	✓

จากตารางที่ 16 พบว่า การนำเสนอแนวคิดผ่านสัมพันธภาพเป็นกลุ่มที่พบมากที่สุด โดยพบผ่านนิยายวิทยาศาสตร์ทั้ง 45 เรื่อง กลวิธีที่พบรองลงมา ได้แก่ การนำเสนอแนวคิดผ่านชื่อเรื่อง พบ 17 เรื่อง การนำเสนอแนวคิดผ่านพัฒนาการของเรื่องและตัวละคร พบ 17 เรื่อง การนำเสนอแนวคิดผ่านผู้เล่าเรื่อง พบ 15 เรื่อง การนำเสนอแนวคิดผ่านคู่ตรงข้าม พบ 12 เรื่อง การนำเสนอแนวคิดผ่านสัญลักษณ์ พบ 13 เรื่องตามลำดับ สำหรับกลวิธีที่พบน้อยที่สุด ได้แก่ การนำเสนอแนวคิดผ่านการประสานทัศนศิลป์เข้ากับวรรณศิลป์ พบ 3 เรื่อง ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า นอกเหนือจากสัมพันธภาพและการประสานทัศนศิลป์เข้ากับวรรณศิลป์แล้วกลวิธีที่วินทร์ เลียววาริณ ใช้ในการถ่ายทอดแนวคิด ยังคงเป็นกลวิธีแบบดั้งเดิมซึ่งใช้องค์ประกอบแต่ละส่วนของนิยายในการขับเน้นแนวคิด กลวิธีที่สร้างความแตกต่างและรูปแบบแปลกตาในงานกลุ่มนี้พบน้อยมากเมื่อเทียบกับผลงานกลุ่มอื่น ๆ ของ วินทร์ เลียววาริณ จึงถือว่าจุดเด่นของผลงานกลุ่มนี้อยู่ที่แนวคิด จินตนาการ และการทดลองเล่นกับสัมพันธภาพของ วินทร์ เลียววาริณ